

Düşünce ve Kuram Dergisi, sayı: 13

Demokratik Modernite
Üç Aylık Düşünce ve Kuram Dergisi
Yerel Süreli Yayın / Sayı: 13
Haziran-Temmuz-Ağustos 2015
ISSN: 2147- 1703
Roza Yayınları Adına Sahibi
S. Memet Sezgin

Sorumlu Yazı işleri Müdürü
S. Memet Sezgin

Yayın Kurulu
Eşber Yağmurdereli, Nasrullah Kuran, Cengiz Çiçek, Şehbal Şenyurt Arınlı

Dergiye gönderilen yazıların yayınlanıp yayınlanmaması yayın kurulunun kararına bağlıdır.
demokratikmodernite@gmail.com

Grafik ve Tasarım
Bekir Budak

Basım Yeri:
Gün Matbaacılık Reklam Film Bas Yay. San. Tic. Ltd. Şti
Beşyol Mahallesi Akasya Sok. No:23/A Küçükçekmece-İstanbul
Tel: 0212 580 63 81

Abonelik Koşulları
Yıllık Abonelik Bedeli: 40 TL
Yurtdışı Abonelik Bedeli: 55 Euro
Türkiye İş Bankası Galatasaray Şubesi
S. Memet Sezgin
Hesap No: 10220953766
IBAN: TR 82 0006 4000 0011 0220 9537 66

Roza Yayınları
Asmalı Mecit Mah. İstiklal Cad. No: 174 Kat: 4 Aktar Han Beyoğlu / İstanbul
Tel: 0212 256 57 69
www.demokratikmodernite.com
twitter.com/dmodernite
facebook.com/dmodernite.twitter

içindekiler

Yeni'nin Hakikati...

Deniz Köken'in Anısına...

Editör

Ölen Ama Yenilmeyenlerin Sevdası...

"Tarihten Günümüze Devrimler" temalı bir dosya konusunu bir kuram dergisi için tartışmak, oldukça netameli. Sadece teori, tarih, araştırma ve belge değil, on milyonlarca canın muazzam bir aşkla koştuğu devrimin hiç kuşkusuz ki bir de herkese ait bir hikâyesi var. İki söz var aklımıza gelen: Nietzsche'nin, "Sanat, yalnızca sanat; gerçeğin elinden ölmemizi engelleyecek bir şey varsa o da sanattır," sözleri ve Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın, "Devrim, en büyük sanattır," deyişi.

Bir edebiyat ve duygu yoğunluğudur devrim... İnsanlığı tarihin her döneminde peşinden sürükleyen her devrim için anlatılan sayısız hikâye, kitap, ansiklopedi ve üretilen koca bir anlatı var.

Devrim fikri üzerine düşünmek, salt siyaset felsefesine katkı, evrensel tarih ve demokratik toplumu her çağda yeşertme gereksiniminden ötürü değil; insanlığa dirilme ve canlanma olasılığını hatırlatması bakımından hayırlara vesiledir. Devrim, insanın kendi hikâyesidir. Devrimlerden çok bahsedilmesi, baskıcı, zulümkâr ve sömürgeci güçlerin uykularını kaçırtmaya yeter. Sürekli hatırda tutmak ve ezilenlerin tarih yaptığını zihinlerde canlı tutmak için... Ama gene de yetmez. Devrim konusu ve devrimler üzerine çok konuşuluyor, daha da konuşulmalı. Toplumsal varoluşumuzun yüce hakikatine en şiddetli sahip çıkma anı, devrim.

Toplum olmak nedir? Toplumsal var oluş nedir? Kapitalist modernite toplumsal refleksleri, yani bir başkası adına üzülmemizi, başkalarının mutluluğu adına ve dertleri için başımızı derde sokmamızı, kurduğumuz ortaklıklarla tür olarak en canlı buluşumuz olan bir araya gelmemizi ortadan kaldırmak ister. Kapitalist modernite düğünlere, bayramlara, cenazelere, yardımlaşma kültürlerimize, sevincin ve inancın paylaşıldığı toplu ayinlere ve ibadetlere, toplum olarak halk kültürlerimizde çiçeklenen gelenek ve oyunlarımıza karşıdır. O, özgür gelecek ve özgür hafızanın düşmanıdır. Denilebilir ki sadece bunun için vardır. Çünkü sömürü ve baskının toplumsallığı dağıtmaktan başka bir çıkar yolu yoktur.

Devrim kelimesi bile bir heyuladır kapitalist hegemonyanın zihninde. Bu sözcüğü bu kadar sıklıkla kullanmanın paradoksu; alışmak, aşındırmak, her şeye devrim demek ve onu anlamsızlaştırmaktan ileri gelir. Günümüzde kapitalist modernitenin medyası, spor tekelciliği, sanatı ve siyaseti her şeye devrim sözcüğünü sıkıştırarak sözcüklerimizi çalmak ister. Halklar için kutsal bir kavram, bir oluş ve olasılıktır çünkü. Kapitalizm iyi bilir ki; çalarken, onu ve taşıdığı anlamsallığı yok etmeden toplumu durdurmak, baskı ve sömürü altına almak zordur…

Lenin, "devrimden çıkarı olan ezilen kitleler" derken halkı kast ediyordu. Devrimle ye-

nilenecek toplumsal doku, yeni insana, yeni bir kültüre dönüşecektir. Bu kültür, tür olarak ilk kolektif devrimlerimizden olan kadın öncülüğündeki Neolitik köy ve tarım devriminin silinmeyen, bitmeyen yaşamıdır. Devrim heyecanı bu dönemi hatırladığımız için böylesine çekici bir fikir. Devrim fikri, tarihin gördüğü en büyük bilgeleri, peygamberleri ve önderleri titretecek, korkunç sarsıntılarla baygınlık geçirtecek kadar aşk dolu bir çekiciliğe sahip.

Devrim, belki de büyük bilgelerin sıklıkla işaret ettikleri hakikât anı. Adaletsizliğe en sert ve ani toplumsal öfkenin patladığı, o anda insanlığımızın büyük cennet ütopyasının yeniden gerçekleşme şansı olan büyük eşik. Pek çoğumuz böyle bir şafak vaktini görmenin varoluşumuzla ilgili olağanüstü bir değeri olduğuna inanırız. Çünkü devrim, hayatın "tamamen değiştirilmesi" gibi her çağda büyük etkisi yadsınamaz bir fikriyata dayanıyor. Sadece toplumsal öfkenin kendisini "ifade edebilmesi" için bile olsa, devrimler sağlıklı birer dile geliştir.

Bu sayımızda Ortadoğu'nun bilginleri, alimleri, dervişleri, peygamberleri ve hakikat savaşçılarına yetkince yer veremediğimiz için eksik bir çalışma yaptığımızı belirtmek istiyoruz. Çünkü devrim temalı bir düşünce çalışmasında Ortadoğu'nun bilgelik hakikatine dair bir bölümün olmaması esas fikri görmede yarım kalır. Bir Zerdüşt'ü, Mani'yi, Budha' yı, büyük sabır, bilgelik ve eylem adamları olan, Ortadoğu toplumuna büyük katkı ve emekleri olan peygamberler hareketini konuşmamak eksikliğini hissettiğimiz önemli bir yön oldu. Yine zaten kapitalist modernite, tüm anlama ve bilmelerimizin pozitivist bilimciliğin aydınlanmacı aklınca tasallut altına alınmasıyla gerçekleşmedi mi? İnsanlığın kök hücresi Ortadoğu'nun hakikati işlenmeden tüm anlatıların köksüz, soyut, kuru ve eklektik olacağı açıktır. Kürt Halk Önderi, "Kaybettiğin şeyi kaybettiğin yerde ara" demişti...

Yine kapakta dikkat çektiğimiz büyük düşün, söz ve eylem insanları olan bazı devrimcilere sembolik olarak da olsa yer vermemiz, tartıştığımız hakikatin özüne ilişkindir... Temsil ettikleri devrimlere ayrıntılı yer vermek, çok istememize rağmen oldukça zordu. Bu nedenle devrim fikriyatını derinlikli olarak tartışan yazılara yer vermek, mümkünse yeni bir fikre kapı aralamak, yeni sözler söylemek istedik. Söz gelimi, bir devrim kronolojisi, bırakalım bir dergiyi, kitapları aşabilecek cesamettedir. Bize göre bir tartışma ve farkındalık arayışı olarak Devrim ile ilgili kapsamlı bir arkeoloji, tartışma ve zihniyet oluşturmak, uzun soluklu ve derinlikli çalışmalar gerektirir. Demokratik Modernite olarak yapılan ve yapılacak olan bu çalışmalara küçük bir katkımız olabilirse, anıları ve yaşam iradeleri önünde saygıyla eğildiğimiz sayısız insanlık abidesi adına onur duyacağımızı belirtmek istiyoruz.

Bu sayımızı bu düşüncelerle geçtiğimiz aylarda Rojava'nın Til Temir bölgesinde insanlık, doğa ve kültür düşmanı vahşi IŞİD çetelerine karşı savaşırken şehit düşerek ölümsüzleşen Demokratik Modernite'nin ilk Yazı İşleri Müdürü Deniz Köken arkadaşa ithaf ediyoruz. Bu duygu ve düşüncelerle insanlığımızın tüm özgürlük, kardeşlik ve barış umuduna bağlı kalacağımızı yineliyoruz.

Demokrasi: Özgürlük ve Eşitliğin Boy Verdiği Gerçek Vaha

Abdullah Öcalan

Toplumsal mücadelede tutarlı olmak istiyorsak, öncelikle toplumun var olma tarzına saygılı olmalı ve gerçekçi bakmalıyız. En radikal çağdaş toplumcuların sadece çözümlemelerinde değil pratiklerinde de komünallikten kaçış var. "Kendisi özel, düşüncesi komünal" demek bir aldatmacadır. Bu, kapitalist sistemin toplumu ahlaktan yoksun bırakmasının bir sonucudur. Neredeyse 20. yüzyılın sonlarına kadar etnisite-kabile-aşiret-halk sosyal bilimin dışında gibi görüldü. En az siyasal iktidar kadar etnisiteye değer vermeden toplumsal sorunlara anlam vermek ve doğru çözümlere gitmek, olası değildir.

Komünal özün formu, en yoğunluklu olarak etnisitede ifade bulur. Etnisiteyi ortadan kaldırdığımızda toplumdan geriye ne kalır? Daha düne kadar Marksizm de dahil tüm çağdaş düşünce ekolleri etnisiteyi "işlevi olmayan", "arkaik bir form" olarak değerlendiriyorlardı. Komünal özü daha da iğreti, geriliğe özgü bir nitelik gibi yansıtılıyordu. Bireycilik ne kadar öne çıkarsa, toplumsal değerlere hakim olursa o denli önemli, onurlu sayılır oldu. Sosyal bilimciler rahiplere göre çok olumsuzdurlar derken, çok önemli bir husustan bahsediyoruz. Toplumun önde gelen şuurlusu olarak rahip, düşünüp inandığı gibi toplumla toplum için yaşar. Bilgisinin doğruluğu temel kıstas değildir. Toplumun komünalliğine bağlılığı esas kıstastır. 'Sosyal bilimci' ise, bilgisinin doğruluğu ne olursa olsun, toplumsal komünalliği esas almaz. Bir teknik eleman gibi yaklaşır. Felaket de böyle başlar. Genelde tüm bilimciler, özelde sosyal bilimciler toplum komünalliğinin kutsallığını tanıyıp ölümüne bağlı kalmadıkça, haklı olarak 'büyük ahlaksızlar sınıfı' olarak adlandırılmaktan kurtulamayacaklardır. Toplum komünalliğine bağlı olunsaydı, ne savaş ve iktidar ne de sömürü ve istismar yaşanan boyutlara gelirdi. Atom bombasını hangi toplumsallıkla izah edebiliriz?

Devleti despotik güç birikimi olarak geliştiren her adım, bir gelişme zorunluluğu olması şurada kalsın, tarihin en gerici, tutucu, çarpıtan gelişmelerinin özü olmaktadır. Dar anlamda iktidar ve savaşı devlet içinde kendini iyi kamufle etmiş bu geleneğin temel tutkusu, akıl ve iradesi olarak görmek son derece önemli ve gerçekçi bir yaklaşımdır. Yine bu anlamda politika ve askerlik sanatını genel idare ve güvenlik olgusundan ayırmak gerekir. Bilimsel ve pratiksel sezgisi olan kimse bu ayrımı görmeden edemez. Devlet çözümlemesinde bu ayrımın yapılmamasının sonuçları son derece olumsuzdur. Demokratik yönetimle despotik-keyfi bireysel çıkar-yönetimi, hem teorik hem pratik boyutlarıyla ayrıştırmak tarihsel yaklaşımımızın temeli olmak durumundadır.

Hiyerarşik ve devletli toplum sistemlerinde demokratik öğeyle savaş-iktidar kliği arasındaki çekişme temel politik olgudur. Toplumun varoluş tarzına -komünalite- dayanan demokratik unsurlarla hiyerarşi ve devlet kılıfına bürünen savaş-iktidar grubu arasında daimi bir mücadele vardır. Tarihin motoru bu anlamda dar sınıf mücadelesi olmayıp, sınıf mücadelesini de kapsayan demos'un (halk) var olma tarzıyla, onun bu tarzına yönelerek kendini beslemeye çalışan savaşçı-iktidar kliği arasındaki mücadeledir. Toplumlar esas olarak bu iki kuvvete dayanarak yaşamsallaşırlar. Zihniyet kazanma, otorite yaratma, sosyal düzen, ekonomik araçlar bu iki güç arasındaki savaşım düzeyiyle belirlenir.

Devletleşmeye Karşı Duruş ve Halkın Özyönetimi

Demokratik varoluşun tarih içindeki gelişim süreci, çözümlememizin temel amaçlarından biridir. Doğru bir demokratikleşme mücadelesi, doğru bir tarih anlayışıyla mümkündür.

Demokrasiyle devlet olgusu arasındaki ilişkinin doğru anlaşılması büyük önem taşır. Demokrasi devletleşmemiş, devletleşmeye karşı

duran halkın kendini yönetim tarzıdır. Devletle ilişkilidir; ama bu ilişkide erimez, kendini inkâr edemez. Devletle demokrasinin sınırları en hassas siyasal sorunların başında gelmektedir. Ne devletin demokrasiyi ne de demokrasinin devleti dışlamadığı ara noktayı tanımlamak "barış ve istikrar"ın esasıdır. İkisinden birinin diğerini tam inkârı, savaş demektir. Dolayısıyla demokrasiyi devletin bir uzantısı, örtüsü gibi gören birçok çağdaş anlayış son derece yanlış bir değerlendirme ve saptırma peşinde oluyorlar.

O halde, "Tarihte demokrasi nerede?" diye bir soruya verilecek karşılık şu olmalıdır: Öncelikle etnisitenin devlete, uygarlığa karşı kendi komünal özelliklerini korumak ve özgür tutmak için sağladığı duruş ve direniştedir. Sosyologların bu gerçeği tespit edemeyişleri, şehir kültürünün içinden binlerce defa pişmişlikleriyle bağlantılıdır. Sanıldığından daha fazla bilimciler burjuvazinin modern rahipleridir. Kutsal Kitaba bağlılık gibi şehir değerlerine bağlıdırlar.

Etnisitenin varoluş tarzını, eğer yenilmemişse, yarı-demokrasi olarak da tanımlayabiliriz. Buna bir de 'ilkel' sıfatını eklemek gerekir. Etnisite, ilkel demokrasidir. İçte komünal değerlere bağlılık, dışarıda tahakkümcü devlete direniş halk gruplarını demokratik, özgür ve eşit ilişkiler içinde bulunmaya zorlar. İlişkilerin bu karakteri olmadan direnişin anlamı kalmaz. Ortadoğu'da demokratikleşme tanımlanırken büyük bir yanlışlık yapılmaktadır. Sanki etnisite demokrasiye engelmiş gibi. Batı uygarlığındaki bireye dayalı demokrasi tek başına tanımı belirleyemez. Demokrasiyi yalnız bireye dayandırmak, devlete dayandırmak kadar önemli yanlışlıklar içerir. Toplumda topluluk ve özgür birey çoğulcu demokrasinin gereğidir. Birbirine benzeyen birey ve topluluk anlayışı demokrasiler için ne gerekli ne de güvencedir. Farklılığın korunarak yeni bileşimlere erişilmesi demokrasilerin ayrıcalığıdır, temel özelliğidir.

Etnisite hareketi örgütlenme olarak hiyerarşik aşamayı geçmez. Bu sınırda ya içten ya da dıştan çözülmezse devletleşme sorunuyla karşılaşır. Sümer modeline benzer devletleşmeler, bu aşamaları başarıyla geçen gruplar için geçerlidir. Daha çok temasta oldukları uygarlık modellerini taklit ederler. Hiyerarşik yapının başka bir yapılanış potansiyeli yoktur. Bu durumda sınıflaşma yaşanır. Alt tabakalar kısmen eski hallerinde kırsal alanda, şehre yönelenler ise ya köleleşerek, asker olarak ya da yerleşik tabakalara katılarak sınıflı toplumu tamamlamaya çalışırlar. Etnisite, sınıflı toplum için daima taze kan demektir. Köylülük kapitalizm için neyse, etnisite de eski uygarlıklar için benzer işlevi yerine getirir. Günümüzle genel bir benzerlik kurarsak, kapitalist yayılmaya karşı ulusal direniş ve akabinde kurulan ulusal devletin eski uygarlıklardaki karşılığı, etnik direniş ve beylikler halinde etnik tabana dayalı devletleşmelerdir.

İlk çağların bir nevi sınıf mücadelesi olarak tanımladığımız dinsel-peygamberlik hareketleri, uygarlıkların olgunlaşma dönemlerinde kaynağını bulur. Kent kökenlidir. Orta sınıf damgasını taşır. İlk köleci sistemin akla aykırılığını öne sürme cesaretini göstermişlerdir. İlk eleştirmenlerdir, ilk sosyal isyancılardır. Yine bir nevi krallık kurumlarında etkili olmayan eski Şamanizm ve şeyhlik geleneğinden etkilenmişlerdir. Din-tanrı anlayışlarının soyutluğu, puta tapınmaya karşıtlıkları zihniyet farklılaşması olarak görülmelidir. En temel iddiaları insan-kralların tanrı olamayacaklarıdır. Tanrı-krallığın ideacılığıyla akıllı insanların buna inanmayışları, aslında yönetici sınıfla kent ahalisi arasındaki çelişki ve mücadeleyi yansıtmaktadır. Kent toplumundaki yasallıkla doğal ruhçuluk arasındaki farkın kavranması tanrı-kral inancının sarsılmasına yol açar. Zihniyet farklılaşması kent ortamında daha hızlı gelişir. Yeni arayışlara, kavram ve düşüncelere ortam sunar. Alışverişli meta düzeni zihni daha çok çalıştırır. Analitik zekânın yöneticilik konumu artar. Artan bilgi ve soyut kavramlaştırma bir aşamadan sonra resmi ideolojiyi -inanılan mitolojiler- aşındırır. Yeni ideolojik arayışlarla peygamber idealizmi dönemi açılır.

Tahminen M.Ö. 3000'den beri başlayan bu süreç, Hz. İbrahim'e kadar daha çok Sümer metropol kentlerinde başlar. Barınamayınca uç bölgelere, kısmen özgür bir ortama taşınırlar. Adem'den İdris'e, Eyüb'e kadar yaşanan döneme "Urfa öncesi peygamberlik" demek doğru olabilir. M.Ö. 2000'lerden 1000'lere kadar Urfa döneminin merkezi rol oynadığını varsayım olarak ileri sürebiliriz. Bu dönemde peygamberlik geleneği muhtemelen iyice oturmuştur. Güçlü kurumsal bir temel kazanmıştır. Başta Hz. İbrahim olmak üzere etrafa birçok peygamber ihraç etmiştir. Birçok söylence bu varsayımı doğrulamaktadır. M.Ö. 1000'lerden Roma'nın

yıkılmasına kadar Kudüs'ün ikinci peygamberlik merkezi olarak öne geçtiğini belirlemek ikinci varsayım olarak ileri sürülebilir. Kitab-ı Mukaddes bu dönem peygamberlerinin kapsamlı bir listesini ihtiva etmektedir. Saul, Davut ve Süleyman'la başlayan çok zengin ve güçlü bir anlatımı olan peygamber maddeleri, daha çok sosyal yaşamı düzenleyen ahlak kuralları ve krallık özlemi olarak değerlendirilebilir. Toplumsallığa çok güçlü bir vurgu yapılmaktadır. Puta tapmaktan alıkoymak, Rabbe bağlamak; özünde İbrani kabilesini dağılmaktan koruma ve bir krallık olarak oluşmasının dinsel anlatımıdır. Sümer mitolojileri nasıl tanrı-kralların masalsı öyküsüyse, Kitab-ı Mukaddes de kabileden krallık oluşturmanın dinsel öyküsüdür. O dönemlerin hâkim edebiyatı, zihniyet yapısı böylesi bir kutsal kitap dilini gerektirmektedir. Biçimin ağdalığı altındaki özü yakalamak önemlidir. Nitekim en son İsa'nın da amacı, aslında "Sion'un kızı" dediği Kudüs'e kral olmaktır. Bunu da hayatıyla ödemiştir.

Üçüncü ve son peygamberlik dönemi, M.Ö. 0-M.S. 632 arası, Hz. İsa'nın doğumundan Hz. Muhammed'in ölümüne kadar devam eder. İbrani kabilesi bu dönemden sonra "Safarin- Yazarlar" denen kâtipler dönemine girerken, Hristiyanlık diğer halklar arasında önce havariler, daha sonra papaz ve piskoposlarla büyük açılım sağlar.

Grek ve Latince'ye çevrilen peygamberlik literatürü -başta İncil- Batı uygarlığının zihniyet yapısında köklü dönüşüme yol açar; yarı-tanrı Helen ve Roma İmparatorları'yla girişilen mücadeleyle tanrılık idealarını ellerinden alır. M.S. 312'de Büyük Konstantin'in Hristiyanlığı kabul etmesi ve sonra resmi din olarak ilan etmesi tarihi bir sürecin son adımıdır. Bu da "İnsan, tanrı olamaz," diyen ilk peygamberlerden başlayan ideanın özünden çok şey yitirerek de olsa başarıya ulaşmasıdır. Zaten İslam biçimindeki Hz. Muhammed önderlikli kol, daha başlangıçta tanrı elçisi ve gölgesi olarak misyonunu ilan eder. Hz. İsa'nın Baba-Oğul-Kutsal Ruh üçlemesini de reddederek, insanların ancak tanrı kulu olabileceklerini en temel ayet hükmü olarak vahiy eder. Fakat tanrı-kulu anlayışı yine de tanrı-kral kültüründen olan etkilenmeyi göstermektedir. Tanrı-kral yerine "Allah" konulmaktadır. Fakat bu, zihniyet savaşımındaki uzun mesafeyi gösteren çarpıcı bir örnektir. İnsanların tanrı-krallarla savaşımının binlerce yılları bulduğunu kanıtlamaktadır. Ağır kölelikten kurtulmanın kolay olmadığını vurgulamaktadır.

Zaten tanrı-krallar dönemi Roma İmparatorluğu'nun sonlarında aşılınca, Hz. Muhammed'le bu dönem tamamen sona erer. Peygamberliğin temel ideası, insanların kendilerini tanrı ilan edemeyeceklerini esas alıyordu. Tek maddelik parti programı gibi adeta gereği yerine gelince varlığını sürdürmenin anlamı kalmıyor. Gerisi iz, öykü ve gölgelerdir.

Tek tanrılı Ortadoğu dinlerinin esas ürünü Ortaçağ'ın feodal devletidir. Klasik köleciliğe göre daha yumuşatılmış 'serf' köleliği, diğer anlamıyla geliştirilmiş köleliktir. Kölelikte bir basamak üste çıkmadır. Serf olmayan kölelikte de gelişme yaşanır. Sultan -savaşçı-iktidar gücü-, tanrının gölgesi sayılmaktadır. Tanrı-kral kültünün devamı olarak düşünülmelidir.

Demokratik duruş ve komün özellikleri açısından her iki hareket yine de insanlık tarihinde özgürlük ve adalete doğru küçümsenmemesi gereken adımlardır.

İlkçağ ve klasik dönem köleciliğine karşı binlerce yıllık bir direniş geleneği, zihniyet, politika, sosyal ve ekonomik alanda önemli kazanımlar sağlamıştır. Yazılı tarih her ne kadar bu kazanımları ayrıştırmasa da, gerçekliğinden kuşku duyulamaz. İnsanlık kültürü büyük ölçüde bu iki direniş kanalından beslenmiştir. Bunlar tüm sanatların başta gelen konuları olmuşlardır. Mabetsel anıtları tüm görkemiyle günümüze kadar gelmişlerdir. Toplumsal ahlaktan kırıntılar kalmışsa, yine bu gelenekten ötürüdür. Ölümsüz destanlar, azizler, evliya menkıbeleri büyük insanlık duruşlarını yansıtırlar. On yıllarca inzivaya çekilen, zindanda çürüyen, çarmıhlara gerilen, bir dilim ekmek, zeytin, üzüm ve hurmayla kendini terbiye eden, insan acısını duyan, bilgeliğe en yüce değeri veren bu geleneklerdir. Bireyciliğe değil, komün yaşamına, manastır düzenine, bilgi birikimine, sanat ve zanaatın gelişimine tam bir okul değeri veren yine bu geleneklerdir. Savaşçı-iktidar kliğinin öldürmekten ve ölmekten başka bir şans tanımadığı insanlığa barışı düşündürten, insan onurunu koruyan, yardımlaşmayı esas alan, kardeşliğe vurgu yapan, evrenselliğe açılım sağlayan yine bu soylu gelenek kanallarıdır. Sınıflı toplumu getirememişlerdir; hakim toplumsal sistemin içinde çoğunlukla erimekten

de kurtulamamışlardır. Kendileri de bazen eski efendileri kadar hiyerarşik ve devletçi kesilmişlerdir. Fakat insanca değerlerden günümüze bir şeyler kalmışsa, bu hareketlerin bundaki payını düşünmek gerçeğe hakkını vermekle eştir. Günümüzdeki demokratik duruş, özgürlük-eşitlik, doğal çevre arayışı, insan hakları, kültürel kimlikler iki büyük geleneğin katkısı düşünülmeden izah edilemezler. En az çağdaş bireysellik kadar demokrasi için vazgeçilmez bir zemin olan kamusal alan bu iki büyük hareketin başta gelen mirası olarak düşünülürse, geleneğin olumlu etkisi daha gerçekçi ve çözümleyici olarak anlaşılacaktır.

Rönesans'ın Doğru Tanımı: 'Zihniyet Devrimi'

M.S. 5.-15. yüzyıllarında Avrupa Ortaçağı'na girişte, arkasında taslağını çizmeye çalıştığımız böylesine bir tarih yatmaktadır. Bu tarih olmadan, Avrupa'nın değil uygarlık yaratmak, 'sıfır' bile öğrenemeyeceğini anlamak gerekir. Feodal kuluçka döneminde uzun süre yattıktan sonra tüm gücüyle bilme, yeni zihniyet kazanma çabasına girmesi, bu tarih düşünülmeden hayale bile getirilemez. Avrupa'nın daha sonra hakkıyla yöneldiği bilim ve tarih ona gerekli olan gücü verecektir. Bu iki güçle doğru tarih ve bilme yöntemiyle layıkıyla uygarlıkta büyük bir aşama yaratılacaktır.

Hristiyanlığın ortaçağa katkısı sınırlıdır. Engizisyonuyla daha çok yeni doğuşu engellemek istemiştir. Geçmişten gelen olumlu kanalları -Heretikler (mezhep), cadılar (özgür kadın kalıntıları), simyacılar (bilim öncüleri)- ateşle yakarak kurutmaya çalışırken, etnisitenin taze anılarına dayanan doğal yaşama yatkınlık eğilimi ve Protestanlıkla kendi iradesi kırılacak ve yeni uygarlığın zihniyet ve iradesi daha açık ve güçlü hale gelecektir. Protestanlıkla dinde çoktan kemikleşmiş tutuculuk aşılırken, etnisitenin kültürüne dayalı olarak da uluslaşmanın önü açılacaktır. Bu büyük tarihsel gelişmenin amacının, kapitalist sistemin planlı gelişimi olduğunu iddia edebilecek hiçbir kanıt yoktur; esas gelişmesi gerekenin demokratik uygarlık olduğuna dair elde daha çok kanıt vardır.

Aslında etnisitenin alt tabanıyla İslam ve Hristiyanlığın kurtuluş arayan yoksul manastır, tarikat kesimleri farklı bir dünya ve yaşam peşindeydiler. Devlet ve hiyerarşinin baskı ve istismarından nefret ediyorlardı. Bu yüzden büyük hareketliliğe katılmışlardı. Beklentileri için en doğru yorum; tarikat, manastır ve eski doğal komünal yaşamın bir sentezi olarak hümanist evrensel demokrasiydi. Dönemin evrensel zihni ve yüreği diyebileceğimiz Hz. Mevlana vb. her iki dinde çoktur. "Yetmiş iki milletten olsan da gel. Geçmişten ne günahın varsa yine de gel," diye özetleyebileceğimiz yaklaşımı son derece evrensel bir demokratizmi içermekte, Ortaçağ'ın demokrasi ve evrensellik akımını seslendirmektedir.

Dönemin çok yaygın manastır, tasavvuf akımlarına bu çerçevede yaklaşmak ufuk açıcıdır. Etnisite ve dinin üst tabakası feodal devlet gücü haline gelirken, yoksul alt kesimleri çok geniş alanlara yayılmış manastır -İslam'daki karşılığı tarikat ocakları- ve dergâhlarda komünal düzen gücü halinde yaşamaktadır. Bu, sınıfsal anlamı derin olan bir bölünmedir. Bir anlamda ortaçağa özgü savaşçı-iktidar gücüyle -kendine dayalı işbirlikçi kesimlerle birlikte- demokratik- komünal halk arasındaki ayrışma ve mücadeledir. İslam dünyasındaki Batınî-Sünni ve Hristiyanlıktaki Katolik-Heretik çelişkisi bu gerçeği yansıtmaktadır. Kavimler bünyesinde benzer ayrışmalar görmekteyiz. Selçuklu-Osmanlı-Türkmen; Arap halifeler-hariciler vb. çelişkiler, aynı kavim içindeki sınıfsal çelişki ve kavgayı yansıtmaktadır. Yoksul hareketlerinden bazıları ileri düzeyde siyasallaşmayı becerdiler. Karmatiler, Haşhaşiler, Fatımiler, Aleviler, yoksul halk kesimlerinin sınıfsal ayrışmaya tepki ifadeleridir; Ortaçağ'ın ilkel demokrasi örnekleridir. Fakat toplumsal sisteme hakim saltanat anlayışı, bu hareketlerde daha ileri bir demokratik oluşuma imkân vermeyecektir; dıştan baskılar, içten yozlaşmalarla erkenden tasfiye olup etkinliklerini yitireceklerdir. Avrupa'da ve Orta Asya'da kalıcı etkiler yaratan bir nevi manastır kültürü diyebileceğimiz oluşumlar, daha uzun süreli yaşamayı bildiler. Manastırlar, bilim ve üretim tekniklerinde de önemli roller oynadılar. Bilim ve hayatın öz gücüydüler. Ortaçağ üniversite ve medreselerinin doğuşu, manastır ve dergâh çalışmalarıyla yakından bağlantılıdır.

15. yüzyılla başlatılan Rönesans -yeniden doğuş- hareketi, aslında babası da annesi de Doğu'lu binlerce yıllık sülalenin son çocuğudur. Onu sanki Avrupa'nın Adem'le Havva'sından doğmuş gibi sanmak büyük bir yanılgıdır. Belki

de Doğu'nun sürgün çocuğudur. Rönesans, açık ki, 13. ve 14. yüzyılların giderek hızlanan bir devamıdır. Büyütüldüğü zemin Roma kopyası krallık ve piskoposluk sarayı değil, kırsal alan manastırlarıyla yeni yükselen kent üniversiteleridir. Ne siyasal-askeri güç, ne de feodal-tüccar ekonomik güç bu çıkışta belirleyicidir. Kır manastırı ve kent üniversitesi kendi emekleriyle geçinen, halkın beslediği ve umut bağladığı, desteklediği, özgürlük ve bilincin yükseltildiği bağımsız çalışma mekânlarıdır. Şunu önemle vurgulayacağım: Rönesans'a götüren yol, belirleyici olarak kral ve kilisenin saraylarından değil, halkın komünal okullarından geçmektedir; ne feodal sınıfın ne de ortada olmayan burjuvazinin çizdiği bir yoldur.

Rönesans Ütopyaları: Kapitalist Değil, Komünalist

Rönesans'ın en doğru tanımı zihniyet devrimi olarak yapılanıdır. Devrim birkaç alanda köklüdür. Birincisi, dinsel düşüncenin tanrısallık adına adeta hiçleştirdiği birey yeniden doğmuştur. Hristiyanlık teolojisi M.S. 1250'lerde Aristo sentezi ile Skolastik dönemin zirvesine ulaşmıştır. Metafiziğin en gelişkin hali de denilebilir. İnsan adeta unutulmuştur. Tanrının kuklası bile olamayacak kadar yaşamdan silinmiştir. Dine dayalı toplumsallığın en aşırı bir biçimine varılmıştır. Pratik-somut yaşamla hiç bağdaşmayan bu biçime insan doğallığının uzun süre dayanması zordur. Heretizm -sapkın mezhepçilik-, cadılık -Hristiyanlaşmamış doğal toplum kadını- ve simyacılık -doğa elementlerinden altın oluşturmak; bilimsel arayış- çabaları, Hristiyan dogmatizmine karşı özgün zihniyet direnişini temsil etmektedir. Engizisyonun önlemek istediği, özgür bireye yol açabilecek gelişmelerdir. Hristiyan dogmatizminden kopup özgür doğa düşüncesine sıçrama yapan en çarpıcı örnek Giordano Bruno'dur. Tam bir doğa tutkunu olan Bruno tanrı-doğa ayrımı yapmaz. Canlı bir doğa -evren anlayışı ile sarhoş gibidir. Doğanın kendi başına işleyişine o denli hayrandır ki, sonuçta coşkun Rönesans öncüsü, Roma'da M.S 1600'de cayır cayır yakılmıştır; Spartaküs ve Saint Paul'ün anılarına yaraşırcasına.

Doğaya dogmatizmden kopmuş bakış tarzı ile yaklaşmanın önemli bir sonucu da bilimsel yöntemin gelişmesidir. Metafizik, kurgusal yöntemin doğal gerçeklikten kopardığı insan zihni yöntem değişikliğiyle yeniden doğaya yönelmeyi bilmiştir. Bilimsel yöntemin adeta peygamberleri olan Roger ve Francis Bacon'la Galileo Galilei gözlem, deney ve ölçüyü doğaya dayatarak bilimin gelişeceği yolu ardına kadar açmışlardır. Bilimsel zihniyetin gittikçe gelişmesi, yöntemi ile yakından bağlantılıdır. Felsefi yaklaşım doğaya umutla yaklaşım anlamına gelirken, yöntem de bu umudun gerçeğe dönüşmesi demektir. Felsefi öngörü ve varsayımlar bilimsel alanları ve olgularını aydınlatırken, gözlem, deney ve ölçü bilimsel kanıtlamayı sağlamaktadır. Deney ve ölçü olmadıktan sonra, sadece felsefi varsayımlarla doğadan yararlanmak mümkün değildir. Deney ve ölçüye vurulmayan her olgu hakkında nelerin nasıl sonuç vereceği anlaşılamaz. İslam dünyasında bu yönlü atılan adımlar bazı sonuçlar vermişse de, sistemli bir yönteme dayanmadıkları için bilimsel bilgiye sınırlı katkıda bulunmuşlardır. Batı uygarlığının temel dayanağı olan bilimsel bilgi, ancak temel yöntem sorununu çözümledikten sonra hızlı bir gelişme sürecine girmiştir. Yöntem sorununun çözümü bilimsel devrime yol açmıştır. Rönesans'la gerçekleşen bilimsel yöntem arayışları, yeni felsefe ekollerinin gelişiminde de rol oynamışlardır. Felsefe ile bilimin birbirine yakınlığı ve bağlantısı, daha verimli bilimsel bir sürecin gelişmesi kadar, bilimle bağlantısı yapılan gelişkin felsefi yapıların ortaya çıkmasına da yol açmıştır.

Rönesans'ın temeli de diyebileceğimiz ve Tanrı'dan tamamen kopmuş bu düşünce ve duyuş tarzı, en büyük paradigma değişimidir. Gerçekleşen zihniyet devrimini sıradan görmemek gerekir. Bu, en zor gerçekleşen devrim türüdür. Dinsel dogmatizmden kurtulmak ve öz duygu-düşünce gücüyle yaşama anlam vermek Batı uygarlığının en önemli kazanımıdır. Cıvıl cıvıl, canlı, renkli, her şeyiyle heyecanlandıran, kendinde büyük potansiyeller barındıran doğa, büyük umutlar vaat etmektedir. İnsanın binlerce yıl aradan sonra doğaya önemli bilinç birikimi ile dönüşü diğer tüm gelişmelerin kaynağıdır.

İkinci büyük değişim dindeki reformdur. Doğal toplum anlayışına aşırı ters düşen Hristiyanlık dogmatizmine tepki kaçınılmazdı. Germenlerin doğal toplum gelenekleri, dinle yeni tanışmaları reformun bu kültürden gelmesinin koşullarını teşkil etmektedir. Protestanlık aslında Germen halkının Hristiyanlık yorumudur. Dogmatizmin daha yumuşatılmış,

çalışmayı engellemeyen, bilime açık revizyon ve reformasyonunu temsil etmektedir. Bir nevi din saltanatına tepkidir. Dinin aşırı siyasallaşmış, pratik gelişmelere engel teşkil eden, halkların özgünlüğüne ve özgürlüğüne yer vermeyen büyük tutuculuğuna vurulan bir darbedir. Zihniyet devriminin teolojik anlamdaki yansımasıdır. Dogmatik kalıpların yıkılmasıyla felsefi düşünce hızlı bir gelişme sürecine girmiştir. Nasıl ki Batı Anadolu'da M.Ö. 600'lerde mitolojik düşüncenin aşılmasıyla tarihi felsefi dönem açılmışsa, Batı Avrupa bölgesinde de dinsel dogmatizmin aşılmasıyla daha gelişkin bir felsefi çağa ulaşılmıştır. Zihniyet devriminin en gelişkin alanı olan felsefe, Spinoza ve Descartes'ta adeta peygamberlerini bulmuştur.

Rönesans'la doğan üçüncü bir gelişme ise insan merkezli yaşam biçimidir. "İnsan her şeyiyle tanrının olmalıdır," anlayışı, köleci zihniyetin değişik bir formudur. Tanrı-kral kültünden tek tanrılı dinlere sızmış mitolojik düşünce formu olarak bireyi yaşamdan adeta silmiştir. Bu, kölenin her şeyiyle efendisinin aracı olmasından kalmadır. Bireyin efendi ve tanrı kimliğinde bu denli yitirilişi, kendine ait bir yaşamının olmaması anlamına da gelmektedir. Tanrı ona ait değil, o tanrıya aittir. Tercüme edersek; insanlığın devletleşmiş din hiyerarşisine aşırı bağımlılığıdır. Dinin egemen sınıf lehine bu yönlü gizli bir köleliği her dinde mevcuttur. Rönesans'ın insana saygıyı canlandırması, toplumun bireyin yaşamını daha anlamlı kılmanın varoluş tarzı olduğu biçimindeki tanıma da uygundur. Toplumsal varoluş bireysel yanı yok ettiğinde, orada kölelik yerleşmiş demektir. Sovyet sosyalizminde gerçekleşenle Sümer rahip devlet sosyalizminde gerçekleşenler özde aynıdır. Birey ne adına olursa olsun eritildiğinde, onun adına kölecilik denilir. Klan ve ilkçağ çok tanrılı, totemli dinlerinde esas olan bir nevi toplumun yansımış figürü olan bu kavramlar bireye güç veriyordu. Ortaçağın dinsel anlayışı, bireyi silmesi açısından, asıl toplumsallıktan ciddi bir sapmayı temsil eder.

Hümanizm, bireysellik ve reformasyon, insanı yaşamın merkezine çekmekle toplumsal varoluş tarzındaki sapmaya ciddi bir karşı koyuşu gerçekleştirmiştir. Rönesans bu yönüyle tarihte en temel zihniyet aşamalarından biridir. İnsan yaratıcılığı, doğallığı için gerekli olan en önemli adımdır. Ekolojik toplumun dayanabileceği bir yola, zemine giriştir. Fakat daha sonraki kapitalizm zihniyetinin hakimiyetini geliştirmesi, bireysellikten bireyciliğe geçişi tüm kazanımları geri aldığı gibi, tarihte en büyük ekolojik sapmanın da yolunu ardına kadar açmıştır. Ekolojik felaketin kaynağı Rönesans zihniyeti değil, onun kapitalizmle saptırılması, özünden boşaltılması ve tersinden toplumsal varoluş halinden kopartılmasıdır. Mitolojik ve dinsel dogmatizmin tanrı toplumu biçimindeki toplumsal varoluş gerçekliğinde yaptığı sapmayı, kapitalizm toplumsallığı, bireycilik lehine silerek, tersinden gerçekleştirmektedir. Günümüzün en temel sorunlarından ekolojik sapmayı değerlendirirken, konuya daha derinlikli yaklaşacağız.

Toplumun Kanserli Sistemi Olarak Kapitalizm

Yaklaşık üç yüzyıllık birikime (M.S. 1.400-1.700) sahip olan Rönesans dönemi, Batı uygarlığının esas itibariyle düşünme tarzını ortaya çıkarmıştır. Doğa ve toplumdan koparılmış insan zihnini yeniden, daha derinlikli bir felsefi ve bilimsel yola bağlayarak yeni uygarlık için gereken yolu ardına kadar açmıştır. Bu gelişmeyle bağlantılı olarak ele alınması gereken bir yöntem sorunu var. Özellikle Marksist tarih anlayışının aşırı materyalist yorumunda yapılan bu büyük yanlış, toplumsal formların düz çizgisel anlatımıdır. Sanki kapitalizmin gelişmesi, bir sistem olarak kurulması zorunlulukmuş gibi bir anlayışın, belki de hiçbir kapitalist ideologun kapitalizme yapamadığı hizmeti hem de anti-kapitalizm adına yapmış olmasıdır. Çelişkili gelebilir, ama geriye baktığımızda daha iyi anlamaktayız ki, kapitalizmin hiçbir ideologu Marksist kökenli kaba materyalistler kadar sisteme hizmet etmemiştir.

Rönesans'ı "tarihin en önemli zihniyet devrimlerinden biri" olarak değerlendirmeyle birlikte, daha da önemli olan sorun, hangi toplumsal sistemle bağlantılı olduğudur. Klasik tarih anlayışları Rönesans'ı kapitalist toplum sisteminin zihniyet hazırlığı olarak değerlendirirler. Marksist tarih anlayışı da sistemin doğuşunu adeta ilahi emir saymaktadır. Bu görüşlerin tümü bizzat kapitalizme bağımlı yaşamın bir sonucudur.

Sermaye birikimi tarihin her döneminde az veya çok vardır. Sümerlerden beri özellikle ticaretin gelişmesiyle servet ve sermaye birikimini sıkça görmekteyiz. Ekonomik zenginler

türemiştir. Yahudiler bu konuda tarihi bir üne sahiptir. Buna rağmen hakim sistem haline gelememişlerdir. Hem üst devlet topluluğu hem alt komünal topluluklar, birikimi tehlikeli sayıp kuşkuyla bakmışlardır. Büyük kötülüklerde ebelik yapabileceğini hep göz önüne getirmişlerdir. Bunda en önemli etken de toplumsal ahlakı yırtmasından duyulan korkudur. Savaşçı-iktidar gücü bile, ne kadar toplum üzerinde hükümranlık sürdürse de, toplum ahlakını yırtmayı göze alamaz. Hiyerarşinin kurumlaşması olarak dayandığı toplumsal olguyu koruyarak var olması esastır. Fiziksel olarak yok etse bile, bunu ahlakıyla birlikte yapar. Bir toplumu temel ahlaki geleneğinden soyutlamak, onu, çıplak, savunmasız, her tehlikeye açık bırakmaktır. Kapitalist sermayenin sistem haline gelmesi ahlakı, dolayısıyla toplumu çözmeyle yakından bağlantılıdır. İradesi dışında bu böyledir. Toplumsallığı çözmeden kapitalden sistem oluşamaz. Sistem olmaya doğru gittiğinde çok yıkıcı olur.

Marks ve Engels "*Komünist Manifesto*" da bu süreci çarpıcı bir üslupla dile getirirler. Biraz da şaşkınlar. Kapitalizme devrimci rol atfederken bile yıkıcılığını, insafsızlığını, bir an önce aşılması gerektiğini ısrarla belirtirler. Kapitalizm herhangi bir toplum sistemi değildir. Bir nevi toplumun kanserli sistemidir. Genelde sınıflı toplum olarak uygarlığı, özelde kapitalist uygarlığı bir toplumsal hastalık olarak incelemek, bu temelde yaklaşmak büyük önem taşır. Kanser doğuştan gelen bir hastalık değildir. Vücudun yıpranması ve bağışıklık kabiliyetini kaybetmesiyle kendini gösteren bir hastalıktır. Toplumsal olguda da yaşanan buna benzerdir. Uygarlık sistemlerinde yorulan toplum, sermayenin sızmasıyla tüm dokularında yani kurumlarında kanser hastalığına tutulur. Türüne bağlı olarak az veya çok öldürücü etkiye maruz kalır. Sadece 20. yüzyıl savaşlarını çözmek bu gerçeği birçok yönüyle aydınlatır. Aşırı rekabet, kâr, azami kâr, işsizleştirme, açlık, yoksulluk, ırkçılık, milliyetçilik, faşizm, totalitarizm, demagoji sanatı, ekolojik yıkım, aşırı finans, devletten daha zengin şahıslar, atom bombası, biyolojik ve kimyasal silahlar, aşırı bireycilik kapitalist sistemin kanser türleri olarak düşünülmelidir.

Kapitalizme ilişkin bu kısa tanımlamayı, Rönesans'la bağını doğru anlayabilmek için yaptık. Rönesans tanımı -genel kabul gören haliyle- öz olarak doğayı, toplumu ve bireyi her tür dogmadan uzak, tutku derecesinde kavramayı, sevmeyi esas almaktadır. Doğanın ve bireyin kutsallığına dönüştür. Bu bireyin de kapitalist birey olmadığı; doğa bilgisiyle, sanat ve felsefeyle yüklü, savaştan kaçınan, doğal, eşit ve özgür bir toplum arayışında olduğu ortak bir yargıdır. Rönesans ütopyaları kapitalist değil, komünalisttir. Ortaya çıkan yeni toplumsal sistemin kapitalizm olduğuna dair inandırıcı bir araştırma yoktur. Manastırlarda komünal bir hayat geçerlidir. Yeni doğan kentlerde hakim olan ruh demokrasiden yanadır. Bilim insanları, felsefe ve edebiyat yapanlar, sanatla uğraşanlar zorlukla geçinen emekçi insanlardır. Sermaye birikimiyle uğraşanlar sınırlı olup, özellikle faizcilikten ötürü toplumsal nefreti toplayan bir kesim olarak yargıya tabidir. Sanayi Devrimine kadar, feodal aristokrasi ve yeni doğan bir ulus olarak halk sınıfları karma nitelikte bir toplumsal sistem oluştururlar.

Demokrasi devletleşmemiş, devletleşmeye karşı duran halkın kendini yönetim tarzıdır

Bu kısa değerlendirme bile 19. yüzyıla kadar kapitalist toplum sisteminden bahsedilemeyeceğini göstermektedir. O halde Rönesans'ı kapitalizmin bir ön aşaması, zihniyet süreci olarak algılamak vahim bir yanlışlıktır. Doğrusu, ucu her tür gelişmeye açık bir kaos aralığıdır. Feodal toplum sisteminin dağıldığı, çözüldüğü; fakat yeni toplumun doğmadığı, doğuş sancılarının yaşandığı bir ara dönemdir. Bu ara dönemden feodalizm yeniden güç kazanarak çıkacağı gibi, kapitalist bireyci bir sistem de doğabilir; yine güçlü altyapı koşullarına sahip demokratik, eşit-özgür bir topluma doğru gelişme de yaşanabilirdi. Tamamen sistem savaşçılarının bilinç ve politik yeteneklerine bağlı olarak pek çok sistemin doğması teorik olarak mümkündür. Nitekim Fransız Devrimi'nin sonlarına kadar kapitalist toplumla daha eşit ve özgürlükçü toplum yandaşları başa baş bir mücadele içindedirler. 1640'daki İngiliz Devrimi, ezici bir demokratik özellik taşımaktadır. Eşitliğe ve özgürlüğe

ilişkin çeşitli ve oldukça güçlü kişisel ve kolektif anlayışlara rastlamak mümkündür. Burjuva devriminden ziyade halkçı bir devrimdir. 16. yüzyıldaki İspanya şehir komünarları demokrat karakterlidir. Amerikan Devrimi'nin niteliği de açıkça özgürlükçü ve demokratiktir. 1789 Fransız Devrimi'nde komünistler dahil birçok renk vardır. Özcesi Rönesans sürecindeki toplumsal kaostan çıkışta özgür-eşit ve demokratik toplum eğilimi en az kapitalist-bireyci eğilim kadar şanslıdır. Kapitalizm ancak Sanayi Devrimi'yle birlikte toplumsal savaşta üstünlük sağlayacaktır. 19. yüzyıl, Sanayi Devrimi'yle birlikte kapitalizmin her alanda hakimiyetini yükselteceği bir dönemdir. 19. Yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlangıcında, sistemin dünya çapında ilk defa yayılmasını kabaca tamamladığını görmekteyiz. Daha eşit, özgür ve demokratik toplum mücadelesi, 1848-1871 devrimlerinin yenilgisiyle hakim toplumsal sistem olma şansını kaybeder.

Kapitalizm Olmadan da Ulus Olunabilir

Sürecin tanımlamasını tamamlamak açısından ulus ve ulusal devlet konusunu da doğan yeni toplumsal sistemle iç içe değerlendirmek önem taşır.

Toplumların ulusal olgular biçiminde şekillenmesinin doğrudan kapitalizmin bir ürünü olmadığını kavramak gerekir. Bu konuda da sanki, "Kapitalizm ulus yaratır," gibi bir ideacılık ciddi bir yanlıştır. Bu yanlışlıkta Marksizm'in payı da vardır. Toplumlarda klan, kabile, aşiret, milliyet ve millet şeklindeki süreç, kendine özgü bir diyalektiğe sahiptir; sınıflı toplumun ürünü olarak doğmazlar. Kapitalizm olmadan da ulus olunabilir. Ulus şekillenmesinde dil, kültür, tarih ve siyasal güç daha belirleyici rol oynar. Uluslar eşit-özgür ve demokratik toplumsal yapılarda daha sağlıklı gelişebilirler. Batı Avrupa'da ulusların 12. yüzyıldan itibaren şekillendiklerini görmekteyiz.

Sistemlerden hangisinin uluslar içinde hâkim olacağı ancak 18. yüzyılın sonunda burjuvazinin zaferi ile belirlenir. Kapitalizmin ulus içindeki zaferi, aynı zamanda milliyetçiliği dinin yerine egemen ideoloji haline getirmesiyle birlikte yürür. Hem içte pazarı geliştirmek, hem dışa doğru açılmak güçlü bir milliyetçilikle yakından bağlantılıdır. Güçlü milliyetçiliğin bu özelliği ulus-devlete götürür. Ulus-devlet, dinsel ideolojik örtünün laiklikle aşılmasıyla gelişir. Özünde "tüm ulusun devleti" diye bir kavram kökünden yanlıştır. Toplumun ulusallığından, ulusal bütünlüğünden bahsetmek belli bir gerçekliği yansıtır. Ama devletin ulusallığı daha çok ideolojik bir yargıdır; toplumsal realite değildir. Çünkü tüm toplumsal yapı devletin sahibi olamaz. Devlet her zaman ulusal bir azınlığın emrinde ve hizmetindedir. Devletin yaptığı, ulusal olguyu -tıpkı din olgusunda olduğu gibi- ideolojik bir olguya dönüştürerek meşru temel sağlamaktır. Tüm 19. ve 20. yüzyıl milliyetçilikleri toplumsal meşruiyet ideasıyla bağlantılıdır. İçte sınıf çelişkilerini gizlemede, dışa doğru saldırganlığı teşvik etmede milliyetçilik büyük rol oynar. Milliyetçiliği kapitalist devletin ideolojik silahı olarak anlamak, yayıldığı dönemleri doğru kavramak açısından önemlidir.

Milliyetçilik aynı zamanda devletteki merkeziyetçiliği güçlendirir. Daha demokratik federal yapılara karşı devlet milliyetçiliği, merkezi-üniter yapılara kayar. Buradan faşist ve totaliter devlet anlayışına geçilir. Toplumsal hastalığın histeriye dönüşmesi, kapitalist sistemin faşist ve totaliter devlet biçimine yönelmesiyle at başı gider. Sonuç, kapitalizmin intiharıdır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı bu anlamda milliyetçilik dozajının aşırı kullanılmasından doğan sistemin intihar eylemleri olarak da düşünülebilir. Kendisi uygarlık krizi olan kapitalizmin en genel ve derinlikli krize, kaosa girme sürecidir.

> **Tek tanrılı Ortadoğu dinlerinin esas ürünü Ortaçağ'ın feodal devletidir**

Kapitalist toplum sistemine daha kapsamlı ve bütünlüklü bir teorik perspektiften bakıldığında, insan toplumu içine sızmış en istismarcı öğeler toplamı olduğu görülür. İstismarcılık, her şeyi anında çıkarına dönüştürme fırsatçılığı olarak değerlendirilebilir. Fırsatçılığın sanat düzeyinde geliştirilmesidir. Hedefi öncelikle maddi değerlerdir. Ancak maddi gelişmeye hizmet ettiği oranda manevi değerler diyebileceğimiz fikir, inanç, sanat değerlerine yönelebilir.

Toplumsal olgu adına ne varsa hepsinden bir kâr beklemek temel felsefesidir. Verili olanı -ister doğal komünal olsun, ister hiyerarşik-devlet değerleri olsun- istismar etmede ayrım tanımaz. Toplumsal bünyeye girmiş aç kurt veya kanser virüsü benzetmesi, onun bu niteliğiyle ilgilidir. "Ağacın kurdu ağaçtandır," benzetmesini de çağrıştırır. Benzetmelere dayanarak yine belirtmeliyiz ki, kurt tüm sürüye dalmadıkça, virüs bünyeyi sarmadıkça, kurtçuk ağacı devirecek kadar kemirmedikçe, kontrol altında tutularak ilgili olgular varlığını sürdürebilir. Hakim sistem haline gelmeyle birlikte aşırı biçimlere kaydığında -doğasında bu var-, kapitalizm en tehlikeli aşamada sayılır. Faşizm ve totalitarizm denen olgu budur. Bu durumda toplumda sürekli savaş durumu yaşanır. Sadece Birinci ve İkinci Dünya Savaşı gibi küresel resmi askeri savaşlar değil, daha vahimi toplumun içinde tüm kurum ve ilişkilerinde savaş yaşanır. "İnsan insanın kurdudur" denen mantık tam işlemeye başlar. Savaş, eşler, çocuklar ve tüm doğal çevreye kadar yayılır. Atom bombası bu gerçekliğin sembolik ifadesidir. Toplumun tümünde içten içe yavaş yavaş ama sürekli bir atomlama yaşanır.

Ulusal devlet ve küreselcilik sürecine baktığımızda durum daha somuttur. Ulusal olguyu aşırılaştırıp devleti tümüyle ele geçirdikten sonra, önce güç kazanmış olan birey adeta 'karıncalaşma' dönemine girer. Rönesans'la büyümüş insanlık -hümanizm- ve birey tersine bir sürece konu olur. Adeta saldırı hedefi haline gelirler. Bu gerçeklik bile tek başına kapitalizmle Rönesans değerleri arasındaki aykırılığı göstermeye yeterlidir. Kapitalist büyürken, birey küçülür. Hümanizm içi boş bir kavrama veya küreselcilik adı altında büyük şirketlerin azgın fetih savaşları karşısında utanılacak bir kavrama dönüştürülür. Ulusal devlet dışındaki tüm diğer kurumlar eritilmesi, sömürgeleştirilmesi gereken olgular haline gelir. "Hiçbir değer ulus-devletten daha yüce olamaz," ilkesi bu hale getirilmekle, hiçbir çağ devletinin ulaşamayacağı bir kutsallık zırhına bürünür. Her şey milli devlet için! Aslında milli devlet kisvesi veya kurnazlığı altında her şey kapitalist içindir. Devlet, özellikle ulus-devlet, o kadar kestirmeden kâr, aşırı kâr getirme sihrine sahiptir ki, ulus-devlet ideolojisi olarak milliyetçilik, hiçbir mitolojik, felsefi ve dini kavrayış ve inancın erişemeyeceği boyutlarda bir inanç ve iman akımı haline getirilir. Tüm ilgili gözleri ve yürekleri adeta kör eder. Milli gerçekliğin abartılmış figürleri dışında hiçbir değer anlamlı gelmez. Kutsallık, yalnız milli değerlerin abartılmış unsurlarında gizlidir. Buna karşılık yurttaş olarak birey, adeta Ortaçağ tarikatlarına üye yapılır gibi, 'devlet tarikatına' bağlanmaya çalışılır.

Kadının Kimliğinde Dibe Vuran: Komünal Toplum Değerleri

En vahim durumda yaşayan kesimlerden kadın, çocuk ve ihtiyarların durumu daha da acımasız bir hal alır. Hiyerarşinin kuruluşundan beri egemen erkeğin doymak bilmez iştahı ve duyarsızlığıyla kaba gücü altında inim inim inleyen kadın, kapitalist sistem altında bir kat daha zincirlerle örülür. Erkeğin hakkında en çok yalan uydurduğu varlık, kadındır. Söylenir ki, cinsiyet üzerine en kapsamlı çalışma yürüten Freud'un bile ölürken ağzından çıkan son sözler "Kadın ne demek?" yönlüdür. Bu durum olağan değildir. Bu, kadın etrafındaki korkunç erkek egemenlik ideolojisinin yarattığı bir durumdur. Kadını hiç tanımak istemeyen erkek egemen, bu durumunu örtbas etmek için önemli silahlarından biri olan sahte aşk edebiyatına başvurur. Egemen erkek için aşk eşittir yalanın gizlenmesi, örtük saygısızlık, bilincin körlüğü, kör içgüdünün yalan ve süreklilik kazanmasıdır. Kadının bunu yutacak duruma getirilmesi, baskı altında çaresizliğin derinliği ile ilintilidir. O denli maddi ve manevi yaşam koşullarından koparılmıştır ki, erkeğin en aşağılık sözlerini, saldırılarını, doğal hak olarak kabul etmek zavallılığındadır.

Kişi olarak şahsen ben kadının geliştirilmiş 'statü' altında yaşamayı nasıl kendisine yedirdiğine hep şaşarım. Fakat şunu sezdiğimi açıkça itiraf etmeliyim: Kasaplar hayvanı kesime alırken, hayvan aslında kesileceğini fark eder ve tir tir titrer. Kadının erkek karşısındaki duruşu bana hep bu titremeyi hatırlatır. Kadın karşısında titremedikçe erkek rahat olmaz. Egemen olmanın baş koşulu budur. Kasap bir defa keser, o tüm ömrü keser. İfşa edilmesi gereken gerçek budur. Bunu aşk şarkılarıyla gizlemek aşağılık bir harekettir. Uygarlık altında en değersiz nesne ve kavram aşka dair söylenenlerdir. Bir erkeğin hiç başaramadığı, başarmak istemediği, bir kadına olağanca doğallığı içinde yaklaşabilme gücüdür. Ben şahsen böylesi bir tavrı gösterebilecek erkeği gerçek kahraman olarak değerlendirmek

durumundayım. Sorun basit bir zaaf, biyolojik cinsiyet farkından doğmuyor; hiyerarşik devletli toplumun ilk katmanlaşma nesnesi olarak kadını en alta yerleştirmesinden kaynaklanıyor. En derin toplum sorunu olması, toplumda yerleştirilmiş statünün özelliklerinden ileri geliyor. Sosyolojinin çok sınırlı ve geç olarak konuya ilgi duyması kapitalizmin kriz süreciyle ilgilidir.

Her şey açığa çıkarken, kadın olgusunun da kendini gittikçe tüm yönleriyle göstermesi beklenebilir. Kapitalist sistemin kadınlık olgusuna eklediği baskı-sömürü unsurları daha kapsamlı anlaşılmayı gerektirir. Kadın adeta sözde en değerli metadır. Hiçbir sistem, kadını bu denli metalaşmaya tabi tutmamıştır. İlk ve Ortaçağlarda genel köleliğin bir parçası olarak kadın köleliği, cariyeliğinden sistem açısından bir fark yoktur. Sadece kadına özgü bir kölelik veya metalık bir durum söz konusu değildir. Erkek haremlilikler de vardır. Hadımlaştırılmış erkekler de vardır. İç oğlanları vardır. Sistemin cinsiyet anlayışında asıl en büyük farkı kapitalizm koyar. Adeta metalaştırılmamış tek organı yoktur. Sözüm ona bunu edebiyat, roman aracılığıyla sanat süsü vererek yapar. Ama bu sanatın temel işlevi sistemin dayanılmaz yükünün çekilmesinde kadının azami pay sahibi kılınmasıdır. Her çalışmaya bir ücret biçilirken, en ağır iş olan hamilelik, çocuk büyütme, evin her türlü işi ücretsizdir. Erkeğin seks kölesi olmanın da bir ücreti yoktur. Genelevde olan ücret kadar bile birçok özel evde değer kadına gösterilmez.

"Evlilik namusu, onuru" denilen şey, esasta 'küçük imparatorun' bütün kahrının çekilmesidir. Nasıl ki büyük imparator onuru saydığı devlet mülküne bir şey olduğunda bunu savaş nedeni sayarsa, küçük imparator da onuru saydığı mal olarak kadına bir şey yapılırsa bunu büyük namus meselesi, dolayısıyla kavga nedeni sayar. Daha da ilginç olan, kadının ruh olarak tamamen boşaltılması, biçimsel olarak da aşırı kadınsı, süslü sesli bir 'kafeste kuş' haline getirilmesidir. Ses ve makyaj düzeni; doğal kadının çok dışında öz kimliğinin ezici biçimde inkârına dayanan, kişiliğini öldüren bir durum arz eder. Kadıncılık kadının özel olarak kişiliksizleştirilmesidir. Bir erkek icadı ve dayatmasıdır. Böyle olduğu halde, sanki kadının doğal duruşu buymuş gibi suçlamaktan geri kalmaz. Tüm reklam, teşhir malzemesi olarak kullanılmasından bizzat sistem sorumlu olduğu halde, bu da kadının doğal özüne yakıştırılır. Kadın onuru kapitalizmle en dip noktasına oturmuştur. Kadının kimliğinde dibe vuran, aynı zamanda komünal toplum değerleridir. Sistemin mantığı hem buna muhtaçtır, hem de oldukça becerilidir.

Pornoyla her tür kutsallığından soyutlanan kadın cinsi, kapitalizmde başlangıçtaki primata indirgenmiş olur. Kadının uygarlık tarihi boyunca toplumdan silinmesi hiyerarşik ve sınıfsal gelişmeye bağlı olduğu kadar, erkeğin egemen erkek toplumu yüceltmesine de bağlıdır. Yine kadın toplumda ne kadar etkinliğini yitirmemişse, komünal değerlerden de o denli uzaklaşılmamış olur. Kadının doğası komünal toplum değerlerine daha yakındır. Zekâsı doğanın özelliklerine karşı daha duyarlı ve gerçekçi olduğundan duygusal zekâ ön plandadır. Analitik zekâ daha çok kurgusal olduğundan yaşamla bağları sınırlıdır. Erkeğin analitik zekâ gelişkinliği toplumsal konumundaki hileli, baskılı karakter unsurlarıyla ilişkilidir.

Doğal Toplum, Ekolojik Toplumdur

Toplumsal ekoloji sorunu uygarlıkla başlar. Doğal toplum, bir yanıyla ekolojik toplumdur. Toplumu içten kesen güç, doğayla anlamlı bağı da keser. İçten kesilme olmadan olağandışı bir ekolojik sorun doğmaz. Anormal olan, tüm doğal süreçlerde yaşanan anlamlılığın uygarlık toplumunda yitimidir. Sanki çocuk, ana memesinden kesilmiş gibi bir hal doğar. Duygusal zekânın büyüleyiciliği yavaş yavaş silinir. Vicdan ve doğanın dilinden sıkça uzaklaşan analitik zekâ, kurguladığı yapay dünyasında gittikçe çevreyle olan çelişkisini geliştirir. Yaşamın doğayla bağı puslanır. Bunun yerine soyut fikirler, tanrılar geçer. Yaratıcı doğa, yerini yaratıcı tanrıya bırakır. Ana şefkati olarak anlaşılması gereken doğa, zalim doğa damgasını yer. Artık dilsiz ve zalim doğaya yüklenmek insan kahramanlığı haline gelecektir. Hayvanlar ve bitkilerin her tür dengesiz imhası, toprak, su ve havasının kirletilmesi, sanki insan toplumunun en temel hakkıymış gibi alışkanlık kazanır. Doğal çevre artık ölü, umut vermeyen geçici bir yaşam alanı olarak körleştirilir. Canlı doğanın sınırsız umut kaynağı doğa, artık kör, anlayışsız, kaba madde yığınından başka bir şey değildir.

Rönesans'la yıkılan bu doğa anlayışı kapitalist sistemde toplum içinde olduğu gibi ardına kadar artık sömürü, istismar konusudur. Dünya

insanlığının fethini doğanın fethiyle tamamlamak ister. Ona dilediği her tür istismarı yapmayı bir hak, bir yetenek sayar. Sanayi devrimi ve sonrasında sonuç, toplum için vazgeçilmez yaşam koşulu olarak doğal çevrenin sigortasının atmasıdır. Akılsız olanın doğa değil sistem olduğu anlaşılmıştır. Ama artık geç kalınmıştır. Çevre sürekli SOS işaretleri vermektedir. Mevcut toplumsal sistemi kaldıramayacağını bas bas bağırmaktadır. Bu yönüyle de sistemin krizi kaos aralığına girmiş gibidir. Ekolojik tartışma ekolojik toplumu anlam ve yapısallık olarak çözmedikçe, kaostan çıkma şansı artık yoktur.

Hâkim Sistemler Toplumun Tamamını Oluşturamazlar

Toplumsal sistem değerlendirmelerinde içine düşülmemesi gereken bir anlayış aşırı genellemeciliktir. Örneğin kapitalizmi tanımlarken sanki toplumun her şeyi, ta kendisi olduğu gibi bir sonuç son derece yanlıştır. Kendi zıddını geliştirmeden, tek yanlı gelişmeler idealist, olgusal geçerliliği olmayan bir yaklaşımdır. Sanıldığının tersine, hakim sistemlerin dışında geniş bir toplumsal alan bulunur. Burada eski sistemlerin artığı, hakim sistemin zıtları ve gelecek alternatifler iç içe bulunur. Toplum son derece canlı bir işleyiş içinde olup, daha sık yasallıklar geliştirerek değişimini sürekli kılar. Sistemleri şemalaştırmak anlamı kolaylaştırdığından yararlıdır. Ama tüm gerçeklerin yerine konulma riski birçok dogmatik yaklaşıma da neden olabilir. Dolayısıyla şematikleştirmeyi gerçekliğin son derece karmaşık yapısıyla özdeşleştirmemek gerekir.

Kapitalizme ilişkin yapılan da bir şemalaştırmadır. Gerçeğin bütünlüğünden hayli uzak kalacak noktaları olacaktır. Bazı yönleri abartılmış da olabilir. Tanımlama üzerinde bu nedenle yoğun durduk. Sistemin gelişim sürecinin ne çok eksikli ne de abartılı olmasına dikkat etmek objektif değerlendirmeler için önemlidir. Ne bir kadercilikle gelişim modeli doğrudur ne de kaçınılmaz sonuçlar gibi kehanetle gelecek kestirilebilir. Toplumsal yasallıkların aralığı kısadır. Anlam geliştirme ve bağlantılı olarak yapılandırmalar da sıkça mümkündür. Yine de kaderciliğe ve kehanete başvurmadan sistemleri öz dinamikleri içinde yakalamak, anlamı somutluk üzerinde edinmek bilimsel bilginin avantajıdır. Fakat felsefe, mitolojiyle de anlam zenginliğine katkıda bulunabilir. Toplum gibi doğal evrimin tümünü bağrında taşıyan bir olguyu basit fizik yasaları gibi tanımlayamayacağımız açıktır. Kendimiz de bu olgunun yakın bir parçası olduğumuzdan, birçok belirsizlikten kaçınamayacağımız kuantum fiziğinde de kanıtlanmış bir gerçektir.

Rönesans aralığından sadece kapitalist sisteme taşıyan değerler alınmadı. Hayli zengin olan malzemesinden kolektif toplum yapılanmaları için gerekli anlam gücünü bulmak da olasılıklardan biriydi. İlk ütopyacılar Campanella, Thomas Moore, Francis Bacon, daha sonraları Fourier, Robert Owen, Proudhon çok sayıda komünal toplumsal sistemleri tasarlıyor, yer yer örgütlenmelerine girişiyorlardı. Aydınlanma döneminde yine birçok filozof oluşacak yeni toplumun nitelikleri üzerinde kafa patlatıyorlardı. Başta gelen devrimlerin hep sola açık, bitmemiş bir yanları vardı. Kapitalist sistem yerleşmiş haliyle hiçbir önemli düşünürün tasarımı olarak oluşmamıştır. Ciddi düşünürlerin peşinde koştukları toplumsal ütopyaları kolektif karakterlidir. Ahlaka belirleyici bir rol tanınmaktadır. Buna rağmen kapitalizmin başarısında devlet kültünün gücü, eski aristokrasinin olanca ağırlığı, yeni burjuva sınıfın kendi zıddından daha gelişkinliği gibi objektif nedenler etkili olmuştur. Eski hâkim toplumun izlerini yoğunca üzerinde taşıyan yeni toplumcuların kolayca istismarı anlaşılırdır. Devlet-iktidar sistemini aşacak düşünce gücü ve yapılandırma programı olmadan yapılacak her iktidar savaşımı, "senin yerine ben" köşe kapmacılığından öteye anlam ifade etmez. Tarihsel bir temeli olan ganimet peşinde koşma, coğrafi keşiflerin sağladığı muazzam servetler, bilimsel keşiflerle manifaktürden Sanayi Devrimi'ne geçiş, siyasal devrimden iktidara tırmanma, merkantilist devletçilikten ulus-devletin güç merkezine yerleşme, sistemin özündeki kâr ve sermaye birikimini sistem hakimiyetine taşıyan temel faktörlerdi. 19. yüzyılda ütopyacıların beklentilerini boşa çıkaran sermayenin Sanayi Devrimi'yle sistematize olması, ona karşı daha köklü, ayağı yere basan teorik bir çıkışa ve siyasal bir mücadeleye ihtiyaç gösteriyordu.

Uygarlık sisteminde kapitalizmin zaferini kesinleştirdiği 19. yüzyıl, ona karşıt düşüncenin de sistemlice gelişmesi ve siyasi eyleme geçmesiyle karakterize edilebilir. Her iki hareketin de temelinde Rönesans, Aydınlanma ve Sanayi

Devrimi vardır. Dinsel bakış açısı hâkimiyetini yitirmiş, laik dünya görüşü ağırlık kazanmıştır. Bilimsel devrim ve modern sanat akımları bu gelişmeler için gereken ölçüt ve perspektifleri rahatlıkla esinleyebilecek yetkinlikteydiler.

Sisteme karşıt düşünceler içinde gittikçe yükselen akım Marksizm'di. Karl Marks ve Friedrich Engels kendi düşünce yapılarından önceki muhalif akımlara 'ütopik sosyalistler' der; kapitalizmin hakim üretim biçimi haline gelmemiş olmasının bunda temel rol oynadığını belirtirler. Düşünce sistemleri katı bir ekonomik determinizme bağlılığıyla diğerlerinden farkını koyar; Hegel'in diyalektik düşünme sistemini esas almakla birlikte, onu baş aşağılıktan ayağı üstüne diktiklerini iddia ederler. İngiliz ekonomi politiğini ve Fransız ütopik sosyalizmini diğer temel esin kaynakları olarak belirtirler. Tabii Almanya'nın payına düşen felsefi esinlenmedir. Kendi dönemleri için güçlü bir sentezi yakaladıkları açıktır. Sistemli bir toplum karşılarında zaferini yaşarken, buna karşı muhalefeti böylesine sistemli oluşturmak, gerçekten öngörü ve sorumluluk duygusu yüksek bir çabadır. Çabalarının ilk ürünü "Komünist Manifesto"dur. Adeta bir parti programı gibidir. Zaten kısa bir süre içinde komünistliğin (partisinin) programı olarak ilan edilir. K. Marks ve F. Engels'in kapitalizmi tanımlamada dönemleri içinde en gerçekçi bir yaklaşımı geliştirdikleri açıktır. K. Marks'ın başyapıtı olan "Das Kapital"i kocaman bir kapitalizm tanımı olarak değerlendirmek mümkündür. F. Engels, "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni" yapıtında da tarihsel toplum analizini en geniş çerçevede yaparak düşünce sistemlerini tamamlamaya çabalarlar.

Yaklaşık 1850'lerden günümüze kadar Marksist kökenli sosyalizmin sonuçları, sistem analizinin yetersizlikleri ve yanlışlarıyla birlikte doğrularını da yeterince açığa çıkarmıştır. Toplumsal sistem çözümlemelerini daha iyi tanıyabilmek için tarihsel benzerleriyle kıyaslamak öğretici olabilir. Yazılı kaynaklardan öğrenebildiğimiz ilk manifesto "On Emir" düzenidir. Hz. Musa'nın Mısır İlkçağ köleci sisteminden çıkışını formüle eder. Firavun Akhenaton'un tek tanrı -güneş tanrısı- mezhebinden esinlenmek kadar, ata dini "Yah-weh" Yahudacılıktan da etkilendiği bilinmektedir. On Emir ile toplumuna -İbrani kabilesi- düzen vermeye çalışmaktadır. M.Ö. 1300'lerde açıklandığı sanılan bu manifestodan günümüze kadar büyük etkilenmeler olduğu bilinmektedir. Kutsal Kitabın ilk bölümü Ahdi-Atik, On Emir'le gelişen bir külliyattır. Kendi içinde birçok ara bölüme ayrıştırılabilecek Ahdi-Atik, tüm kritik dönemlerde peygamber manifestolarıyla Hz. İsa'ya kadar bir bütün olarak gelir.

İkinci büyük manifesto olarak "*İncil*"i alabiliriz. Hz. İsa'ya dayalı bu gelenek, köleci Roma'ya karşı, özünde baskı altında tuttuğu tüm yoksullar, işsizler adına yayınlanmış -geliştirilmiş- bir bildirgedir. Ezilen sınıflar adına belki de bir ilktir. Hristiyanlık genel adı altında yol açtığı sonuçlar günümüzde de en az tarihte olduğu kadar etkilidir. Peygamberler geleneği kadar bir "*aziz ve azizeler*" geleneğine sahiptir. İslam evliyaları gibi bu aziz ve azizelerden halen öğrenilebilecek birçok ders vardır.

Tarihin üçüncü büyük manifestosu "Kur'an"dır. Hz. Muhammed'in kendi dönemindeki Arap kabile ve aşiret toplumu hakkındaki gözlemleriyle Tevrat'ın -Ahdi Atik- bir kitabı ve İncil yorumunu birleştirmesinden kaynaklanan bu yapıt bir nevi Ortaçağ feodal toplumun "şartlar" bildirgesidir. Avrupa İncil'le şartlanırken, Ortadoğu Kuran'la şartlanmaya çalışılır. Dinsel örgülü (zihniyetli) de olsa, bu örnekleri toplumsal çözüm ve manifestoları olarak tanımlamak gerçekçidir.

'Antagonist' Çelişkinin Dışında: Kapitaliste Karşı İşçi

"*Das Kapital*" için sorulabilecek en önemli husus, "Kapitalizmi yıktı mı yoksa daha da güçlendirdi mi?" sorusudur. Soru, benzer sistem manifestoları için de geçerlidir. Konuya daha açıklık getirmek için diyalektik düşüncenin temeli olan tez, antitez ve sentez sürecini anlaşılır kılmak gerekir. Evrensel sistemde düalistik özellik, bir'in iki'ye bölünümüdür. Enerji-madde ilişkisinde birlik (1) kanıtlanmış gibidir. E=mc2 formülü oldukça yol göstericidir. Enerji maddeyi hareketlendiren, değiştiren unsur olarak beliriyor. Daha serbest kalmış öz olarak tanımlanabilir. Işığın hız durumundaki madde parçacığı olarak 'foton', özünde maddeden kopmuş enerjidir. Maddenin tümünün fotonlaşması ışık haline gelmek demektir. Radyoaktiflik bu süreci ifade eder. Ama yine de madde-enerji ikilemi bir gerçekliktir. Özdeki aynılık ikilem

haline gelmeyi önlemiyor. Asıl sır gibi kalan bir(1)'in neden veya nasıl ikileme itildiğidir. 'İkileme' eğiliminin kendisi nedir veya nasıl oluşuyor? Atom içinde olan bitenin tüm çeşitliliğe, hareketliliğe biçim verdiği güçlü bir olasılıktır. Son araştırmalardan, düşünülmesi bile çok zor, çok küçük ve hızlı ve çok kısa süreli parçacık oluşum ve dönüşümünün atomlaşma sürecini belirlediği, atomların molekülleri, moleküllerin bileşimleri, böylelikle farklı element ve bileşimleri ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bunda farklı manyetik ortamların da rol oynadıkları tahmin edilebilir.

Doğadaki bu sürecin topluma uyarlanması kaçınılmazdır. Toplum yasallığı çok farklı olmakla birlikte, aynı sisteme tabi olması beklenebilir. Toplumsal sistem dönüşümlerinin de 'bir'den, 'klan'dan türediğini ana hatlarıyla bilmekteyiz. Klandan hiyerarşik toplumun, ondan da devletli toplumun kapitalizme kadar bazı biçimlerinin boy verdiğini iyi bilmekteyiz.

Diyalektikteki zıtlık kavramını, ikilemlerden birinin diğerini yok etmesi biçiminde değil, onunla yüklenerek daha üst düzeyde farklı bir oluşuma dönüştüğü biçiminde yorumlarsak, olguları anlayabilme imkânımız daha çok artar. Fakat bu konuda daha da önemli olan düz, çizgisel bir dönüşümün olmadığı gerçeğidir. Zıtların dönüşümü axb=ab biçiminde değildir. Klasik mantığın bu formülü çok sınırlı bir aralıkta geçerli olabilir. Olgular dünyasında dönüşüm daha çok zikzaklı, helezonvari, saçaklı, bazen hızlı bazen yavaş, öncesiz-sonsuz olmaktan çok, anlık-sonsuzluk gibi özellikler taşıyabilir. Çizgisellikten küreselliğe kadar kaos aralıklarıyla değişen özellikler ihtiva ettiği varsayılabilir.

O halde kapitalizme karşı bir zıtlık belirdiğinde, onun çizgisel olarak kapitalizmi yok edip, tasarımlanan topluma yani sosyalizme ulaşacağı ancak soyut bir varsayım olabilir. Gerçeğin kendisi çok farklıdır, oluşumları da daha farklı cereyan eder. Başat sistem zıddını eritebilir, sömürgeleştirebilir, eş ortak kılabilir, çok az güç kaybıyla uzun erimli bir dönüşümle evrim gösterebilir. Sert bir kırılmayla da yeni bir sistemin malzemesi olabilir.

Marksist çizgideki gelişmeler için söylenebilecek temel husus, teori ve pratiğinin kapitalizmin içinde erimekten kurtulamadığıdır. Erime üç yoldan olmuştur: Sosyal demokrasi, reel sosyalizm ve ulusal kurtuluş. Bu üç yoldan veya olgudan kapitalizmin hiç değişmediği söylenemez. Önemli değişmeler yaşanmıştır. Oldukça liberal değişmeler görülmüştür. Fakat sistem, varlığını bu yollar sayesinde daha da uzatmayı başarmıştır. Bunu karşı-devrimlerle izah etmek doyurucu olmaz. Konu daha derinliklidir. Benimsenen sosyalizm anlayışındaki temel niteliklerle bağlantılıdır.

Hataların veya yanlışlığın temelinde kapitalist-işçi ayrımı yatmaktadır. Kapitalist-işçi ayrımı, bir köleci Roma malikânesindeki efendi-köle ayrımından öz olarak farklı değildir. Serf-ağa ilişkisi için de benzetme geçerlidir. Bir aile içinde -ataerkil- erkeğin örgütleniş biçimi ve dayanaklarıyla, bağlı kadının örgütleniş ve dayanaklarını karşı karşıya getirdiğimizde, çatışmanın galibi baştan bellidir. İstisnalar hariç tutulursa, belli bir kavganın galibi olarak erkek, kavganın sonunda hırpalanmış kadından daha güçlenmiş olarak varlık sürdürür. Daha fazla kadın, erkeğin olmuştur. Çelişki yine vardır. Ama dönüştüğü kadarıyla erkek-egemen sistem içinde bir adım daha erimiştir. Örneği tüm toplumsal sisteme yaygınlaştırabiliriz. Sınıflı toplum uygarlığı, hatta daha öncesinin hiyerarşik toplumu içinde, kadının bin bir bağla erkeğin egemenliği altında bulunduğu koşullarda, bir teori ve pratik biçim uyarlayıp kadından kurtuluş beklemek hayalcilikten öteye, 'daha çok dövül, daha çok bağlan' demekten öteye anlam ifade etmez. Kadın karılaşmayı kabul ettiği andan itibaren zaten kaybetmeye yatırılmıştır. Kasabın elindeki kuzu didinip de ne kadar kurtulabilir? Kuzunun yaşama şansı kasabın insafına, çıkarına bağlıdır. Süt, yün koyunu da kılınabilir, kesilebilir de.

Sosyalizm, Sosyalist Araçlar Gerektirir

Sanıldığının aksine, kapitaliste karşı işçi, 'antagonist' denilen çelişki türü içinde değildir. Günümüz kapitalizmine baktığımızda, iyi bir işi ve ücreti olan işçi, toplumun kaymak tabakasından sayılır. Sistemden asıl darbe yiyenler muazzam işsizler ordusu, sömürge halklar, etnik ve dini gruplar, ezici kadın kesimidir; yine çocuklar ve gençlerin durumu; ihtiyarlık; eko-çevre sistemi iç çelişkileri, kapitalist toplum içinde çıkar ağlarındaki kademe çelişkileri; köy-kent, büyük-küçük kent; bilim-iktidar, ahlak-sistem, asker-siyaset vb. yüzlerce çelişki

odağı sistemi belirlemektedir. Tüm bu olguları temel almadan sistemin en rahat yönetebileceği, ayrıcalıklı işçiye dayanan bir devrim-değişim teorisinin fazla şansı olmayacağı derinlikli bir toplum anlayışıyla fark edilebilir.

Marksist yaklaşımın daha temelli yetersizlikleri vardır. Uygarlığı bir bütün olarak çözümlememiştir. Engels'in denemesi çok sınırlıdır. Sınıflı toplumla doğal kolektif toplum arasındaki temelli çelişkiyi çoktan aşılmış ve geri biçim olarak saymaktadır. Hâlbuki kapsamlı tarihsel tanımlamamız da gösterdi ki, komünal demokratik duruşla hiyerarşik ve devletçi duruş arasında sürekli ve kapsamlı bir mücadele vardır. Komünal-demokratik değerler geri ve yok olmak şurada kalsın, tüm sistem oluşumlarında 'dinamik' role sahiptir. Buna kapitalizm de dâhildir. Kapitalist sistemde doğuş, gelişme ve çözülüş krizinde en çok işleyen çelişki komünal-demokratik değerlerle ilişkili olanlardır. Sistem işçi, köylü vb. gibi birçok kesimi içinde tutup yönetebilir. Hatta iyi bir müttefik yapabilir. Bireyciliği körükleyerek yönetimini daha da görünmez kılıp sürdürebilir. Ama toplumun kendisini toplum olmaktan çıkaramaz. Toplum da esas olarak komünal ve demokratiktir. Öyle olduğunu bildiği içindir ki, kapitalizm bireyciliği toplumun aleyhine şahlandırır. Güdüleri ayaklandırır. İnsan toplumunu birçok yönüyle tersinden primat toplumuna -toplumun maymunlaştırılması- dönüştürür. Toplum direndikçe ve sonunda bir bütün olarak çözüldükçe, yeninin ortaya çıkma şansı doğar. Toplumsal dönüşüm projeleri başta çelişkilerin bu temel yönünü dikkate aldığında başarı şansı kazanabilir.

15. yüzyılla başlatılan Rönesans -yeniden doğuş- hareketi, aslında babası da annesi de Doğu'lu binlerce yıllık sülalenin son çocuğudur

Bağlantılı olarak kapitalizmin sistematik olarak yıktığı ahlaki örgü esas alınmadan, hiçbir çelişkinin teknik olarak çözüm şansı olamaz. Toplumsal ahlak olmadan, yalnızca hukuk, siyaset, sanat ve ekonomik yöntemlerle hiçbir toplumu yönetme veya değiştirme olanağı yoktur. Ahlakı, toplumun kendiliğinden varoluş biçimi olarak algılamak gerekir. Dar geleneksel ahlaktan bahsetmiyorum; toplumun kendini yürütüş vicdanı, yüreği olarak tanımlıyorum. Vicdanını yitirmiş toplum, bitmiş toplumdur. Kapitalizmin, ahlakı en derinden tahrip eden sistem olması anlamlıdır. Sonul sistem olması onun toplumsal vicdanı tahrip etmesini anlaşılır kılar. Sömürü ve baskı sisteminin potansiyelini tüketmesinin somut ifadesi, ahlakın sistemlice tahribi anlamına gelir. O halde kapitalizmle mücadele zorunlu olarak etik -bilinçli ahlak- çaba gerektirir. Bunsuz mücadele başından kaybedilmiş mücadeledir.

Marksizm'de kişilik bir bütün olarak kapitalist yaşam değerleri içinde yaşar. Kentlilik ağır basar. Kentin egemen özeti bir yaşam tarzı bireyi bin bir bağla kapitalist sisteme bağlar. Marks'ın kendisinin bile binlerce bağla sistem içi olduğunu iyi bilmek gerekir. Hıristiyanlıkta, Müslümanlıkta sistemden koparak onlarca yıl inzivaya, manastıra, dergâha çekilen onca insan bile ancak sınırlı bir etkiye yol açmıştır. Marksist mücadelecilerin çoğu bu yönlü bir ahlaki oluşumun bile farkında değiller. Kapitalizmin şu veya bu versiyonuyla yaşayıp teorik-pratik savaşla sonuç alacaklarını sanırlar.

Marksist kuramın siyasal devrim ve sonrasına ilişkin tezleri ise, daha vahim olarak hiyerarşik ve devletçi karakter taşır. Savaş, proletarya diktatörlüğü, devletçilik kavram olarak neredeyse kutsallaştırılır. Hâlbuki devlet-iktidar, savaş-ordu sınıflı toplum uygarlığının ürünü olup, mutlak anlamda egemen sömürücü kesimin vazgeçilmez yaşam aygıtlarıdır. Bu araçları proletaryanın eline vermek demek, daha başından kendini onlara benzetmeye karar vermek demektir. Nitekim reel sosyalizmde bu araçların hepsi en yetkince kullanıldı. Zafer elde edildi. Fakat 70 yıl sonra anlaşıldı ki, kapitalizmin en çapulcu biçimi -Batı Avrupa kapitalizmi onun yanında adeta yedi suyla yıkanmıştır- kurulmuştur. Kapitalizmin en totaliter, antidemokratik biçimi söz konusudur. Bu olgunun altında devlet anlayışı yatmaktadır. Engels'te 'yavaş yavaş sönmesi gerekir' denilen devlet, en güçlü aşamasına reel sosyalizmle ulaşmıştır. Burada art niyet, karşı-devrim aramak fazla anlamlı değildir. Başvurduğu araçlar -devlet dört dörtlük ele geçirilse de- sosyalizme değil, kapitalizme götürür. Sosyalizm, sosyalist araçlar gerektirir.

Onlar da baştan sona demokrasi, çevre hareketi, kadın hareketi, insan hakları, toplumun öz savunma mekanizmalarıdır.

Buradan kalkarak parti, sendika, barış, ulusal kurtuluş cephe hareketleri, politika gibi birçok toplumsal olguda resmi düzenin aşılamadığı konuları da başarısızlık etkeni olarak eklemek mümkündür. Bu araçlara genel stratejik ve felsefi doğrultuda demokratik-ekolojik bakılmadığından, sonuçta ne kadar mücadele aracı olarak kullanılsalar da, sisteme eklemekten kurtulamazlar.

Marksizm'e yöneltilecek diğer bir eleştiri konjonktürle ilgilidir. Marks dönemindeki, kapitalizmin olgunluk aşamasıdır. Marks'ın ve Engels'in bundan çıkardığı sonuç kapitalizmin kaçınılmazlığıdır. Kapitalizm adeta sosyalizmin önünü açan bir buldozer rolündedir. Daha da genelleştirirsek, sınıflı toplum uygarlığını kaçınılmaz bir ilerleme olarak görmekte ve idealize ettikleri sistemlerinin kurulması için bu aşamaların gereğine iman etmiş bulunmaktadırlar. Buna köklü bir yanlışlık olarak yaklaşılması gerektiğini daha önce açmıştık. Sınıflar ve yönetimin egemenlik aracı olarak devletin zorunlu güvenlik -toplumca vazgeçilmez-, kamusal yönetim dışındaki tüm varlıkları, oluşum ve kurumlaşmaları sadece gereksiz değil, tutucu ve engel konumundadır. Devlet kapitalizmi başta olmak üzere bürokrasiyi büyüten içte ve dıştaki aşırı egemenlik, sosyal devlet gibi birçok kurum gerçek toplumsal demokrasinin ve çevrenin önünde engeldir. Ahlaki açıdan da savaş-ordu -zorunlu demokratik savunma dışında- reddedilmesi gereken kurumlardır. Marks'ın kendisi, "Sınıf savaşı teorisini Fransız tarihçilerden aldık," derken, aslında kullandığı aracın niteliğini doğal veri olarak almaktadır. Egemen sınıfların savaş tarzını olduğu gibi kurumsal olarak kabul etmektedir. "Proletarya diktatörlüğü" kavramında da bu böyledir. Tarihteki diktatörlük uygulamalarını olduğu gibi almakta mahzur görmez.

Lenin ve Stalin dönemindeki diktatörlük sürekli devlet durumu olur. Demokrasi hiç uygulanmadan inkâr edilmiş oluyor. Hâlbuki Lenin, "Sosyalizme ancak demokrasiden gidilebilir," derken doğruya daha yakındı. Daha sonraki süreçlerde hâkim sınıf tarzı ve politikaları daha da merkezileşir. Devlet-parti özdeşliği doğar. Parti, içte ve dışta tümüyle anti-demokratik bir kuruma dönüşür. Sistem içindeki savaş ve barış politikaları artık kapitalizmin değirmenine su taşımaktan öteye gidemez. Ancak daha da çoğaltabileceğimiz bu tür temel hata ve yanlışlıklar, yetmiş yıl geçse de doğal sonucuna varmaktan, kapitalizmi üretmek ve güçlendirmekten öteye köklü değişikliklere olanak tanımazlar.

Şüphesiz Marksizm yine de eşitlik-özgürlük mücadelesinde büyük ve tarihi bir deneyimdir. Toplumsal mücadelede zengin bir katkıdır. Toplumbilimine ekonomi ve sınıf ağırlığını taşımıştır. Burjuvaziyi ulusal kurtuluş, insan hakları, sosyal devlet konularında daha yumuşak biçimlere zorlamıştır. Demokrasiye çok dar taktiksel yaklaşımı; ekolojiyi ve kadın özgürlüğünü kapitalizmden farklı göremeyişi; temel yaşam paradigması olarak da burjuva kalıplarını aşamaması sistemle daha kolay eklemlenmesine yol açmıştır. Marksizm'den esinleniş ve reel sosyalizmin etkisi altında başarıya gitmiş olan sosyal demokrasi ve ulusal kurtuluş mücadeleleri, daha zayıf sosyalist versiyonlar kapitalizmden zaten hiç kopmadılar. İçlerindeki kesimler daha çok kapitalist gelişme yanlısıdırlar. Tabanlarına farklı bir yaşamın değil, mevcut yaşamdan daha çok yararlanmasının mücadelesini veriyorlardı. Kalkınmacılık ve bölüşüm sorunu tamamen sistemin hukuku ile bağlantılıdır. Aslında reel sosyalizm, sosyal demokrasi, ulusal kurtuluş, liberalizm ve muhafazakârlığa kapitalizmin en büyük mezhepleri gözüyle bakmak daha gerçekçi bakış açısı sağlar. İslam'ın, Hıristiyanlığın, Yahudiliğin mezhepleri temel olgularından ne kadar farklıysalar, kapitalizmden doğmuş bu mezhepler de kök kapitalizmden o kadar farklılar. Daha doğrusu, fark aynı familyanın değişik türleri kadardır. Dinin daraltılmış olarak devam etmesi, anarşizm gibi akımlar kapitalizmde marjinal olmaktan öte anlam ifade etmez.

İkinci Dünya Savaşı sonrası 'antifaşist' zafer havası fazla sürmedi. 1968 devrimci perspektifleri ve gençlik hareketleri önemli paradigma değişikliklerine yol açtı. Sisteme bir bütün olarak nefret gelişti. Reel sosyalizmin, ulusal kurtuluş ve sosyal demokrasinin beklentilerine cevap veremeyeceği anlaşılmıştı. Vaat edilen dünya eskisinden daha iyi değildi. Denilebilir ki, 1970'ler, 1848 Devrimi'nden beri Marksizm'le bağlanmış birçok entelektüel akımın gücünü yitirmesiyle, yeni sol, ekoloji, kadın hareketi başta olmak üzere birçok yeni akımla tanışma dönemi oldu.

Kapitalizm kadar reel sosyalizm ve versiyonlarına duyulan derin güvenin sarsılmasıyla ve 1950'ler sonrasının ikinci büyük bilimsel devrimiyle sosyal bilim ve kültürel alandaki yeni gelişmeler de beraberinde feminizme, ekolojiye, etnolojiye geniş açılımlar getirdi.

Krizden Çıkış Sistemi Olarak Demokrasi

Dünya toplum sisteminde yer alan ve devlet dışı toplumsal güçlerin tümü anlamında kavramlaştırabileceğimiz halkların güncel kaostan çıkışı da almaşıklar halinde olabilir. Tek bir çıkış biçimi olarak değil, proje ve uygulamada yer alan güçlerin devinim düzeylerine bağlı olarak çeşitli çözüm yolları olasıdır; beklenebilir.

Dünya halklarını tanımlarken biraz daha açıklayıcı olmak gerekir. Devlet dışı kalmış veya çıkarları itibariyle dışlanmış çok sayıda kategori -kesim- vardır. Kapsamları devletten devlete, dönemden döneme değişir. Halk, dinamik -hızlı değişen- bir kavram olarak anlaşılmalıdır. Devlet etrafında maddi ve manevi -ekonomik ve bilme- çıkar grupları olarak kümelenen kesimlere üst toplum, oligarşi veya daha amiyane -genel kamuoyu- tabirle 'devletli' kesim denilebilir. Buna karşılık, diyalektik ikilemin diğer ucunda yer alan tüm gruplara -ezilen sınıflar; baskı altındaki etnik, kültürel, dinsel, cinsiyet- halk diyebiliriz. İçerikteki değişkenlerin durumu değiştikçe, halk kapsamı içindeki gruplar azalır veya çoğalır. Uğranılan baskı ve istismarın içeriği de değişiklik arz edebilir. Sınıfsal, ulusal, etnik, kültürel, ırksal, dinsel, düşünsel, cinsiyetçi baskı, katliamdan tacize kadar çeşitli biçimler altında kendini gösterebilir. İstismarın da benzer yönü vardır. Maddi, manevi, asimilasyonist, inkârcılık, talan, hırsızlık yasal ve yasal olmayan, zorla veya aldatılarak yapılan birçok sömürü tarzı belirlemek mümkündür. Tarih boyunca bu kategoriler sistemden sisteme değişerek günümüzdeki daha karmaşık toplumsal gruplara doğru evrim göstermişlerdir.

1968 dünya gençlik hareketleri ile başlayan, 1989'da Sovyet reel sosyalizminin çözülüşüyle hızlanan ve 11 Eylül 2001 İkiz Kule saldırısıyla derinleşen dünya krizinden halkların şiddetle etkilendikleri açıktır. 20 Mart 2003 Irak işgaliyle dünyadaki çalkantılar tarihsel diyebileceğimiz boyutlara tırmanmıştır. Kısa aralıklarla tırmanmalar, alan ve nitelik değiştirerek devam etmektedir. Sistem içi çelişkilerin halklar üzerine püskürttüğü lavlar gittikçe yakıcı olmaktadır. İşsizlik, açlık, ağırlaşan sağlık, çevre ve eğitim sorunlarıyla boğuşma her toplumsal kesimin gündemini işgal etmektedir.

Halkların Komünal ve Demokratik Duruşunun Önemi

Halklar çözümlerini tarihten nasıl gelmişlerse öyle geliştirirler. Tarihsellik, gelenek, kültür her ne denilirse denilsin, her halk grubunun bir tarihi vardır. Klan toplumundan beri şekillenen halk toplulukları tarih boyunca jeo-kültür -yer koşullanması- ve politik yapılar karşısında varoluş refleksleriyle biçim kazanmaya çalışırlar. Önceki bölümde kısaca özünü sergilemeye çalıştığımız bu duruş komünal ve demokratik niteliktedir. Kapitalist sistemin iyice içini boşaltıp primatlara dönüştürdüğü bireye bakıp, komünal ve demokratik duruşu göz ardı edemeyiz. En ilkel haliyle bile birey, toplumun komünal düzeyi olmadan kendi başına bir gün bile yaşayamaz. Toplum inkârcılığına dayalı her tür beyin yıkama operasyonları bu gerçeğin önemini yitirtse de, temel toplumsal olgu budur. Hiçbir bireysellik ilgili toplumla bağı olmadan fazla yaşama şahsına sahip değildir. Halklar gerçeğini bütün boyutlarıyla tanıtlamadan, güncel kaostan çıkış yapma hesapları tutmaz. Önemle belirtiyorum: 20. yüzyılda kapitalist sistem -özellikle devlet yapısı- üç mezhep türetmesine -sosyal demokrat, reel sosyalist ve ulusal kurtuluş- dayanmasaydı, günümüz krizini bile görmeyebilirdi. Üç mezhebin temel özelliği, halklara umut vererek iktidara gelmeleriydi. Tam 150 yıldan -1848 devrimlerindenberi, önce devleti ele geçireceğiz, sonra herkes hak ettiğini alacaktır! Sanki devlet katları bitmez tükenmez -cenneti hatırlatıyor- yaşam kaynaklarıyla doluymuş gibi bir umut programı haline getiriliyor. Partiler kurulup savaşlar veriliyor. Sonra kazanırsa, gerisi devlet imkânları denilen toplumdan aktarılan değerleri kendi yandaşlarına paylaştırıyor. Sıra toplumun geniş yığınlarına gelince bir şey kalmıyor. Eski tas eski hamam. Kazanmazsa savaşa devam.

Mezheplerin bu çağdaş biçimleri bile attıkları her adımı halk adına kutsamadan edemiyorlardı. Halk bütün 20. yüzyıl boyunca devredeydi. Ama hakim sistem paradigması aşılamadığı için, o müthiş yiğitlikleri, fedakârlıkları, acıları

ve sevinçleriyle sisteme taşınmaktan kurtulamadı. Tarihin en derinliklerine indiğimizde de benzer durumların yaşandığını gördük.

O halde; eğer tarih bir anlamıyla geçmişten ders almak içinse, önümüzdeki güncel kriz-kaos durumundan halkların lehine kalıcı, köklü ve ilkeli çözüm üretmeliyiz. Hiçbir görev bundan daha anlamlı, hiçbir çaba bundan daha kutsal olamaz. Kaybettiren temel noktanın halkların komünal ve demokratik duruşunu esas almamaktan geçtiği kanısındayım. Ne kadar toplum analizleri yapılsa, strateji ve taktikler oluşturulup örgüt ve eylemler konulsa, hatta zaferler kazanılsa da, varılacak nokta yine sistemle en kötüsünden buluşmadır. 20. yüzyılın dahi devrimcisi Lenin, "Demokrasi dışında sosyalizme giden yol yoktur," derken temel doğruyu söylüyordu. Ama o bile, başta iktidar hastalığına bulaşınca, en kestirmeden -hiç demokrasi deneyimi yaşamadan- sosyalizme gidilebileceğine inandı. Dayandığı iktidarın 70 yıl sonra da olsa en çapulcu kapitalizme götüreceğini herhalde düşünmüyordu. Muazzam Sovyet birikimleri -milyonlarca insanın bu uğurda en büyük fedakârlık ve şahadeti, binlerce en kaliteli aydının feda edilmesi- bir iktidar hastalığı uğruna güya yenmek için uğraştıkları sistemin değirmenine su taşımaktan öteye gidemedi.

20. yüzyılın bu büyük deneyiminden -Büyük Ekim Devrimi- çıkarılabilecek ders, kapitalizme karşı kalıcı, ilkeli çözümlerin ancak halkların demokratik duruşlarını kapsamlı demokratik sistemlere dönüştürmekle sağlanabileceğidir. Demokratikleşmeyi ve demokrasiyi devletleşme hastalığından kurtarmadıkça da demokratik sisteme erişilemez.

Çözüm tarzımızı daha yakından tanımak için yine tarihe bakmalıyız. En eskiden başlayalım. Son köleci Roma İmparatorluğu'nu çözen, dıştan "barbar" denilen komünal düzenli, devleti tanımayan halklardı. İçten yine manastır komünal düzeni Roma'yı kemirmişti. O korkunç kölelik makinesini bu güçler çözmüştü. Bunlar sonuna kadar komünal ve demokratik güçlerdi. Fakat şefleri onları iktidar kalıntılarıyla aldattı. Geliştirilebilecek bir demokratik Avrupa yerine, feodal despot devlet ve devletçiklere dayalı bir Avrupa'ya götürdüler. Benzeri hareketler köleliğin aşıldığı her alanda ortaya çıktı. Rönesans'la ortaçağ feodalizminden çıkılırken, her tarafta demokrasi adacıkları kentler yükseliyordu. Kentler demokrasisi gelişiyordu. Demokratik bir Avrupa artık tarihin gündemindeydi. Büyük Fransız Devrimi (1789), daha önceki İngiliz (1640), Amerikan (1776) Devrimleri, İspanya'da ve birçok Avrupa ülkesinde 16. yüzyıldan beri komünarlar da demokrasinin gür sesiydiler. Fakat tarihin o hep hileli, azgın zor aleti savaşçı-iktidar gücü -eski olsun yeni olsun-, baskılı sistem için çalıştı. Kimini yanına çekti, kimini ezdi. Saf demokratik güçleri kendi tarihsel anaforunda yuttu. Adeta büyüyen kanser uru gibi bu savaşçı-iktidar gücü 19. ve 20. yüzyılın savaşlarıyla beslene beslene en insanlık dışı rejimleri, ırkçı faşizm ve totalitarizmi en büyük bela haline getirdikten sonra, günümüzün tarihteki en büyük kaos'una dönüştü, düştü.

Demokrasi: "Yönetilme" Değil, "Kendini Yönetme"

Demokratik gelenekler evrenseldir. Onlar da zincirin halkaları gibidir. Bizi geçmişin en eski zamanına ve mekânın en kuytu alanlarına bağlarlar. Yalnız değiliz. Tarih ve alanlar, her sistemden çok bizim olması gereken demokrasiyledir. Bize düşen öncelikli görev, bilme sürecindeki kaybı önlemek, politik aracı doğru seçmek ve toplumsal ahlaka dönmektir. Bütün bu anlatılanlar 'bilmeye' ilişkindir. Politik araç en çok üzerinde durmamız gereken konudur. Ona, özcesi, devlet olmayan demokrasi diyoruz. Yani dahi Lenin'in bile düştüğü devletli, hatta diktatörlü demokrasi hatasına, gafletine düşmüyoruz. Bu yaklaşım anarşistçe bir otoritesizlik, düzensizlik değildir. Anlamlı, gönülden onaylı, aydınlatılmış halk düzeninin otoritesidir. Bürokrasiye boğulmamış, her yıl memur yöneticilerini seçen, seçtiği gibi geri çeken halkların demokrasisidir.

Ünlü Atina demokrasisini hatırlamadan geçemeyiz. Bir yandan krallık Isparta'sıyla demokrasili Atina Grek yarımadasında üstünlük kurmak için çatışıyorlar; diğer yandan dönemin Roma'sı ile Med ve Pers İmparatorluğu'nun istilasını durdurmak istiyorlar. Küçücük Atina sitesi bu iki ünlü düşmanını, tüm M.Ö. 5. yüzyıl boyunca, kendi öz silahı olan demokrasiyle yendi. Hiç de düzenli kalıcı ordu ve devlete başvurmadan, gönüllü milisleri ve yıllık görevleri için seçilmiş komutanlarıyla bunu başardı. Uygulanan demokrasi de halk demokrasisi değil, köleci

sınıf demokrasisiydi. Yine de tarihin en anlamlı dönemlerinden birine, M.Ö. 5. yüzyıla Atina yüzyılı damgasını vurdu. Halklar tüm zulüm düzenlerini, en büyük düşmanlarını demokrasileriyle vurmuşlardır. En refahlı dönemlerini demokrasileriyle yaratmışlardır. Amerikalıların demokrasileri olmasaydı, "güneş batmayan" İngiliz İmparatorluğu'nu hizaya getiremezlerdi. İngilizlerin halk demokrasisi olmasaydı, azgın Norman kral soyunu deviremez ve günümüzde bile örnek İngiliz demokratik sistemi yaratılamazdı. Fransızların büyük demos'u olmasaydı, büyük devrimleri ve cihana nam salan ve örnek olan cumhuriyet rejimleri kurulamazdı. Demek ki demokrasi en üretken rejim oluyor. Siyasal rejim ne kadar demokratikse, o kadar ekonomik refah, sosyal barış aynı gerçeğin tamamlayıcı kısmıdır. Çok iyi bilinir: Demokrasiler özünü yitirip demagogların elinde halkı avlama aracı olunca, önce rejim, sonra refah çökmeye başlar. Arkasından tutuculuk, faşizm, savaş ve yıkım gelir. Sosyal bilimler biraz daha dürüst davransaydı, görecektik ki, tarih ve toplum ezici biçimde demokratik duruşla var oluyor. Bu duruş kesildiğinde aslında tarih duruyor ya da lanetli dediğimiz bölümü devreye giriyor.

İnsanın binlerce yıl aradan sonra doğaya önemli bilinç birikimi ile dönüşü diğer tüm gelişmelerin kaynağıdır

Konumuza ilişkin aydınlatılması gereken en temel bir hususa da dikkat çekelim. O da sınıf demokrasiciliğinin pek anlamlı ve istenilir olamayacağına ilişkindir. Hâkim sosyal bilim anlayışlarına göre, önce "köle" sonra "serf", en son "işçi, proleter" olmak tarihin önlenemez ileriye doğru akışının kaçınılmaz sonuçlarıdır. Bu olgular yaşanmadan sosyalizme, özgürlüğe-eşitliğe varamayız. O halde, "Yaşasın köleler, yaşasın serf-köylülük, yaşasın işçiler!" demek, sınıf devrimciliği sınıf demokrasisidir -arkasından diktatörlük- demektir. Bu formülasyon, artık iyice anlaşılmıştır ki, baştan aşağıya köleliğe hizmet teorisidir. Halkların demokrasisinde kölelere, serflere, işçilere yer yoktur! Tıpkı köleciliğe, serfliğe ve işçiliğe yer olmadığı gibi. Gerçek halk demokrasisi köleci, feodal ve kapitalist sistemin kölesini, serfini ve işçisini kabul etmez, reddeder. Ezilen sınıf ve grupları kutsamak eski bir hastalıktır. Demokrasiler bu hastalığı taşımazlar. Adı üstünde, bir yerde demokrasi oldu mu orada ezilme, haksızca sömürülme olmaz. Koyun gibi yönetilme de olmaz. Demokrasilerde yönetilme yoktur. Kendini yönetme vardır. Egemenlik altında olmak yoktur; kendi kendine egemen olmak vardır. Tahakkümcü sistemler köleleştirebilir, serfleşmeyi ve işçiliği de kurumlaştırabilir; ama demokrasiler gelişti mi kölelikten, serflikten ve işçilikten çıkılır. Yine çalışılır, ama kendi işinin efendisi olarak, kendi iş komününün üyesi olarak çalışılır. Komünalizm ve demokrasi etle tırnak gibi birbirine bağlıdır. Bizim amaçladığımız demokrasinin tanımı ve dayandığı tarih böyledir. Sınıf demokrasileri ise bir iktidar gerektirir. Her iktidar bir devleti, her devlet ise demokrasinin inkârını gerektirir. Sınıf demokrasileri özünde demokrasi değil devlet iktidarıdır; Sovyet deneyimi, Çin ve Küba bunu açıkça kanıtlıyor. "Ne kadar devlet, o kadar az demokrasi," ya da "Ne kadar demokrasi, o kadar az devlet," altın bir kural olarak bellenmelidir.

Demokrasilerle özgürlük ve eşitlik arasındaki ilişki de son derece anlaşılırdır. Bunlar birbirlerinin alternatifi değildirler. Demokrasi ne kadar gelişirse, özgürlükler de o kadar gelişir. Özgürlükler geliştikçe eşitlik doğar. Demokrasi, özgürlük ve eşitliğin boy verdiği gerçek vahadır. Demokrasiye dayanmayan özgürlük ve eşitlik ancak sınıfsal olabilir. Yalnız bir sınıf, küme veya tercihli gruplar özgür ve eşit olabilir. Diğerlerine ise sadece yönetilme, kölelik kalır. Halkın demokrasisinde özyönetim, kendini yönetme esas olduğundan, eşitlik ve özgürlük de genel olur. Demek ki en kapsamlı özgürlük ve eşitlik halk demokrasilerinde, devlet ve iktidar olmayan demokrasilerde oluyor. Demokrasiler devlet inkârı değildir, ama devletlerin süs örtüsü de değildir. Devleti yıkarak demokrasi istemek bir yanılgıdır. Doğrusu, devlet -uzun bir süre sonunda sönmesi gereken devlet- ve demokrasilerin ilkeli bütünlüğünü yürütebilmektir.

Neolitik Devrim: Hafızalardan Silinmeyen Cennet

Filiz Ürün

21. yüzyılda dahi köklü bir inandırıcılığı olan, bilim ve teknik çağı olarak adlandırılan Neolitik'in cennet vaatlerinin geçerliliğini koruyor oluşunu nasıl anlamalıyız? Halen daha milyarlarca insan, ölümü, "cennete ulaşmanın bir vesilesi" olarak görüyorken, "cehennem azabı çekmemek için" tanrısına yakarıyor. İnanılması güç, ama bu inancı nedeniyle binyıllar önceki rahip oyunları tekrarlanarak inançlı insanlar kötü emellere alet edilmek isteniyor. Kadını ve erkeğiyle, genci ve yaşlısıyla insanlığın önemli bir kısmı günah işleyip cennete gidememe korkusuyla yaşıyor ve kendini günahtan sakınmaya çalışıyor. Diğer taraftan bu durum sadece dinler ya da mitolojilerde değil, bilimsel araştırma ve çalışmalarda da karşımıza çıkmaktadır.

Bütün uygarlıklar gibi içinde yaşadığımız kapitalist uygarlık da cennet ve cehennem imgelemi üzerinden kendisini güçlendirmeyi planlarının bir parçası olarak kullanmaktadır. Son dönemlerde Ortadoğu'da ortaya çıkan gelişmeler de araçsallaştırılan bu imgelem üzerinden ifade edilmeye çalışılmaktadır. Öyle ki bu durum hiç de kapitalist moderniteden bağımsız değildir. Bu örnek bile tek başına gösteriyor ki, yaşamın her karesinde bu ikilemin yan yana işlenmesi ve propagandasının yapılması, kapitalist uygarlığın en önemli varlık nedenlerinden biri olmaktadır. Çünkü "cennete ulaşma" ve "cehennemden kaçma-kurtulma" düşüncesi, insanlığın toplumsal hafızasının koparılamaz bir tarihsel parçasıdır. Özellikle de yoksunluk ve yoksulluklarla dolu modern zamanlarda bundan kendini alabilmek artık çok zordur. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan, "Canlı türü, insanın genleri nasıl oluşup benzer örneklere yol açıyorsa, toplumsal hafızanın da oluşan genleri vardır ve daha sonraki toplumlara yerleşerek benzer etkilere yol açar," derken, bu hafızaya işaret etmektedir. Yani topluma mal olan düşünceler olumlu ya da olumsuz olabilir, ancak bir kez toplumsal hafızada yer edindi mi de onun daha sonraki dönemleri de etkileyeceği aşikârdır. Öcalan bu belirlenimini, "Tarih, günümüzde gizli, biz de tarihin başlangıcında gizliyiz," özdeyişi ile pekiştirmektedir. Başlangıçta olup biteni çözdükçe günümüzde olup bitene de anlam verebiliriz ya da günümüzü çözdükçe tarihimizi de daha doğru anlayabiliriz. Bu doğrultuda, özellikle "ilkel" denilen ilk toplumsal devirlere, dönemlere bakmak çok önemlidir. Çünkü burada, bir nevi hafızamızın kök hücresini bulup inceleyebilir ve devamındaki oluşumları izleyebiliriz.

İnsanlık çok uzun bir zaman diliminde savaşsız, sömürüsüz yaşamıştır. Dikkat edilirse eğer, tüm cennet tasvirleri bu döneme ait mutluluğa, neşeye, sevince, huzura, güvene yer verir. Bunun karşısında, sınıflı-devletli dönemin ürünü olan cehennem ise korku, kaygı, güçsüzlük, şiddet, acı vb. temalara ağırlık verir. Bu cennet-cehennem ikilemi insanlığın inatçı ve ısrarlı yaşam mücadelesinde çok önemli evreler geçirdiğini göstermektedir. İnsanlık, uzun bir zaman aralığında yürüttüğü var olma mücadelesinde, IV. Buzul Devri'nin sona ermesinin ardından daha elverişli iklimsel ve çevresel koşullarla tanışmıştır. Bununla birlikte yüzbinlerce yıl, hatta milyon yıl süren klan yaşamından Neolitik evrilmenin de doğal koşulları oluşmuştu. Kürt Halk Önderi bu doğal gelişmeyle birlikte ortaya çıkan durumu şöyle ifade etmektedir:

Köy, Neolitik toplumun temel yaşam yeridir. M.Ö. 11.000-3.000'lere kadar süren tarımsal devrimin kutsal mekânıdır

"Yerel şimdiki hal, salt bir tekrar olarak, bir gelenek olarak tarihi tekrarlamaz. Mutlaka kendi katkı farklarını, özgünlüklerini katarak tarihsel birikimde önemli rol oynar. Yani tarih, sadece bir tekerrür değildir; her mekânın ve zamanın katkısını biriktirerek tekerrür eder."

Uygun hale gelen doğal koşullarla birlikte toplumsal doğada Neolitik aşamasına gelindiğinde müthiş bir özgünlük ve farklılık ortaya çıkmıştır. Gerek tarım-köy devrimi, gerekse Akeramik Neolitik'i ifade eden Göbeklitepe buluntularında, müthiş bir zeka ürünü olan bu farklılık bizleri hayretler içinde bırakacak denli göze çarpmaktadır. Hatta bu şaşkınlığını gizleyemeyen kimileri, bu eserlerin, "uzaylılar tarafından yapıldığını" dahi iddia etmekten kaçınmamıştır. O nedenle Gordon Childe bu sürece, farklı bir yorumla bakar ve haklı olarak "Altın Hilal'de yaşanan Neolitik Devrim" adını verir.

Toplumsal cinsiyetçilik, cennet vaadi ve cehennem korkusuyla içselleştirilir; bu yolla toplum, efendili bir yaşama özendirilir ve itaate alıştırılır

Neolitik Toplumun Yaşam Alanı: Köy

Neolitik incelendiğinde; savaşların olmadığı, mutlu, bereketli ve ana-kadın öncülüklü bir toplum karşımıza çıkmaktadır. Bu durumu Öcalan şöyle ifade etmektedir: "Yaklaşık 12 bin yıl önce gelişen bu devrim, toplumsallaşmanın en büyük adımıdır. Bu adımın, insanlığın gelişmesi üzerindeki etkisi, maddi ve manevi kurumları ile zihniyet yapısında sürüp gitmektedir. Bugün bile çok arzulanan doğal özgür yaşam zihniyeti, doğayla canlı dostluk, korkutucu tanrısal güçlerin hüküm sürmediği ve etkilemediği ruhsal yapı, güçlü analık duyguları, kadın-erkek eşitliği arzusu, tarım ve evcilleşen hayvancılığın bugün de Avrupa uygarlığını besleyen ürünleri ve araçları, bu ürünler ve araçlara dayalı ideoloji, düşünce ve dil yapıları ve kavramları, madenlerin keşfi ve kullanıma açılması başta olmak üzere uygarlığı sürekli ve halen besleyen ana unsurlarını yaratan şey, Neolitik köy devrimi ve buna dayalı olarak gelişen yerleşik kırsal toplum yapısıdır. [...]Köy, Neolitik toplumun temel yaşam yeridir. M.Ö. 11.000-3.000'lere kadar süren tarımsal devrimin kutsal mekânıdır. Komünal toplumla hiyerarşik toplumun uzun süre beraberliğini de temsil eder. Ağalık, beylik henüz yoktur. Evcil-ananın görkemli onur abidesidir. Çünkü eve ilişkin tüm değerler onun zihninden doğmaktadır. Etrafta evcilleştirdiği hayvanlarıyla kültürleştirdiği bitkiler, eşine rastlanmadık mucizevi bir yaşam sunmaktadır. Bu dönemdeki binlerce buluş, ana kadının eseridir. Dönem mucidi belli olmayan 'kadın icatları dönemi'dir."

Kürt Halk Önderi Öcalan'ın ele aldığı bu biçimiyle Neolitik'in, insanlığın en köklü cennet imgesi olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla Neolitik ile özdeşik olan "cennet" tasavvurunun karşısında cehennem fikrinin de uygarlığın ya da iktidar-sınıf ve devletleşme biçiminde kendisini kurumsallaştıran ataerkilliğin gelişimi ve yayılması ile birlikte ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Zaten devletçi uygarlık, Neolitik değerleri çalarak ve çarpıtma yoluyla kendini inşa etmiş ve savaşlı, sömürülü, zulümlü bir dünyanın da kapısını aralayarak günümüze kadar insanlığa cehennem azabı yaşamamış mıdır? Bu durumun kendisi insanlığı "yalan" dünyaya hapsetmiştir. Neolitik ise gerçek ya da öbür dünya olarak insanlık hafızasında yer edinmeye devam etmiştir. Bu nedenle de devletçi uygarlık, tüm temel insanlık kavramlarını çalıp istismar ettiği gibi cennet kavramını da çalmış ve ömrünü uzatmanın hizmetine koşmak için istismar ede gelmiştir. Bu istismar yoluyla bir yandan cennet vaat ederken bir yandan da bu vaat üzerinden yaşamı her geçen gün cehenneme çevirmiştir. O nedenle de devletçi uygarlığın cennet tasvirleri dikkatlice incelendiğinde orada cennetten uzaklaştırma ve aslında sinsice karalama görülmektedir. Mesela cennet tamamen maddi bir zenginlik olarak sunulurken, envai çeşit meyveden, her tarafta pırıl pırıl akan sulardan, onlarca huriden, güzel bahçelerden bahsedilmektedir. Diğer taraftan, bilgi ağacından da "meyvesi yenilmemesi gereken ağaç" olarak bahsedilerek, ibret alınsın diye Adem ve günahkar Havva anlatılmaktadır.

Bu şekilde, zulüm ve istismar yoluyla zihni ve maddi dünyası yoksullaştırılan topluma, "güzel cennet" anlatımlarıyla kadın ve erkek ara-

sındaki eşitsizlik, dengesizlik kanıksatılmaya ve bu vesileyle yanlış ve adaletsiz olan bu durum sanki ilahi bir hakikatmiş gibi kabul ettirilmeye çalışılmıştır. Toplumsal cinsiyetçilik, cennet vaadi ve cehennem korkusuyla içselleştirilir; bu yolla toplum, efendili bir yaşama özendirilir ve itaate alıştırılır.

Bereket Ana Dönemi

İknanın derinleştirilmesi için mesela bir Lilith hikayesi anlatılır. Bu hikayeye göre bir Lilith vardır -ki tam bir beladır, iblistir. Günde yüz tane iblis doğurmaktadır. O, hikâyeye göre, bir baştan çıkarıcı ve günaha sevk eden yılandan başkası değildir. Çünkü o, eşit olmayı istemiştir. Daha da ileri giderek eşit olduğunu iddia etmiştir. Adem'in karısı olmayı kabul etmemiş, eş arkadaşı olduğunu iddia etmiştir. Bununla da, erkekler cennete gitmek istiyorsa eğer böyle kadınlardan uzak durmalı, onları iblis olarak görmeli; kadınlar da katiyen böyle bir iblis kadın olmamalıdır fikri öne sürülmüştür. Özetle; eşitlik istemek, eşit olduğunu düşünmek ya da iddia etmek, "İblis Lilith" olmak demektir. Ve çok ilginçtir ki Lilith'i karalamak için onun günde yüz çocuk (İblis'ten) doğurduğu söylenmektedir. Aslında Vera Zingsem'in de yorumladığı gibi, bu yüz çocuk, kadının her gün doğurduğu yüz yeni düşünce idi ve her gün öldürülseler de o yeniden yüz çocuk doğuruyor, bıkıp usanmadan buna devam ediyordu. Aslında her gün yüz fikir doğuran kadınla anlatılmak istenen şudur: Neolitik'i cennet kılan, her gün yeni bir şeyin farkına vararak yeni bir şey bulan kadın mucitler.

Böylesi bir tarihsel arka plana rağmen devletçi uygarlık boyunca kadının toplumsal ve yaşamsal hakikatle ilintili, bağlantılı herhangi bir fikri olduğunda alay edilir; kadın suçlanır ve dıştalanır. Aslında toplumda fikir üreten ve bunu yaşama kanalize etme iradesine sahip olan kadın, gerçekliğini yitirdikçe cennetini de kaybetmeye başlamıştır. Göbeklitepe kazılarını başlatan Klaus Schmidt, "Neolitik Çağ'ın tanımı; besin üreten toplum anlamına gelmesidir," der. Ancak Göbeklitepe son avcı ve toplayıcı toplulukların tapınaklarıdır. Akeramik Neolitik olarak adlandırıldı. Akeramik Neolitik'te insanlar yerleşmekten ve üretmekten evvel tapınak inşasıyla uğraşmış ve ilgilenmişlerdir. Demek oluyor ki inanç, belki de insan toplulukları için temel besin kaynağıydı. İnanç demek de düşünce gücüydü aslında. Toplumu toplum yapan düşünce, inanç gücüydü. Görkemli tapınaklardan sonra da bolluk ve bereket ifade eden köy ve tarım devrimine geçildiğini gözlemliyoruz.

Neolitik Neden Bir "Cennet"ti?

Neolitik'te, sıçramalı yani devrimsel gelişmelere yol açan zihniyette yaşanan şey, özgürlük ve çeşitlenme, çoğalmaydı. Yani cennet fikri, sadece maddi zenginliği anlatmadığı gibi esas olarak manevi zenginliği, bilgi zenginliğini anlatmaktadır. İşte insanlığı bu fikre ulaştıran köy ve yerleşik yaşama geçiş koşullarıdır. O nedenle de Neolitik'i "hafızalardan silinmeyen cennet kılan" değerler; özgürlük, eşitlik, adalet, dayanışma ve komünalite ile demokrasi, ahlaki-politik toplum ve hakiki- kaliteli yaşamdı. Neolitik dönemdeki icatlara ancak 16. yüzyıl icatlar döneminin denk geldiğini belirtiyor Gordon Childe. O anlamda da Neolitik, özgürlük, çeşitlilik ve yenilikler anlamına geliyordu. Neolitik, ana-tanrıçanın egemenliksiz otoritesine dayandığı için bir cennetti.

Hâkimiyetin, hükmetmenin olduğu yerde cennetten değil olsa olsa cehennemden bahsedilebilir. Hafızalardan silinmeyen de hükmedenlerin olmadığı dönemi tarif eden cennettir aslında. O da ezenle ezilenin, ayrımcılıkla hilenin olmadığı, savaşların olmadığı, barışın hakim olduğu, yalan ve aldatmanın olmadığı, doğayla barışık-uyumlu yaşanılan bir yaşamdır. O yüzden devletli uygarlık dönemlerindeki düşünüşte bilgi ağacı uzak durulması gereken ağaç olarak tarif edilirken, Lilith de kötülenmektedir. Hâlbuki Neolitik, özellikle de kadın öncülüğündeki bilgi zenginliği sayesinde devrimler gerçekleştirdi. Çünkü yaşamla direk bağı olan kadın, evrensel ilkeyle uyumlu toplumsal inşada başarılıydı. Bayram coşkusuyla hayatın karşılanması kadındaki yaşamsal enerjinin evrensel enerjiyle

Hükmetmenin olduğu yerde cennetten değil olsa olsa cehennemden bahsedilebilir

buluşması ve topluma akması sayesinde gerçekleşiyordu. Bunca bolluk, bereket nasıl sağlandı? Tabii ki sevgi, şefkat, aşk gibi duygularla yönetilen toplum doğayla bütünleşmişti. Doğaya, onun sunduklarına saygı kadar, insana ve onunla ilgili olan her şeye saygı-sevgi, yaşamı da cennet kılmaya yetiyordu. Kadın ruhuna ve zekâsına anlam veren toplum yaşamı olan Neolitik Devrim, bunca zenginliği kadın ruhunun ve zekâsının baskılanmadan rahatça akmasından, enerjisinin sınırlandırılmamasından, sürekli yeni formlar bulabilmesinden ve böylece çeşitlenebilmesinden sağlayabiliyordu. Kadındaki enerjinin farklı bir enerji olduğu bilim tarafından da fark edilmeye başlanmış olabilir. Ancak ahlaki-politik formda var olan toplumsal doğa başından beri bunun farkındaydı ve bunun kutsallığını saygıyla kabullenmişti. Modern çağ neden kutsallarını yitirmiş durumda? Çünkü alabildiğine düşürülmüş bir kadın gerçekliği var. "Kadın Bedeninin Spiritüel Gücü" adlı kitabında yazar Hilary Hart, Aleut adalarında ve Alaska'nın bir bölümünde yaşayan Aleut halklarının yaşlılarından Merculieff'in bir değerlendirmesine yer verir: "Evrenin merkezindeki rahim nedir? Kadınların bedeninde nasıl yansıtılır? Sadece yansıtılmaz; birebir aynıdır. Bir kadının bedeni, evrenin merkezinde bulunan aynı enerji alanını içerir. Sonsuz bir potansiyel alanıdır. Şekilsiz bir boşluktur."

Çağın ve hatta beş bin yıldır erkek egemenlikli iktidarlar, devletler altında geçen zaman diliminin de temel sorusudur: "Nasıl yaşamalı?"

Kuantum biliminin gelişimi sayesinde insanlık mekanik fiziğin sığ evren ve dünya yorumlarından kurtulmaya ve her şey daha farklı görünmeye başladı. Mesela, evrensel bütünlük ilkesi, kelebek etkisi vs. Aslında insanlık, bilimsel olarak ispatlanıp kanıtlandıkça inanılmaya başlanan bu hakikatlere kendi tarihinin başlangıcında zaten sahipti; bütünlüğün, kadınların gücünün temeli olduğunun da farkındaydı. Yine kadın enerjisinin sonsuz ve şekilsiz evren gibi olduğunun, akışkan olduğunun ve bu nedenle sürekli yeni şekillerin ortaya çıkmasına başka şekillerin ise dönüşmesine yol açtığının da farkındaydı. O nedenle kadın, yaşamın ve ölümün bilgesi, sorumlusu olarak görülüp kutsanıyordu. Bu sorumluluk ise doğadan, evrenden sapma gibi bir probleme yol açmıyordu.

Bugün dünyamızı cehenneme çeviren nedir? Tabii ki yaşam ve ölüm kararının, sorumsuz eril iktidarların elinde olmasıdır. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan, Kürdistan'ın kimsesiz, unutulmuş dağlarının zirvelerine genç kızları ve erkekleri yeni bir yaşam arayışına sevk ederken, "Neden?" sorusundan ziyade daha çok "Nasıl yaşamalı?" sorusunu sordu. Bu, çağın ve hatta beş bin yıldır erkek egemenlikli iktidarlar, devletler altında geçen zaman diliminin de temel sorusudur: "Nasıl yaşamalı?"

"Yaşanacak Başka Bir Dünya Var"

Bu sorunun peşine takılırken bilimsel, felsefik bir arayışın bedellerini ödemekten çekinmemek gerekir. Çünkü, adeta özgürlük laboratuarları içinde, hakikat arayışçılığında canlı bir model oluşturmanın aslında bir şans ve fırsat olduğunu düşünerek incelemek-irdelemek bugünün temel insanlık görevi olmaktadır. O nedenle de yaşamın ve ölümün tanrıçası olan Ninhursag'ın yine İnanna'nın memleketinde bu arayışların yeniden boy vermesi tesadüf olmasa gerek. Her bitki kendi kökü üzerinde büyür. Özgürlük bitkisi de bir kez daha kendi kökleri üzerinde büyüyor. Cennetsiz yaşamak kader olmadığı gibi, eril cennetlerde yaşamaya da mahkûm değiliz. Tarihin başlangıcında olduğu gibi, ama kendi zaman ve mekân farklılığımızın özgünlükleriyle de güncelleyerek cennetimsi yaşamı inşa edebiliriz. Bilgelerimizin de söylediği gibi: "Yaşanacak başka bir dünya var."

Varoluşun Başlangıç Hakikati

Kasım Engin

Neolitik Devrim'in ortaya çıkardığı değerler üzerine bir şeyler söylemeden önce Neolitik'e giden yolu özetlemek yerinde olabilir.

Bugün, Kenya olarak bildiğimiz ülkede, tarih öncesi (pre-historya) döneme ait birçok dinozor ve timsah fosili bulunmuş; en eski fosil kalıntılarının 200 milyon yıl önceye ait olduğu belirlenmiştir. En eski insan fosilleri ise "şimdilik" Kenya'da Turkana Gölü çevresinde bulunmuştur. Dinozorların yaklaşık 65 milyon yıl öncesinde yok olduklarını ve yok oluşlarından 5 milyon yıl sonra da -yani yaklaşık 60 milyon yıl önce- ilk primatların görülmeye başladıklarını, ortaya çıkan fosillerden biliyoruz. Primatların Doğu Afrika'da ilkel araçları tutabilen ve iki ayaküstünde yürüyebilen bir tür olarak gelişme gösterdikleri de kanıtlanmıştır. Hominid denilen insansı aileyi bilim bu dönemle başlatmaktadır. Artık diğer maymungillerle -milyon yıllar sürse de-insan ailesine doğru yolun çatallaşmaya başladığını da bilmekteyiz. İlkel hominid olarak adlandırılan bu türü sırasıyla homo habilitis, homo erectus (1 milyon yıl ile 220 bin yıl arası); 220 bin yıl önce de homo erectus'un yerini neanderthal insanı alır.

Neanderthallerin Üst Paleolitik Çağ'ın başlangıcında sayıları azalsa da 35 bin yıl öncesine kadar yaşamlarını sürdürdüklerine yönelik kanıtlar bugün Avrupa'da ortaya çıkan bulgulardan bilinmektedir. Daha sonra ise -yer yer neanderthallerle aynı tarihi sürece denk gelse de- gelişecek olan homo sapiens'tir. Homo sapiens türünün başlangıcı 300 bin yıl öncesine kadar gitmektedir. Homo sapiens türü, bugünkü yeryüzündeki insanların ana-atası olarak kabul edilmektedir. Homo sapiens ler, Üst Paleolitik kültürü (M.Ö. 60 -20 bin) yaratmışlardır.

Şimdilik en eski insan yapımı alet 2,5 milyon öncesine götürülmektedir. Bunların kullanıldığı yerler ise, insanın ilk çıktığı yer olan, yukarıda da belirttiğimiz Kenya'nın Turkana Gölü çevresidir. Yine Tanzanya ve Etiyopya'yı da coğrafî şartlarından dolayı katmak yanlış olmayacaktır. Buralar da Omo Irmağı çevresi ile Kuzey Kenya ile Güney Batı Etiyopya arasındaki Rodolf Gölü'nün kenarlarıdır.

Afrika'da ilk insanın henüz homo erectus aşamasındayken 1 - 1,5 milyon yıl önce ilk kez Afrika'dan Ortadoğu'ya doğru olan hareketi kanıtlanmıştır. Ortadoğu'da en büyük insan yoğunlaşması ise 1 milyon yıl öncesine rastlamaktadır. Bin yıllar alan bu göç ya da yayılış birkaç koldan yapılmıştır: Afrika'nın kuzey batısından Avrupa'ya; Great Rift Valley diye bilinen Büyük Rift Vadisi'nden -bugünün Etiyopya, Somali coğrafyası- Suudi Arabistan'a; Nil'den yukarıya çıkarak Sina Adası'ndan Ortadoğu'ya. Devam eden göç dalgasında, Ortadoğu'dan geçip Asya'ya ulaşan gruplar da vardır. Örneğin 800 bin yıl öncesine ait insan fosilleri Çin'de ve 1 milyon yıl öncesine ait olanlar da Endonezya'da bulunmuştur. Yine Avrupa'da 700-800 bin yıl öncesine kadar giden insan fosilleri bulunmuştur. Benzer şekilde dünyanın birçok yerinde bu dalga sürüp gitmiştir. İnsansı gelişim sürdükçe bu kez daha gelişkin olan insan türleri, bu göç dalgasını farklı zamanlarda devam ettirmiştir. Bunun içindir ki hem homo sapiens türünün hem de neanderthallerin yayılışını başka kıtalarda da görebilmekteyiz.

Neolitik'in sadece bir tarım-köy devrimi değil aynı zamanda bir "kadın devrimi" olduğu artık kabul gören bir tezdir

Bu şekilde homo sapiensler dünyanın birçok yerine dağılmışlardır. Ancak insan yerleşiminin

süreklilik kazandığı yerlerin başında Ortadoğu, daha doğrusu Altın Hilal olarak isimlendirilecek olan coğrafya gelecektir. Buna iyi bir örnek Şanidar Mağarası'dır. Şanidar Mağarası, bugün Kürdistan'da Hewler kentinin Mêrgesor bölgesinde bulunmaktadır. Eski bir tarihsel yerleşim yeri olmasının yanı sıra, burada, 9 neanderthal insan iskeleti bulunmuştur. Bu iskelet kalıntılarının tarihi 60 bin yıl öncesine gitmektedir. Burada elde edilen bulgularda bu insanların ölüleri için ayinler yaptıkları, ölülerini çiçeklerle süsleyerek gömdükleri tespit edilmiştir. Başka önemli bir kalıntı ya da bulgu ise Süleymaniye yakınlarında bulunan Hazarmert Mağarası'dır. Tarihi, 40 bin yıl öncesine endekslenmektedir. Yine önemli başka bir tarihi kalıntı da -25 bin yıl öncesine dayanan-Kerkük civarlarında bulunan Zerzi Mağarası'dır. Yine Kürdistan dışında mağara yaşamı başka coğrafyalarda da görülmektedir. Örneğin Lübnan bunlardan sadece bir tanesidir.

Doğal Toplum

1 milyon yıl içerisinde insanların Altın Hilal'de yoğunlaştıkları görülürken, 20 binli yıllarda son Buzul Çağı'nın sona ermesi, havaların ısınması, iklim ve bitki örtüsünün yaşama uygun hale gelmesiyle birlikte yeni gelişmeler ortaya çıkar. Altın Hilal'in bitki zenginliği, hayvan bolluğu, mevsimlerin uygunluğu, su kaynaklarının çokluğu, toprağın uygunluğu bu gelişmeyi hızlandıracaktır. Daha sonra tarihe "doğal toplum" olarak geçecek bu tarihi süreç, esasta giderek Neolitik'e evirilecektir.

Doğal toplumu insanın ilk toplumsallaşmaya başlamasıyla ele alacak olursak, primatlardan kopan ilk insan topluluğundan hiyerarşik topluma kadar uzanan tarihi süreç olarak düşünmek yerinde olabilir. Temel formu 20-30 kişilik klan topluluğudur. Doğal toplum aynı zamanda; Mezolitik (Yontma Taş Devri ya da Epipaleolitik), Paleolitik ve Neolitik merhalelerini de kapsamaktadır. İnsan türü daha önceleri doğada avcılık ve toplayıcılıkla geçimini sağlarken giderek yerleşen ve kendi ürettikleriyle yaşamanı sürdüren bir düzeye gelmiştir. Temel karakteri avcılık ve toplayıcılığın hakim olduğu bir yaşam kültürüdür. Özellikleri ise ateşi kullanılabilmesi, kaba taşlardan, ağaçlardan, alet yapabilmesidir.

Paleolitik Dönem'e (20 bin yıl önce) "Kaba Taş Devri" de denilmektedir. Bu dönemin temel karakteri, avcılık ve toplayıcılığın hakim olduğu bir yaşam kültürüdür. Özellikleri ise ateşin kullanılabilmesi, kaba taşlardan, ağaçlardan hayvan diş ve boynuzlarından -ok ve mızrak da dahil -aletler yapılabilmesidir. Yaşam, klan biçiminde sürdürülmektedir. Çocuklar klanın ortak değeridir. Klan bilincinin sembolü ise totemdir. Doğa ile bütünlük esastır. Klan, kadın-ana etrafında oluşan bir birliktir. Çocuk, ana ile tanınmaktadır. Erkeklerin dışa karşı savunma rolü vardır. Sihirsel düşünüş bu döneme aittir. Mağara sanatı yaygındır.

Mezolitik Dönem'e (20-12 bin yılları arası) "Yontma Taş Devri" de denilmektedir. Mezolitik Dönem'de küçük taşlar da işlenebilmektedir. Estetiği daha gelişkindir. Avcılıkta uzmanlık gelişmiştir. Olta, balta ve zıpkınlar kullanılmaktadır. Köpek ve bazı hayvanlar evcilleştirilmiştir. Doğada yabanıl tahıllar bilinmektedir. Sihirsel düşünüş daha fazla gelişmiştir.

Tel Khalaf Kültürü, Neolitik kültürle şekillendiği için komünal, ortaklıkçı ve barışçı bir kültürdür

Neolitik Dönem'e (M. Ö. 15-3 bin yılları arası)"Cilalı Taş Devri" de denilmektedir. Ancak Neolitik, Köy Tarım Devrimi olarak da bilinen, insanlığın hafızasının en gelişmiş form alan çağıdır. Bu dönemde, toplayıcılığı aşan, üretime dayalı bir ekonomiye geçiş yaşanır. Ziraat yapılmaktadır. Çiftçiliğe geçiş yapılmıştır. Evcilleştirme çok gelişmiştir. Küçük çapta da olsa sulamayla tarım yapılmaktadır. Tarlalar açılmaktadır. Çobanlık gelişmektedir. Klandan köy toplumuna, oradan da kabile ve aşirete geçiş yaşanmaktadır. Klandan aileye doğru bir evrilme yaşanır. Aile kurumu oluşur. Ortakçı düşünce yapısı ve ortak mülkiyet zihniyetinin gelişmiş olduğu görülür. Toplumsal artı ürün gelişmektedir. İnsanlık tarihinin en büyük icatları bu tarihi sürece denk gelir. Bu dönem aynı zamanda köyden kasabalara geçişin yaşandığı çağdır da. Bunlarla birlikte Neolitik Çağ'da, zanaat ve ticaret gündeme gelerek gelişmiştir.

Neolitik dönemde öne çıkan en belirgin şey kadın kültürüdür. Neolitik'in sadece bir tarım-köy devrimi değil aynı zamanda bir "kadın devrimi" olduğu artık kabul gören bir tezdir. Ana yanlı bir toplum söz konusudur. Yaşam, kadın ekseninde şekillenmektedir. Ana-Tanrıça kültürü esastır. İnsan ilişkileri daha eşitlikçi ve özgürcedir. Daha adaletli ve paylaşımcıdır.

Neolitik dönemin icatlarını sayacak olursak eğer: M.Ö. 8. bin yıla geldiğimizde ağırlıklı olarak hayvanlar evcilleştirilmiştir; tarım konusunda değirmen, dibek, havan, madencilik, çanak-çömlek, dokumacılık, kazma, saban ve yontma taş araçları icat edilmiştir; ilk şarap, ilk kumaş, ilk beyin ameliyatı, ilk depolar bu dönemde hayata geçirilmiştir; yine buğday, arpa, çavdar, yulaf, bezelye, mercimek, yonca ve üzüm bu dönemin karakterini göstermektedir.

Neolitik dönem aynı zamanda tümden bir dil devrimidir. Eğer ki dilin oluşmasını, ilk işaret diline kadar götürecek olursak, bu, bizleri milattan önce 40-50 bin yıl öncesine götürebilir. Ancak dilin en somut geliştiği tarihi süreç Neolitik Çağ'dır. Dil grupları giderek Neolitik dönemin sonuna doğru ayrışacaktır. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın, "Aşiretlerin direniş ve uygarlaşma dönemi de diyebileceğimiz bu aşama, aşiret bilincinin kuvvetle geliştiği, herkesin kendini aşiretten saymasının yaşamın vazgeçilmez bir şartı olduğu 'destansı, şiirsel çağ' olarak da değerlendirilebilir," dediği çağ da özü itibariyle Neolitik çağdır. Unutulmamalıdır ki; "Dilin kendisi doğuşundan itibaren uzun süre şiirsel anlatımlıdır. Dolayısıyla şiirle hakikat arasında sıkı bir ilişki vardır. Şiir eski, özgür (tahakküm tanımayan) toplumun dili ve hakikatidir. İlk ozanlar bilgelerden, peygamberlerden önceki hakikat açıklayıcılarıdır. Bir toplumun dilinin şiirselliği ve ozan anlatımlı gücü, o toplumun ne denli özgür ve anlamlı bir toplumsal gerçekliğe sahip olduğunu gösterir." İşte bu şiirsellikle yoğrulan çağ da özü itibariyle Neolitik Çağ'dır.

Kürdistan'da Ari diller esasta bu süreçte gelişecektir. Gordon Childe'in, "Neolitik Devrim bir kültür çağıdır. Tüm tarımsal, zanaatsal, ulaşım, barınma, sanat, yönetim, din alanlarında devrim niteliğinde gelişmeler yaşanmıştır," diye belirttiği çağ da esasta bu çağdır. Prof. Dr. Hauptmann, "Bu bölge Avrupa'da olsaydı, dünyadaki yankıları büyük boyutlarda olacaktı," demektedir. İşte Huptmann'ın işaret ettiği bu yer, Kürdistan'dır; ancak oluşum süreci Neolitik Çağ'dır. Yine Braidwood'un, "Dünyanın hiçbir yerinde yaşam Toros-Zağros dağ silsilelerinin kavisli eteklerindeki yaşam kadar anlamlı olamaz," dediği yer de yine burasıdır. Alman arkeolog Klaus Schmidt ise bu bölgeye dair gördüklerinden duyduğu heyecanı, "Çayönü'nde o günlerde bilim tarihi yazılıyordu," diyerek coşkuyla anlatmakta, yer altından çıkarılan arkeolojik bulguları bu aynı coşkuyla karşılamaktadır.

Neolitik'e Öncülük Eden Bölge: Altın Hilal

Bugün dünyada en eski Neolitik bulgularla, arkeologların, "Altın Üçgen", "Çekirdek Bölge", "Stratejik Bölge" diye tabir ettikleri coğrafyada karşılaşıyoruz. Altın Üçgen'i arkeologlar Amed'in kuzeyi (Ergani'ye kadar), Fırat'ın (Halfeti civarları) doğusu ile batısı ve Batman ile Siverek arasına kadar uzanan hat olarak tarif etmektedirler. Kimi bilim insanları, bu hattın Qerejdax'ın (Karacadağ) etrafını çemberlediğini ifade etmektedir. Muhtemeldir ki bu coğrafyada daha birçok yeni yerleşim yeri -bugünkü tabirle "şehir"- keşfedilecektir. Şimdiden en eski yer olan Göbekli Tepe (Xerawreşk) bunun bir kanıtı olarak gösterilebilir. Göbekli Tepe, yaklaşık olarak M. Ö. 12 bin yıla endekslenmektedir. Yine M.Ö. 11 binlere varan Urfa'ya yakın Nevala Çori; Diyarbakır'ın Ergani sınırları içinde Çayönü ve Çeme Kota Ber; Batman'da ise Çeme Xalan; Antep etrafında bulunan Oylum Höyük; Urfa'da ise Titriş'i de sayabiliriz. Bunların tümü "Altın Üçgen" diye belirtilen coğrafyada bulunuyor. Ayrıca Güney Kürdistan'da Süleymaniye civarında ise Çermok ve Gıregewre'yi eklememiz gerekiyor. Ganj Dara ve Giyan buluntuları ise Doğu Kürdistan'ın İlam ve Kermanşah şehirlerine yakın düşmektedir. Sözünü ettiğimiz yerleşim yerlerinin nüfusları 1000-1500 arasında tahmin edilmektedir.

Afrika'dan çıkışla başlayan göçün Altın Hilal'e yaklaşık bir milyon yıl öncesinde ulaşmasıyla bu coğrafyada kesintisiz insan yaşamının sürdürüldüğüne tanık oluyoruz. Buradan dünyanın birçok yerine hem insan hem de kültürel yayılışlar yaşanmıştır. Ancak Altın Hilal ve özelde de "Altın Üçgen" diye bilinen coğrafyada yaşam emareleri kesintisiz sürmüştür. Dünyanın diğer coğrafyalarıyla arasındaki büyük fark

budur. Bu farktan dolayıdır ki -coğrafik koşulların da elverişli olması nedeniyle- insanlığın kültürel hafızasıyla biriken değerler bu coğrafyada doğal toplumun en gelişkin formu olan Neolitik'e öncülük etmişlerdir. Tarihçilerin de bu hattı "Altın Hilal" olarak isimlendirmesiyle teyit etmeleri ya da onore etmeleri bu gerçeklikle bağlantılı bir durumdur.

Komünal, Ortaklıkçı, Barışçı Bir Kültür: Tel Khalaf Kültürü

İlk kasabaların ya da şehirlerin oluşması ardından gelişim seyri devam edecektir. Bu gelişim seyri dalgalar halinde Altın Hilal'den dünyanın diğer yerlerine yayılacaktır. Yayılışın, bu tarihi süreçten sonra esasta kültürel bir yayılış olduğunu unutmamak gerekiyor. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan bu yayılış için, "Neolitik Toplum M.Ö. 6 ve 4 bin yılları arasında Orta Dicle ve Fırat boylarında gelişmiş; Khalaflaşma Kültürü denen aşamaya uğrarken, M.Ö. 6 yıllarında Kuzey Afrika -Mısır-, Aşağı Fırat, Basra Körfezi ve Orta Anadolu'ya, Çatalhöyük'e, yaklaşık M.Ö. 5000'de Kafkasya, Kuzey Karadeniz, Balkanlar, Kuzeydoğu İran, Hindistan, Pencap ve İndus kıyılarına, 4000'de Çin'e, tüm Avrupa'ya, 3000'de de Amerikan kıtasına ulaşmıştır," demektedir.

İnsanların mutlu yaşadığı ve mutluluğu, yaşamın diyalektiği olarak ele aldıkları bir çağdır Neolitik

Tel Khalaf Kültürü, birçok buluşa imza atan kültürdür. Çömlek, balta, saban, yün eğirme, dokuma, öğütme, tekerlek, köy mimarisi, bakır taşından yarı madeni aletler verilecek bazı örneklerdendir. Tarihçiler ortak tespitlerini ise, "Genel bir kabul göstermektedir ki; M.Ö. 6. ve 4. bin yılları arasındaki buluşlar -Neolitik toplumun Tel Khalaf Kültürü-, ancak M.S. 16. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan buluş ve teknolojilerle kıyaslanabilir," diye ifade etmektedir. Yine, "Neolitik toplumun Verimli Hilal'de Tel Khalaf Kültürü altında kalıcı bir kurumlaşmaya yol açtığı dönem, aşiret gruplarının şekillendiği bir aşama anlamına da gelmektedir. M.Ö. 6.000-4.000 yılları arasında yaklaşık olarak iki bin yıllık bir süreyi yaşayan bu dönem, uygarlığı hazırlayan 'temel icatlar' süreci gibi çok önemli bir rol oynamaktadır."

Tel Khalaf Kültürü, Neolitik kültürle şekillendiği için komünal, ortaklıkçı ve barışçı bir kültürdür. Tarımcılık esastır. Kültür böyle şekillenmiştir. Neolitik dönemin gelişip olgunlaştığı belli başlı toprakların başında ise Kürdistan coğrafyası gelmektedir. Burası, M.Ö. 12000 ile 4000 yılları arasında Neolitik Devrim'in ana merkezi durumundadır.

Sonuç

Neolitik Devrim'in beyinlerde ve yüreklerde silinmeyen ve silinmeyecek olan değerler ortaya çıkardığı bir gerçektir. Öyle ki insanların mutlu yaşadığı ve mutluluğu, yaşamın diyalektiği olarak ele aldıkları bir çağdır Neolitik. Kürt Halk Önderi Öcalan, "dilin şiirselliğine" dikkat çekerek bu döneme ilişkin geliştirdiği formülasyonla bitirecek olursak eğer: "Dili şiirseldir. Başlangıç zamanların mitolojik düşünce biçimlerinde tümüyle şiirsel dil hâkimdir. Yaşamda duruluğu, saflığı en iyi şiir dile getirmektedir. Şiir dili, yaşamın matematiğidir. Şiirselliğin yırtıldığı ilişkilerde yabancılaşma, düşüş boyutlu bir bağıntılık söz konusudur. Yaşamın şiirsel gösterisi, özüne daha doğru bir yanıt niteliğindedir."

İşte bu çağ, hafızalarda silinmeyen an'dır; hayal edilen ve hep ulaşılmaya çalışılan tarihi kesit ya da "eden", yani Cennet'tir.

Devlet Üretimi ve Uygarlığın Alacakaranlığı

Engin Elbistanlı

Uygarlığın alacakaranlığına bakmak ve görmek için, önce devletin nasıl üretildiğine bakmak anlamlı olabilir. Eğer bu alacakaranlığın nasıl üretildiği bilince çıkarılırsa, devletin varlığı ve bu varlığının nasıl bir gerçekliğe tekabül ettiği de daha iyi anlaşılır olacaktır.

Unutulmamalıdır ki, "Toplumlar, insanlarca oluşturulduğu gibi kendinde insan bireylerini inşa eder, oluşturur." Bu, sosyal yapı ve oluşumların tümünün insan eliyle oluşturuldukları anlamına gelir. Başka bir ifade ile dile getirecek olursak, bunlar, inşa edilmişlerdir. Bunun için toplumların insanüstü oluşumlar ve kuruluşlar olmadığını bilmemiz gerekmektedir. Çünkü her oluşum özü itibariyle "düşünce formlarının inşa edilmiş, kurumlaşmış halidir." İnsan eliyle oluşturulan yapılar içerisinde devletin en fazla dikkate değer, incelemeye muhtaç inşa olduğunu belirtmek gerekir. Bunun nedeni açıktır; oluşumundan bu yana neredeyse kendini vazgeçilemez bir araç haline getiren bu yapı, kamusal alanda "olmazsa olmaz" gibi bir algı ile karşılık bulmaktadır. Bunun için bugün bile hala en ileri sosyalistler, komünistler, yerelciler, antifaşistler- devletsiz olunamayacağını, onsuz yaşanamayacağını düşünmekte, buna inanmaktadır. Lakin Bakunin bile devleti, "zorunlu, gerekli kötülük olarak" olumlamış ise orada durmak gerekir diye düşünüyorum. Böyle düşündükleri içindir ki verdikleri tüm mücadeleler bir devlet oluşumunu sağlamayı aşamamış ve halen de aşamamaktadır. Dikkat edelim, Marksist literatüre göre "devletin sönümlenmesi" gerekirken, dört dörtlük devlet yapılarını en çok oluşturanlar da reel sosyalistler olmuşlardır. Ve bu düşünce yapısı, belirttiğimiz gibi, halen varlığını çok güçlü bir şekilde korumaktadır.

Devletin çifte karakteri halen beyinleri uğraştırmaktadır. Bu karakterin iki özelliği temel önemdedir. Birincisi; açık olan zorbacı, baskıcı ve sert bir otorite aracı olarak devlet karakteridir. İkincisi; kamusal üretim düzeni olarak ifade edilen sağlık, eğitim, güvenlik, iç asayiş gibi insan yaşamını garantiye alan düzeneğidir. "Bu çifte niteliği devletin temel çelişkisi olarak insanları hep meşgul edecektir. Ne onunla olunur, ne olunmaz." Dikkat edersek devletin bir zorba aygıtı olarak kabul edilmemesi, tahammül edilmemesi gereken en büyük bela iken, toplumların varlığını sağlama almak için de vazgeçilmezliğini herkese yedirmektedir. Bu, nasıl sağlanmış ve insanlara nasıl 'yedirilmiştir'? Nasıl oldu da insanlığın başına bela, sömürgen, kan emici bir yapı bu kadar kabul görür hale getirildi? Kuşkusuz ki bu durumu en özlü olarak dile getiren, "Devlet adeta iyi bir yiyeceğin içine bir miktar uyuşturucu koyarak büyük çıkar aracına dönüştürülmüş bir kurum haline getirilmiştir," ifadesidir. Peki, bu ifadedeki "bir miktar uyuşturucu" nedir? Bunu anlamak ve görmek için devletin ilk oluşum yani rüşeym haline gitmek bize önemli ipuçları verebilir.

"İlkel Demokrasi"

Yukarıda ifade ettik, tüm sosyal oluşumlar insan eliyle oluşturulmuş gerçeklerdir. Devletin de böyle bir oluşum olduğu kesindir. Sanki ezelden ebede uzanan bir gerçeklik gibi yansıtılmış olması, söylediklerimizi gerçek dışı kılmamaktadır; belki bir şeylerin ısrarla saklandığına, üstünün örtüldüğüne işaret edebilir.

Devlet ve hiyerarşik yapıların olmadığı çağları bugün iyi biliyoruz. Ana-tanrıça etrafında şekillenmiş olan Neolitik toplum değerlerinde devlet diye bir yapıya rastlamak mümkün görünmemektedir. Birilerinin birileri üstünde hâkimiyet sağladığı, hükmettiği, sömürdüğü de görülmemektedir. Maddi olarak böyle bir zemin de bulunmamaktadır. Toplum ancak ortaklaşa yaşarsa, birlikte tüm zorluklara karşı göğüs gerse yaşayabilme şansı bulabilmektedir. Bunun için esas olan "ben" değil, "biz" gerçekliğidir.

Bu "biz"in ise bizi demokratik bir kültüre götüreceği açıktır. Bu, bugün anladığımız gibi bir demokrasi olmasa bile, "ilkel demokrasi" olarak tanımlayabileceğimiz bir gerçekliktir.

"Demokrasinin prototipini doğal toplumdaki yararlı hiyerarşide görmek mümkündür. Birikime ve mülkiyete dayanmayan, topluluğun ortak güvenliğini, yönetimini sağlayan gerek ana-kadın gerek yaşlı-tecrübeli erkek, son derece gerekli ve yararlı temel öğelerdir. Topluluğun bu öğelere gönüllü saygınlığı yüksektir"; ancak, "bu durum istismar edilip gönüllü bağımlılık otoriteye, yararlılık çıkara dönüşünce, toplum üzerinde her zaman gereksiz zor aygıtı ortaya çıkmaktadır. Zor aygıtının kendini ortak güvenlik ve kolektif üretim yöntemleriyle gizlemesi, tüm sömürücü ve baskıcı sistemlerin özünü teşkil etmektedir. İcat edilen en uğursuz oluşum budur."

Rahip; ilk toplum mühendisidir, ilk mimardır, ilk peygamber taslağıdır, ilk ekonomisttir, ilk işletmecidir, ilk işçi başıdır, ilk kraldır

Bu uğursuz oluşuma biz çok rahat bir şekilde devlet diyebiliriz. Bu uğursuz yapının büyük bir zihinsel çalışmayla açığa çıkarıldığı, yaratıldığı, egemen erkek aklının ürünü olduğu bugün daha iyi görünmekte ve anlaşılmaktadır. Yani Sümer rahipleri öyle başarılı bir çalışma yürütmüşler ki, aradan tam 5.000 yıl geçmesine rağmen, halen tüm insanlık kendisini bu beladan sıyıramamakta. Hatta insanlığın büyük bir kesimi ölümüne ona bağlı yaşayarak, onsuz olunamayacağına inanmakta ve adeta taparcasına biat etmektedir.

Rahibin İşlevi ve Ziggurat'ın İnşası

Sümer rahipleri, Ziggurat denilen tapınaklarında tarihi bir çalışmaya girişmeden önce, yaptıkları işin önemine uygun bir biçimde, öncelikli olarak çalışma zemini olarak üç katlı binalarını inşa etmişlerdir. Bu üç katlı yapılarında yürüttükleri zihin çalışmalarıyla o dönemin -ve halen bizlerin- zihinsel dünyasını etkilemesini bilmişlerdir. Bu tapınaklara ve bunların işlevlerine bakıldığında bu "zihinsel çalışma" daha iyi anlaşılmaktadır:

"Birinci işlev, en alt katta Zigguratların mülkiyetinde olan toprak çalışanlarıdır. Araç gereç yapımcıları da burada barınmaktadır. İkinci işlev, ikinci katta oturan rahipler tarafından yerine getirilen yönetim görevidir. Rahip büyüyen üretim işleri için hesaplamayı, çalışanları kolektif çalıştırmak için meşruiyeti (ikna gücünü) sağlamak durumundadır. Yani hem din hem dünya işlerini birlikte yönetmelidir. Üçüncü işlev, üçüncü kattaki tanrı varlıklarca (bir nevi ilk panteon örneği) yerine getirilmektedir. Manevi etkilemede, Ziggurat daha sonraki uygarlık toplumlarının adeta maketi gibidir. Bu, o denli ideal bir kuruluştur ki, bugün sayıları yüz binleri, nüfusları milyonları aşan kent toplumunu doğuran ana modeldir. Kent toplumunda kurumlaşan devlet tipi örgütlenmenin ana rahmidir. Ziggurat kendi zamanında da sadece kentin merkezi değil, kentin kendisidir. Kentler de üç ana bölmeye ayrılır. Meşruiyeti doğurma ve sağlama bölümü olan Mabet, şehir yöneticilerinin biraz daha geniş olan oturma bölümü ve en geniş kesim olan çalışanlar için oturma mahalleleri."

Dünyamızın halen böyle olmadığını, böyle örgütlenmediğini, böyle yönlendirilip yürütülmediğini kim iddia edebilir? Burada yapılmış olanın, özü itibariyle insan zihnini manipüle etmek olduğu açıktır.

"Toplumun kimliği olan, gökyüzü düzeninin yeryüzü temsilcisi gibi kutsal bir anlama bürünen bu merkezler, daha sonraki tüm uygarlık tarihi boyunca geliştirilecek olan büyük tapınakların, meclislerin, iş merkezleri ve askeri karargâhların, eğitim ve kültür merkezlerinin prototipidir; devlet kurumlaşmasının ana rahmidir. Devlet denilen icat, yani Zigguratlar, o dönemin ideologları olan rahipler üzerinde yol açtığı görülmemiş verimlilikle, daha başlangıcında kutsal ilan edilecekler; hem de gökyüzünün yeryüzündeki temsilcisi kutsal düzen olarak insan zihnine egemen kılınacaklar ve en gelişkin otorite kaynağı durumuna yükseltileceklerdi."

Bunu yaparken köle emeğini büyük bir örgütlülükle verimliliğe dönüştürdükleri tartışmasızdır. Maddi üretim dışı kalanların ise aynen bugün olduğu gibi daha sonra üst toplumun işleri olarak bellenecek olan din, sanat, yönetim gibi işleri yürütmeleri de o mekânda kurgulanmıştır. Bu tasarım sayesinde birileri ölümüne

çalışmasına rağmen geçimini sağlayamazken birileri de bir tahmin yürütmeyle dünyanın mallarını ele geçirme imkânına kavuşmuştur. Bu mekanizmanın sağlıklı yürüyebilmesi için de tanrıların böyle buyurduğunu ya da böyle istediğini zihinlere yerleştirmek için bir sistem gerekmekteydi. Bunun için de rahiplere -bugün bunlara biz bilim insanı diyoruz- büyük işler düşüyordu. Rahipler ise bu görevlerini büyük bir başarıyla yerine getirdi. Belki de rahiplere düşen en büyük görevlerin başında bu yeni düzene herkesin tabii olmasını sağlamak geliyordu -ki, bu sağlandıktan sonra yeni sistem, inşa edilmiş sistem, artık kendisini tümden adım adım kurumlaştırabilir ve yeni bir paradigma temelinde var kılabilirdi. Nihayetinde olan da budur.

Bugün adına iktidarcı-devletçi toplum dediğimiz sürecin başlangıcında rahibin rolü belirleyici olurken, rahipler de bu rollerinin ciddiyetinin farkında olmuşlardır. Çünkü yeni bir sistemi tam bir mühendis ve mimar ustalığıyla inşa etmişlerdir. Ziggurat'ın etrafında bir kent kurmak, kompleks bir sistem ve aynı zamanda istikrar-düzen sağlanması için örgütleme demekti. Burada, ekonomiden toplumsal yaşamın güvenlik-yönetim işlerinin tanzimi gerçekleştirilmekteydi. Devasa tarım üretim merkezlerinde yoğun iş gücüne, sulama kanalları için de mühendislik bilgi ve tecrübesine ihtiyaç vardı. O nedenle toplumsal doğaya ters ilişki ve yapıların geliştirildiği bu mekân, adeta yeni bir toplum inşa eden mühendislik fakültesi gibiydi. Doğal olarak 5.000 yıl önce başlayan bu süreçte toplumsal ilişkilere hâkim olan eşitliğe, adalete ve komünal demokratik ilişkilere dayalı dokunun daha derin ve köklü olacağı anlaşılırdır. Bugün bile insanlar klanlarından kolay kolay kopmazken o zaman, yani 5 bin yıl önce bu nasıl sağlanacaktı? Kölelik yoktu, zoraki çalıştırma yoktu, devlet yoktu; hiyerarşi-işbölümü ve şehirler bildiğimiz, anladığımız manada sınıflaşmaya neden olmamıştı; klan-kabile-aşiret sisteminden kopuşlar daha başlangıç anında olduğu için tümüyle gerçekleşmemişti; çeşitli nedenlerle temel toplumsal formlardan kopuş olsa da bunlar devasa devletçi bir inşayı gerçekleştirmeye, hele hele yeni bir paradigma temelinde bir oluşumu sağlamaya hiç yetmemekteydi. O nedenle rahip bu "tarihi inşa görevine", önce Tanrı'yı inşa ederek başlamıştır. Çünkü devletçi toplum paradigması topluma rıza yoluyla benimsetilmek zorundadır. Yani zor güçleri ve aygıtlarından önce zihniyet inşa edilmeye başlanmıştır. Sadece zora dayalı bir biçimde başarı elde etmek neredeyse imkansızdır ve eğer bu başarılmazsa sistem yürümeyecek ve yeni hamle yapmak isteyen bu zihniyet çöküp gidecektir.

Rahip ve Ziggurat'ın inşası işte budur; "Ziggurat sadece kenti, bol üretimi ve yeni toplumu değil; tanrıyla birlikte tüm kavramlar dünyasını, hesabı, büyüyü, bilimi, sanatı, aileyi, hatta ilk değiş tokuşu da yeniden planlamak, projeye bağlamak ve inşa etmek durumundadır. Rahip; ilk toplum mühendisidir, ilk mimardır, ilk peygamber taslağıdır, ilk ekonomisttir, ilk işletmecidir, ilk işçi başıdır, ilk kraldır."

Ziggurat bunun için bir nevi sınıflı-devletli toplumların, yani uygarlığın bir maketidir; bugünkü kentleri doğuran modeldir ve devlet tipi örgütlemenin de doğduğu mekandır. Aslında Ziggurat, kentin ve devletin kendisidir. Çünkü bir toplum mühendisi ve atölye olarak toplumu planlamakta, inşa etmekte ve bizatihi yürütmektedir. "Tanrının temsilcileri" olarak sayıları giderek artacak ve sorumlulukları da çoğalacaktır; giderek kentin yönetici sınıfı olacak olan ilk hiyerarşik yapısını oluşturacaklardır. İşleri alt kattakilere yaptırtarak kendileri daha ciddi işlerle -bilimle, dinle- uğraşacaklardır. Yazı, matematik hep böylelerinin işi olacaktır. Daha üst kattakinin meşruiyetine ise kesinlikle gölge düşürmeyecektir.

Çağımızın Ziggurat'ı Olarak Ulus-Devlet

Özcesi; milyonlarca yıllık insanlık tarihi yeni bir oluşumla karşı karşıyadır. Büyük bir zihniyet çalışmasıyla yeni toplum şekillendirilmektedir. Toplumun büyük bir kesimi tebaa haline adım adım getirilirken çok az sayıda bir yönetici zümre de bunları yürütmektedir. İlk başlangıçta bir nevi ikna ve gönüllülüğe dayanan bu durum, bilincin oluşumuyla bu örgütlendirilmiş yapıların aracılığıyla zora dönüşürken, bu da insanlığın büyük çoğunluğu için kan revan altında bir yaşam olarak belirmiştir.

Unutmayalım ki, "Kapitalist dönem de dâhil, hiçbir sınıflı toplumda özel veya kolektif mülk sahiplerinin özgür emekçileri olamaz. Baskı ve meşruiyetle kullaştırılmayan hiçbir insan, başkalarının mülkünde özgürce çalışmaz!" Kullaştırmayı sağlayanın ise daha sonraki yıl-

larda hep devlet adındaki kurum olduğunu asla unutmamalıyız. Bunun için şunu rahatça belirtebiliriz: "Baskı ve zor aracı olarak devlet, ne zorunlu bir ilerleme aracı ne de zorunlu bir kötülüktür. Baştan beri bela, gereksiz, hiç zorunlu olmayan, giderek tam bir soyguncu çeteye dönüşen bir araçtır. Bu yönüyle devletin doğduğu ilk günden itibaren kesilip atılması, teşhir ve tecrit edilmesi gereken toplumsal bir ur olarak değerlendirilmesi en doğru tanımdır. [...] Tahakküm aracı olarak devlet geleneği gerçekten Leviathan benzetmesinden de anlaşılacağı gibi kana, sömürüye doymayan bir canavardır. Her hücresi kanla beslenen bir varlıktır. Bu canavar, kendine sahip gibi görünen kişiler de dâhil, en değerli varlıklarını gözünü kırpmadan imha etmekte, kurban vermekte, toplumun tüm ahlaki geleneklerini silindir gibi ezip geçmekte tereddüt uyandırmamaktadır. [...]Zihniyetin doğaya yabancılaşması, akla hayale sığmayan sınıflaştırmalar, özel birçok örgütler, askeri kurumlaşma hep bu zor aygıtının icatlarıdır. Çalışmayı tamamen hor gören, ganimet ve talanı yücelten bir kültürden tutalım, sürekli istediklerini yapmayı emreden bir tanrı anlayışından, sahte cennet ve cehennem ütopyalarına kadar uzanan bir parazitler dünyası, en yüce sultan, kayser, şah, raca, imparatorlar olarak tanrı katına yüceltilmişlerdir."

Bunun, yani devletin böyle olduğunu en çok da 1800 yılından sonra özenle geliştirilen ulus-devlet modelinde görüyoruz. Ulus-devlet amacına ulaşabilmek için -ki amacı tekçi ve aynı yapıları kurmak, korumaktır- bunu ancak ve ancak zor ve baskı gücüyle, "iktidarla tüm uzuvları testereyle eşitlenmiş organları gibi yapay ve şiddet yüklü sahte eşit (sözde hukuken) yurttaş inşa" etmesinde görürüz.

Sözü uzatmadan söyleyeceklerimizi sonuçlandıracak olursak eğer, "uygarlığın alacakaranlığında" devletin nasıl bir rol oynadığını şöyle ifade edebiliriz: "Devlet sadece bin bir maskeli zorba erkeksi gücü temsil etmiyor; sürekli pudralanan çekici fahişe maskeleriyle de baştan çıkarmadığı bir tanrı kulunu bırakmamak kadar, çift cinsiyetli gayri meşru bir yaratık olduğunu da ortaya koymuş oluyor. O sadece burjuvazinin değil, proletaryanın da oldukça sevdalandığı çift cinsiyetli gayri meşru aşkı oluyor."

Kaynakça ve Dipnot

Öcalan, Abdullah. (2012). Kürdistan Devrim Manifestosu: Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü. Ararat Yayınları: Diyarbakır.

Öcalan, Abdullah. (2009). Demokratik Uygarlık Manifestosu. (I.-II.-III. Cilt.) Aram Yayınları: İstanbul

Evrensel Tarih ve Ortadoğu

Süleyman Aydın

Doğru yaşam doğru bir teoriyi gerektirir. Theodor W. Adorno'nun "Yanlış hayat doğru yaşanmaz," belirlemesi bu açıdan oldukça önemlidir. İnsanların doğal toplumdaki her eylemi özgürleştirici olduğu halde, özellikle hiyerarşinin çıkışından sonra insanların her faaliyeti toplumu özgürleştirme temelinde olmamıştır. Hiyerarşi ve sonrası dönem, toplumun parçalara bölündüğü, toplumun içinden iktidar odaklarının çıktığı dönemdir. Bu iktidarların hem korunması hem de daha da büyütülmesi için toplumla önemli ölçüde oynanmıştır. İnsanın yaratıcı gücü, toplumu geliştirme için değil de iktidarı daha da büyütmek için kullanılmıştır. Bu, doğru yaşam için gerekli olan teoriyi bulanıklaştırmış, yoldan çıkarmış, saptırmıştır. İnsanların zihniyetiyle oynandığından da sisteme karşı olanlar bile bu iktidar odaklarının etkilerinden tümden kurtulamamıştır.

Gerontokrasi ile daha hiyerarşi döneminden beri kendilerini bilgi tekeli haline getiren egemenler, tüm gerçeklere hükmetmek için her şeyi kendi çıkarları temelinde ele almışlardır. Özellikle Sümerlerle başlayan devletli tarih boyunca tüm gerçekleri tersyüz etmişlerdir. Egemenler, tanrı şahsında, kendilerini doğanın, maddi zenginliklerin ve yaşamın yaratıcısı kılmışlardır. Bunu da insanların zihnine adeta nakşetmişlerdir. Onlar olmadığında ya da kızdırıldıklarında insanlar için felaketlerin olacağını insanlara yedirmişlerdir. Kendilerini olmazsa olmaz kılan bu egemenlikçi kesimler, sonrasında da her şeyi kendilerine mal etmiş ve kendilerinden başlatmışlardır.

Halklar adına herhangi bir şeyin yazılmamasına özen göstermişlerdir. Tarihte kadın, etnisite, devlet dışı toplumsallık tamamen unutturulmuştur. Bu yönüyle mevcut tarih okutmaları ve yazımları erildir, devletçidir, egemenlikçi ve toplum karşıtıdır. En belirgin özelliği de parçalı oluşudur. Pek çok tarih okuması, tarihi tüm sistematiği içinde ele almaz. Egemenler her şeyi kendilerinden başlattıkları gibi, tarihi de kendilerinden başlatırlar. Bu, tüm egemenlikçi sistemlerin ortak özelliği olsa da bunu en çarpıcı biçimde Aristo'dan beri Avrupa merkezli bakış açısında görmekteyiz.

"Tarihin Babası" diye tanımlanan Heredot, kronolojik bir şekilde kişilerin etrafında gelişen bir olaylar yığını olarak görür tarihi. Hegel ise kendi dönemindeki tarih bilgisine dayanarak, tarihi, Yunan'da devletin ortaya çıkmasıyla başlatırken, Napolyon ile sistem kazanan ulus-devlet ile sonlandırır. Marks da tarihi, sınıf mücadelelerinin tarihi olarak görür. Daha da arttırılabilecek bu ele alışların ortak özelliği, tarihin hakikatini parçalayarak ele almalarıdır. Yani her biri tarihteki yaşanmışlıklardan sadece birisini tarihin temel yaratıcı gücü olarak görür. Oysa ki hakikat bütündür ve parçalanamaz. Bu, en çok da tarih için geçerli bir husustur. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan bu konuda kısaca da olsa şunları belirtmiştir: "Olan tarihin, tamamen uygarlık sistemlerinin ideolojik süzgecinden geçirilmiş resmi tarih olduğu çok iyi bilinmeden, tarih okumaları zihni, dolayısıyla yaşamı, anlamlı toplumsal yaşamı sadece zorlamaz, olanaksız hale getirir. Yanlış tarihle doğru yaşanmaz. Kendi özgürlük tarihlerini doğru yazamayanlar özgür yaşayamazlar."

Evrensel Tarih Olarak İnsan

"İnsan dışında olup da insanda yeniden bir araya gelip yapılaşmayan, duygu ve düşünce haline gelmeyen hiçbir evren parçası, madde ve enerji bütünlüğü yoktur. Birincisi, evrensel tarih diyorsak, bu gerçek kastedilmektedir. Panteizmin de fark etmeye çalıştığı şey bu gerçekliktir." [Abdullah Öcalan]

Tarihi bilmek, kendini bilmektir. Kendini bilmeye çalışanların yapacağı en öncelikli şey, neyin ürünü olduklarını bilmeye çalışmalarıdır.

Evrensel tarih esasında insanın kendi tarihidir. Evrensel akış, evrensel oluş 'kendini düşünen' ikinci doğa olarak insanda en mükemmel halini almıştır. Bu durum insansal oluşu, tüm canlı türleri içinde farklılaştırır. Hayvan veya bitkide evrensel tarihin her aşamasını göremeyiz, ama insansal var oluşta evrensel tarihin tümünü görmek mümkündür. Zaten o nedenledir ki insana 'mikro kozmos' denilmektedir. İnsan ana karnında geçirdiği dokuz aylık sürede, ortalama yirmi milyar olarak hesaplanan evrenin oluşumunun tüm evrelerini yaşar. Anne karnındaki geçen her süre, evrenin milyarlık zamanı içinde çok uzun zamanlara tekabül eder. Özcesi; insan, evrenin çocuğu olduğu gibi aynı zamanda da özetidir. Annenin rolü evrenin milyarlarca yıl oluşturduğunu dokuz aylık sürede yaşar hale getirmektir. Oluşumdaki bu muhteşemliği insan dışındaki diğer canlılarda göremeyiz. Zira insanda hayvandan kalan, bitkiden kalan, atom altı dünyadan kalan şeyler vardır, ama diğerlerinde insana ait bir şey yoktur. Yani insanda hayvanlık vardır, ancak hayvanda insanlık yoktur. Bu nedenledir ki evrenin kendini var etmesinin tarihi anlamında evrensel tarih, özü itibariyle insanın tarihidir.

"Tüm Bilimlerin Tanrıçası: Toplumsal Bilim"

İnsan evrensel tarihin bütününü ifade eder. Diğer canlılar ya da evrenin diğer bileşenleri evrensel tarihin bir parçasını ifade ederler. Evrenin kendilerinde dile geldiği, oluştuğu döneme kadarki evrensel tarihi ifade ederler. Evrensel akış devam ederek insanlaşmaya doğru evrildiğinden, onlar evrensel tarihin kendilerinden sonraki dönemlerini ifade etmezler. Yeni'de yaşarlar, ama o 'yeni' onların aynısı değildir; 'yeni' yani doğal evrimsel akışta kendilerinden sonrası, onlardan daha donanımlı olarak devam eder. İşte bu nedenledir ki Kürt Halk Önderi Öcalan, "Toplumsal bilimi... tüm bilimlerin ana kraliçesi veya tanrıçası mesafesinde değerlendiriyorum. Toplumsal bilime dayanmayan tüm bilimlerden şüphe ettiğimi yine önemli bir tespit olarak belirtmeliyim. Diğer tüm bilimlere doğru giden yol toplumsal bilimi gerçekleştirmemizden geçecektir. Maddenin atom-altı parçacıklarından tutalım halen genişlediği idea edilen kozmik evrenin bilgisine ancak toplumsal bilimin gelişimi ölçüsünde varabiliriz," demektedir. Evrenin bütünü anlamına gelen insanı bilmek, bu yönüyle 'gerçek'i bilmektir. 'Kendini bil!' en çok da burada devreye girer. İnsan şahsında dile gelen 'kendi' sadece bir insan değildir, insanın tüm öncesidir, yani evrenin evrensel tarihidir.

Bağlantılı bir diğer önemli husus da tüm bilmelerin yaratıcısının insan olmasıdır. Kendini düşünen doğa olma, var oluşunun farkına varma ve farkındalık, evrende sadece insana has bir özelliktir. Bu da kendi şahsındaki evreni tanımayı olanaklı kılar. Diğer canlılarda bu durumu gözlemek mümkün değildir. O nedenle de insan kendini tanımaya çalışınca, esasında evreni tanımaya çalışıyor demektir. Kendini bilen evreni de biliyor demektir. Evreni bilmenin düzeyi kendini bildiğin kadardır. Kendini bilmeyen çevresini, var oluşsal gerçekliği de bilmiyor demektir. İşte bu nedenlerledir ki sosyal bilim tüm bilimlerin esas alması gereken bilim oluyor.

Tarihte kadın, etnisite, devlet dışı toplumsallık tamamen unutturulmuştur

Çağın hâkim yaklaşımını belirleyen modernist paradigmada durum böyle değildir. Sosyal bilimin tanrıçalık rolünün yerini, fizik biliminin tanrılığı almıştır. Daha çok fizikteki gelişmeler temel belirleyici bilim olmuştur. Çünkü fizik, 'doğayı bilmenin bilimi' olarak 'görüngü'nün bilimidir. İnsan ve onun yaşam tarzı olma anlamında toplumsallık da aynı zamanda bir 'görüngü' olarak ele alındığından, fiziğin maddeye ilişkin ulaştığı sonuçlardan yararlanmak, toplumu ve insanı anlamak için gerekli görülmüştür. Newtoncu fizik bu konuda oldukça iddialıdır. Doğayı tümüyle anlaşılır kıldığından ve geleceği de bildiğinden emindir. Onun bu eminliği ve ortaya koyduğu her yerde 'geçen' 'evrensel' yasaları, olduğu gibi topluma uyarlanmıştır. Bu da büyük yanlışlıkların, kendini aldatmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yani esasında evrimsel akışta geride olanın işleyiş esasları (insan öncesi doğa), daha gelişkin olana (insan ve topluma) uyarlanmaya çalışılmıştır -ki bunun yanlış sonuçlar vermesi kaçınılmaz-

dır. Hâlbuki esas olan insanın başka hiçbir şeye indirgenemeyeceği, benzeştirilemeyeceğidir. Toplumsal bilimin tüm bilimlerin anası olması, insanın tüm evrenin bir özeti olması gerçekliğinden kaynaklanır. Özeti bilindiğinde kendisi de bilinmiş olacaktır. Bu nedenle evreni bilmek, onun tüm bileşenlerini ve geçirdiği aşamaları tek tek ele almayı gerektirmez. Zaten buna ne ömür yeter ne de o haliyle bu mümkündür. Bu durumda tüm evreni insanda bilmeye çalışmak, insanın donanımından dolayı mümkündür. Bu haliyle insan hem bilginin öznesi hem de tüm bilmelerin kaynağı olmaktadır. O nedenle de Kürt Halk Önderi Öcalan, insanı, "[...] büyük patlamadan bu yana tüm evrene yayılmış gerçekliğin toplamı," olarak tanımlamıştır.

İnsanı evrensel tarihin kendisi olarak ele almak, tüm tarihi insanda ve toplumda gözlemleyebilmek, oluş'un geçmişi anlamına gelmek üzere tarihi ve insan-toplumu bilmenin bilimi olarak da sosyolojiyi iç içe kılar. Merkezine sosyal bilimi alan bir uğraş, tarihi tüm sistematiği içinde değerlendirebilecektir. Braudel'in, "Tarih sosyolojikleşmeli, sosyoloji tarihselleşmeli," sözü burada anlamına kavuşmaktadır.

Evrensel Tarihte Süreler

Evrensel tarihe daha farklı açılardan da bakmamız gerekir. "Evrensel tarih deyince anlaşılması gereken ikinci tür anlatım, İkinci Doğa olarak da adlandırılan toplumsal doğanın maddi ve manevi kültürel gelişimidir. Bu tarihi bir nevi toplumun kök hücresi olan klanlardan alıp günümüze kadar toplumların ana nehir akışları biçiminde değerlendirmek de mümkündür. Bu tarih anlatımında ana nehir kavramı önemlidir… Evrensel tarihten anlaşılması gereken tüm toplumların düşündükleri ve pratikleştirdikleri benzer özne-nesne halkalarıdır. Başta ulus tarihleri olmak üzere, tüm mikro tarih anlatımları eğer evrensel tarih içine oturtulmazlarsa, ancak öykü değerinde anlam ifade ederler." [Öcalan, A.]

Kürt Halk Önderi, toplumsal tarihteki evrensellik ve tikellik ayrımlarını doğru yapabilmek için Braudel'in de kullandığı süre'leri kendine özgü bir şekilde kullanmaktadır. Buna göre;

En uzun süre: Bu kavramlaştırma ile klan toplumundan başlamak üzere tüm toplumsal tarih boyunca geçerli olan kastedilmektedir. "Temel Kültür Sosyolojisi" olarak da adlandırılan bu dönemde, gerçekleşenlerin tüm zamanlarda geçerli olması temel kıstastır. Yine insan için olmazsa olmaz olması, esas belirleyici yöndür. En uzun süre'de gerçekleşenler eğer insanlık yeniden aynı şeylere başlangıç yapmak zorunda kalmazsa, örneğin bir doğal afet olmazsa, toplum ortadan kalkmazsa, toplumsal akışta hep belirleyici olan faktörleri kapsar. İnsan için dilin gelişimi, etnisiteli toplumsal formlar, temel kültürel etkiler olarak ahlak ve politika vb. bu kapsamdadır. Verimli Hilal'de gerçekleşen Neolitik Toplum, özcesi Aryenik Kültür insanlık için böylesi bir önem taşımaktadır.

Uzun süre: Yapısal süre olarak da tanımlanan bu süre'de daha çok yapıların oluşum, gelişim ve yıkım süreleri ele alınır. Bundaki temel kıstas insan toplumunda her zaman olmayan ama uzun bir sürede de olan temel toplumsal kurumlaşmalardır. Marksist tarih anlayışında görülen neolitik, köleci, feodal, kapitalist, sosyalist kurumlaşmalar buna girer. Devletin tüm tarihi boyunca gerçekleştirdiği kurumlaşmalar yapısal süre kapsamında değerlendirilebilir. Böylelikle devletin tüm insanlık tarihi boyunca olmayan, tarihin belli bir kesitinden sonra ortaya çıkan bir şey olduğu anlaşılmış olur. Tabi burada yapısal süre kapsamında sadece devletli dönemin kurumlaşmalarından bahsedilmemektedir; Neolitik Toplum'un kendisi de bir dönemin yapısı olarak ele alınabileceği gibi, onun içinde değişik dini yapılar, düşünsel yapılar, maddi yapılar da mevcuttur. En uzun süre'den farkı, en uzun süre'nin hala yaşıyor oluşu ve yaşayacak olmasıdır. Kürt Halk Önderi bu yapısal süre'yi araştıracak sosyolojinin dalı olarak da "Yapısal Sosyoloji" ismini kullandı.

Orta ve kısa süre: Bununla da toplumsal tarihteki sayısal olarak görülen olay ve olgular değerlendirilir. Kısa ve orta sürelerde toplumdaki temel kültürel ve yapısal değişimler inceleme konusu yapılır. Bunlardan orta dönem, görece biraz daha uzun süre'de olanları kapsarken; kısa süre, kısa süreli olay ve olguları konu edinir. Örneğin bir Fransız İhtilali ve sonrasında yaşananlar orta süre kapsamına girerken, bireyin her türden toplumsallaşma faaliyetleri ise kısa zaman kapsamındadır. Yapısal kurumdaki tüm günlük olaylar da kısa

süreye dahildir. Böylece yukarıda eleştiri konusu yapılan tarihin bireylerle, kahramanlarla, çoğunlukla da krallarla, sultanlarla izah edilmesi tarihsel toplumda yerli yerine oturmuş olacaktır. Başlı başına bir tarih olmak yerine, toplumsal tarihte ağırlığı kadar yer almış olur. Kürt Halk Önderi Öcalan, kısa ve orta süre konularını araştıran sosyolojinin dalına da -eleştirilerini saklı tutmak kaydıyla-, “Pozitif Sosyoloji” yani “Auguste Comte Sosyolojisi” dedi.

En kısa süre: Yaratılış anı da diyebileceğimiz bu anlar, tüm evrensel oluşumların gereksinim duydukları kaotik ortamı veya kuantumik anı ifade eder. Tüm uzun, orta ve kısa süreli oluşumların en kısa süre’de gerçekleşene ihtiyaç duyduğu yargısından yola çıkar. En kısa zamanda oluşmayı ilgi noktası olarak belirlemiş olan bu sosyoloji dalına Kürt Halk Önderi, “Özgürlüğün Sosyolojisi”, “Yaratılış Sosyolojisi”, “Zihniyet Sosyolojisi” adlarını vermektedir. İnsan zihninin sahip olduğu esneklik ve yetenek nedeniyle ‘kısaların kısası’nda yaratıcı özellik gösterdiğinden ve toplumsallıkla insanın kendini inşa süreci hep sürdüğünden, Özgürlük Sosyolojisi en çok da insan toplumu için gerekli bir sosyoloji olmaktadır. Bununla insanın farkı ortaya konularak temel yaratıcı özelliklerini açığa çıkarması amaçlanır. Kürt Halk Önderi Öcalan bu gerçeği de “Bilme anında oluşuyorsun,” sözüyle özlü olarak değerlendirdi. İnsanın kendi doğası olan ahlaki ve politik kriterler temelinde yaptığı her türden etkinlik, Özgürlük Sosyolojisi kapsamına girer. Herhangi bir canlı kendi topluluğunun dışında bırakıldığında da, o türünün tüm özellikleri kodlanmış olduğundan, türüne uygun yaşayabilir. İçinde yaşadığı eko-sistemdeki değişimlere ayak uydurarak, gerektiğinde kendisinde de değişiklikler yaratarak varlığını sürdürür. Ancak insan türü toplumdan kopartılarak büyütüldüğünde, insan toplumunun özelliklerini gösteremez. Örneğin tek başına simgesel dili geliştiremez, ahlak kuralları koyamaz... Biyolojik olarak insandır, ama henüz insanlaşmada yeterince mesafe almamış biridir o. Dolayısıyla insanlaşma temelinde -ahlaki ve politika- yapılan her tür insan edimi bir özgürlük edimidir. İnsan ve toplumu, yaratılmış gerçeklikler olduğundan, her an kendilerine dönük yapım-yaratım işlerinin sürmesi gerekmektedir. İşte bu durum insan için an’da oluşmayı gerekli kılar. İnsandaki esnek zekâ yapısı, yaratıcılığın gücü ve insanın evrenin bir özeti olacak denli potansiyelli oluşu, insanda kuantum anı’nda oluşmayı mümkün kılmaktadır. Diğer canlılardaki kendini yapım zamanı hayli uzun zaman alır. Hatta bir neslin ömrü, istenilen türden değişimleri yapmaya yetmez.

İnsan, evrenin çocuğu olduğu gibi aynı zamanda da özetidir

Astronomik süre: Daha çok evrendeki büyük göksel oluşumların karakterlerini konu edinen ve henüz içeriği yeterince doldurulmamış süre’dir. Evrenin genişlemesi, gök cisimlerinin oluşumu, karşılıklı etkileşimleri konuları arasındadır. Bununla da insanın biyolojisinin ötesine geçilerek onun evrensel oluşumlarla bağlantısının açığa çıkarılması amaçlanır.

Bu süre ayrımlarıyla amaçlanan tüm toplumsal tarih boyunca geçerli olan ile olmayanı birbirinden ayırmak ve yine tüm zamanlarda toplum için gerekli olan ile olmayanı ayrıştırmaktır. Böylelikle de her tikel anlatımı, parçalı olanı evrensel tarihin içinde yerli yerine oturtarak, özellikle egemenlikli bakışların kendilerini esas haline getirmelerinin önüne geçmektir. Yanı sıra tarihin dışına itilmişlerin tarihini yazmayı mümkün hale getirmektir. Özcesi hakikati açığa çıkarmaktır.

Evrensel Tarihte Ortadoğu

Evrensel tarih ve süreler bağlamında Ortadoğu’ya baktığımızda bu bölgenin gerçek anlamda tarihsel toplumda belirleyici bir yerinin olduğunu görürüz. İlk insan olan Homo Habilis’in (Yetenekli İnsan) dışındaki tüm evrimsel süreçlere beşiklik eden bir bölge olduğu tarihi verilerden bilinmektedir.

Homo Erectus döneminde Doğu Afrika’dan dünyaya yayılma esas olarak Süveyş ve Doğu Akdeniz üzerinden Toros-Zagros kavisine doğru yapılan göçtür. Büyük Sahra ve Arabistan çölleri bu güzergâhı daha uygun hale getirmiş-

tir. Bir diğer göç yolu olan Güney Akdeniz'den Cebelitarık Boğazı üzerinden İspanya ve Avrupa'ya yayılım gerçekleşir. Ancak bu güzergâh coğrafik koşullar ve besin sorunları itibariyle Doğu Akdeniz hattı kadar verimli değildir. Göç için en ideal yol, hem besin kaynakları hem korunma olanakları hem de iklimi nedeniyle Mezopotamya üzerinden gerçekleşen güzergâhtır.

Mezopotamya Homo Erectus'tan beri insan türünü barındırmaktadır. Bu, Verimli Hilal'de milyonlarca yıldan beri insan türünün yaşadığı anlamına gelir. Bunda en temel etken coğrafik elverişliliktir. Zaten coğrafyasının bu elverişliliği nedeniyledir ki Mezolitik dönemden hemen sonra tarihin en büyük devrimi olarak tanımlanan Tarım ve Köy Devrimi'ni de gerçekleştiren coğrafya olacaktır.

Yeni Bir Mekân ve Gelişen Toplumsal Sıçrama

Mekân özellikleri çok büyük ölçüde değiştirici ve dönüştürücüdür. Nasıl ki buzun üzerinde yumurtadan civciv çıkarmak mümkün değilse, uygun koşullara sahip olmayan mekânlarda, o coğrafyada gerçekleşemeyecek olan gelişmeler beklenemez. Her toplumsal gelişme, kendi mekânsal koşullarını gerektirir. Örneğin milyarlarca yılı bulan evrende, bugün pek de kıymetli görülmeyen ve egemen sistemce adeta canına okunan Doğu Afrika'da insan tür olarak oluşmuştur. Bu, o dönemde bu mekânın koşullarının elverişliliğinden ve gerçekleşen değişimlerden kaynaklanmaktadır. Her oluşum, kendisi için en uygun koşullarda gerçekleşir. Yine insanın dünyaya yayıldığı dönemde en elverişli yol Doğu Akdeniz ve Verimli Hilal'dir ve bu mekân, Doğu Afrika'dan sonra insanın ikinci toplanma yeri olmuştur. Çünkü koşullar elverişlidir.

Yine klan toplumunun aşılarak toplumsallığın daha üst bir aşamaya geçişi için gerekli olan koşulların oluşacağı yer de aynı mekânlar olacaktır. Tarım, hayvancılık ve yerleşiklik bu mekânın sunduğu olanaklar temelinde ilk defa burada gelişecektir. İlk etnik unsurların oluşumu, ilk simgesel dillerin (Semitik ve Aryen kültürlerine ait diller) gelişimi de bu mekânlarda oluşacaktır.

Mekânın etkisi sadece ilk insanların yaşamlarında belirleyici olmayacak, insan türünün komünal olan özünden bir sapma şeklinde gelişen uygarlık sürecinde de görülecektir. Örneğin uygarlık, uygarlığın kendisini dayandırdığı tüm birikimlere sahip olmasına ve neolitiğin yaratıcısı olmasına karşın, Yukarı Mezopotamya'da değil de yeni bir mekân özelliği taşıyan Aşağı Mezopotamya'da gerçekleşecektir. Neolitiğin eşitlikçi ve özgürlükçü yapısını derinlemesine yaşayan bir mekânda, eşitsiz ve özgürlüksüz bir sistem olan uygarlığın gelişmesi mümkün olmamaktadır.

Kapitalizm, tüccar sınıfının öteden beri var olduğu, maddi-manevi birikimleriyle insanlığa on beş bin yıl aralıksız bir şekilde öncülük eden Ortadoğu'da değil de pek çok yeri yeni yeni uygarlaşan Batı Avrupa'da gelişecektir. Daha da arttırılabilecek olan bu hususların tümü bize insanlık tarihinde coğrafyanın toplumsal gelişimde çok önemli, hatta yer yer belirleyici karakterde olduğunu göstermektedir. Verimli Hilal'de gerçekleşenlerin insanlığı en fazla geliştiren en temel kültür yapıları olduğu rahatlıkla söylenebilir.

İnsanların milyonlarca yıl yirmi-otuz kişiyi aşmayan ve evrensel çapta görülen bir toplumsal form olan klan toplumu halinde yaşadığı bilinmektedir. Klan formunda avcılık, toplayıcılık esas olup, daha çok evrimin doğal kuralları geçerlidir. Kendi kendine yeten, yaşamını güvenceye almış bir toplumsal gelişme henüz yakalanmış değildir. Her ne kadar hayvanlıktan niteliksel bir kopuş söz konusuysa da klanda hâlâ geçerli olan evrimin doğal kurallarıdır. Bu şekilde insanlık tarihinin %98'ine tanıklık eden klan tarzı toplumsallığın son otuz bin yılı yeni gelişmelere sahne olmuştur.

İnsan şahsında dile gelen 'kendi' sadece bir insan değildir, insanın tüm öncesidir, yani evrenin evrensel tarihidir

Würm Buzul Dönemi denilen tarımın veya hayvancılığın henüz gelişmediği dönemde, insanın yaşamını sürdürebilmesi için, bölgenin beslenmeyi sağlayacak yabani bitki, meyve ve hayvan türleri bakımından zengin, su kaynaklarına yakın ve korunmaya elverişli olması gerekliydi. Tüm bu koşullara en elverişli yerler ekvatora yakın yerlerin yanında, orta enlemlerde

bulunan deniz seviyesine yakın ovalarla, zengin bitki örtüsü ve hayvan faunasına sahip olan ırmak vadileri olabilirdi. Daha kuzeye gidildikçe yaşam daha çok mağara ve su kenarlarında sürdürülmeye çalışılacaktır. Buzul dönemi boyunca tüm bu nedenlerden dolayı çok sayıda insanın yaşamasına elverişli yerler olarak Nil, Fırat-Dicle, İndus, Ganj vb ırmak boylarıyla ekvatora yakın bölgeler öne çıkmaktadır. Bunlardan Fırat-Dicle arası olan Mezopotamya, diğer adıyla Verimli Hilal, Doğu Afrika Rif hattından sonra insanlığın yoğunlaştığı ikinci bölge olmaktadır.

Bölge dört mevsimin düzenli yaşandığı elverişli iklimi, zengin bitki örtüsü, çok zengin bir hayvan faunası, doğal barınma ve sığınma olanaklarının çokluğu, çok sayıda nehir ve akarsuya sahip olması gibi özellikleri yeni çıkış için avantajları olmaktadır. Bölgenin bu özgünlüğü onu göçler açısından elverişli bir konumda tutarken, diğer yandan toplumsallaşmada daha üst ve zengin aşamalara geçişin zeminini de oluşturmaktadır.

Buzul Devri sonrası olan Mezolitik dönem bir ara dönem özelliği taşımaktadır. On iki bin yıl önceleri yaşanan bir kuraklık sonrası daha önce doğadan toplama temelinde tanınan kimi bitkilerin artık ekilmeye başlanması, hayvanların evcilleştirilmesi, daha yerleşik hale gelinmesi sonucu, önemi ve büyüklüğünden ötürü Rönesans sonrası gelişmelerle kıyaslanan tarihin en büyük devrimi olan neolitik devrim gerçekleşmiştir. Büyüklüğü ve önemi onun toplumsallaşmayı, insanlaşmayı geliştirmesindedir.

Öcalan, insanı, "[...]büyük patlamadan bu yana tüm evrene yayılmış gerçekliğin toplamı," olarak tanımlamıştır

"Bölgede asıl patlamanın neolitikle başladığına, yaklaşık on iki bin yıl öncesinden bu kültüre geçildiğine dair bolca kanıta rastlamaktayız. Tarım, Tarla ve Köy Devrimi olarak da adlandırabileceğimiz bu çağ, gerek insanlık gerekse daha dar anlamda uygarlık tarihinin (yazılı tarih) bir önkoşulu niteliğindedir. Kendi başına dev bir Kültür Çağıdır. Önemi henüz layıkıyla anlaşılmayan ve tarihte hak ettiği yeri bulmayan bu kültür üzerinde ne kadar durulsa o kadar yerindedir... O kadar icat yapılmıştır ki, saymakla bitmez. Tüm tarımsal, zanaatsal, ulaşım, barınma, sanat, yönetim, din alanlarında devrim niteliğinde gelişmeler yaşanmıştır. Her alanda binlerce yeni olgu keşfedilip adlandırmalara konu olmuştur." [Öcalan, A.]

Bu dönemde insanlık gelişmiş, milyonlarca yıldan beri sürdürdüğü klan tarzı toplumsal formunda değişiklikler yapmanın alt yapısına kavuşmuştur. Klan döneminde yaşam garanti altında değildi, insanlar doğadan hazır bir halde eğer toplayabilir veya avlayabilirlerse yaşayabilirlerdi. İşte Neolitik buluşlar insanları toplayıcılık ve avcılığa bağımlı bir halde yaşamaktan kurtarmıştır. Tarım ve hayvancılık yapıldığından insanlar kıtlıktan ve açlıktan doğan zorluklardan kurtulmuş, daha iyi yaşar hale gelmiş ve bu da insan sayısının artmasını sağlamıştır. Bu nedenle klan formundan kabile ve daha sonra da aşiret formuna bu dönemde geçilmiştir. Daha sonra gelişecek olan kavim (milliyet), millet (ulus) gibi formlar da bu zeminin üzerinden daha da büyüyen, genişleyen toplumun yeni formları olmaktadır. Bu yönüyle denilebilir ki Neolitik, toplumsallaştıran ve insanlaştıran en temel bir devrimdir.

Hem biyolojik oluşumu hem de potansiyeli nedeniyle mikro kozmos olarak tanımlanan insanın denilebilir ki potansiyelinin en fazla açığa çıktığı dönem, bu dönem olmaktadır. Zira topluma hâkim olan zihniyet eşitlikçi ve özgürlükçü olduğundan; sömürü, baskı, tahakküm olmadığından, toplumun tüm bileşenleri birbirini tamamlama üzerinden hareket ettiğinden, yani toplum işleyen bir mekanizma olarak organik olduğundan, insanların potansiyeli toplumu geliştirmek için kullanılabilmiştir. Daha yoğunluklu olarak devreye giren analitik zekâ, doğanın ve buna bağlı olarak insan ve toplum olmanın komünal olan özünden bir kopuş söz konusu olmadığından, toplumsallaşmanın gelişmesi için çalışmıştır. Onun için Neolitik Devrim, "Binlerce olgu, binlerce zihniyet devrimi ve ad demektir. Avrupa'daki zihniyet devriminden daha kapsamlı, orijinal ve yaratıcı çaba isteyen bir patlama söz konusudur. Bugün kullandığımız tüm kavram ve buluşların büyük çoğunluğunun bu dönemde yaratıldıkları tarihen tespit edilebilen bir husustur." [Öcalan, A.]

Bu toplumdan kalan; din (inanç sistemi), ahlak, bayramlar, sevgi, saygı, dayanışma, yardımlaşma, komünalite vb. toplumu toplum yapan ve toplumsal sorunların ortaya çıkmasını engelleyen temel değerlerdir. Bu toplum bize gerçek insan ve toplum olmanın kriterlerini vermektedir. Bozulmamış ve komünal özünü her yönüyle gerçekleştiren, bu nedenle de insanlaşmada önemli mesafeler kat eden insan ve toplum gerçekliğini vermektedir. Ben-merkezci veya insan-merkezci olmadığından, her şeyi kendisi gibi canlı ve kutsal gören, doğayla sürdürülebilir bir uyumluluğu yaşayabilen bu toplum, bize ekolojik toplumun nasıl olması gerektiği sorusunun cevabını vermektedir. Cinslerin birbirini tamamlama ve toplumsallaşmayı geliştirme amaçlı tüm enerjilerini açığa çıkardığını, birbiri üzerinde herhangi bir şeyden kaynaklanan bir baskı ve tahakküm kurmadığını, uyumlu bir birlikteliğin olduğunu, olabileceğini göstermektedir. Cins, yetenek, tecrübe farklılıkları olsa da eşit olmayanların birbiri için var olma, toplumda kendini bulma ve gerçekleştirme gerçeği nedeniyle bir eşitlik yaratabileceklerini öğretmektedir. Yani eşitsizlerin eşitliğinin kurulduğunu, kurulabileceğini bize öğretmektedir. Belki de en önemlisi bize insanın, toplumun dayanışma ile var olabildiğini, var olabileceğini öğretmektedir. Bize toplumsallaşmanın insanın var oluş koşulu olduğunu, insanın zorlu doğa şartlarında kendini nasıl var ettiğini gösterirken öğretmektedir.

Eşitsizliğin, sömürünün, hâkimiyet ve tahakkümün, mülkiyetin olmadığı; komünalizmin, birbiri için yaşamanın, dayanışmanın temel yaşam felsefesi olduğu, kimsenin özne-nesne ayrımına tabi tutulmadığı, eşitsizlerin eşitliğinin sağlandığı, doğa ve onun tüm bileşenleriyle uyumluluğun görüldüğü, yarattığı değerler anlamında insan ve toplum olmanın özünü oluşturan bu döneme 'organik toplum', 'doğal toplum', 'ahlaki politik toplum' denmektedir.

Bu kök toplum, yarattığı değerlerin yanı sıra, toplumun komünal özünden bir kopuş sonucu gerçekleşen hiyerarşinin açtığı yolda oluşan, tarihin en büyük sapması ve laneti devlete ve onun değer(siz)lerine karşı da toplumun var oluş ısrarı olarak direnmektedir. Hiyerarşik devletçi düzene karşı mücadele eden tüm kesimlerin farkında olup olmadıklarına bakılmaksızın, esasında doğal toplumun birer temsilcisi olduğunu söylemek gerekir. Bunu etnisitenin varlığında ve devletli uygarlığa karşı yürüttüğü mücadelede, kadının erkek egemenliği karşısındaki duruşunda (Zira devlet esasında bir egemen erkek icadıdır. "Devlet baba" denilmesinden de anlaşılacağı gibi devlet erkektir ve kadından başlamak üzere tüm toplum da karıdır veya karılaştırılmalıdır.) iktidarcı güçlere karşı toplumun mücadelesinde, hiyerarşik devletçi sistemin merkezlerinde gelişen peygamberlik geleneği ve ezilen sınıfların her türden mücadelesinde vb görmekteyiz. Yani doğal toplum devlet ortaya çıktıktan sonra da demokratik toplum olarak köleleştiren devletli toplumun yanı başında varlığını ve mücadelesini sürdürmüştür. Zaten tarihin temel yürütücü gücü de bu olmaktadır…

Dikkatle baktığımızda genelde Ortadoğu'da, özelde de Mezopotamya'da bu dönemde gerçekleşenlerin tümünün de evrensel karakterde olduğunu görürüz. Simgesel dilin gelişimi, tarım ve köy devriminin gelişmesi, bununla bağlantılı olarak toplumsal formda klandan kabileye, oradan da aşiret ve sonrası formlara doğru geçiş, Neolitik dönemin tüm yapısallıkları (din, sanat vb), içi doldurulan ahlak ve politika, özgürlük, eşitlik, komün vb insanı insan yapan ve hala da insan toplumunu ayakta tutan tüm temel değerler o dönemin ürünüdür. İnsanlık yaşadıkça hep var olması gereken bu değerler bu nedenle "Temel Kültür Sosyolojisi" kapsamına alınmıştır. Bu çerçeveden baktığımızda, Ortadoğu, gerçek anlamda evrensel tarihi temsil etmiş, pek çok değeri bizzat yaratmış ve ana nehir olma özelliği kazanmıştır. Diğer mekânlar da bu ana nehrin yan kolları pozisyonunda olmuştur. Bu toplumsal değerler daha çok da kültürel yayılma çerçevesinde Asya, Afrika, Avrupa, Amerika ve Avustralya'ya geçmiştir. Her toplum da kendinden bir şeyler katarak bu değerlerden yararlanmıştır.

Özgürlük Sosyolojisi en çok da insan toplumu için gerekli bir sosyoloji olmaktadır

Ortadoğu'nun evrenselliği sadece bu dönemle de sınırlı olmamıştır. Bölge aynı zamanda tüm toplumsal sorunların asıl yaratıcısı olan merkezi uygarlık sistemi açısından da evrensel bir karakterdedir.

Yukarı Mezopotamya'daki Neolitik Devrim'in yaratımlarına dayanarak ilkin Aşağı Mezopotamya'da gelişme imkânı bulan kent devletçikleri beş bin yıllık merkezi uygarlık sisteminin de ilk ve evrensel evresini oluştururlar. Tarihe bütünlüklü yaklaşım kölecilik, feodalizm, kapitalizm gibi adlandırmalara tabi tutulan tüm bu dönemleri de bir sistem şeklinde ele almayı gerektirmektedir. Bu gerçekten hareketle özü kölecilik olan tüm bu dönemlere 'merkezi uygarlık sistemi' denmektedir. Tıpkı neolitik dönemdeki gibi merkezi uygarlık sistemi döneminde de oluşan şeyler Ortadoğu'da ilk olduğundan dünyanın diğer yerlerine yayılır. Bu nedenle de merkezi uygarlık adına gerçekleşen pek çok şey, aynı zamanda evrensel karakterde olacaktır.

Neolitik, toplumsallaştıran ve insanlaştıran en temel bir devrimdir

Merkezi uygarlık sisteminin evrensel karakterde olan üç hegemonik dönemi de yine Ortadoğu kaynaklı olacaktır. Bunlardan ilki, Sümer orijinli kent devletçikleri dönemi olacaktır. Kent devletçikleri çerçevesinde gelişen devletleşme, hegemonya sınırlarını geliştirerek, gittikçe her yerde versiyonlar biçiminde yaygınlaşacaktır. Greko-Roma hegemonik çıkışına kadarki tüm hegemonik gerçekleşmeler yine bölge kaynaklıdır ve Sümer kent devletçiklerinin daha da güçlenmiş versiyonlarıdır.

Greko-Roma çıkışı merkezi uygarlık sisteminde ikinci büyük hegemonik dönemdir ve o da evrensel bir karakterdedir. Günümüz algısıyla her ne kadar Batılı gibi görünüyorsa da özünde Batı'dan ziyade Doğu'ludur. Pek çok özgün katkıları olsa da her şeyleriyle bu hegemonik çıkışı da Ortadoğu kaynaklı bir çıkış olarak ele almak daha yerindedir. Bu nedenle bu dönemi de Ortadoğulu saymak yanlış olmaz. Bu dönemi Ortadoğu kaynaklı merkezi uygarlık sisteminin ikinci hegemonik dönemi olarak adlandırmak yerindedir.

İslami çıkış Ortadoğu kaynaklı merkezi uygarlık sisteminin üçüncü evrensel hamlesidir. Merkezi uygarlık sisteminin temel belirleyeni olmaları bu güçleri hegemonik güç yapar. Bu güçlerin tümü de günümüzün ABD'sine benzer. Merkezi uygarlık sisteminin son hegemonik gücünü ise AB, ABD temsil edecektir. Bu aynı zamanda hegemonyanın Doğu'dan Batı'ya geçişi anlamına da gelmektedir.

Özetle; tüm veriler ve güncel durum Ortadoğu'nun evrensellik karakterini gösterir. Ortadoğu tarih boyunca hem ahlaki ve politik toplum açısından dolayısıyla demokratik uygarlık bağlamında hem de ondan bir sapma biçiminde gelişen merkezi uygarlık bağlamında evrensellik karakteri taşır. Burada gerçekleşenler, oluşanlar tüm bir dünyaya yayılma özelliğinde olmuştur. Günümüz Ortadoğu'sunda yaşananları anlamlandırmaya çalışırken, an'ın tarih, şimdi'nin geçmiş olduğu gerçeğinden hareketle, Ortadoğu'nun evrensel tarih içindeki yeri kapsamında hareket edilmelidir. Evrensel-tekil/tikel denkleminde Ortadoğu'nun bu karakterini göremeyen her türden ele alışın başarısız kalması kaçınılmaz olur, zira hakikat dışı olur. Hakikat, Ortadoğu'yu ve Kürdistanîliği evrensel karakterde ele almayı ve ona göre davranmayı gerektirir.

Yeniden Özgür Olma Arayışı: Uygarlığa Karşı Sonsuz Ufuk

Ali Rıza Söylemez

İnsanlık, toplumsallaşma tarihinin yüzde 98 gibi büyük bir çoğunluğunu klan tarzında yaşamıştır. Bu süre boyunca da uygarlığı, iktidarı, hiyerarşiyi ve bunlarla bağlantılı hiçbir yapılanmayı tanımamıştır; küçük birimler biçiminde, yekpare, doğayla uyumlu ve onun bir parçası olarak, komünal tarzda yaşamıştır. İnsanlığın bu uzun zaman boyunca yaşayış tarzı tamamen özgürlük temelinde olmuş, başka bir ilişki tarzı tanınmamıştır.

Toplumsal ilişkilenmede hiyerarşinin doğuşu, uygarlığın gelişiminin ilk adımı olmak kadar, sınıflaşmanın, dolayısıyla onbinlerce yıl yaşanan özgürlüğün yitirilmesinin de nedeni olmuştur. Denilebilir ki, onbinlerce yıl toplayıcılık ve avcılık temelinde varlığını sürdüren, kendi yaşamını idame ettirmekte zorlanan üretim tarzı, avcılık kültürünün etkin bir yapı kazanması, genelde de üretimde giderek bir artının ortaya çıkmasıyla yerini hiyerarşinin doğduğu daha organize ve etkin bir duruma bırakmıştır.

Toplayıcılık ve avcılıkla geçinen küçük komünal klan biriminin yaşayış ve ilişki tarzı, bir yere bağlı olmadan, beslenme ve savunma ihtiyaçlarını giderebilecek alanlar üzerinde dolaşma biçiminde olmuştur. Konar durumunda olunan toprağın ürün devşirmeye-toplamaya ve ava elverişliliği zayıflayınca ya da son bulunca ise başka alanları arama esas yaşayış tarzı olmuştur. Zaman içerisinde gerek toplayıcılıkta, gerekse de avcılıkta artının ortaya çıkması üretim tarzında da bir değişikliğe imkân sunmuştur. Bitki ve meyve tohumlarının tanınması, ekilerek yenilenebilirliğinin keşfedilmesi; av hayvanlarından bazılarının evcilleştirilmesi; besin deposu olarak sonradan kullanılabilir, ürünlerinden ve enerjilerinden yararlanılabilinir hale gelinmesi ise bağımlılık ilişkisinin gelişmesine zemin sunmuştur. Yani toprağa, hayvana ve tohumun ekilmesi dolayısıyla ekine bağlılık konar-göçerlikten yerleşik yaşama geçişin başlangıcını oluşturmuştur. Yerleşik yaşama geçişte şehirleşme ve ona bağlı olarak da sınıflaşmanın gelişmesi ile birlikte zaten şekillenmeye başlayan hiyerarşik yapılanma, toplumsal statüde cinsiyet merkezli farklılaşmanın gelişmesinin zemini olmuştur. Böylece kadının binlerce yıllık doğal otorite konumu son bulmuş, cinsiyet merkezli erkeğin iktidara yürüyen hiyerarşik yapılanması öne çıkmıştır. Ancak bu alt üst oluşu getiren sorun, ne üretim, ne gelişim ne de toplumsal yarar için önemli olan bu ekonomik, sosyal ve yerleşik yaşama bağlı gelişimdir. Sorun, erkek egemen Şaman, büyücü ve kurnaz asker ittifakıyla yanıtlanan toplumun yönetim problemidir. Ana kadın öncülüğündeki komünal yönetim yeni ihtiyaçlar karşısında kendisini yapılandıramamış, gelişen analitik aklı aşamamıştır. Yüzbinlerce yıl yaşanmış olan özgürlüğün yitiminde başlangıcın burası -yani kadının toplumsal statüsünden edilmesi- cinsel kırılmayla gerçekleşmiştir. Bu, evrensel tarihimiz için büyük bir kırılmadır.

Kuşkusuz bunlar bugünden yarına gerçekleşen olaylar, gelişmeler değildir. Kadının toplumsal statüsünden düşürülmesi, ana-tanrıçadan erkek tanrıya geçiş, ana-tanrıçanın silik bir figür haline gelmesi binlerce yıl süren bir zaman içerisinde gerçekleşmiştir. On bin yılı aşkın bir zaman devam eden tarım ve köy toplumu anlamına gelen Neolitik Devrim'in sonlarına doğru kadının toplumsal statüsü zayıflamasına rağmen, yine de önemli bir konumda olduğu söylenebilir. Kazılardan elde edilen bulgular ve mitolojik destanlar, Neolitik Devrim'in sonlarına doğru hiyerarşinin eril bir yapı kazanmaya, ana-tanrıça figürünün zayıflamaya ve erkeğin toplumsal statünün "belirleyeni" konumuna gelmeye başladığını göstermektedir. Günümüzde halen bu "belirleyicilik", devletçi uygarlığın öncülüğünü yapmaktadır.

İbadet merkezleri olarak tapınakların oluş-

ması bu süreci tamamlayan önemli faktörlerden biridir. Neolitik Devrim'in köylerinden ibadet merkezlerine doğru göç, uygarlığa temellük edecek olan şehirleri oluşturacaktır. Köylerden şehirlere akışın olması, belli merkezlerde nüfus yoğunluğunun artmasına; artan nüfusun rahip-krallar tarafından planlı, düzenli ve disiplinli bir tarzda üretime koşulmaları ise üründe muazzam bir fazlalığın oluşmasına imkân tanımış; bu da rahip-kral şahsında erkeğin iktidarının kesinleşmesini getirmiştir. Üretim bolluğu ve artan refah, toplumun büyük çoğunluğunun rahip-kralın, tanrı-kralın denetimine girmesine, olumsuzluklarının görülmemesine neden olmuş, dolayısıyla toplum üzerinde mutlak egemen olmalarını sağlamıştır. Özgürlüğün yitimi anlamına gelen kent-sınıf-devlet-iktidar iç içeliği, bu gelişmelerin neticesinde ortaya çıkmıştır.

Özgürlüğün Yitimiyle Varlık Bulan "Uygarlık"

Yabanıllık, barbarlık, uygarlık tanımlamaları tarihsel ve toplumsal gerçekliği tanımlamaya yetmemektedir. Uygarlığın toplumsal gelişme anlamında ileri olduğu değerlendirmesi de gerçeği ifade etmekten uzaktır. Eğer artan refah ve teknik gelişmeyle bağlantılı olarak uygarlık değerlendirmesi yapılırsa, bu gerçekçi olmaz. Şehirleşme, sınıflaşma ve devletleşme öncesinde de çok önemli teknik gelişme ve ilerlemelerin olduğunu tarihsel bulgu ve belgelerden öğreniyoruz. Neolitik Devrim sürecindeki icat ve gelişmelerin toplumsal gelişmelerin temel dinamiğini oluşturduğu, tarihsel kayıtların arasındadır. Binlerce yıl insanlığa yeten teknik gelişme ve icatların Neolitik Devrim sürecinde geliştirildiklerini, ürün bolluğu, toplumsal refah ve ilerlemenin esasta bu dönemde geliştiğini de biliyoruz. Tarihçi Gordon Childe, Neolitik Devrim sürecinde gerçekleştirilen icat ve gelişmelerin, 16. yüzyıl Avrupa devrimsel gelişmelerine kadar aşılamadıklarını, bu zamana kadarki tüm gelişmeleri yönlendirdiğini belirtmektedir. Bu da doğru bir tarihsel değerlendirme ve tespittir.

Neolitik Devrim'in yarattıkları arasında refah artışı kadar; temel zihni formasyonların, mekaniğin, tekniğin; üretimin temel kalıplarının; yerleşke olarak köylerin, tapınakların kurulması da sayılabilir. 16. yüzyıla kadar yaşanan gelişmeler, teknik başta olmak üzere, biçimsel olmanın ötesine geçememiştir. Yeni teknik tarz ve icatlar ancak bu tarihten sonra devreye girmiş veya gelişebilmişlerdir. Denebilir ki, bildiğimiz anlamda uygarlığın gelişmesi için gerekli olan ne varsa bu dönemde üretilmiş, geliştirilmiş, yaratılmıştır. Uygarlığın zihni formatlarının-kalıplarının şekillenmesinde "ana rahmi" rolünü oynayan Zigguratlar, Neolitik tapınaklarının iktidar amaçlı dönüştürülmesinden hareketle gelişmişlerdir. Şehirler köylere, geniş tarımsal üretim Neolitik'in köy temelli tarımına dayanarak uygarlığın şafak vaktine ulaşılmıştır. Buna rağmen, uygarlığın gelişimine kadar bir iktidar ve tahakküm aracı olarak devlete ihtiyaç duyulmamış, sınıflaşma yaşanmamıştır. Burada sorulması gereken soru; uygarlıkla eş anlamlı olan sınıflaşma, devletleşme ve iktidarlaşmanın gelişmesinin zorunlu olup-olmadığıdır. Peki, sınıflaşma ve devletleşme anlamında uygarlığın gelişmesi kaçınılmaz mıydı?

Biçimleri ne olursa olsun hiyerarşik devletli uygarlığı savunan sınıflı toplum ideolojileri, devletleşme ve sınıflaşmayı kaçınılmaz olmanın ötesinde, tanrısal iradenin tezahürü olarak ilan ederler. Tüm yaratımlar gibi devlet ve sınıflaşmanın ifadesi olan toplumsal farklılaşmanın da evrenin oluşumuyla birlikte var olduğu ve onu değiştirmenin veya ortadan kaldırmanın mümkün olmadığı dillendirilir. Özgürlüğün varlığı ve yokluğu da yine aynı yaklaşım temelinde ele alınır. Yine "insanın özgürlüğünün sınırlarının Tanrı tarafından belirlendiği", "toplumsal farklılaşmanın 'alın yazısı' olduğu" ve "onu değiştirmenin mümkün olmadığı" da söylemleştirilir. Tanrı ve evren gibi, bu toplumsal yaratımlar da ezel-ebed söylemiyle toplumsal zihniyette yer edinmelerini sağlamıştır. Oysa ki, tüm yaratımlar gibi bu yaratımlar da toplumsal niteliktedirler. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan, "Toplumsal gerçekliklerin inşa edilen gerçeklikler olduğunu," AİHM'sine sunmuş olduğu savunmasında yetkin bir tarzda tespit eder. Demek istediğimiz ezel-ebet söyleminin bir kurmaca ve toplumu yönlendirmeyi amaçladığıdır. Ezel-ebet değerlendirmesi ve kutsallık atfedilen, aslında sadece Tanrı, devlet ve sınıflaşma değil, aynı zamanda özgürlüğün yoksunluğudur da.

Kaba materyalist felsefi değerlendirmeler de özünde farklı yaklaşmamışlardır. Pozitivist doğrusalcı tarih anlayışına göre -ki bunun içine materyalist tarih anlayışı da girer- hiyerarşinin, sınıflaşma ve devletleşmenin gelişmesi, uygar-

lıksal ilerleme ve komünist toplumun yaratılması için "mutlak, zorunlu bir kötülük" olarak kaçınılmazdır. İnsanlığın yüzbinlerce, hatta milyonlarca yıl yaşamış olduğu devletsiz ve sınıfsız toplumsallık, bu özelliklerle donanmadığı için bir çırpıda "yamyamlık" ve "barbarlık" olarak damgalanmış, sınıflaşmanın sistemli hale gelmiş ve zor araçlarıyla donanmış hali olan devletli durum ise, uygarlık olarak tanımlanmış, bilim ve ilerleme adına adeta kutsanmıştır. Her ne kadar devletin gelişimi "zorunlu bir kötülük" olarak tanımlanmış olsa da, "mutlaklık"la birlikte ele alınması ve değerlendirilmesi, "zorunlu kötülük" izahını etkisiz kılmıştır.

İnsanlığın milyonlarca yıl sınıfsız ve özgür yaşadığı tarihsel zamanlar, doğal toplum özelliğinden arındırılarak değerlendirilmiştir. Sonuçta toplumun komünal niteliği vurgulanmış ise de, bu vurgu, "ilkel" tanımlamasının altında kalmıştır. Yani insanı bir "meta", bir "üretim aracı" olarak ele alan köleci sınıflaşma, doğal toplumun özgür yapısının alternatifi olarak ele alınmış, yorumlanmıştır. Uygarlığın sınıfsal karakteri üretim araçlarındaki değişimlerden hareketle adlandırılmış, tarihsel gelişme ve ilerlemenin bu adlandırılış temelinde oluştuğu ve geliştiği-gelişeceği varsayılmıştır. Bu tanımlama, sadece tarihi toplumsal bölümleme olmamış, aynı zamanda insanı bir meta, bir üretim aracı olarak da onaylamıştır. Pozitivist tarih anlayışı toplumun uygarlık bölümlemesini; ilkel komünal, köleci, feodal, kapitalist, sosyalist ve komünist toplum olarak isimlendirip tanımlamıştır.

Peki, gerçekten insanlık bu tip toplum modelleriyle tanışmış mıdır? Her ne kadar adına sistemler kurulmuş ve toplumsallık atfedilmiş, genel bir yargı olarak kabul edilmiş olsa da, gerçekte değişen toplumsal yapılar değil, biçimler olmuştur. Serfin dönüşmüş köle olmadığını kim iddia edebilir? Daha yakın bakılarak proleterin ücrete bağlanmış köle olmadığını, köleden dönüşmüş ücretli olmadığını kim söyleyebilir? Eğer böyle ise, o halde toplumsal bölümlemeyi uygarlık ve özgürlük diyalektiğiyle bağlantılı yapmak daha doğru olacaktır.

Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan toplumsal gelişmelerden hareketle tarihin bölümlenmesinin; doğal toplum, hiyerarşik-devletli toplum ve demokratik çoklu toplum olarak yapılmasının daha doğru olacağını, tarihin bu üç toplum modelini tanıdığını belirtmektedir. Biçim olarak değil de toplum modeli olarak ele alındığında doğru tanımlamanın bu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Yukarıda belirttiğimiz pozitivist değerlendirmenin toplumsal kabulde etkili olduğunu bilerek bu değerlendirmeyi öne çıkarıyoruz).

Öcalan savunmalarında biçim ile model arasındaki farkın ne olduğunu çok kapsamlıca çözümlemiş, sınıflaşma ve devletleşmeyi de "tarihteki bir sapma" olarak değerlendirmiştir. Bu da en az diğer değerlendirme kadar anlamlı, çözüm değeri yüksek bir değerlendirmedir. Doğru olan; devletleşme, sınıflaşma, iktidarlaşma ve daha genel olarak uygarlığın kaçınılmaz bir zorunluluk olmadığı, insanlığa karşı bir karşı-devrim olduğudur.

Altınçağ Arayışı: Uygarlık Karşı Devrimine Karşı Özgürlük Arayışı

Tüm tarihçiler, Sümerlerin hiyerarşik devletli uygarlığı geliştiren merkez olduğu yönünde hemfikirdirler. Daha ileri gidenleri de vardır. Öyle ki, S. N. Kramer, tarihi bile buradan başlatır, insanlığın toplumsal gelişmesinde önemli etki ve katkıları olan hemen her şeyi bu merkez bağlantılı olarak değerlendirir. Kramer'in bu değerlendirmesi denebilir ki, uygarlık tanımlamalarının üzerinde geliştiği temel değerlendirme olmuş, doğrusalcı tarih anlayışı da bu yaklaşımı esas alarak tarih yaklaşımını sistematize etmiştir. Sınıflaşma, şehirleşme, devletleşme ve bu doğrultuyu koşullayan diğer gelişmelerin başlangıç yeri olarak Sümerlerin tespit edilmesi, her şeyin devletle birlikte geliştiği veya var olduğu değerlendirmesi, özgürlüksüzlüğü ve tanrısal iradenin kaderci yaklaşımlarını yansıtır. Kuşkusuz ki, bunun yanlışlığı ve buna karşı mücadele de Sümerlerde başlamıştır. Sümerlerdeki üretimin fazlalığı, bu fazlalığın -Ziggurатlar esas olmak üzere- belli merkezlerde ve ellerde yoğunlaşması, rahip-kralların ve giderek tanrı-kralların her şeyi kendi denetimlerine almalarına ve giderek sınıflaşmanın doğup gelişmesine neden oldu. Ahlaki- politik toplum bunu gerçekte hiçbir zaman kabullenmemiştir.

Devletli uygarlığı geliştiren Sümerler, geliştirdikleri şeyin insanı özgürlükten ettiğini ve dolayısıyla da insanın özüne aykırı olduğunu erkenden fark etmiş, özgürlüklerini yeniden kendi ellerine alabilmek için mücadele etmişlerdir. Sümer dilindeki "Amargi", özgürlük arayışının

karşılığı olarak ve aynı anlamda geliştirilmiştir. Sümerler Amargi'yi özgürlüğün karşılığı olarak kullandıkları gibi, "anaya dönüş" anlamında da kullanmışlardır. "Anaya dönüş" ve özgürlüğün tek kelimede karşılık ve hayat bulması, devletli uygarlığın gelişiminin ve özgürlüğün yitiminin henüz başlangıcında olunan zamanda bile, kaybedilenin öneminin farkında olunduğunu göstermektedir. Gerçekten de özgürlüksüz insanı düşünmek, hayal etmek mümkün değildir. Sümerlerdeki bu içkin durum ve "anaya dönüş" fikri bile, başlı başına uygarlığın özgürlük karşıtı olduğunu, insana ve topluma yabancı olduğunu, toplumsal tarihteki temel sapmalardan biri ve başta geleni olduğunu göstermeye yetmektedir.

Kuşkusuz ki, özgürlük arayışı Sümerlerle sınırlı kalmamıştır. Beş bin yıllık hiyerarşik devletli uygarlık zamanlarının tümünde ve halen de geçerli olan insanlığın temel arayışının özgürlük olduğunu söylemek gerekir. Sınıflı-devletli uygarlığın toplum üzerindeki baskısı, özgürlük alanını sınırlaması, insanlığın özgürlük arayışlarını daha yüksek sesle dile getirmesini, bu uğurda mücadelelerini yükseltilmelerini de beraberinde getirmiştir. Doğal toplumun komünalist ve özgürlükçü yaşayışı, devletli uygarlığın "şehirli, gelişkin, ileri ve refah düzeyi yüksek", kısacası Arap dilindeki tanımıyla "medeniyet"e tercih edilmiştir. Latin şairler Ovidius ile Horatios, toplumun bu tercihlerinin dili olarak doğal toplum dönemini "Altın Çağ" olarak tanımlamış, insanlığın dönüş özlemlerinin de bu olduğunu dile getirmişlerdir. İnsanlık her gün, her an zihinlere empoze edilen uygarlığın "ileri" özelliklerine rağmen, "geri", "ilkel" olarak tanımlanan doğal toplumun özgür ve komünalist yaşam arayışında olmuştur. Bu arayış kaybedilenin değerini de bize göstermektedir.

Antik Çağ'ın özgürlük arayışçıları da özgürlüklerini ellerinden alan uygarlık bağlantılı her şeyi reddetmiş, ortadan kaldırmak istemişlerdir

Köleci Roma İmparatorluğu sürecinde, Horatius ile Ovidius'un şiirlerinde dile gelen "Altın Çağ" arayışıyla, toplumsal ve tarihsel olarak doğal topluma geri dönüş arzusu dile getirilmiştir. Uygarlığa karşı tepki ve öfkenin büyüklüğü, arayışın geriye dönüş biçiminde dile getirilmesine, bu biçimde formüle edilmesine neden olmuştur. Suçlunun iyi ve doğru tespit edildiği kesindir; uygarlık ve onunla bağlantılı şehirleşme, devletleşme, sınıflaşma bu suçun zanlıları olarak görülmüşlerdir. Tepki ve öfkenin büyüklüğü, insanlığın genel yaratımları olan bilimsel, teknik ve toplumsal gelişmelerin tepkisel reddini de içerir hale gelmiştir. Oysa biliyoruz ki, devlet, sınıf, hiyerarşi, egemenlik vb. dışındaki, ister teknik, ister üretim bağlantılı olsun tüm gelişmelerin insanlığın genel yaratım ve kazanımları arasında değerlendirilmesi gerekir. Özgürlük istek ve arayışlarının büyüklüğü, kendi yaratımlarının reddini bile içerebilmiştir. Yani 19. yüzyıl İngiltere'sindeki Chartizm hareketinin sömürülmelerinin nedeni olarak gördükleri makineleri parçalamaları gibi... Antik Çağ'ın özgürlük arayışçıları da özgürlüklerini ellerinden alan uygarlık bağlantılı her şeyi reddetmiş, ortadan kaldırmak istemişlerdir.

Bu taleple hareket eden özgürlük arayışçılarının yaklaşımlarını yargılayamayız. Toplumsal geriye dönüşü istemelerine rağmen, özgür yaşama arayışlarına anlam verebiliriz, vermeliyiz de. Çünkü aradıkları ve istedikleri, sahip oldukları tüm şeylerden daha değerli olan özgürlükleridir. Sınıflı uygarlık tarihi boyunca yüz milyonlarca insanın bu uğurda canını vermiş olması, bu istemi anlamamızı kolaylaştırır. Kuşkusuz ki, üretim tarzı ve teknik olarak toplumsal geri dönüş gerçekçi olmadığı gibi, mümkün de değildir. Burada mümkün olmadığını belirttiğimiz şey; insanı, özgürlüğünü ve toplumu reddetmeyecek, doğaya zarar vermeyecek şeylerdir. Yoksa teknik bir ilerleme gibi görünse de, doğayı tahrip eden, eko-sistemi bozan, başta nükleer enerji olmak üzere her türden tekniğin ortadan kaldırılması mümkündür ve olması gerekendir. Toplumsal biçimlerdeki değişiklik ise, yukarıda yapmış olduğumuz değerlendirme çerçevesinde ele alındığında, reel sosyalist sistemdeki gibi biçimsel geriye dönüşlerin olması da mümkündür. Her ikisini de özgürlükleri sınırlayan, kısıtlayan merkezi devletli uygarlığın biçimleri olarak ele almak, bizleri değerlendirmelerde ve arayışlarda doğru sonuçlara götürebilir.

Toplumsal özgürlük ve eşitlik temelindeki Altın Çağ, 19. yüzyıl mücadelelerinde de sık-

lıkla karşılaştığımız değerlendirmeler olmuştur. Feodal mutlakıyetin, monarşist iktidarların egemen olduğu ve toplumu cendereye aldığı, özgürlüklerin yok edildiği, baskının had safhada geliştiği, dahası biçim değişikliği çerçevesinde yeni bir sınıfın iktidar arayışının gündeme geldiği koşullarda özgürlük, altında toplanılan bir bayrak olarak yükseltilmiştir. Kişi hakları ve güvenliğinin beyannameler biçiminde topluma yansıması, bireysel hakların özgürlük tanımlarıyla öne çıkması kadar, yeni bir Toplumsal Sözleşme'nin yapılması gerektiği dillendirilmiştir.

J. J. Rousseau'cu öğreti, Altın Çağ arayışlarını doğru bulmakla beraber, geri dönüşün imkânsızlığı üzerinden hareketle yeni bir Toplumsal Sözleşmeyi önerir. Bu sözleşmeyle toplumun tüm kesimlerinin birbirlerinin haklarına karşı yaklaşımlarının ve dolayısıyla özgürlüklerin sınırlarının da ne olacağının tespiti yer alır. Birinin özgürlük sınırının, diğerinin özgürlük sınırının başladığı yere kadar olduğu biçiminde formüle edilse ve bu en mantıklısı gibi görünse de, bütün ya da toplum bir ölçüde göz ardı edilmiş, bireyle toplum arasında doğru bir denge kurulamamıştır. Topluma karşı birey hakları, burjuvazinin iktidarı gasp etmesinin yolunu açmıştır. Burjuva liberal özgürlükçülüğü bireyin topluma karşı şahlanmasına, ölçü ve sınırların yitip gitmesine, özgürlüğün, gücü yetenin gücü kadar kullandığı bir şeye dönüşmesine neden olmuştur. Burjuvazinin özgürlük adı altında savunduğu, tamamen bireyselleştirilmiş, toplumsallıktan ve örgütlülükten arındırılmış, iktidara zarar vermeyecek olan bir çerçevededir. Toplumsal çerçevede ve gerçekten içeriğine uygun bir özgürlük arayışı geliştiğinde burjuvazinin anında tepkiyle karşılık verdiğini yaşanan örneklerden biliyoruz. Toplumsal Sözleşme ve sınırları çizilmiş özgürlük değerlendirmelerinin bu duruma gelmesinin belki de en önemli nedeni, özgürlüklerin mülkiyetle birlikte ele alınmasıdır. Burjuvazi bu açığı kendi lehine yontarak kullanmıştır.

Rousseau'cu Toplumsal Sözleşme, feodal mutlakıyete, monarkın iktidarcılığına karşı yine bir iktidar aracı olarak ulus-devletin konulmasını öngörür. Rousseau'nun öğretisindeki temel yetersizlik ya da çelişkisinin burası olduğu söylenebilir. Monarkın mutlak iktidarına karşı, daha geniş kesimlere yayılmış, parçalanıp paylaşılmış bir ulus-devlet iktidarı arasında biçimsel olmanın ötesinde bir fark olmadığını değerlendirememiştir. Egemen bir sınıfın yerine başka egemen bir sınıf ikame etmek, özgürlükleri geliştirmek anlamına gelmez. Yukarıda dile getirdiğimiz sınıflı toplum tarihi boyunca meydana gelen değişikliklerin hepsinin de aynı çerçevede oldukları, dolayısıyla her ne kadar özgürlük ve eşitlik istemleriyle yola çıkmış olsalar da, en nihayetinde vardıkları yer, bir sınıfın yerine başka bir sınıfı ikame etmek olmuştur. Unutulan; devletin, sınıfın, iktidarın, kısacası uygarlığın özgürlükle çeliştiği, bu kavram ve kurumların olduğu yerde gerçek anlamda bir özgürlükten bahsedilemeyeceğidir. Gerçek anlamda özgürlüğün olduğu ve yaşandığı bir yerde de devlet, sınıf, iktidar vb.lerinden bahsedilemez. Doğal toplumun özgürlükle birlikte anılmasının en temel nedeni, bu uygarlık araçlarının bulunmayışıdır.

Yeni Toplumsal Sözleşmeye Doğru

Kuşkusuz bir toplumsal sözleşme gereklidir. Bu sözleşme birey ile toplum arasındaki dengeleri ve sahip oldukları özgürlükleri koruyacak, her iki yapı arasındaki optimal dengeyi gözetecek tarz olacaktır. Bu sözleşme kişinin özgürlük sınırları ile toplumun özgürlük sınırlarını çizmek kadar, kişiler arasında riayet edilmesi gereken özgürlük sınırlarını da çizecektir. Yeniden yapılacak olan bir toplumsal sözleşme, milliyetçilikle şerbetlenmiş, farklılıkları reddeden, çağını doldurmuş olan ulus-devletin ve sınıfların varlığını ve gerekliliğini, ezen-ezilen toplum gerçekliğini, yine cinsiyet kaynaklı egemenlik ilişkilerini savunmayacak, önermeyecektir.

Yeni toplumsal sözleşme, tüm kesimlerin kendilerini kendi kimlikleriyle gerçekleştirip yaşayabildikleri demokratik konfederalist bir ruhla yapılacaktır. Bu sözleşmeyle Altın Çağ, şairlerin şiirlerinin imgesi olmaktan çıkarılarak ete-kemiğe büründürülecektir. Demokratik konfederalizmle insanlığın uygarlığa karşı sonsuz bir ufuk olan özgür olma arayışı gerçekleşecektir.

İsis'in Yüzündeki Örtüyü Kaldırmak İçin

Filiz Yüce

"Bir şey ancak kaybedildiği yerde bulunabilir. İnsan türünde büyük yaşam volkanı Toros-Zağros eteklerinde, Dicle-Fırat vadilerinde patladı. Büyüleyici yaşam burada doğdu; Kürdistan'da Jin û Jiyan (kadın ve yaşam) olarak gerçekleşti. Bin yıllar içinde yaşam bu sefer hiyerarşi ve devlet iktidarlarında Jin û Jiyan somutunda aynı mekânlarda kaybedildi."

Abdullah Öcalan

Ortadoğu gerçeğinde hakikatin dili farklıdır; mücadelenin, yaşamın dili nev-i şahsına münhasırdır. Burada mücadele etmek, hakikate varmak ve özüne uygun bir sistem yaratmak çok büyük sınavların sonucunda gerçekleşir. Bu sırra da ancak kişi kendisi ulaşabilir. Bu yönlü mitolojide anlatılan hikâyeler gerçeğe daha yakındır. Örneğin bu sınavlar içinde İsis tapınağı ile ilgili verilen misal dikkat çekicidir. Dizlerinde kapalı bir kitap bulunan ve yüzü örtülü olan İsis heykelinin altında yazılı olan, "Yüzümdeki örtüyü hiçbir ölümlü kaldıramadı," belirlemesi çarpıcıdır. Bu aynı zamanda tarihin dışına itilen kadının durumunu da anlatmaktadır ve ölümsüzlük arayışını anlatan bir sınava da işaret etmektedir. Arayış içinde olan ruhun İsis'in yüzündeki örtüyü kaldırması her şeyden önce sınavın bütün zorluklarına katlanması ile mümkün olacaktır. Bilimin gücüne inanan ve özgürlük inancına dayanan ruhların hakikatin sırrına erişeceklerine dair olan inanış bu yönüyle anlamlıdır.

Bu nedenle insan olma sınavında göğün yedinci katında bulunan ve ölümsüzlük yeri olarak tanımlanan Zuhal Yıldızı'na ulaşmak Ortadoğu'ya has bir arayışı anlatır.

Evrensel aklın bütün gizini taşıyan Zuhal Yıldızı, ölümsüzlüğü temsil eder. Işık ile bütünleşmiş olan ruhlar oradan koparak dünyaya doğru düşer. Buradaki düşüş aslında bir sınavı anlatır. Düşüş, dünyaya inildikçe büyük ışıktan karanlığa doğrudur. Işık ruh, karanlık maddedir. Ruh, kısa bir sınama için yeryüzüne inip maddeyle birleşir, ancak maddeye boyun eğmez. Ruhun maddeye boyun eğmesi, ona yenilmesi demektir; bu da sonsuz olarak yok olması demektir. Şayet sınav kazanılmazsa ışık sönecek ve ruh karanlıkta kalacaktır. Ruh da ışıksız kalınca karanlığın içinde eriyip tükenecektir. İşte bu nedenle kozmik boşluk, inen-çıkan ve arada eriyip tükenen sayısız ruhla doludur. Sınavı kazanan ruhlar ise yedi kat göğe başarıyla yükselip geldikleri yere döner ve böylece de ölümsüzlüğe kavuşurlar. Hakikati öğrenirler. Kök ve kaynak ile birleşir bir bütün olurlar.

Madde ile olan mücadelesinde ona boyun eğmeyen ve hakikat arayışına çıkmayı başaran ruh, ilk basamak olarak düşünce dehasını gerçekleştirir. Düşünce ile hayatı ve ölümü düzenler. Düşüncede sağlanan bütünlük toplumsallaşmanın zeminlerinin sağlam olmasını sağlar. İkinci basamak, soyluluk dehası olarak tanımlanır. Bu kata çıkmayı başaran ruhlar asaletlerini kanıtlamış olurlar. Üçüncü basamakta bulunan Zühre Yıldızı, aşk dehasıdır. Burada özlü sevgiye ulaşmanın toplumsallaşma ile sağlanacağı anlatılır. Güneşin egemenliği altında olan dördüncü kat ise güzellik dehasıdır. Başarılı ruhlar ölümsüzlüğe yükselebilmek için böylesi bir tüm güzellikten geçerler. Adaletin dehası olan beşinci kat, doğa ve tüm canlılar arasında olan bütünlüğü ve uyumu ifade eder. Altıncı kat da bilimin dehasıdır. Bunu elinde bulundurmak büyük gücün asasını elinde bulundurmak anlamına gelir. Ölümsüzlüğe kavuşulan ve tümel aklın tüm sırrını saklayan Zuhal Yıldızı'nın katı ise son kattır ve ulaşılması gereken hedeftir. Bu temelde, madde ile olan mücadelede ruhları ölümsüzlüğe götüren irade ve acı ile aydınlık bir bilinç elde edilir. Bu bilince kavuşabilmek için yükselmeyi istemek yeterlidir. Yükselen ruh, aydınlık bilincine dayanarak, tüm güzellik, tüm güç, tüm akıl olacaktır. Bu ise ölümsüzlüktür.

İşte ölümsüzlüğün sırrına erme arayışı bir yandan İsis'in, "Yüzümdeki örtüyü hiçbir ölümlü kaldıramadı," şeklindeki isyanıyla bağlantılı Zuhal Yıldızı'na ulaşma ile sembolleştirilirken; diğer yandan Gılgameş Destanı'nda uygarlık güçlerine yenilme şeklinde dile gelir. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan bu konuda, "Ortadoğu kültürü insanlığa cennet ve cehennem ütopyasını armağan etmiş, ilk yazılı destan olan Gılgameş Destanı'yla binlerce yıl öncesinden beri ölümsüzlük otunu hep aramış bir kültürdür. Anlıyorum ki, özgür kadınla gerçekleşebilecek yaşamı iktidar hastalığıyla kaybetmiş olan Gılgameş nesli, hep peşinde olduğu bu yaşamı sadece ölümsüzlük biçiminde değil, gerçek yaşam süreci içinde de bulamayacaktır," demektedir. Gılgameş ile iktidara bulaşan bu arayış, bugün ulus-devlet anlayışı temelinde en üst noktaya gelmiştir. Ancak Zuhal Yıldızı'na ulaşma şeklinde Ortadoğu'da süren hakikat arayışı ve bu temelde geçilen sınavlar, PKK Önderliği öncülüğünde kadın özgürlük mücadelesinde sürmektedir. Ve bu mücadele, ölümsüzlüğü, demokratik modernite sistemini kurarak tüm insanlığa sunmaktadır.

Bu anlamda hakikate giden yolda kadınların mücadelesi belirleyicidir. Bu aynı zamanda Ortadoğu'nun demokratik dönüşümünün ve demokratik uygarlık güçlerinin sistemini yaratmanın da anahtarıdır. Çünkü kadınların hakikat arayışı, özgür yaşam ütopyası, kendine has bir diyalektiğe sahiptir. Kadınlar önce düş kurar, ütopyalarını yaratır. Kurduğu düşün gerçek olması için düşünür. Yollara düşer. Aşılması güç engelleri aşar, büyük badireler atlatır; ama öyle bir eşiğe gelir ki düşer. Sonra yeniden kalkar. Düş kurar, düşünür, yollara düşer ve yine düşer. Günümüze kadar varlığını sürdüren değerlerin yaratıcısı olan ana-tanrıça kültür, Marduk ile olan mücadelesinde bunu yaşar. Laat, Menaat ve Uzza kültürünü canlı kılmak isteyen Hatice, Fatma ve Ayşe'nin inancında bu direnişin kalıntıları vardır. Semiramis'in bahçelerinde, Zenubyan'ın tutkusunda, Nefertiti'nin hırsında, Mariam'ın çelişkisinde, Magdelena'nın arayışında, cadı avlarında, dokuma tezgâhlarının başında bunu yaşar. Ancak hiç pes etmez. Çünkü insanlığın bütün demokratik değerlerini yaratan, hala insanlığın manevi ve maddi dünyasına yön veren esas devrimin sahibidir ve içten içe kendine güven veren de bu köklü kültürdür. Tarihin başlangıcında gerçekleştirdiği bu devrimin izdüşümleri hala hayatın her alanında capcanlıdır. Onlardan güç almaktadır. Kurduğu düşün üzerine hayatı inşa eden kadının tarih sayfalarında izleri kaybedilse de kadın ayakta kalmayı başarmıştır. Tüm zaman aralıklarından ince ince günümüze bir yeraltı nehri misali akan öz değerlerimizi temsil etmektedir. Anlamını yitirmiş kayıtlara tenezzül etmeden kendi zamanını yaratma arayışını sürekli sürdürmüştür. Hakikatin oluşunu anlatan zamanda kadınların izlerini aramak bu nedenle çok anlamlıdır. Çünkü bu arayışın içinde insanlığın kaybedilen hakikati saklıdır. Bu arayışın içinde hayatın kendisi vardır. Belki bu söylemler soyut gelebilir, ama hayatın kendine ait bir dili olduğunu en iyi kadınlar bilir. "Su akar yatağını bulur," sözünün anlamını en iyi kadınlar hisseder. "Kaybedileni kaybedilen yerde arama ve bulma ilkesini," doğrularcasına Ortadoğu'da Kürt halkı şahsında "Jin, Jiyan, Azadi!" ile bu anlamı ifşa eder. Hayata kurdukları düşleri, ütopyaları gerçekleştirme iradesi ile tutunan ve hayatın kendisi olan kadınlar en çok bu bağın sırrına erişmek için mücadele eder.

"Hakikati Buldukça Yaşayacaksın"

"Büyük özgür yaşam ütopyası olanlar için, arandığında bölgede örneği çok olan bir yaşam tarzı şartı vardır. O da şudur: Toplumsallığın mümkün kıldığı hakikat için yaşayacaksın. Hakikati buldukça yaşayacaksın. Hakikati yaydıkça ahlâkî ve politik toplumu kuracaksın. Bunun için karşına çıkan iç ve dış engellerle doğru mücadele edeceksin. Ortadoğu'da Bilgelik Akademisi hep böyle söyler. Bu söylemle özgürleşen yaşam iradesi hep böyle yapar!"

Abdullah Öcalan

Nitekim Ortadoğu'ya dair her söylemin mutlaka kadın dilinin izlerini taşıyan kozmik, felsefi ve sosyolojik bir yanı vardır. Evrensel aklın esrarını taşıyan bu söylemlerde köklü bir tarih yatmaktadır. Ve insanlığın ana değerlerini anlatan bir ana damar akmaktadır. Çünkü Ortadoğu'da kadının gizini taşıyan zamanın izleri kendine hastır. Bu nedenle Ortadoğu'da hakikat arayışı aynı zamanda kadınların etkin olduğu doğal topluma özlemi ifade eden sayısız mitolojik, felsefi, sosyolojik anlamı kendi içinde barındırmaktadır. Hakikatin dili de bununla

bağlantılı olarak farklıdır, orijinaldir. Ortadoğu'nun demokratik dönüşümünde kadının rolü de son yüzyıllarda gelişen geleneksel, modernist ve feminist akımlarla ve hareketlerle tek başına açıklanamayacak ve çözümlenemeyecek kadar kendine hastır. Hakiki bir yaklaşımı, yöntemi gerektirmektedir. Çünkü hakikat arayışı bütünlüklü bir yaklaşım ile mümkündür. Felsefi bir bakış da bütünlüklü bir yaklaşım ile bağlantılıdır.

Ortadoğu tarihinde felsefi düşüncenin temellerini atan bilgeler genelde insanın sadece akıl yoluyla hakikate ulaşamayacağını söyler. Akıl her zaman hakikatten yana olmadığı gibi iyi sonuçlar doğurması da mümkün değildir. Nitekim sezgiyi, iç görüyü ve gönül gözüyle dünyaya bakmayı tümüyle öteleyen hiyerarşik devletçi zihniyetin insanlığa ve evrene yaşattıkları salt akıl ile gerçeğe varılamayacağının en temel göstergesidir. Hakikatin ilmine ulaşabilmek için her şeyden önce duygusal zekâ ile analitik zekânın bütünlüğüne ihtiyaç vardır. Yani beyin ile yürek arasında kurulacak olan köprü aynı zamanda sezgiyi, ilhamı, gönül gözünü açan ve hayatın dilini anlamayı mümkün kılan bir yöntemdir. Sezgi ve ilham yolu ile hakikati keşfeden insan, gönlünü açık ve temiz tuttuğu müddetçe anlam âlemine girer ve aydınlığa ulaşır. Burada sezgiye eşlik eden akıl gücü, aklı besleyen gönül gözü birbiriyle simbiyotik bir ilişki içindedir. Sezgisel düşünme ile rasyonel düşünme birbirini tamamlayan iki önemli yöntemdir. Bu anlamda varlığı anlamak için onu hissetmek, gönül gözüyle bakmasını bilmek derinlikli bir hakikat keşfini sağlar.

Hakikate giden yolda kadınların mücadelesi belirleyicidir

Özgür yaşam ütopyası olan ve bunun mücadelesini veren kadınlar olarak jineoloji ile hakikatin keşfinde bilgelik sınırlarında bir düşünce-duygu birlikteliğini sağlamak çok önemlidir. Hakikatin bilgisine ulaşmak böylesi bir aydınlanma ile mümkündür. Jineoloji bir kadın devrimi ile yaşamı yeniden kadın eksenli kurmanın bilimidir. Jineoloji ile sağlanacak böylesi bir ruhsal ve düşünsel yoğunlaşma aynı zamanda sezgisel yöntemin belirleyici olduğu ruhsal ve bedensel arınma anlamına gelmektedir. Ruhsal ve düşünsel bütünlüğünü sağlayan insan bu yöntemi en iyi kullanan olacaktır. Dış gözlem ve deneyin mutlaka bir etkisi vardır, ama yeterli değildir. Hem akıl hem sezgi yolunu bilgide bütünleştirmek hakikat arayışında ve kadın devriminde belirleyici bir öneme sahiptir.

Salt akıl yoluyla hakikate ulaşma iddiası beş bin yıllık erkek egemen sistemin bilimi olan pozitivizmin temel yaklaşımıdır. Pozitivizm sadece algılananla yani dışsal olanla ilgilenir, içsel olanı görmezden gelir. Metafiziği, maneviyatı, tasavvufi söylemi bilim dışı görür. Bu nedenle de kaba materyalisttir. Moralden, ahlaktan, inançtan yoksundur. Ancak insanın hem fizik hem de metafizik bir varlık olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda pozitivist anlayışın ne kadar hakikatin uzağında olduğu daha net anlaşılır. Yine devletçi sisteme hizmet eden Platon ve Aristo'nun felsefeyi gerçek özünden ne kadar uzaklaştırdığı daha iyi görülür. Nitekim Aristo felsefeyi rasyonel bir kalıp içine sokarak perspektifini sınırlarken Platon idealar dünyası ile nesneler dünyası arasında keskin ayrımlar koymuştur. Bunların ardı sıra gelen ve geneli erkek olan filozoflar bu ayrımın dışında bir arayışın içinde pek olmamıştır.

Bu anlamda insanda dile gelen evreni anlamak için felsefi bir derinleşme şarttır. Bilimsel olarak insanın evrenin özeti olduğuna dair olan tespitler aslında Ortadoğu kökenli bir çok felsefi arayışta da vardır. Zerdüşt'ten Mani'ye, Terzi Hermes'ten Hallac-ı Mansur'a Ortadoğu bilgelerinin felsefesinin temelinde de bu anlayış yatmaktadır. Kürt Halk Önderi, bu felsefenin kadın eksenli tarım-köy toplumundan beslendiğini çok net dile getirmektedir. Yine kuantum fiziğinin 'mikro kozmos' olarak tanımladığı insan evreninin 'ikinci doğa', 'insansal doğa' olarak tanımlanması önemlidir. Çünkü bu tanımlar evrende aranan her şeyin insanda bulunabileceğini anlatmaktadır. "Kendini bil!" ilkesi bu nedenle çok anlamlıdır. Çünkü evreni kaba bir madde yığını olarak değil de canlı bir organizma olarak görmektedir. Yaşamı kuran ve yaşam ile doğal bir bağı olan kadınların tarım-köy devrimi temelinde öncülük ettiği doğal toplumda var olan animizm bu anlayışın teme-

lidir. Her şeyin canlı ve kutsal olduğunu bilmek hakikatin kendisine varmanın temel yollarından biridir. Her şeyi canlı ve birbiriyle bağlantılı görmek bu düşünüşün yöntemidir. Bu görüşte doğanın tüm bileşenleri 'bir'dir, birliktedir. Kuantumun bugün kanıtladığı temel olgu da bu temel birlik ilkesidir. Yani her şeyin tüm çeşitliliğine rağmen özünde 'bir' olduğu, 'bir'i oluşturduğu kanıtlanmaktadır.

Doğanın canlı olduğu, hayatın kendine ait bir dilinin olduğu gerçeği kadın eksenli gelişen neolitik devrimin yaşandığı doğal toplumda olduğu gibi, bugün, bilimin zirvesi olarak ele alınan kuantum düşünce tarzında da kabul edilmektedir. Geçmiş deneyimin hakikate daha yakın olduğu bu yönüyle de her geçen gün daha fazla ispatlanmaktadır. Doğal olarak başta kadınlar olmak üzere hakikatin izinde olan arayıcıların her şeyden önce bu düşünme tarzı ile hayata yaklaşmaları belirleyici önemdedir.

Toplumsal Dokuya Uygun Mücadele

Ortadoğu gerçeğine uygun bir şekilde hakikat savaşı vermek ve bu bütünsellik içinde yaşam tarzını düzenlemek için her şeyden önce yukarıda belirttiğimiz temelde kadın eksenli düşünme tarzı ile hayata yaklaşmayı bilmek gerekiyor. Tarihsel ve toplumsal anlamda kökleriyle buluşmaya ihtiyacı olan Ortadoğu'da son yüzyıllarda kurulan entelektüel hegemonyayı kırmak ancak böylesi bir derinleşme ile mümkündür. Bu nedenle Ortadoğu kültürünün toplumsal kodlarını ve direniş geleneğini iyi okumak gerekiyor. Bugün hegomonik sistemlerin en fazla yöneldiği Ortadoğu'da gerçek bir demokratik dönüşümün sağlanması da Ortadoğu'nun gerçeğine uygun bir hakikat savaşının içinde olma ve bu bütünsellik içinde yaşam tarzını düzenleme ile mümkündür. Nitekim Ortadoğu'da var olan sol, feminist, çevresel ve kültürel hareketlerin her şeyden önce kapitalist sistemin ideolojik hegemonyasından ve yaşam tarzından kurtulması gerekmektedir. Çünkü kendi hakikatinden ve köklerinden uzak bir şekilde mücadele yürüten bu hareketler farkında olarak ya da olmayarak kapitalist moderniteye güç vermektedirler.

Örneğin Ortadoğu'da kadın hareketinin doğuşunu 19. yüzyılda başlayan modernleşme hareketlerine ve 20. yüzyılda emperyal güçlere karşı Filistin, Irak ve Mısır'da verilen ulusal kurtuluş mücadelelerine dayandırmak genel hegemonik bir yaklaşımdır. Hatta modernist erkeklerin kadınların toplumsal yaşamdaki geleneksel rolleri dışındaki rolleri üstlenmelerini istemeleri ile başlamıştır. Çünkü modernist erkekler bölgenin batılılaşması yönünde kadınların rol üstlenmelerini önemli bir basamak olarak görmüştür. Bu bile kendi başına kadının bir nesne olarak ele alındığını açıklamaya yeterlidir. Yine yüzeysel yaklaşımların bir diğer boyutu da kadın eksenli yaşamı ve mücadeleyi, tarım-köy devrimini gerçekleştiren ve tanrıça kültürünü temsil eden köklerinden kopuk bir şekilde ele almalarıdır.

Bu yüzeysel yaklaşımın en bariz akademik belirlemeleri ise Ortadoğu'da kadın hareketinin 20. yüzyılda yaşadığı değişim sürecini hem bölgesel hem de küresel dinamiklerin etkisi altında üç dönem içinde ele almaları şeklinde olmaktadır. Bunlar; kolonyal dönemde ulusal mücadele çatısı altında şekillenen kadın hareketi, 1950 sonrası devlet güdümündeki kadın hareketi, 1980 sonrası bağımsız kadın örgütlerinin şekillendirdikleri kadın hareketi şeklinde sıralanmaktadır. Kuşkusuz kadınların mücadelesinin bir parçası olarak bu dönemler ele alınabilir. Ama Ortadoğu'da geleneksel, modernist ve feminist yaklaşımların ötesinde bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Yine ulusal kurtuluş mücadelelerine hizmet eden hareketler olarak ele almanın ötesinde yaklaşmak gerekiyor. Batılılaşma temelinde atılan adımlar köklü çözüm yaratmadığı gibi kadınların sorunlarına da çözüm üretmemiştir. Bu yönlü hareketler daha çok sistemin bekçiliğini yapma ya da sisteme toplumu daha fazla entegre etme temelinde rol oynamıştır. Birleşmiş Milletler tarafından Kadın On Yılı'nın ilan edilmesi yine 1995'te yapılan Pekin Konferansı gibi arayışlar kadınların sorunlarını görünür kılmıştır belki, ama köklü bir çözüm üretememiştir. Bu nedenle duygusal zekâ ile analitik zekânın bütünlüklü olduğu, sezgi, iç görü ve gönül gözü ile yaşama yaklaşan ve doğayla uyumlu olan kadın eksenli bir zihniyet devrimine ve Ortadoğu'nun toplumsal dokusuna uygun bir mücadele diyalektiğine ihtiyaç vardır.

Neden Kadın Devrimi?

Tarihi son iki yüzyıl ya da beş bin yıllık zaman dilimiyle sınırlı ele almak demokratik bir toplumsallaşmanın önünde engel olan temel çe-

lişkinin ne olduğuna doğru anlam verememeyi de beraberinde getirmektedir. Özellikle tarih okumalarını beş bin yıllık erkek egemenlikçi sistemin anlayışıyla başlatmak ya da son birkaç yüzyılda Ortadoğu'da yaşanan karmaşadan yola çıkarak tarihi yorumlamak ezbere bir yaklaşım olur. "Şimdi" de yaşanan alt-üst oluşların çözümlenememesi de bu yaklaşımın bir sonucudur. Bu açıdan temel çelişkiyi Hegel'in köle-egemen anlayışının aksine köle kadın-kurnaz erkek çelişkisi üzerine kuran Kürt Halk Önderi Öcalan, esas sorunun çözümüne kadın devrimi ile çıkış yaptırmanın önemine işaret etmektedir. Toplumsallaşmaya kaynaklık eden tarım-köy devrimini gerçekleştiren kadın eksenli değerlerin günümüze kadar sürdüğüne vurgu yapan Kürt Halk Önderi, Ortadoğu'da gerçek dönüşümün tıpkı tarihin başlangıcındaki gibi bir kadın devrimi ile sağlanacağını belirtmektedir. Çünkü evrensel tarihi, sosyolojik ve felsefi bir temelde ele almakta ve insanlığın ilk çelişkisinin ne olduğuna açıklık getirmektedir.

"Su akar yatağını bulur," sözünün anlamını en iyi kadınlar hisseder

Bu nedenle Ortadoğu'nun demokratik dönüşümünde hakikat arayışını ifade eden kadın mücadelesinin rolü belirleyicidir. Her şeyden önce kadınlar kendini iktidardan azade etmiş bir ruhsal ve düşünsel yapılanmaya daha yakındır. İktidara en az bulaşan kadınlar tarihin ilk sömürgesi, ilk ezilenidir. Büyük kaybetmişlerdir. O nedenle "Kaybedileni kaybedilen yerde aramak" ve bunu kadın devrimi ile başarmak anlamlıdır. Aslında büyük alt üst oluşların yaşandığı ve yeni toplumsal yapılanmaların yaratıldığı süreçler için kullanılan devrim kelimesini Öcalan daha farklı bir şekilde ele almaktadır ve şöyle demektedir: "Ortadoğu uygarlık tarihini bir yönüyle karşı-devrim tarihi olarak yorumlayabiliriz. Neye karşı karşı-devrim? Uygarlık sisteminden dışlanan tüm toplumsal unsurlara karşı bir karşı-devrim; kadına, gençlere, tarım-köy toplumuna, konar-göçer kabile ve aşiretlere, gizli mezhep ve inanç sahiplerine, köleleştirilenlere karşı karşı-devrim. Uygarlık kendi öz çıkar güçleri için yeni bir düzen veya devrim iken, karşıt güçler için yıkım ve karşı-devrimdir. Benim için devrimin anlamı, uygarlık sisteminin sürekli alan ve uygulamasını daralttığı ahlâkî-politik ve demokratik toplumun yeniden ve daha geliştirilmiş olarak bu niteliklerini kazanmasıdır."

Bu temelde hiyerarşik devletçi düzenin kadın başta olmak üzere birçok kesim üzerinde kurduğu erkek egemenliğini yıkmak tarihi önemdedir. Cinsiyetçilik başta olmak üzere; milliyetçilik, dincilik ve bilimcilik temelinde kendini kurumlaştıran bu sisteme karşı kadının öz değerleri ile buluşmasını sağlayan bir devrim süreci gereklidir. İktidar üreten ve ulus-devlete hizmet eden cinsiyetçi ideolojiyi kırmak kadın devrimi ile mümkündür. Son yıllarda başta El Kaide olmak üzere birçok örgüt eli ile sistemli bir şekilde üretilen kadın düşmanlığı şimdi DAİŞ ve Boko Haram eliyle beslenmektedir. Bu kadın düşmanı örgütlerin beslendiği temel ideolojik yapılanmanın kapitalist modernitenin ta kendisi olduğunu bilmek önemlidir. Kelime anlamı itibariyle bile tecavüz ve köleleştirme anlamına gelen devlet olgusunu doğru çözümlemek belirleyicidir. O nedenle de kadının Ortadoğu'da gerçekleştireceği bir devrim tüm toplumun kurtuluşunun da anahtarıdır. Nitekim cinsiyetçi anlayış ile insan aslında kendi doğasından ciddi bir kopuşu yaşamaya başlamıştır. Kadın bedeni ve emeği üzerinde süren baskı gözler önünde olduğu halde bunun üstünün örtülmesi cinsiyetçi tarih ve toplum anlayışı ile çok usta bir şekilde gerçekleştirilmektedir.

Ortadoğu'da kadın devrimi olmazsa olmazdır. Çünkü var olan sistem reforme edilme şansını artık kaybetmiştir. Tüm toplumsal alanlarda kadınların bilinçlenmesi temelinde gelişecek bir kadın devrimi aynı zamanda toplumsal bir devrim olacaktır. Bu yönüyle kadın devrimi, kadın özgürlük mücadelesi ile en köklü çıkışları yapma potansiyelini taşımaktadır. Cinsiyetçi ideolojiye karşı yıllardır sürekli bir savaş içinde olan kadın özgürlük mücadelesi aynı zamanda tecavüz kültürüne karşı her an ahlaki ve politik bir savaşım yürütmektedir. İktidar ve sömürüye hizmet eden çocuk doğurma olgusunu bilimsel temellerde ele aldığı gibi, bu konuda kendi özgün mekânlarında yarattığı öz örgütlülüğüyle

toplumu bilinçlendirme mücadelesini de sürdürmektedir. Hanedanlık ve ailecilik ideolojisini besleyen cinsiyetçi toplumun her hücresine karşı kendi değerlerini yaratmaktadır. Cinsiyetçiliğe, onun yol açtığı aşırı nüfus, iktidar ve devletten pay alma hırsına karşı, tedbirlerini geliştirmektedir. Demografik ve ekolojik sorunların kaynağında olan cinsiyetçi yaklaşımları aşmanın yöntemlerini yaratmaktadır. Kadınla yaşamın felsefesini kendi özgür mekânlarında yaratmakta; bu konuda kadın ordulaşması, partileşmesi, konfederalizmi, toplumsal sözleşme, özgür eş-yaşam, kopuş teorisi ve erkeği dönüştürme projesi başta olmak üzere kendi kavramsal, kuramsal ve kurumsal çerçevesini oluşturmaktadır. Hakikate giden yolda güzelliğin, başarının ve soyluluğun yaratılması ve üretilmesinde toplumsallığın oluşturulmasında belirleyici bir yerde durmaktadır.

Cinsiyetçi ideolojinin kadını nefessiz bırakmasına karşı mücadele eden Kadın Özgürlük Hareketi, kadınla yaşamın paylaşılmasıyla devrimini gerçekleştirmektedir. Toplumun birçok alanında etkileri yaşanan bu devrimi Kürt Halk Önderi, "Demokratik modernite açıkçası kadın devrimi ve kadın uygarlık çağıdır," şeklinde tanımlamaktadır. Ekonomik toplumun inşasında kadının komünal gücü, ekolojinin ancak kadın duyarlılığıyla toplumla buluşturulacak bir bilim olması, pozitivist bilimciliğin akademik dünyayı, kadınları etkisizleştiren yönüne karşı demokratik modernite temelinde yeni bir sistemi oluşturma gücü, kadın bilinci ile demografik sorunlara karşı durma ve benzeri birçok alanda kadınların yaratacağı sosyal dönüşüm toplumsal hakikate ulaşmada belirleyici olacaktır. Tüm bunların bilimi olan ve sosyal bilimlerde devrimci dönüşüm yaratma iddiası olan jineolojinin böylesi bir anlamı vardır. Sistemin içinde sisteme karşı eski bilgeler düzeyinde bir hakikat savaşçılığı anlamına da gelen jineoloji sisteme karşı sürekli bir eylem içinde olmayı ifade etmektedir. Sadece modernitenin akademik dünyasını eleştirmekle yetinmeyen, bununla birlikte alternatifini de geliştiren yeni akademik birimler oluşturma iddiasındadır. Isis'in yüzündeki örtüyü kaldırmayı; ölümsüzlüğün bir başka adı olan demokratik modernite sistemini inşa ederek gerçekleştirecektir. Hakikat devrimi ile sağlanacak yeni zihniyet ve yaşam tarzı aynı zamanda Ortadoğu kültürünün kendini yenilemesini sağlayacaktır.

Jineoloji bir kadın devrimi ile yaşamı yeniden kadın eksenli kurmanın bilimidir

Yaşamın tüm alanlarında, kadınların öncülüğünde yürütülen mücadele, Ortadoğu'nun demokratik dönüşümünde belirleyicidir. Nitekim bu coğrafyanın dokusuna uygun bir mücadele diyalektiği ekmek ve su kadar gereklidir. Emperyal güçlerin Ortadoğu üzerindeki entelektüel hegemonyası başta olmak üzere bütün alanlardaki egemenliğini ortadan kaldırmak böylesi bir mücadele ile mümkündür. Bütün baskılara rağmen akışını sürdüren demokratik uygarlık güçlerinin tarih boyunca sürdürdükleri direniş ve mücadele geleneğine bağlı kalarak bilimin ışığında hakikat arayışını sürdürmek bu topraklara hastır. Erenlerin, ana kültlerinin, dervişlerin, bilgelerin "bir lokma, bir hırka" felsefesi temelinde yaşamayı bilmedikçe hakikat savaşını vermek zordur. Bu temelde "Ortadoğu'nun yenilenmiş kadın tanrıça bilgeliklerine ulaşma" ihtiyacı vardır. Kadın devrimi "fikri-sözü-eylemi bir olan" kültürü yeniden canlandırmak kadar demokratik modernite uygarlığının temel ilkelerini ve kapitalist modernitenin eleştirisini bu kültüre ekleyerek katkısını sunacak ve tarihsel rolünü oynayacaktır.

Devrim

Gündüz Vassaf

Günümüzü abartıp dünü unutuyoruz.

Şöyle bir gazete manşeti düşünün, "İnsan iki ayaküstünde yürüdü."

Bizi biz yapan şeyleri rafa kaldırdık. Günün teferruatında kendimizi abartıyoruz.

Çağdaş sosyal bilimlerin, hele psikolojinin, müşteri beğenisini araştırıp yönlendiren pazarlama şirketlerinden farkı kalmadı.

Ayağımız yere bassın, günün sorunlarına odaklanalım derken temel konuları unuttuk. Bildiğimiz, bilebileceğimizi sandığımız konularla oyalanıyoruz.

Darwin gibi insanların, milyonda değil, milyarda bir çıkması, türümüzü varsaydığımızdan; gözümüzün önündekileri sorgulamadığımızdan.

Sıradan tartışmalarımızda, "Tanrı gibi metafizik aidiyetlikler var mı yok mu?" diye sorgulanırken, çocukların sormasına olanak tanıdığımız temel sorular -istisnalar dışında- gündemimizden düştü. "Aşk nedir?" diye doktora tezi yazmaya kalkışsanız, sırtınızı sıvazlayıp, "Sen şiir yaz," diye, kapıyı gösterirler.

Biz, homo sapiens'e kardeş nice tür geldi geçti. Son yok olan Neandertaller. Homo sapiens tek kalmışken, bizden başarılı nice türler var. Karınca türlerinin sayısı 12,000 küsur. Böcekler 900.000'den çok. Neden türümüzün tek temsilcisi olarak biz? Aydınlanma'dan bu yana ayrıntılarda kaybolduk. İstisnalar dışında temel sorular sorulmaz oldu. Pozitivistler kiliseyi eleştirirken, "'Toplu iğnenin ucuna kaç melek sığabilir?' gibi konuları araştırıyorlar" derlerdi. Farkımız kalmadı.

Günü abartmamızın bir ifadesi, devrim kelimesine saplantımız.

Binlerce yıllık bir sürece, "tarım devrimi", "neolitik devrim" derken, bir kaç albayın yaptığına "devrim" denildiğini gördük. Sofradan sanata, teknolojiden tıbba, elimizi kolumuzu salladığımız her yerde "devrim"! Türkiye'de otomobilini bile yaptılar.

Kardeş türümüz Neandertal. Beyinleri bizden büyük. Konuşuyorlar. Ateş kullanıyorlar. Ritüelleri, mezarları var. Bizim gibi aletler, küçük heykeller yapıyorlar. Bilemediğimiz bir nedenle, bizden eskiye gitmelerine rağmen, Ortadoğu'dan, Avrupa'dan nerdeyse birdenbire yok oldular. Kendimize o denli düşkünüz ki, homo sapiens'den çok daha zor koşullarda, son buzul çağında, hayatlarını idame ettirebilmelerine rağmen, Neandertallerin yaptıkları hiçbir şey için devrim kelimesini kullanmadık. Kendimize odaklıyız. Hem de aşırı derecede.

Ne olduysa, nasıl olduysa, avcı-toplayıcı türümüz Ortadoğu'da, Natufian adını verdiğimiz küçük küçük topluluklarla tarıma geçti. Keçi, koyun gibi hayvanlar, önce kesilip beslenmek, zamanla ürünlerinden besin, giyecek vs. yapmak için kullanıldı. Yerleşik yaşama geçildi. Köyler kuruldu. Kadın-erkek rolleri değişti.

Eş seçimleri daha büyük topluluklarda, daha çok seçenek arasından belirlendi. Boyumuz kısaldı. Hayvanların ehlileştirilmesiyle, onlarla bir arada yaşamaktan kaynaklanan hastalıklara kapıldık.

Neolitik döneme ilgimiz 19. yüzyılda başladı. Çok az şey biliyoruz. Özellikle geniş alanları kaplayan baraj suları nedeniyle çok şey kayboluyor. Nereden gelip nereye gittiğimiz serüvenimizde, tarihi yaşarken nasıl değiştirebileceğimiz, zamanında nelerin mümkün olduğunu görebilmemizle de ilgili.

Oysa geçmişimizi yok ediyoruz.

Batı Avrupa'nın tarıma geçişi, Ortadoğu'dan belki beş bin yıl sonra. Tarih, kimi kuramcıların iddia ettiği gibi, "önce bu, sonra şu" türünden bir neden-sonuç ilişkisi değil; devrimlerle ilerleme hiç değil. Tarım devrimini, Batı'dan beş bin yıl önce başlatanlar, Batı uzaya giderken tarım döneminde kaldı. Amazon'da, 21. yüzyıl tüketim alışkanlıklarıyla avcı toplumunun özelliklerini birleştirenler de var.

Bu koşullarda devrim sözcüğü açıklayıcı olmaktan çok aldatıcı. Aldatıcı, çünkü devrim nitelendirmemizin ardında, birilerini geride bırakıp ileri geçtiğimiz, ilerici olduğumuz, olumlu bir şeyler yapmışız gibi, değer yargılarımız

yatıyor. Tarih, deterministik bir silsile takip etmiyor; daha çok doğaçlama müzik gibi, caz gibi. Devrim kelimesini ne kadar az kullansak, hatta hiç kullanmasak o kadar yerinde olur.

Türümüze ilk atfedilen devrim, Palaeolitik dönemde. Mağara resimleriyle ifade edilen, insan beynine özgü, simgesel, bilişsel dönüşüm. Onbinlerce yıl sonra, neolitik döneme geçiş için de devrim kelimesini kullanıyorlar. Lakin döneme ilişkin mitolojilerimiz tersi iddiada. "Ekmek elden, su gölden yaşandığı" Cennet'ten kovuluşla başlıyor insanın toprakta çalışmaya mahkûmiyeti. Dönemin kutsal kitaplarında, Eski Ahit'te, tanrının cezası, insanın var olabilmesi için "alnının teriyle çalışmaya mahkûm edilmesi." Kurtuluş, yan gelip yatacağımızın söylendiği, ölümden sonraki cennetlerinde. Bana sorsanız, insanın yan gelip yatması, varlığına, beyninin gücüne hakaret. Lakin cenneti öyle buyurmuş kutsal kitaplar.

Neye ne zaman devrim dediğimiz göreceli. Aklımda Mao'nun Dışişleri Bakanı Chou En Lai' ya atfedilen anekdot. Kissinger, Fransız devrimi hakkında düşüncelerini sorunca, "Cevap vermek için erken," demiş. Neyin devrim olup olmadığı zamanla değiştiği gibi, kimilerinin olumlu çağrışımlarla devrim dediği, kimilerimiz için kâbus.

İşte kadının toplumsal tarihimizde rolü.

Bir "ileri" bir "geri".

Neolitik yaşama geçişle birlikte, bereketin simgesi olduğu, şans getirdiği söylenen, ele avuca sığacak kadın figürlerine rastlarız. Her yerde kadın tanrıçalar. Erkek, daha çok boğa simgesiyle hayvan olarak gösterilirken, kadın kendi varlığıyla gündemde. Derken tepetaklak oluyor; tek tanrılı erkek egemen düzende kocakarılara, cadılara, kutsaldan kirliye dönüşüyorlar.

Tarihimiz, türümüzün oluşmasında kimi tedavüle giren, çoğu kaybolan mutasyonlar gibi. Binlerce, on binlerce olayın tesadüfen yan yana gelip birbirlerini etkilemesinin sonucu. Onlarca, milyonlarca olay arasından bir kaç tanesini seçip onlara "tarihi" dememiz, mitlerle, bayramlarla, şiirler ve şarkılarla efsaneleştirmemiz, sosyal dayanışmanın evriminde kritik rol oynadığı insana özgü. Toplumun kenetlenerek güçlenmesi, güçlenerek düşman bellediği başka toplumlara karşı durabilmesiyle ilgili. Türümüz, kimilerine devrim dediğimiz, belirleyici olay fetişizminden mustarip. Devrim dediklerimiz bayrak gibi. Aidiyetimizi güçlendiriyor.

Aidiyetlerimiz tarihimiz boyunca taraflaşmakla el ele gitmiş. İlle bir "öteki" yaratmışız. Aklımda Kafavis'in Barbarları Beklerken şiirinde sözleri:

[...]sınırlardan gelen erkekler

barbarların artık olmadığını söylüyorlar.

Ve şimdi, ne olacak barbarların yokluğunda halimize?

Bir tür çözüm gibiydiler.

Türümüzün kalıtım-kültür etkileşimiyle oluşan evriminde, bireylerarası rekabet ile grup dayanışması birlikte gitmiş.

Güçlü bireyin egemen olduğu gruplarda, herkes kendi çıkarının peşinde olduğundan, örneğin avını paylaşmadığından, lidere karşı sürekli potansiyel hoşnutsuzluk olduğundan, grup kolayca çözülerek başka gruplara yenik düşebiliyor. Yaşamlarını sağlıklı ve kalıcı bir şekilde idame ettirebilen grupların varlığıysa, bireysel rekabetten öte, özveriyle, bireyin grup adına fedakârlığıyla mümkün. Bu tür grupların oluşabilmesiyse, devrimle değil, ancak sosyal dayanışmayla mümkün olan evrimsel sürecin sonu. Bizler evrimleşme sürecimizde değişirken, ilk aletlerimizi geliştirdiğimiz dönemden bugünlere gelmişken, akrabalarımız şempanzeler ile bonoboların, milyonlarca yıl aynı kalmalarının bir nedeni burada yatıyor. Onlar, aynı doğa koşullarında yaşamlarını sürdürdükleri ortamlarda, liderlerini durmadan devirirken, nispeten güçsüz olan insan türü, başta hiç konuşamazken, sosyal dayanışmayla başarılı avcı olmasını da sağlayan dil yeteneğini keşfedip geliştirerek evrilmiş.

Türümüzün diğer türlere göre "başarısını" en iyi özetleyen, evrimin özünü tanımlarken, devrim sevdasında hayal kırıklıklarına uğrayan Nazım Hikmet:

"Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür, bir orman gibi kardeşçesine."

İlle devrimse, tür olarak sağlıklı evrimimiz, sevgiye dayalı ahlak devrimine gebe. Homo sapiens'in beslenme ve barınma mücadelesinde başka gruplarla rekabetine gerek kalmadı. Hepimiz dünyalıyız. Dünyamızı, bütün türleri korumak, yaşatmakla mükellefiz. Herkesi hakkıyla tatmin edecek kadar zenginiz.

Sorun, tüketim patolojimizin çılgınlığından da kaynaklanan bölüşüm adaletsizliğinde.

Devrim: Sürekli Oluş, Sonsuz Ufuk

Mehmet Sezgin

Batı sosyal bilimleri, bize, tüm 19. ve 20. yüzyıl boyunca toplum hakkında çoğunlukla yanılgılı reçeteler sundu. Özellikle toplumsal gerçekliğin cesameti hakkında oluşan yöntem hataları, modernizmin neredeyse tüm hikâyesini özetler gibidir. Bugün, elimizde büyük bir modernizm sorunsalı var ve bu, Reform ve Rönesans'tan Aydınlanma Devrimi'ne, tüm Avrupa tarihine ilişkin bir olgudur. Modernizmin bilme ve anlamaya ilişkin üretimleri, toplumsal siyasada büyük faşizmlere ve totaliter rejimlere, ekolojik yıkıma ve insan türünün hiç olmadığı kadar "fakirleşmesine" sebep oldu. Fakirleşme, ideolojik, etik ve estetik boyuttadır; bu yüzden de insan-vatandaş, kapitalizmde "yarım insan"dır.

Modernizm, tüm Avrupa tarihinin ve uygarlığın son üç yüz yılının en uygarlık karşıtı karakterinin ve özgür ruhunun üzerine oturdu. Gerçekte ne Reform veya Rönesans hareketlerinin ne de devrimlerin amacı devleti tahkim etmekti. Ancak devrim sanki devlet yönetiminin el değiştirmesiymiş gibi bir yanılgı olarak ortaya çıktı. Tüm Avrupa tarihini kaplayan Rönesans, gerçekte, insanın etik, estetik ve politik özgürleşmesini amaçlayan renkli ve yaratıcı ruhtur. Bugün bile, "Avrupa'nın dayandığı insanlık değerleri" denilirken Rönesans ve onun sayısız aydınları ile hakikat direnişçileri kast edilmektedir. Zaten "devrimci", "revolutionery", "şoreşger" ya da "ihtilalci" sözcükleri modern zamanın üretimleridir. Gerçekte toplumsal değişim-dönüşümü tarihin her döneminde kimler layıkıyla temsil edebilmiş ve bunu ortaya koymuşlarsa devrimci ya da hakikat arayışçısı da onlardır. Günümüzün sosyolojisiyle tarih üstü olan devrimci denilen özneye yaklaştığımızın farkındayız. Zaten insan olmaya dair temel erdemlerin savunucusu olan ve "devrimci" denilen öznenin gerçek tarifi, modernite ve sınıflı uygarlığın dışında bir anlama sahip olsa gerek. Kapitalist moderniteden çıkmayı başararak demokratik moderniteyi temsil edenler çağımızın devrimci ruhu olabilirler.

Yine özellikle kapitalizmle gerçekleşen gasp ve riya düzeni, sanki evrensel tarihin tüm birikimi kendi üretimiymiş gibi bir yanılgı ve efsun yarattı. Gerçekte kapitalizmin ürettiği hiçbir şey yoktur. O, bir sistem olarak yalnızca satar ve paraya çevirir. İşlerin başındaki "zeka" olarak karar verici olan ve kâr eden o'dur. Başka hiçbir sistemin yapmadığı kadar emek sömürüsünü bu nedenle sürdürmekte ve uygarlık tarihinin tüm maddi ve manevi yaratımlarını kendi yeteneği ve eseriymiş gibi sunmaktadır.

Tarih boyunca insan neden devrimlere ihtiyaç duydu? Elbette bu, sınıflı uygarlık tarihinde iz sürerek bir hakikat arkeolojisiyle açığa çıkabilecek bir konudur. 'Ezilenlerin alternatif tarih yazımı' da denilebilir buna. Devrim ve toplum ilişkisini düşünürken karşımıza bilme ve anlamaya dair temel bir "yöntem ve hakikat" sorunu çıkıyor.

Tekillik-Çokluk İlişkisi

Toplum hangi bileşenlerden oluşur; kimliği, gerçekliği ve yurdu var mı? Sınıflar ve kastlar meselesi nedir? Biz, toplumu nasıl tarif ediyorduk? Toplum olmanın devrimlerle kati ve ayrılmaz bir ilişkisi var mı? 19. ve 20. yüzyılın totaliter ve soykırımla sonuçlanan homojen toplum tarifleri, toplumsal alanı izah etmekten yoksundur. Tüm bileşenleriyle toplum hakkında kesin ve belirleyici hükümler belirlemek, geçtiğimiz yüzyılın yekpare, asker-toplum yanılgısına denk düşmektedir. Örneğin ulusu oluşturan, aslında daha küçük topluluklar, kabileler, aşiretler ya da sosyal kesimler, işçiler ya da köylüler vs. özgün ve özerk yapısallıklardır.

Geçtiğimiz yüzyılda kapitalist toplum, sosyalist toplum ya da İslam toplumu gibi fiktif genellemelerle dev bir küresel kütle ifade edilmeye çalışıldı. Türkiye'de özellikle toplumsal kimlik eksenli politika, halen büyük oranda kendisini gerçekleştiremediğinden kimliklerin çoklu öz-

gürleşmesi denilince -eski tariflerden icazetlehemen Yugoslavya benzetmesi yapılıyor. Oysa bu ve diğer etnik çatışmaların ve iç savaşların yegâne sorumlusu ulus-devlettir. Çoklu ve çeşitli karakterdeki toplumsal hakikate tekliği dayatmak zaten ölümle eş değerdir. Ulus-devlet, zihni kodları uyarınca varlığı "tek" diye sıkıştırdıkça "öteki"yi budamak, kesmek ya da tasfiye etmek durumundadır. Tüm ulus-devlet tarihi boyunca hâsıl olan da budur.

Toplumu daha küçük topluluklar, alt kimlikler, hatta meslek grupları, bireyler ve diğer tekilliklerle birlikte düşünmek daha doğrudur. Toplum özerk olduğu gibi en küçük hücresi olan birey de özerktir. Tekillik ve çokluk ilişkisinde toplumla kurulan sağlıklı iletişim, tabii-tebaa olmayı değil, demokratik katılımı ortaya çıkarır. Bireyin toplumla kuracağı -hep söylediğimiz- optimal denge, belli bir hakikat düzlemi üzerinde gelişir. En sağlıklı toplum devlet hukukuna değil, kendi özyönetimsel ölçülerine göre yaşayan toplumdur. Zaten toplumların devlet öncesi tüm yaşamı bu dengeyi/yeteneği sağlamış olmalarında yatar. Toplumsal varoluş, bu "dengenin" tutturulmasının bir sonucundan başka bir şey değildir.

İktidar mı, Politik Özyönetimin İnşası mı?

Pek çok defa gönlümüzden geçen, devrim denilen, o aynı zamanda muazzam hesaplaşma ve adalet günleri için, bu tanımı oldukça hafif bulur ya da muhayyilemizin masumiyetine halel getirmekle suçlarız. Fransız Devrimi'yle birlikte belirgin bir kimlik kazanan bu kavram, ezen ile ezilenin "hesaplaştığı" o mahşer anı mı, sadece şiddetli bir halk ayaklanmasının ardından hegemonik iktidarın alaşağı edilmesi ve yeni yönetimin bir dizi cezalandırmadan sonra yeni düzene geçişi midir? O halde toplumsal işlerin yeni bir siyaset mantığı doğrultusunda ezilenlerce yürütülmesi için, yine toplumsal yönetimin kendisini tartışmak ve toplumu sürekli yeniden kurduğu bir düzlem için hangi tanımı yapmak gerekir? Tabi, devrim diye kastedilen o "hesaplaşmanın" sürekli içine ata ata ertelenen bir "yutkunma" durumu olduğunu hemen belirtmeliyiz. Bu "yutkunma" ve gelecekteki güzel günler adına zamanın görevlerini erteleme, toplumsal psikoloji açısından oldukça sağlıksız bir siyasal ütopyadır. İnsanın kitlesel olarak kendi eliyle gerçekleştirdiği "adalet", tür olarak bir hayli kıyıcı bir dehşetin doğmasına neden olmuştur. Devrim denilen o adalet anı, pek çok kişiyi yeni muktedirler olarak canavarlaştırabilir. Bir gün -muhtemelen- gerçekleşecek bir alt üst oluş için beklemek de, tüm siyasal etkinliğini sadece o günün (ihtilalin şafağı) yakınlaşması adına sürdürmek de topluma dair yanılgılı bir okumadır. Zaten böyle bir toplumsal gelişim yoktur. Dolayısıyla hayatın süreklilik isteyen o değişken karakterinde öyle "toplum bir sabah uyanınca tamamıyla değişmiş olacak" diye bir gerçeklik bulunmamaktadır. Ertelenen devrim ertelenen özgürlük ve eşitlik görevleridir.

Anın görevlerine sarılarak kendi yapısallığını kurmak, çağımızın devrim hakikatine daha uygundur. Çünkü büyük tarihi işler başarmak adına da olsa yalnızca bir defa dünyaya geliriz. Yaşam denilen sonsuz ufkun baskıcı ve hegemonik yapılarca parsellenmiş olması uygarlık için büyük bir talihsizliktir. Ancak bu dayanılmaz duruma son vermek, toplumların/toplulukların kendi ihtiyaçlarını kendilerinin karşılayacağı öz örgütlenmeyi kurmakla mümkündür. Aksi takdirde yaşamı talihsiz bir hegemonyaya hapsedenlere muhtaç olmak işten bile değildir. Devrim ya da özgürlük, hayalden gerçeğe aktarıldığında anlamlı ve değerlidir. Onu bir siyasal ütopyadan anın özgürleştirildiği bir düzleme taşımak, gündelik yaşamın özgür akışı demektir. Günceli özgürleştirmek, kapitalist modernitenin hile ve riya düzenine karşı en radikal ve sahici bir tutum geliştirmektir. Kapitalizm tüm beğenilerden, zevklerden ve hobilerden kovulduğunda gerçekle aramızdaki o illüzyon kalkacak, yaşam yeniden anlamını ve değerini bulacaktır.

Genelde tüm sınıflı- devletçi uygarlık, özelde kapitalizm, toplumsal hakikati ve özgürlüğü en görünmez ve acımasız biçimde yok etmeyi hedefledi. Özgürlük için kendisine karşı direnenlerin yaptığı devrimi bile çalacak ve kendisine yontacak kadar büyük bir hile düzeninden bahsediyoruz.

Yönetim Sorunu

En genel anlamıyla toplumun "yönetim" diye bir sorunu vardır. Kendisi hakkında eyleyemeyen ve konuşamayan bir toplumun başı dertte olduğuna göre, elbette özyönetimden söz ediyoruz. Yönetim ve iktidar ayrı şeylerdir.

Kabaca iktidar yönetim, ihtiyacının varlığına yaslanarak krallıktan tiranlığa ve ulus-devlete dek bir dizi devlet tipi kurmak anlamına gelir. Yönetim ise yaşamın her anında konumlanmış toplumsal hakikatin kendisidir. Politikayı da bu tarifle ele almak daha doğrudur. Politika, egemenlerin elinde bir hegemonik aparat değil, ezilenlerin en yaygın katılımıyla ilgi duyması gereken bir yaşam olayıdır. Yönetim ya da politika sorunsalına mutlaka devlet olarak yanıt vermek gerektiğine dair görüş, uygarlığın bir yalanıdır. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın belirttiği gibi "Halklar devletsiz var olabilirler, ama devletler halksız var olamazlar." O halde modernitenin en bağlayıcı yöntem hatasını ezilenler ve kendi demokratik modernitesini kurmak isteyen halklar neden tercih etsin? Asıl ve değerli olan kendi kendini yönetmek ise; neden bu alan yabancı bir güce ya da bir kişiye teslim edilsin? Toplum kendi hakkında söz ve eylem sahibiyse kendi ihtiyaçlarını da kendi kurumları eliyle karşılamalıdır. Eğitimden sağlık, ulaşım ve güvenliğe kadar, devletin kendini gerekçelendirdiği tüm alanlara toplum kendi öz örgütlenmesiyle el atabilir. Demokratik özerklik veya demokratik komünalizm dediğimiz kurucu politika böylesi bir karaktere dayanır. Toplumun gerçek anlamda kendi kaderini tayin ettiği düzlem demokratik özerkliktir.

Toplum özerk olduğu gibi en küçük hücresi olan birey de özerktir

İktidar odaklı devrim mefhumu tüm baskı, sömürü ve zulmün kaynağı devlet yönetiminin mutlak suretle ele geçirilmesi ya da etkisiz hale getirilmesini koşullar. Buna göre toplumsal yönetimin yegâne metodu devlettir. Yönetim demek "devlet" demektir. Elimizde devlet dışında bir organizasyon fikri bulunmadığından, sanki her yol devlete çıkarmış gibi bir yanılsama oluştu. Büyük Fransız ve Ekim Devrimleri'nde gördüğümüz şey, devletin sahiplerinin el değiştirmesidir. Kral 16. Louis yerine Jakobenler, Çar 2.Nikolay yerine Bolşevikler...

Bu, özünde Marks ya da Lenin ile ilgili bir beceri zayıflığı değildi elbette; ama 'devrimin şartları oluşmadı' sözündeki oportünizm, Ekim Devrimi'nden beri tüm sol siyaset tarihinin şu ya da bu yerine nakşedilmiş ince bir motiftir. Olmaz'ın teorisi denilen şeye denk düşmektedir. Bir de elde toplumu okuyacak verilerin son derece kısıtlı, reçetelerin geçersiz olması var. Devrim ya da toplumsal değişim-dönüşümün yürütülen mücadeleyle olabildiğince kısa bir zaman diliminde gerçekleşmesi demek oluyor. Toplumu etik, estetik ve politik olarak inciten, böylece toplumsal gelişimi engelleyen bir bent yok mudur? Böylesi bentler varsa bile mutlaka devrim gibi büyük kargaşalarla toplumsal yapının yıkılması mı gereklidir? Cevabımız toplumun değişen her alanında kendi kendisini kurması ve yapılandırması yönündeyse, toplumu ve devrim meselesini çağımızda yeniden tartışmalıyız.

Gerçekte yaşam, kendi değişim fırsatlarını her an karşımıza çıkarmaktadır. Birey ve toplum olarak insan, "değişim gereksinimini" (Lenin'in 'devrimci durum' dediği şeyi) hafif ya da şiddetli biçimde hisseder. Yaşam, insan için, çoğunlukla da toplu olarak şikâyet ettiğimiz her konuda devrim ya da reform gerçekleştirme olanağı demek. Esas mesele ise "devrim"i tarif etmektedir. Kendisini yeniden kuran bir toplum en sağlıklı devrim sürecini yaşar zaten. Salt zorbalığa ve sömürüye karşı değil, kendi içinde de daha küçük ölçekli devrimler -örneğin kadınlara, yaşlılara ve çocuklara dair yeni veya yenilenen düzenlemeler- mümkün olabilir. Yaşamı yasa ve kalıplara sıkıştırmak ile onu kendi ahengi ve akışkanlığı içinde anlamlandırmak ayrı durumlardır. Toplumun özü olan etik, estetik ve politik erdemin kendisini yenileme ve koruma ihtiyacı esas tayin edici noktadır. Toplumlara bu erdemler devrim yaptırır. Ayaklandıran, köleliği ve zulmü reddederek isyan ettiren, adalete tutkun hale getiren o'dur. Yine büyük dinsel devrimlerin ve hakikat arayışlarının yılmaz öncülerini doğuran toplumların erdem yüklü özelliğidir. Özcesi, tür olarak insan olmaya ilişkin elimizde ne varsa, Neolitik Devrim'le karakterimiz olagelen bu erdemler sayesindedir. Devrimin sürekliliği yaşamın sürekliliğine paralel bir karakter kazanırsa toplum kendisini koruyabilir. Asıl olan toplumsal hakikatin korunmasıdır. Devrim ve toplum ilişkisine dair Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan şöyle der:

"Sosyalizmi hep devrimler ve savaşlarla

kazanılacak bir toplum olarak görmek de yanlıştır. Şüphesiz koşullar oluştuğunda devrimci dönüşümler için savaşlar da mümkündür. Ama sosyalizm, sadece devrim demek değildir; topluma demokratik katılım ve kapitalizme karşı bilinçli ve eylemli yaşamdır."

Politikanın gündelik hayatın içinde olduğunu ve ideolojik-politik hegemonyanın buradan, güncel üzerindeki "etkinlikle" oluşturulacağını bilen kapitalizm, değişim ihtiyacını hissetmemizi önler. Özellikle spor karşılaşmaları, özünden koparılmış sanat, dizginsiz eğlence kültürü ve tüketim, günceli rehin alabilmek için Kent yaşamının belli alanlarını parseller. İstenir ki sorgulamadan ve hiçbir tersliğin farkında olmadan yaşayıp gidelim. Zekâ, estetik ve irade ile ilgili her şey, politikanın kadim kapısına çıkacağı için bu saydıklarımızdan tamamıyla mahrum bırakılmak isteniriz. Aslında sadece buradan bile devlet tarafından aptal yerine konmak yeterince rahatsız edicidir.

Demokratik ya da sosyalist partilerse değişim ateşini önce odun biriktirerek yakabileceklerini birbirine söyler durular. "Devrimin zamanı mı değil mi?" sorunsalı, toplumun geleceğine ilişkin bu büyük hakikat, elbette her parti ya da önderin teşhis edebileceği bir şey değil. Büyük devrimler için büyük dehalar gereklidir. Peygamberler ve kurtuluş önderleri bu dehanın ürünüdür. Toplumsal hayatta "devrim kokusu" almayı bilmeyen bir politik önderlik, toplumu devrim ve sonrası gibi hayati bir eşikten geçiremez. Büyük siyasi liderlerin ya da kurtuluş önderlerinin durumu apayrı ve upuzun bir konu, ama özgürlük önderliği, tarih boyunca hep sahip olduğu gözlem ve vicdani rahatsızlıkla toplum adına kötü gidişata dur demektedir.

Elbette toplumun öncelikle ne tür bir değişime ihtiyaç duyduğunu analiz edebilen bir siyaset senelerce iktidar olabilir ve devlet yönetebilir. Ancak devrim gibi, toplum için hayat-memat meselesi bir durum için bundan daha fazlası gereklidir. Devrim, toplumu tanımayı koşullar. Sadece tanımak yetmez, izlemek ve nefes alış verişini duymak gereklidir. Bunun için devrimci önderler toplumların doktorları gibidir. Capcanlı bir organizma olan toplum için tarih karşısında yaşanılan büyük hakarete ve toplumsal felakete karşı nasıl "iyileşilebileceğini" bu siyasi dehalar bilirler. Dolayısıyla siyasi partiler, sendikalar ve alışılagelenin alışılagelen yöneticilerinin rolü burada sona ermektedir. Toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik mahrumiyetten çıkıp ileriye doğru hamle yapması demek olan devrimi, düzenin siyasi partileri ya da yöneticileri değil, yalnızca devrimci önderler gerçekleştirebilir. Bu dâhiler giderek yaygınlaşan bir etkinlikle halk için isabetli taktikler geliştirmişse, devrim süreci başlamış demektir.

Lenin'in, "Reformizm değil, devrim gereklidir," sözü, bir tercihe değil zorunluluğa gönderme yapar. Ünlü Nisan Tezleri'nde Bolşevik Parti merkez komitesiyle yaptığı toplantıdaki bilinen meşhur, "Dün erkendi, yarın geç; zaman tam da bugündür," sözü politik dehasını ifade eder. Çünkü devrim yapmadığı takdirde tüm yapısallıkları alt üst edilmeyen toplum, en temel haklarından mahrum olmaya devam edecektir. Fransız ve Ekim Devrimi gibi altüst oluşlar 'toplumsal baskın' durumuna işaret eder. Halk, biriken öfkeyle sarayı basar, kralı ya da çarı derdest eder ve yeni bir durum ortaya çıkar.

Sınıflı-devletçi uygarlık, özelde kapitalizm, toplumsal hakikati ve özgürlüğü en görünmez ve acımasız biçimde yok etmeyi hedefledi

Yine Kürdistan devrimcilerinin bir zamanlar adı bile yasak, ölüm ve zulüm gerekçesi olan Kürtlük için söylediği, "Kürdistan sömürgedir," ve "Bunu yanma temizler," sözü, aynı bünyesel reddiyeye gönderme yapmaktadır. Sergilenen reddiye, toplumun kendi varlığı ve geleceği hakkında derhal hayati bir karar almasını işaret etmektedir. Bu sayede Kürt toplumu teyakkuz haline getirilmiştir. Toplumu kendi varlık, kimlik ve özgürlüğü adına teyakkuz haline getirmek için bile yıllarca uyarmak, ortada dönüp duran ve herkesi rahatsız eden bir çelişkinin varlığını ortaya koymaya çalışmak dünyanın en zor işi belki. Bu anlamda Öcalan'ın Kürt toplumuyla yaptığı ilk konuşmalar bir hayli ilginç ve yoğun eleştiri yüklüdür.

Kürdistan Devrimi, başından beri, tümden bir 20. yüzyıl ayaklanması olmayı reddetti. Hareket'in Önderliği, zaman ve tarih karşısındaki aşkın -transandantal- duruşunu da bu yönde tarif etti. Aşkınlık ve zamansallık yeni bir mo-

dernite teorisine dönüştü. Aşkınlığı ve zamansallığı, özgünlüğü uyarlama yeteneğinde görürüz. 20. yüzyıl devrimleri ve ulusal kurtuluş mücadeleleri, kabaca söylersek; maddi olanakların ezilenlere devri hükmü ile gerçekleşirken, Kürdistan Devrimi zihniyet, kültür ve kadın devrimine yoğunlaştı. Bu anlamda "metafizik" bir anlamsallık oluştu. Sadece Marksizm değil, tüm eşitlik ve özgürlük düşünceleriyle şu veya bu ölçüde ilgilenmiş olması, sentezciliğine, Kürdistan Devrimi'nde yeni ve özgün bir arayışın varlığına işaret etmektedir. PKK yaşama her dönemde tarih üstü ve uygarlık karşıtı bir karakterde yaklaştı. Bu anlamda anti-modernist bir çıkış ve kimlik yarattı. Sürekli olarak kendisini yeniden kuran, yaşamın özgürlük ve başarıya dayalı zekâ düzeyini hep yakalayan bir tarzın sahibi oldu. Kürt Halk Önderi'nin, İmralı Adası'ndaki o son derece kısıtlı ortamdayken bile "dünyada kendisinden en çok söz edilen lider" olabilmesi tam da bununla bağlantılıdır. Bu özelliğinden ötürü Maslow'un "kendisini gerçekleştirme" dediği fenomenal dinamizmi Kürdistan Devrimi'nde görebiliriz.

Gerçekte şimdi ve yarın için en canlı kolektif eylemin adıdır devrim

Devrim, revolution ya da ihtilal üzerine çok fazla şey söylendi, daha da söylenecek. Ezilenler demokratik moderniteyi çoklu bir düzlemde, çoklu metodolojilerle ve yalnızca bir kurucu öznenin gereksinimi olmaksızın, gene çoklu olarak inşa edecek. Çağımızda devrim, artık yeni bir tanıma ve düzleme kavuşmuş durumda. Gerçekte her yeni şeyin devrim niteliği kazanması, gerçekleşme sürecinden epey sonra belirginleşecek bir konu. Devrim gibi, toplumu bulunduğu aşamadan çok öte bir yöne doğru ilerletmek demek olan bir gizil güç, her "değişime" atfedilemez. Ancak toplulukları ve tüm bileşenleriyle toplumsal durum, kendisini hakikate doğru yakınlaştırdıkça devrimci dönüşüm yaşanıyor demektir. Kürdistan'da ekonomik soykırımdan çıkış ve komünal ekonominin inşa edilmeye başlaması buna bir örnek olabilir. Yine kadınların hiçbir düzlem ve koşulda herhangi bir hakka sahip olmadığı Kürdistan'da kadın gerillalaşması, direnişi, devrimi ve siyaseti devrimin çoklu ve iç içe karakterine ilişkin çarpıcı bir gelişmedir. Bir devrim kalkışmasında (varsa) fabrikaları ve tarlaları ezilenlere devredebilir, üretim ve bölüşüm ilişkilerinde zoraki bir alt üst oluşu ve adaleti sağlayabilirsiniz; ama hakikatte "Devrim neye denilmelidir?" sorusu zihinlerde yankılanmaya devam edecek. Zor olan yaşamın üretim ve bölüşüm ilişkilerini zor ve şiddet yoluyla düzenlemek değil, üretim ve bölüşüm ilişkileri de dahil, tüm toplumsal ve ekolojik sorunları çözecek güç ve yetenekte insanı yaratmaktır. Devrim bu anlamda ekonomik ve sosyal ilişkilerin düzenlenmesiyle değil, bizatihi insanın kendisinde yapıldığında anlamlı ve değerlidir. Bir proje değil, sürekli bir "oluş"tur devrim; şiddetli ve bir o kadar da yıkıcı bir oluş. Eskinin devrim yaptıktan sonra sosyalist insanı yetiştirelim yaklaşımı bir yanılgıydı. Devrim gibi büyük anlam inşalarını gerçekleştirecek olanların "kendilerini" gerçekleştirmemeleri, (hakikat kişiliği) düşünülemez. Tıpkı hayatın gerçekliği gibi kendisini dönüştürme yeteneği gösterenler ve kuranlar, toplumsal öz adına söz ve eylem sahibi olabilirler.

Devrim yapmayı uzun hesaplarla ulaşılan bir tasarı değil, sürekli bir oluşun ve an be an inşa edilen varlığın hakikati olarak tanımladık. Gerçekte şimdi ve yarın için en canlı kolektif eylemin adıdır devrim. Yanlışları, yöntem hataları, iktidara sapması ve uyguladığı "terör" rejimi nedeniyle çok eleştirilen Robespierre'in son sözleri şöyleydi: "Kendi geleceğiniz için acele edin, yoksa hatıralarınızdan başka hiçbir şeyiniz kalmayacak."

Pozitivist Paradigmayı Aşmak

Ergin Atabey

Paradigmasal değişim kendiliğinden gündemleşen bir olgu değildir. Paradigmasal değişim veya verili paradigmayı aşmak, söz konusu paradigmanın toplumsal sorunları çözememesi ve gereksinimleri karşılayamamasıyla bağlantılı olarak gündemleşir.

Pozitivist paradigmayı aşma durumunun gündemleşmesi ise toplumsal sorunları çözememesi ve eşitlik, özgürlük ve demokrasi gereksinimleri karşılayamaması noktasında belirir. Pozitivist paradigma, ontolojik, epistemolojik ve metodolojik sayıltılarıyla kapitalist modernitenin paradigması olarak geliştirilmiştir. Bu nedenle yapısal olarak toplumsal sorunların çözümü konusunda söyleyebileceği bir sözü yoktur. Toplumsal sorunların çözümü bir yana, pozitivist paradigma, kapitalist modernite döneminin toplumsal sorunlarını yaratan temel zihniyet olmuştur. Günümüz de kapitalist modernite sistemiyle gerçekleştirilen sömürü, baskı, işgal ve yabancılaşma bu paradigmanın oluşturduğu zihniyet formatlarının sonucudur. Kapitalist modernitenin paradigması olan pozitivizm, hem kapitalist moderniteyi yeniden üretmektedir hem de ona meşruiyet kazandırarak sürekliliğini sağlamaktadır. Ezilenler adına hareket edilip büyük bedeller ödense de pozitivist paradigma aşılmadan kapitalist moderniteyi aşıp eşit, özgür ve demokratik bir yaşam, toplum ve sistem inşa etmek imkansızdır. Egemen sistemin paradigmasıyla sistem aşılamaz, olsa olsa sistem içinde bağımlı bir mezhep olarak kalınabilir.

Pozitivist paradigmayı aşamayan sosyalist, sosyal demokrat ve ulusal kurtuluş hareketlerinin kapitalist modernitenin birer "mezhebi" olarak tarihe geçmeleri, yaşadıkları paradigmasal bağımlılığın sonucudur. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan, bu tarihsel deneyimleri sorgulayarak pozitivist paradigmayı aşmanın zorunluluğunu ortaya koymuştur.

Pozitivist Paradigmanın Yapısal Bunalımı

Pozitivist paradigmanın aşılması ele alınırken pozitivizm ile bilim arasındaki ayrımı ortaya koymak gerekiyor. Her şeyden önce pozitivizm ile bilim aynı değildir. Bu ayrım yapılmadan pozitivizm aşılamaz. Pozitivizm kapitalist modernitenin paradigması olarak geliştirilmiştir. Toplumsal gereksinimlerle ilgisi yoktur. Bilim ise toplumsallığın gelişmesiyle birlikte toplumsal gereksinimlerin sonucu olarak gelişmiştir. "Toplum doğuşundan beri bilim olgusuyla ilişki ve çelişki içindedir. Çelişkisini çözümledikçe ilişki bilime dönüşmektedir. [...] Sorun, çağlar boyu, bunun oranlama düzeyidir."

Toplum çağlar boyunca geliştirdiği bilim ile kendisini tanımış, bilmiş ve yaşamına anlam katarak varlığını sürdürmüştür. Bu yönüyle bilim, toplumun anlam gücü olarak gelişmiştir. Pozitivist ise gelişimi ve sınıfçı konumlanışıyla daima kapitalist modernitenin hizmetinde olmuştur. Her ne kadar "nötr" olarak tanımlansa da, denilebilir ki tarihin en etkili sınıf paradigması olarak rol oynamıştır/oynamaktadır. Bu niteliğiyle pozitivizm, kapitalizm, devlet-iktidar ve hegemonya aracıdır. Kapitalist modernite güçleri doğaya, insana ve topluma hâkim olmak ve dünya imparatorluğunu kurmak temelinde pozitivizmi geliştirmiştir. Bu anlamıyla pozitivist paradigmanın, "Bilmek, yapabilmektir," sloganında da ifadesini bulan temel varlık gerekçesi, yaşama anlam veren, yaşamı anlamlandıran değil, kapitalist modernite güçlerini hegemonik güç haline getiren durumundadır. Pozitivist paradigmanın endüstriyalizm, ulus-devlet ve kapitalizm amaçlı geliştirildiğinin somut göstergelerinden biri de pozitivizmin geliştirildiği ve kurumsallaştırıldığı kraliyet akademileridir. İtalya'da Accademia de Uicci (1600-1630) ve Çimento Akademisi (1651), Fransa'da Kraliyet

Akademisi (1666), İngiltere'de Londra Kraliyet Akademisi (1662) pozitivist paradigmanın geliştirildiği ve hegemonik zihniyet haline getirildiği kurumlar olarak rol oynamıştır. Newton'un "Principia" kitabı başta olmak üzere, pozitivist paradigmanın oluşumunda rol oynayan birçok eser söz konusu akademiler tarafından yayınlanmıştır. Bu alanda çalışan bilimciler maaş ile sisteme bağlanarak toplum için bilimin geliştirilmesinin önü alınmıştır. Kapitalist modernite güçleri pozitivist paradigmayı bu temelde oluşturup hakim zihniyet lehine getirdikçe dünya çapında hegemonik güç olmuştur.

1) Pozitivist paradigma olguculuk üzerinden temellenmiştir. Her şeyi olgulara dayandırmakta, ele almakta, değerlendirmekte ve sonuca gitmektedir. Burada, "Olguların gerçeklikle hiç bağı yoktur," denilmemektedir. Olgular gerçekliğin ancak bir boyutunu gösterebilir. Gerçekliğin olguların ötesinde de boyutları vardır. Toplumsal zihniyetten politikaya, ahlaktan sanata, sevgiden estetiğe kadarki yönlerin tümü, olguların dışındaki hakikate tekabül etmektedir. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan, olguyu, "gerçeğin görüntüsü" olarak tanımlıyor. Pozitivizm, görüntüyü gerçekliğinden kopararak gerçeğin tümü, gerçeğin kendisi olarak sunuyor. Buna göre, sadece gözlemlenebilen ve laboratuarda deneylenebilen olgular gerçek olabilir.

Pozitivizmin toplumsal sorunları çözecek yapıda olmaması olguculuğu esas almasından ileri gelmektedir. Çünkü olguculuğun toplumsallıkla herhangi bir bağı yoktur. Toplumsallığın başladığı yerde olguculuk biter. Olguculuk endüstriyalizm, ulus-devlet ve kapitalizm alanında ancak bir şeyler söyleyebilir -ki var oluşunu da bu temelde gerçekleştirmiştir. Topluma yaklaşımı nesneleştirme temelindedir. Olguculuk toplumu ele alırken toplumun nasıl egemenlik altına alınacağı, idare edileceği ve sömürülüp köleleştireceği biçiminde ele almaktadır. Toplumun en fazla kapitalist modernite döneminde parçalanması, yabancılaşması ve neredeyse yok olma süreciyle karşı karşıya kalması pozitivist paradigmanın temellendiği olguculuğun yol açtığı sonuçtur. Olguculuk, toplumsal gerçekliğe göre bir bakış açısı oluşturmaz; toplumu kendine uydurur. Bu nedenle, "Olgucu toplum, sanal toplumdur. [...]Medyatik toplum, şov toplumu, magazinel toplum hep olgucu anlayışın, pozitivizmin açığa çıkmış hakikatidir."

2) Pozitivist epistemoloji nesnelciliğe dayanır. Pozitivizm, olgular üzerinden yaptığı gözlem ve deney ile vardığı sonuçların, gözlemleyenin zihniyetinden, dünya görüşünden, sınıfsal konumundan ve değer yargılarından bağımsız olduğunu savunmaktadır. Buna göre gözlemleyen nesnelciliğe (objektivizm) göre konumlanacak ve adeta taş kesilerek bilimin kati (hatta yüce) hükmünü icra edecektir. Pozitivist bilimciliğin amentüsü olagelen bu düşünce, aslında kapitalist modernitenin temel felsefesidir.

Pozitivizm, bir bütün olan öznel-nesnel gerçekliğini parçalayıp aralarında ikilem yaratarak, gözlemleyen ile gözleneni mekanik, robotumsu bir konumda ele alır. Gözlemleyen ile gözlemlenen arasındaki ilişki etkileşimlidir. Birbirlerini etkilemektedir. Gözlemleyen zihniyeti, sınıfsal çıkarları, değer yargıları, tercihler ve amaçları olan öznelliğiyle varlık kazanmıştır. Bu gerçekliğiyle belli koşullanma içindedir; nötr, tarafsız ve bağımsız değildir. Bu nedenle de gözlemi ve deneyi koşulludur. Gözlemleyenin olguyu hangi amaçla irdelediği ve hangi soruları sorduğu bir bütün olarak öznelliği tarafından belirlenmektedir. Bu nedenledir ki aynı olguya bakan yaratılışçılar tanrının kanıtlanmasını görürken, evrimciler de evrim gerçekliğini görmektedir. Toplumsal sınıflar, ezen-ezilen, sömüren-sömürülen gerçekliği olduğu sürece öznel değerler ve sonuçlar üzerinde belirleyici olacaktır. Öte yandan, "Olgular kendi başına hakikate ilişkin hiç bir anlamlı bilgi sunmaz." Bu açıdan yorumlayan ve inşa eden, öznelliktir. Öznellik, olguya yönelerek bilinci, tecrübesi, değer yargıları ve amaçlarıyla gerçekliği inşa eder. "Gerçek bizim ona bakışımıza bağlı olarak oluşur. [...]Adına 'gerçeklik' dediğimiz her ne ise bize ancak etkili, yapıcı katkımız oranında açımlanır."

Gerçeklik, öznellik ve nesnelliğin oluşturduğu bütünlüktedir. Bilginin hem öznel hem de nesnel boyutu vardır. Ağaç, su, tohum ve toprak, bilginin nesnel boyutunu sunmaktır. Onları yorumlayan, anlamlandıran, düşünce haline getirip dillendiren ise öznel boyuttur.

3) Pozitivizm, mekanik ve deterministtir. Her şeyi olguculuğa dayalı geliştirdiği mutlak yasaların kesin hükmüne göre ele almaktadır. Bu, Newton'un etkilendiği veya beslendiği yaratılışçı kaderciliğin pozitivizme uyarlanmasıdır. Buna göre; evren, cansız, mekanik, kararlı,

düzenli ve doğrusaldır. Evreni, devindirici bir güç -Tanrı- harekete geçirmiştir. Evren saat gibi kurulmuştur. Dıştan ulaşabilecek müdahaleler küçük sapmalar yaratsa da determinist sistem, kurulmuş dengesini yakalayıp belirlenmiş doğrultuda hareket etmeye devam edecektir. Bu nedenle pozitivizmde doğrusal süreklilik ve kaossuz ilerleme vardır; gelişim ve değişim belirlenmiştir. Belirleyenin bilinmesi durumunda gelişim ve değişim bilinebilir. Pozitivizm etkileyen ve etkilenen, iç değişimi, etkileşimi, canlılığı, düzensizliği (kaosu) ve çoklu olasılıkları kabul etmez. Esas aldığı mekanik, determinist sistemde her şey belirlenmiştir, her şey belirlenen role göre hareket eder. Buna göre A ve B'nin hareket tarzı belirlenmiştir. B her koşul altında A'yı takip eder. A ve B'nin hareket tarzı belirlendiği için A bilinirse ondan sonra gelen B de bilinebilir.

Evren, toplum ve yaşam hakikati, pozitivizmin iddia ettiğinin tersine canlı, öz dönüşümlü, kaoslu ve farklı olasılıkları bağrında taşıyan niteliğe sahiptir. Oluş ve gerçekleşme çoklu olduğu gibi katı ve kesin yasalara göre değildir. Madde-enerji, dalga-parçacık, birinci-ikinci doğa-(birey)toplum, kadın-erkek ve diğerlerinin var oluşlarının gereği çoklu, bütünlüklü ve etkileşimli ilişki ve çelişki içindedir. Çoklu, bütünlüklü ve etkileşimli çelişki ve ilişki, gerçekliği belirsiz, kaoslu ve izafi sonuçları ortaya çıkartmaktadır. Bu nedenle evrende, toplumda ve yaşamda her zaman farklı olasılıklar vardır. Evren, toplum ve yaşam salt kararlı-düzenli değildir. Oluş ve gerçekleşmenin kaoslu niteliği, karmaşıklığı vardır. Mutlak anlamda her koşul altında B, A'yı takip etmek zorunda değildir. Belirsizlik bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bu varoluşsal oluş ve gerçekleşme pozitivist determinizme göre kesin, mutlak gerçekliğin olmayacağını göstermektedir. Maddeden enerjiye, birinci doğadan ikinci doğaya, toplumdan topluma, zamandan zamana ve mekândan mekâna değişen gerçeklik vardır. Evren, toplum ve yaşam hakikati ancak çoklu, bütünlüklü, çok olasılıklı, belirsizlik ve kaos teorilerini gözeten, izafiyet (görelilik) kuramı gibi çoklu yöntemlerle anlaşılabilir.

4) Pozitivist paradigma ilerlemecidir. Pozitivist ilerlemecilik insanlık gelişimini, oluşturduğu basamak sistemine göre tanımlamaktadır. Basamak sisteminin alt basamağında "ilkel toplum", en üst basamağında ise "kapitalist modernite" bulunmaktadır. Pozitivist ilerlemeciliğe göre insanlık "ilkel toplumdan" başlayarak sürekli daha mükemmel olmaya doğru ilerlemiştir. Bu ilerleyiş evrenseldir. Tüm aşamalar en üst basamakta bulunan mükemmel aşamaya (kapitalist moderniteye) ulaşmak için var olmuştur. Varlık gerekçeleri böylesi bir lineer (düz çizgisel) rol oynamaları temelinde belirlenmiştir. Bir sonraki aşama, bir önceki aşamadan daha ilericidir.

Pozitivist ilerlemecilikte insan iradesine, mücadelesine, seçenek ve tercihe yer yoktur; "her şey olduğu gibi olmak zorundadır." Buna göre doğal toplum sonrası kölecilik, feodalizm ve kapitalist modernite yaşanmak zorundaydı. Sömürü, baskı, egemenlik ve hegemonya insanlığın gelişiminin bir sonucudur. Devletçilikten ve iktidarcılıktan "kaçış" olası değildir. Doğanın, tarihin ve toplumun yasaları ve şartları böylesi bir ilerlemeyi zorunlu kılıyor.

Pozitivist ilerlemecilik evrenin ve toplumun oluş ve gerçekleşme durumunu anlatmıyor. Evrenin ve toplumun oluş ve gerçekleşme durumu çatallı, sıçramalı, iniş çıkışlı ve karmaşıktır. Evren, toplum ve yaşam düzenli ve basit değildir.

Pozitivist ilerlemecilikte insan iradesine, mücadelesine, seçenek ve tercihe yer yoktur

Hiçbir şey aynı düzlemde kalmadığı gibi, düz bir hatta da ilerlemez. Farklı olasılıklar her zaman mümkündür. Dahası toplumsal gerçeklikler inşa edilebilen niteliktedir. Gelişim evresinde sınıfsallık vardır. Doğal toplum kendiliğinden, ilerlemecilik sonucu bastırılmamıştır. Sınıflaşma ve tekelci uygarlık sonucu bastırılmış, kölecilik bu temelde geliştirilmiştir. Geliştirilmiş kölecilikle başlayan tekelci uygarlık süreci hiç de doğal toplumdan daha ilerici, iyi, mutluluk ve refah getiren olmamıştır. Kölecilikle başlayan ve kapitalist modernite ile doruğa ulaşan süreç, insanlık için savaşların, sömürgeciliğin ve soykırımların yaşandığı dönem olmuştur. İnsanlığı refaha ve mutluluğa kavuşturması bir

tarafa, yoksulluk, yoksunluk ve zulüm altında inim inim inlemiştir. Birinci doğanın dengesi bozdurulmuş, insanlık yabancılaşmanın girdabına alınıp yok olma noktasına getirilmiştir.

5) Kürt Halk Önderi Öcalan, pozitivist paradigmanın ontolojik, epistemolojik ve metodolojik sayıltıları ve kabullerinin oluşturduğu zihniyeti ve uygulamalarını "yeni din" olarak tanımlamaktadır. Olgucu, nesnelci, determinist ve ilerlemeci nitelikleriyle dogmatik, ak-kara, statükocu ve putçu bir din inşa edilmiştir. Pozitivizm kendi zihniyeti, bilgisi ve bilme biçimi dışındaki tüm zihniyet, bilgi ve bilme biçimlerini yadsımaktadır. Kendisini tanrı yerine ikame etmiştir. O, ne söylerse doğrudur, mutlaktır; ne buyurmuşsa gerçekleşecektir. İnsanlığın kurtuluş yolunu o çizmiştir. O'na karşı gelinemez. Bu yönleriyle pozitivist paradigma gelmiş geçmiş dinciliklerden daha fazla insanlığı dogmatizme, ak-kara mantığına ve statükoculuğa mahkum etmiştir. Bağlantılı olarak pozitivizm yaşamın her alanında putlarını da dikmiştir. Milliyetçiliğin, cinsiyetçiliğin, bilimciliğin, tüketim çılgınlığının, bireyciliğin ve ulus-devletin esir almadığı insan yok gibidir. Pozitivizmin putları olan bu olgular kapitalist modernitenin tapınılan olgularıdır. "Kula kulluğu" en vahşi temelde inşa etmiştir. Pozitivist bilimcilik uhrevi dinciliğe karşı çıkarken kendisini dört dörtlük bir dünyevi din olarak hakim kılmıştır.

Pozitivist Sosyal Bilimin Krizi

Pozitivist sosyal bilim pozitivizmi, ontolojik, epistemolojik, metodolojik sayıtlarına bağlı geliştirilmiş olduğu için benzer yapısal krizi yaşıyor. Her ne kadar kendisini "sosyal bilim" olarak tanımlasa da pozitivist sosyal bilim fizik merkezlidir. Fiziki gerçekliklerden hareketle toplumu tanımlamıştır. Doğa bilimlerinin standart modeline göre toplumu analiz etmiştir.

Pozitivist sosyal bilim, zaman ve mekân farklılığını göz ardı ettiği gibi birinci ve ikinci doğa arasındaki farklılığı da göz ardı etmiştir. İkinci doğa olarak toplum, metafiziktir; zihniyet, ahlak, politika, inanç, kültür-sanat niteliğiyle fizik ötesidir. Tüm bu nitelikler olmadan toplumsal gerçeklik meydana gelmez. Öcalan, "İnsanı metafizikten soyutlarsak ya süper bir hayvana ya da süper bir bilgisayara dönüştürülmüş olur," demektedir. Pozitivist sosyal bilim, insanı, Öcalan'ın tanımladığı haliyle "süper hayvan" ve "süper bilgisayar" konumuna düşürerek toplumu ele almıştır. Birinci doğanın yasaları keşfedilip bunlar mekanik tarzda yorumlanıp standart model oluşturularak, toplum, metafizik niteliğinin dışında yorumlanmıştır.

Öte yandan pozitivist sosyal bilim, kapitalist modernite sisteminin toplumsal yaşamı kendi hegemonyası altına alma ihtiyacının bir sonucu olarak geliştirilmiştir. Kapitalist modernitenin sermayedarları, gözcüleri, siyasetçileri ve aydınları feodal sistem yıkıldıktan sonra toplumu kendi paradigmaları temelinde yeniden tanımlamak, düzene sokmak ve yönetmek için pozitivist sosyal bilimi geliştirmişlerdir. Pozitivist sosyal bilimin geliştirilmesindeki bu arka plan görülmeden gerçekliği doğru anlaşılmaz. Kapitalist modernite inşa edilirken dayanabileceği sosyal teori dayanakları geliştirilmiştir. Bu dayanaklar tarih bilimi, ekonomi bilimi, siyaset bilimi, sosyoloji ve antropoloji disiplinleridir. Pozitivist sosyal bilim bu disiplinlerden oluşmaktadır.

Tarih bilimi, egemen sınıfı esas almaktadır: Devlet kayıtları ve arşivlere dayalı resmi tarih anlayışını oluştururken, devletlerin-iktidarların kuruluş ve yıkılış süreçlerini anlatmaktadır; genelde devletçiliğin-iktidarcılığın, özelde ise ulus-devletin zorunluluğunun savunusunu yapmaktadır; bu bilime göre, toplum, ancak devletle-iktidarla var olabilir, devlet-iktidar sahibi olmayan toplumlar inkar edilir.

Ekonomi bilimi, esasında ekonomi olmayan, toplumsal ekonomiyi ortadan kaldıran liberal iktisat teorisidir. Kapitalist ekonomi biçimini ve endüstriyalizmi rasyonelleştirip meşrulaştırmaktadır.

Siyaset bilimi, devlet-iktidar teorisidir. Devletin-iktidarın nasıl kurulacağını, nasıl süreklileştirileceğini anlatmaktadır. Egemenlere toplumu hangi mekanizmalarla daha sık hegemonya altına alıp yönetebileceğinin yolunu göstermektedir.

"Bilimlerin kraliçesi" olarak tanımlanan sosyoloji, bireyciliğe dayanmaktadır. Her ne kadar toplum bilimi olarak tanımlansa da kadın başta olmak üzere toplumsal hakikatin parçalanması, yabancılaştırılması ve yok edilmesi temelinde rol oynamıştır.

Antropoloji, sömürgeleştirilmiş toplumların kapitalist modernite karşısında ne denli "barbar", "ilkel", "geri", "gelişmemiş" olduğunu incelemektedir. Sömürgeleştirilmiş toplumların ne

kadar tuhaf niteliklere sahip olduğunu göstermeye odaklanmıştır. Bu temelde İngiliz antropologları Doğu ve Güney Afrika'yı, Fransız antropologlar Batı Afrika'yı, ABD'li antropologlar Guam'ı ve Amerika yerlilerini, İtalyan antropologlar da Libya'yı araştırmalara konu ederek, kapitalist modernitenin üstünlüğünü, gelişmişliğini ve ilericiliğini göstermek istemişlerdir.

Pozitivist sosyal bilim bu temelde disiplinlere ayrıştırılarak İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve ABD'de üniversitelerde müfredata alınmış ve hegemonik bilgi biçimi haline getirilmiştir. Bu bilimin esas amacı sosyal yaşamla ilgili hakikati açığa çıkarmaktan ziyade toplumsal hakikatin üstünü örtmek ve gerçekleri çarpıtmaktır. Araştırmaları, tartışmaları ve analizleri hep bu temelde olmuştur. Buna göre:

1) Gerek esas aldığı zihniyet ve gerekse de sınıfsal konumlarıyla pozitivist sosyal bilim, egemenlikçidir: "Ya egemen kılar ya da egemenlik altına alır."

2) Pozitivist sosyal bilim, cinsiyetçidir; erkek egemenliğini esas almakta, kadın gerçekliğini inkar etmektedir. Kadını yok sayma, varoluş durumunu ve varlığını görememe üzerine kurulu anlayışıyla onu nesneleştirme ve hiçleştirme konumuna düşürmüştür. Tarihin en büyük kadın kırımlarından biri olan "cadı avı"nın gerçekleştirilmesinde rol oynamıştır. Pozitivist sosyal bilim kadının toplumsal yaşamdaki rolünü göremediği gibi, kadını iradesiz ve kimliksiz bir varlık olarak tanımlamıştır. Pozitivist sosyal bilim açısından kadın, erkek egemenliğinde yaşamaya mahkûm, erkeğin bir uzantısı, karısı ve kölesidir. İkinci cins olmayı, köleliği, erkek egemenliğinde bulunmayı, cinsel meta olmayı kadına reva görmüştür. Pozitivist tarih bilimi, ekonomi bilimi, siyaset bilimi, sosyoloji ve antropoloji kadın hakikatinden bahsetmez. Bu anlamıyla kadın hakikatinin karanlıkta kalmasında pozitivist sosyal bilim temel rol oynayan faktörlerden biri olmuştur. Yine pozitivist sosyal bilim, merkezleri, erkeğe göre düzenlemiştir. Uzun süre akademilerde kadına yer verilmemiştir; daha sonraki süreçlerde yer verilmiş olsa da erkek egemenliği koşullarında ve cinsiyetçi bakış açısıyla yer almıştır.

3) Pozitivist sosyal bilime, Galileocu ve Newtoncu mekanikçilik ve atomculuk kaynaklık etmiştir. Bu nedenle pozitivist sosyal bilim bireycidir, bireyciliğe dayanmaktadır. Bu bilim, bireyin toplumdan bağımsız, kendi başına var olabileceğini, yaşayabileceğini savunur. Bu temelde toplumsallığa karşı bireyciliğin zeminini ve yolunu açmıştır. Toplumsallığından koparttığı bireyleri kapitalist modernitenin egemenliği altına sokmuştur.

Pozitivist sosyal bilim, bireyciliği şahlandırırken sahte özgürlük anlayışını da geliştirmiştir. Özgürleşmenin yolu olarak toplumsallıktan kopuşu göstermektedir. Bireylere, "Toplumsallığınız özgür olmanızı engelliyor; ne kadar toplumsallığınızdan, değerlerinizden koparsanız, o denli özgür olursunuz," diye sesleniyor. Bireycilik kapitalist modernite sistemi için vazgeçilmez olduğundan pozitivist sosyal bilim temel birim olarak bireyciliği tercih etmiştir. Bireycilik geliştirilmeden çağdaş köle işçi sınıfı ve vatandaş ortaya çıkmaz, tüketicilik geliştirilemez. Kapitalist modernite için toplumsallığından kopmuş, bireyci-bencil yaşam peşinde koşan, toplumsallık ve ekoloji karşısında ahlaki ve vicdani sorumluluk duymayan "bireyler" var oluş koşuludur. Pozitivist sosyal bilim de buna hizmet eder.

4) ürt Halk Önderi Öcalan, pozitivist sosyal bilimin toplumu kapitalist moderniteye göre tanımlayıp dizayn etmesini "toplumsal mühendislik" olarak tanımlamaktadır. Pozitivist sosyal bilim, toplumsal gerçekliği olduğu gibi kabul etmez. Kapitalist moderniteye göre yönetilen ve sömürülen bir toplum inşa etmek için adeta teknik bir proje gibi toplumu ele alarak kendi kalıplarına göre biçimlendirmek ister. Bu temelde toplumsal gerçekliği ölçer, biçer; ölçü ve model standartlarına uymayan yönleri Yunan mitolojisindeki Prokrustes gibi ya kesip atar ya da kapitalist modernitenin "demirden kafesi"ne uydurmak suretiyle uzatıp kısaltır. Sanal toplum, gösteri toplumu, magazinel toplum, tüketici toplum... gerçekliği bu temelde inşa edilmiştir.

> **Kapitalist modernite inşa edilirken dayanabileceği sosyal teori dayanakları geliştirilmiştir**

5) Pozitivist sosyal bilim, anti-ekolojiktir. Te-

melde ekonomizme ve endüstriyalizme dayanmaktadır. "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" felsefesini esas almaktadır. Birimci ve sosyal teori yönüyle de kâr aracıdır. Kâr için her türlü sömürüyü ve teknolojik kullanımı meşru görür. Bundan hareketle tarihin en büyük tahribatını yaratan endüstriyalizmin doğayı yaşanmaz hale getiren niteliğini maskeleyerek, teknolojinin yaşamı nasıl "kolaylaştırdığını" vaaz etmektedir. Bu anlamıyla havanın, suyun, toprağın ve toplumun yok olma noktasına getirilmesinde pozitivist sosyal bilim temel rol oynamıştır.

6) Pozitivist olguculuğu, nesnelciliği, determinizmi ve ilerlemeciliği esas alan pozitivist sosyal bilim, felsefeyi ve ahlakı dışlamış ve gözden düşürmüştür. Felsefeyi boş bir uğraş, ahlakı ise aşılması gereken gelenek olarak tanımlamıştır. Pozitivist sosyal bilimin bu nitelikte olması toplumsal gerçeklikten kopuk olmasıyla bağlantılıdır. Pozitivist sosyal bilim, toplum için iyi, doğru, güzel, özgür, eşit ve demokratik olanı araştırmaz, tanımlamaz ve bulmaz; aksine, bu toplumsal niteliklere karşıdır. Kapitalist modernitenin sınırsız bir şekilde hegemonik sistem olması için söz konusu toplumsal nitelikleri gözden düşürüp bastırmıştır.

Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan, "Çokça bilinir, önceden çizilen yollardan yürüyenler, o yolların vardığı köy ve kentlere ulaşmaktan başka bir yere varamazlar," der. Kapitalist modernitenin paradigması olan pozitivizm ile yürünen tüm yollar, kapitalist moderniteye çıkmaktadır. Pozitivist paradigma ile eşit, özgür ve demokratik bir yaşam, toplum ve sistem inşa edilemez. Pozitivist paradigmanın aşılması bu nedenle zorunludur. Eşit, özgür ve demokratik bir yaşam, böylesi bir toplum ve sistem ancak pozitivist paradigmanın aşılması, demokratik, ekolojik ve cinsiyet özgürlükçü paradigmaya göre zihniyet ve vicdan devrimi gerçekleştirilerek inşa edilebilir.

Kaynakça ve Dipnot

Zohar, Donah. (2003). Kuantum Benlik. Doruk Yayınları: İstanbul.

Öcalan, Abdullah: (2002).Sümer Rahip Devletinden Demokratik Uygarlığa: AİHM Savunmaları. II. Cilt. Mezopotamya Yayınları: Köln

Öcalan, Abdullah: (2009). Demokratik Uygarlık Manifestosu: Uygarlık, Maskeli Tanrılar ve Örtük Krallar Çağı. II. Cilt. Aram Yayınları: İstanbul

Öcalan, Abdullah: (2009). Demokratik Uygarlık Manifestosu: Özgürlük Sosyolojisi. III. Cilt. Aram Yayınları: İstanbul.

İmralı'da
21. Yüzyıl'ın Direnişi ve Paradigması

Cevahir Ömürcan

Türk devlet tarihinde İmralı Adası'nın özel bir yeri vardır. Aslında ada cezaevlerinin, evrensel insanlık tarihinde hemen hemen bütün coğrafyalarda ortak bir hikâyesi vardır. Yalnızlaştırmanın, çıldırtmanın ve belki de yaşarken her an öldürtmenin dürtüsüyle, her yer ve zamanda ada cezaevlerinin hikâyesi, bir bakıma birbirinin aynısı olmaktadır. Bu anlamıyla İmralı Adası'nın ve cezaevinin genelde Türk devlet tarihinde, özelde ise Kürt halkının direniş gerçekliğinde özel bir yeri ve önemi vardır. Günümüz itibarıyla adanın/ada cezaevi konseptinin gereklerine baktığımızda, İmralı cezaevinde yaşananların çok farklı olduğunu neredeyse bütün çevreler dile getirmektedir. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın burada ortaya koyduğu direnişi, mücadeleyi ve kendini her gün yaratmayı da sadece dostlar değil, düşman bile hayret ve takdirle izlemektedir.

Öncelikle İmralı'nın nasıl bir sisteme sahip olduğunu, direkt kimlerle bağlantılı olduğunu iyi bilmemiz gerekiyor. Bunu bilebildiğimiz oranda; burada uygulananların ne olduğunu, hangi siyasete ve siyaset merkezlerine bağlı olarak geliştiğini daha iyi anlayabiliriz. İmralı sistemi, 15 Şubat Komplosu döneminde özel olarak hazırlanmış, komplonun bir parçası ve devamı olarak düşünülmüştür. Ondan dolayı da en başta bu ada cezaevinin sistemi ve merkezi, uluslararası güçler ve onların bölgedeki işbirlikçileri tarafından denetime tabi tutulmaktadır. Buradaki amaç, Kürt Halk Önderi'ni gün be gün tüketirken aynı zamanda bir mücadeleyi tasfiye etmektir.

Uluslararası güçler, İmralı sistemi içinde Kürt halkına ve onun önderliğine yönelik geliştirdiği ilk saldırıda idamı gündeme almıştı. Burada oluşturulan mahkemeler ile yürütülen yargılamalar ya da bu minvalde oluşturulan mizansenlerin amacı; "ölümü gösterip sıtmaya razı etmek" ti. Yani idam tehdidini gündemde tutarak, aslında sindirmek ya da kaba anlamda kör bir direnişi geliştirmek hedeflenmişti. Her iki olasılığın gelişmesi durumunda ise ortaya çıkacak sonuç bölgeye, bölge halklarına büyük kaybettirecekti. Durumun farkına varan Kürt Halk Önderliği, komplonun devamı niteliğindeki bu uygulamalar karşısında; bugün sonuçlarıyla birlikte ortaya çıkan ve Kürtler kadar bölge halklarına da kazandıran direnişi geliştirdi.

Her Gün Direnişin Kendini Yenilemesi

Kaba anlamda direnişin ve mücadelenin ne olması ya da nasıl olacağı konusunda yerleşik algılar mevcuttur. Direnişin ve mücadelenin anlam ayrılığı, elde edilecek sonuçlarla ilgili olarak gelişir. Bu anlamda Kürt Halk Önderi'nin içine girdiği duruş, direniş ve mücadele ezber bozan cinstendir. Bundan dolayı da hem karşıtları, hem de diğer çevreler tarafından uzun bir süre anlaşılamadı ya da anlaşılmak istenmedi. O ana değin yapılan hesaplar ve yürütülen tahminler, öngörüler çok farklıydı. İki ihtimal üzerinde mutabık ve sessiz bir beklenti söz konusuydu. Bu ihtimallerden biri kaba anlamda direnmek, kısa sürede kendini yok etmek ve bu şekilde yiğitçe, ama sonuçları itibariyle de dinmeyecek bir savaşa ve yüz binlerce insanın hayatına sebep olabilecek bir yaklaşım geliştirmekti. Birçok zindan direnişinde bu tür örnekleri görmek mümkündür. Fakat buradaki durumun ciddiyeti; uluslararası güçlerin gerçekleştirdiği plan üzerinden daha berrak bir şekilde anlaşılmaktadır. Bu durumu en yalın ve derin bir şekilde gören Kürt Halk Önderi, "[...]Bu direnişi geliştirenlere, bu şekilde canlarını feda edenlere bir borç olarak, onların gerçek yoldaşı ve mücadele arkadaşı olarak bu yöntemi tercih etmeyeceğim. Daha uzun süreli mücadele ve direnişi esas alacağım," diyerek, daha o dönemde İmralı siste-

minin ne kadar yaman olduğunu ve ancak bu şekilde mücadele ile bu sistemin sonuçsuz kalabileceğini ortaya koymuştur. Bu durumu da günü birlik direniş, her gün kendini yenileme ve müthiş bir yoğunlaşma olarak formüle eden Kürt Halk Önderi, haklılığını ise aradan geçen yıllar içinde defalarca teyit etmiştir.

Aynı dönemde göstermelik mahkemeler ile birlikte Kürt Halk Önderi şahsında mücadele ve halk gerçekliği yargılanmaya başlanmıştır. Bu durum karşısında da günlük mücadele içinde olan Kürt Halk Önderi, mahkemeleri de bir mücadele ve direniş alanı olarak belirlemiş bununla birlikte mahkemeye sunulan yazılı belgeler de aslında komplo karşısındaki mücadelenin ve direnişin ne olması gerektiğine, neyi-nasıl yapmak gerektiğine de güçlü bir ışık tutmuştur. Belki de bu dönemin en önemli ayrıntıları, ortaya konulan bu savunmalarla birlikte ortaya konulmuştur.

Savunmalarla Birlikte Yargılamak

İmralı Adası'nda oluşturulan mahkeme, daha başından itibaren yargılamadan ziyade, hükmün ilamı için yoğun bir çaba içine girerken; aynı zamanda bölge genelinde yürütülen şoven politikalar ve ırkçı atmosferin ilk elden farkına varan Kürt Halk Önderi, bu politikaları boşa çıkarmak için mahkemeye kendi kişisel tarihini, toplumsal kimliğinin şekillendiği coğrafyayı anlatan "Urfa Savunmaları"nı sunmuştur. Bununla hem tarihi hem de egemen güçlerin sömürge statüsünün de altında tuttukları Kürt toplumuna dayattıkları tarihsel gerçeklikler üzerinden çözümlemelere girişen Kürt Halk Önderi, toplumsal anlamda daha ilk başlarda iki kavram üzerinden bir gerçeğe dikkat çekmiştir. O temelde de burada Kürt toplumunun tarihsel düzleminde, hem kahramanlığı hem de ihaneti nasıl yorumladığını ortaya koymuştur. Günümüze değin bu kavramlar etrafında nasıl bir tarihsel yolculuk yapıldığını önemli tespit ve çözümlemelerle ortaya koymuştur.

Kürt Halk Önderi'nin içine girdiği duruş, direniş ve mücadele ezber bozan cinstendir

Yine ortaya konulan mücadele ve direniş sürecinde; olgusal anlamda sorunun ne olduğu ve nasıl ortaya çıktığı konusunda da önemli tespitlere giden Kürt Halk Önderi, yıllar öncesinde dile getirdiği, "Tarih günümüzde saklıdır, biz tarihin başlangıcında gizliyiz," belirlemesine uygun çerçeveyi diğer savunmalarında dile getirmiştir. İnsanlık tarihinin bütününe yepyeni bir bakış açısıyla yorum getiren ve bu temelde günümüz sorunlarına yeni çözüm yolları öneren Kürt Halk Önderi Öcalan, "[...]Başkalarını savunmak isteyen önce kendini savunmalıdır, başkalarını yargılamak isteyen önce kendini yargılamalıdır," diyerek savunmalarını ele almıştır.

Aynı süreçte AİHM'e başvuru yapılması ve burada da bir "mahkemenin" yapılıyor olması, Öcalan'ın başlattığı tüm uygarlığı sorgulayan bir zihniyet savaşımına dönüştü. Kürt Halk Önderi Öcalan, yazdığı savunmalarında; tüm uygarlığın doğuşunu ve evrensel tarihin oldukça bilimsel ve felsefi bir çözümlemesini yapmıştır. Özellikle sınıflı toplum anlayışının, din ve mitolojik söylemlerin bunu ne kadar güçlü bir şekilde beslediğini, toplumsal gelişmelerin ve dönüşümlerin de bu gelişmelerde nasıl bir rol oynadığını açıkça ortaya koymuştur. Böylece yıllardır kaba anlamda yürütülen toplumsal mücadelelerin, yapılan tespitlerin temel yanılgılarını da gözler önüne seren Kürt Halk Önderi; "Sümer Rahip Devletinden Demokratik Cumhuriyete Doğru" ismini verdiği savunmasıyla sistematik olarak izaha kavuşturmak istemiştir.

Birey ve Toplumsal Gerçekliği Tanıma-Mücadele Etme

Uygarlık tarihi boyunca olduğu gibi, 20. yüzyılın bütün büyük devrimleri ve direnişleri de tüm yoğunluğuyla sınıfsız-sömürüsüz topluma ulaşma arayışını sürdürmüş olsa da, pratikte bunun gerçekleştirilmesi mümkün olmamıştır. Bunda belirleyici olan etkenlerin başında iktidara ve onun en sistematik olarak kendisini ifade ettiği devlete yaklaşım gelmektedir. Belki bu konuda en çarpıcı belirlemeyi Mihail Bakunin, "Tahtta oturan biri 24 saatte değişir," belirlemesiyle yapmıştır. İmralı süreci öncesine kadar, genel anlamda Kürt Özgürlük Hareketi de kısaca "Reel sosyalist" diye tanımlanan bu 20. yüzyıl kuram ve istemlerine göre strateji belirleyerek

mücadele etmiştir. Ancak ortaya çıkan sonuçlar ve reel sosyalizmin yaşamış olduğu yıkımların da nedenlerinin doğru analizi temelinde İmralı eksenli olarak yapılan çözümlemeler ve gelişen eleştiriler üzerinden yeni bir paradigma ile tarihsel özgürlük yürüyüşü, olması gereken rotasına girmiştir.

Daha öncesinde de vurguladığımız gibi, bu temelde yürütülen çalışma ve söylenen her sözün gayesi; yürütülen mücadelenin neye karşı olduğunu görünür kılma amaçlıydı. Özellikle 2000'li yılların başında İmralı direnişinin bir tarafını bu çözümlemeler ve tespitler oluştururken, diğer tarafta hem bölge de hem de uluslararası alanda siyasette ciddi bunalım ve krizler yaşamaktaydı. Bu dönemde TC'de cezaevi direnişleri, ekonomik krizler, IMF'in dünyanın birçok yerinde işgallere ve isyanlara neden olan ekonomik-politikaları, ABD'nin Irak İşgali, Güney Kürdistan'da yaşanan sıcak çatışmalar, 11 Eylül saldırıları ve bölgeye uluslararası müdahalenin geliştirilmesi gibi onlarca olay birbiriyle bağlantılı ve tetikleyici bir rol oynamıştır. Bütün bu ve benzeri gelişmeler, İmralı'da geliştirilen yazılı savunmalar ile dile getirilen direnişin ne kadar haklı olduğunu da ortaya koymuştur.

Buradan hareketle Kürt Halk Önderi, direnişinin ve çözümlemelerinin merkezine sadece Kürt sorununu ve kimliğini yerleştirmedi. Zaten daha öncesinde de enternasyonal duruş ve mücadele içinde olan Kürt Halk Önderi, İmralı direnişinde bunu daha da ileri götürerek, çevresel sorunları, kadın özgürlük sorununu ve genel anlamda kapitalist uygarlığın yaşadığı krizi tahlil etmeye, bunlarla birlikte Kürt ulusal sorununun çözümünü aramaya başlamıştır. Bu bağlamda da birey-toplum ve paradigma arasında ciddi yoğunlaşmaların yanı sıra perspektiflerini de tüm kamuoyuyla paylaşmaya çalışmıştır. Elbette burada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise komplo saldırısı esnasında ortaya çıkan durumu ifade eden "yetersiz yoldaşlık ve sahte dostluk" cümlesi olmuştur.

İmralı merkezli yürütülen mücadele ve direnişte şunu rahatlıkla görebilmekteyiz; mücadele ve direnişin temel hedefleri ve kazanımları doğrultusunda sürekliliği tartışılmazdır. Ondan dolayı da dinamik ve donanımlı olmayı ön koşul olarak kabul etmektedir. Tüm bunlarla birlikte, aslında geçmişten günümüze Kürt Halk Önderliği'nin hem dostluğa hem de yoldaşlığa yüklediği anlam bütünselliği içinde klasik ve ezberi aşmayan yaklaşımlara ve tarzlara yer yoktur. Zaten bunun bir sonucu ve neticesi olarak komplo gibi çok devletli ve küresel sermayedarların katıldığı bir saldırı gündeme geldi. Buna dikkat çeken Kürt Halk Önderliği; bunun önemle üzerinde durarak, doğru yoldaşlığı kapsamlı bir şekilde değerlendirdi. Özellikle komplo süreci ve devamında ortaya konulan yetersiz mücadele ve eylem çizgisini kabul etmedi! Bunun yerine PKK'nin yeniden yapılandırılmasını, hatta daha kapsamlı bir mücadeleyi geliştirebilmesi için halkı da içine alan bir kongre hareketi olarak örgütlenmesini daha uygun gördü.

Yeni Paradigma: Ne Yapmalı, Nereden Başlamalı ve Nasıl Yaşamalı?

İmralı'da direniş ve mücadele iç içe gelişirken, bölgede de yeni konseptler ve projeler devreye giriyordu. Sistem yaşadığı krizi bölgesel müdahaleler, yeni ittifaklar ve yapılanmalarla aşmaya çalışıyordu. Bazen ekonomik krizler yaratıyor, bazen de sıcak çatışma ortamlarında aradığını bulmaya çalışıyordu. Özellikle bu müdahalenin Ortadoğu'ya düşeni ise daha çok çatışma, kıyam ve katliam oluyordu. Tüm bunlarla birlikte çözüm için de artık daha yüksek sesli tartışmalar, ne yapılması, nereden başlanması ve nasıl yaşanması gerektiğine dair görüşler ortaya çıkıyordu. 2004 yılında Kürt Halk Önderi, Atina Savunması'nın ardından tekrardan AİHM için "Bir Halkı Savunmak" adlı savunmasını yazdı. Bu savunmada çevresel felaketlerden tutalım da mühendislik ürünü olarak saptırılmış ve inşa edilmiş toplumsal gerçekliklere, devlet denilen canavarın nasıl bir iktidar mekanizması ve tahakküm sistemi olduğuna yönelik kapsamlı değerlendirmelerde bulundu. Özellikle bu savunmada dile getirilen ekolojik belirlemeler, toplumsal gerçekliğin kuantumik zihniyet kalıpları üzerinden yorumlanması, in-

Kürt Halk Önderi, direnişinin ve çözümlemelerinin merkezine sadece Kürt sorununu ve kimliğini yerleştirmedi

sanlık tarihinde çığır açan niteliklere sahip olması açısından son derece önemlidir. Elbette ilk olduğunu söyleyemeyiz, daha öncesinde de çeşitli düşünürler ve sosyal bilimciler bu belirmelere benzer değerlendirmeler yapmış, kralın çıplak olduğunu görmüşlerdir. Fakat burada Kürt Halk Önderi'ni onlardan ayıran en temel özellik şudur: Yaptığı belirlemeleri herhangi bir düşünce kuruluşunun ya da herhangi bir araştırma kürsüsünün sınırları içinde hapsetmemiş, onu, toplumun enerjisine ve örgütüne dönüştürmeye çalışmıştır. Bu anlamda 2004 yılı, İmralı direnişi ve yeni paradigma olgusunda, önemli bir kilometre taşı ve belli bir netleşme zamanına da tekabül etmektedir.

Öcalan'ın hem dostluğa hem de yoldaşlığa yüklediği anlam bütünselliği içinde, klasik ve ezberi aşmayan yaklaşımlara ve tarzlara yer yoktur

Ekoloji sorunuyla yüzleşen bir toplumsal çözümleme, sistem karşıtı hareketlerin ve tüm ötekilerin de içinde olduğu birleşik bir mücadele alanı olarak, evrenselden yerele ya da tam tersi bir mücadelenin vazgeçilmez olduğuna dikkat çeken Kürt Halk Önderi, aynı zamanda birincil doğanın başlangıç noktası olarak da ekolojiye dikkat çekmişti. Buradan hareketle binlerce yıllık tarihsel süreci çözümleyerek günümüze değin bütün evreleri ve toplumsal evrimleri, sonuçlarıyla birlikte değerlendirmiştir. Burada önemli olan salt neolitik devrimle sınırlı bir algı yaratmak ya da Sümeroloji uzmanı olma değildir. Aynı dönemde uygarlığın bütün uğrak yerlerinde ve resmi ideolojilerinde derinleşme elbette önemlidir, fakat İmralı mücadelesi ve direnişiyle Kürt Halk Önderi günümüzün tarihsel başlangıcına dikkat çekti. Ondan dolayı da sorunun başlangıç noktası olarak ekolojik çözümün vazgeçilmezliğine değindi.

Bununla bağlantılı olarak kadın konusuna da dikkat çeken Kürt Halk Önderi, "Yarım kalmış çalışmam," diye ifadelendirdiği bu alanda, büyük çözümlemeler ve önemli perspektifler açığa çıkarmıştır. Toplumsal sapmanın başından günümüze değin tüm hâkim ideolojilerde ve iktidar mekanizmalarında, en yoğun ve acımasız saldırılar erkek egemen sistem üzerinden kadına karşı yürütülmüştür. Kapitalist modernite dönemiyle birlikte kadının hem genelevlerde hem de özel evlerde olduğu kadar, serbest pazar ekonomisinin neredeyse her alanında ve metaların kraliçesi konumuna düşürülen kadının özgürlüğünü, toplumun özgürlüğü olarak ifade eden Kürt Halk Önderi, hem bu konunun önemine hem de içinde bulunduğumuz durumun "kölelik ötesi" olduğuna da dikkat çekmiştir.

Tüm bunların yanı sıra bu dönemde yapılan en önemli çözümleme, kuşkusuz devlet mekanizması ve işlerliği üzerine olmuştur. Toplumun nasıl bir cendereye alındığını, devletin yaşamın tüm alanlarında özellikle egemen sistem anlayışıyla birlikte nasıl bir hakimiyet alanı oluşturduğuna yönelik önemli çözümlemeler geliştiren sayın Öcalan, İmralı gerçekliğinde, "Bunun da doğru mücadelesi nasıl olacak?" sorusuna önemli cevaplar geliştirmiştir. Özellikle 20. yüzyılın devrimcilerinin, ulusal kurtuluş hareketlerinin ya da sosyal demokratların içine düştüğü temel yanılgıyı ortaya koyarak, çözümün de ancak buradan başlayabileceğine dikkat çekmek istemiştir. Devletin sosyalisti olmayacağını vurgularken, devletin varlığının aslında özgürlük alanlarını ve toplumsal yaşamın biraradalığını-bütünselliğini kabul etmeyeceğini kapsamlı bir şekilde dile getirmiştir. O temelde de demokrasiye duyarlı devlet ya da devlet artı toplum formülasyonu üzerinde bir yoğunlaşma açığa çıkarmıştır. Bunun için devleti ele geçirmek ya da direkt olarak yıkmak yerine, devletin hakimiyet alanlarını sınırlandırmanın ve bununla birlikte toplumsal yaşam alanlarının daha da güçlendirilmesinin önemine dikkat çekerken, evreni ve toplumu da bu düzlemde kuantum fiziğinin belirsizlik ilkeleri üzerinden de mücadele etmesi gerektiği yönünde kanaat geliştirmiştir.

Çözüm: Daha Çok Toplum, Daha Çok Özgürlük

Tarihin birçok durağı ve kırılma anı genelde ironik! Belki de bu işin mayasında ya da tabiatında bu vardır. İmralı'nın son 16 yıllık tarihine yakından baktığımızda, bu gerçeklik kendisini defalarca pekiştirmiştir. Kürt Halk Önderliği'ne yönelik İmralı'da geliştirilen saldırıların en önemlisi olarak yalnızlaştırma yani tecrit esas

alınmıştır. O nedenle de denizin ortasında bir ada ve adada bir hücre tasarlanmıştır. Çünkü sistem yöneticileri ve hakim sınıflar insanın yegane gücünün toplumsal gerçeklikten geldiğini hesap etmiş, İmralı sisteminde de bunu bir karşı silah olarak kullanmak istemişlerdi. Kürt Halk Önderi bu durumun farkında olduğu için, "Herhangi biri buraya 24 saat dayanamaz," diyerek durumun ciddiyetini, yakıcılığını gözler önüne sermiştir.

Kürt Halk Önderliği'ne yönelik İmralı'da geliştirilen saldırıların en önemlisi olarak yalnızlaştırma yani tecrit esas alınmıştır

İroni ise burada ortaya çıkıyor; egemenlerin yalnızlaştırarak çözmek, sindirmek ve yenmek istediği sayın Öcalan, mevcut koşullara ve fiziki ortama aldırmaksızın kendisini çoğaltmayı, bunu da toplumun oluşturduğu güçle sağlamayı hedefliyordu. Bu temelde de uzunca bir süredir sorguladığı denemeler, yaptığı tahliller ve dile getirilen çözümlemelerin ardından, toplumsal yaşamın ancak toplumun dahil olmasıyla birlikte gelişebileceğini ortaya koydu. Bu temelde de 2005 yılında yaptığı çağrı ile ilk başta KKK sistemini (Komên Komalên Kurdîstan)-KCK (Komên Civakên Kurdîstan) ilan etti. Burada çözüm ve yeni yaşamın paradigması da net bir şekilde ortaya çıkmış oldu.

Daha öncesinde olduğu gibi devletin kendine ait olmasını hedefleyen bir yaklaşım tamamen aşılarak, bunun yerine toplumun kendini örgütlemesi ve bunun da yaşamı idame ettirmesi yeni dönemin ve paradigmanın mücadelesi olarak benimsendi. İmralı'da ortaya çıkan bu muazzam direnişin ve mücadelenin geldiği bu nokta, aynı zamanda Kürt sorunu çözümü ekseninde sistem krizinin de aşılmasını hedeflemektedir. Böylesine büyük ve insanlığın binlerce yıllık tarihine müdahale anlamını da taşıyan bu paradigmasal doğuş, Kürt Halk Önderliği şahsında zaferin gündelik yaşama yansıması, sonuçlandırılması olmaktadır. Bu anlamıyla da başından itibaren İmralı işkence sistemine baktığımızda; yaman bir mücadelenin ve anı anına bir direnişin geliştirildiğini, bunun da milyonlarla bütünleştiğini görmekteyiz. Bu dönem içerisinde fiziki yönelimler karşısında bu minvalde sert cevaplar, toplumsal ayaklanmaları da barındıran reaksiyonlarla karşılaşan sistem sözcüleri ve egemenleri, itiraf edemeseler de her gün daha çok kaybettiklerinin farkındadırlar...

Bugün, İmralı'da yıllar öncesinde Kürt Halk Önderi'nin belirttiği gibi: "Yalana dayalı düzen kaybedecek, özgürlük kazanacaktır."

İlerlemecilik

Halil Dağ

İlerleme fikri her zaman için toplumları cezbeden bir fikir olmuştur. İlerlemek! Durulan yerden başka bir yere varmak ve sonra yeni yerler ve şeyler keşfetmek! Keşfettikçe varılan hiçbir yeri yeterli görmemek ve daha ilerisini istemek!

Bu terim, sadece fiziksel olarak "bir yerden başka bir yere gitmek" anlamını taşımıyor. Ama ilk bakışta insanın doğasıyla, analitik zekâsı ve keşfetme merakıyla ilgili masum bir kavram gibi görünüyor. Gerçekten de insanın zaman ve mekân olgusunu aşmasını sağlayan bir keşfetme arzusu vardır. Bu arzuyu her durumda olumsuz olarak değerlendirmek kolay değil. Öyle olsaydı toplumsal ve bireysel gelişim diyalektiğine etki eden zihinsel ve eylemsel tüm süreçlerin ve yaratıların anlamsız olduğunu iddia etmek gerekecekti -ki bu da ontolojik açıdan kendimizi inkâr etmek anlamına gelirdi.

İnsandaki arayış hali ve ilerleme, keşfetme arzusu, Platon'un o ünlü mağara örnekleminde olduğu gibi, insanı mağaranın dışına bakmaya ve dışarıda ne olduğunu öğrenme çabasına sevk etmiştir. Bu çaba tarih boyunca toplumsallaşma adına sahip olduğumuz ve yarattığımız her şeyi bize sağlamıştır. Peki ne oldu da ilerleme ve keşfetme arzusundaki o masumiyet yok oldu ve ilerleme kavramı gerilemeye tekabül eden bir kavrama dönüştü. Ay'a gidebiliyoruz, Mars'a, Jüpiter'e keşif araçları gönderebiliyoruz, güçlü teleskoplarla evrenin derinliklerini gözlemleyebiliyoruz, yakın zamanda Mars'a insan kolonisi yerleştirmeyi planlıyoruz, yer altında-yer üstünde ve ikisini çevreleyen o sonsuz boşlukta neler olduğunu çok az da olsa çözmüş durumdayız, henüz bilmediğimiz pek çok şey var ama daha ileriye gitmek için dizginlenemez bir arzuya sahibiz; dinozor fosillerinden elde ettiğimiz DNA'larla zamanı milyonlarca yıl geriye döndürüp soyu tükenmiş bu canlı türünü tekrar diriltmeyi bile planlıyoruz. Üstelik koca bir kentin ortasına 10 milyon TL ödenerek yapılan maketinden daha sahici ve onun kadar görgüsüz bir savurganlık da içermiyor bu planımız. Dahası da var; nano-teknoloji, siber uzay araştırmaları, yapay zeka, insansız hava ve kara araçları, klonlama, iletişim teknolojilerindeki büyük ilerlemeler vs. daha pek çok keşif ve kavram literatürümüze eklenmiş vaziyette. Cilalı Taş'lardan, tek bir düğmeye basıldığında milyonlarca insanı yok edebilecek nükleer silahlara vardık!

İlerliyoruz; ama nereye ve nasıl? Bu ilerlemenin bedeli nedir? Yolun sonunda neyle karşılaşacağız? Ya da ilerlemecilik bir yolsa eğer, bu yolun sonu var mıdır? Modern zaman düşünürlerinin gündemini meşgul eden bu gibi yığınca soru mevcut. Tarihin düz-ilerlemeci bir çizgide gerçekleştiği teorisini kabul etmiş olsaydık bu sorulara kolayca cevap verip "Dün şu oldu, yarın da kesin olarak şu olacak," diyerek işin içinden çıkabilirdik. Ya da yaradılışla ilgili dinsel açıklamaları benimseyip bu soruları sorma ihtiyacı da duymadan mutlak sonu bekleyebilirdik, ama her iki durumda da belirsizlik ve "Ya anlatıldığı gibi değilse?" sorusu kafamızı kurcalardı. Aslında bu soruların cevabı o kadar da karmaşık değil, zira ilerlemecilik bir ideoloji olarak son birkaç yüzyıldır gündemimize girmiş bir terim. İlkçağ filozoflarına kadar uzanan fikri bir arka planı olmakla birlikte asıl olarak aydınlanmacı ideolojilerin ve sanayi devrimiyle birlikte ortaya çıkan bilimsel-teknolojik gelişmelerin bir ürünü. Sadece bir fikir değil bir eylem perspektifidir aynı zamanda ve en çok da kapitalizmin temelini oluşturur. Ama Marksizm de bu fikriyattan ziyadesiyle etkilenmiş ve onun tersten bir uygulayıcısı olmuştur. Özellikle, tarihi, düz-çizgisel bir ilerleme üzerinden okuması bu konudaki önemli zaaflarından birini oluşturmaktadır. Bu başlı başına irdelenmesi gereken bir konu ve üzerinde yoğunca tartışma da yürütülmektedir. Daha somut ele alındığında, bu ideolojinin zaman-mekân algılayışı, toplum tasarımı ve bu alanlarda yol açtığı yıkımlar güncel açıdan en fazla irdelenmesi gereken konular oluyor.

İlerlemeciliğin Zamanı ve Mekânı

"Eğer edebiyatın bize öğrettiği bir şey varsa o da istencin pençesi sonsuza uzandığında mümkün olan tek sonucun trajedi olduğudur. Tarihin bize öğrettiği bir şey varsa o da birinin istencini başkasına dayatmasının zulüm ve savaşın doğası olduğudur. Eğer insanlığın bize öğrettiği bir şey varsa o da saygılı olmamız gerektiğidir. Bu, en çok gelecek ile ilişkimiz için geçerlidir

-ki vasiyetimiz de geleceğe hitaben yazılmıştır," der Jay Griffits, "Zamana Kaçamak Bir Bakış"ta.

Gerçekten de uygarlık tarihi tam da edebiyatın, tarihin ve insanlığın öğrettiği bu üç dersin, tersinin yapıldığı bir tarihtir. İstencin pençesinin sonsuza, başkasına ve geleceğe dayatılmasının yol açtığı trajik sonuçlar uygarlık tarihinin en belirgin özelliğini oluşturur. Bu, bir yanıyla da kaçınılmaz bir sonuçtur. Çünkü sonsuzluk fikri etrafında ortaya çıkan tüm öğretiler önünde sonunda tahayyül ettikleri o noktaya ulaşmak için başlangıcı tahrip etmekte bir sakınca görmemişlerdir. Sadece tahrip etmekle de sınırlı kalınmamış o başlangıçların inkârına da gidilmiştir. İlerlemecilik işte bu inkârın ideolojisidir ve bugün sahip olduğumuz her şeyin zamansal ve mekânsal temelini reddeder.

Tarihin, istencin başkasına dayatılmasının zulüm ve savaş olduğu yönündeki dersini bu sonsuzluk iddiasının ve inkârın yol açtığı trajik ve kanlı pratiklerden öğrendik. Bir kere ilerleme ve sahip olma istenci doğduktan sonra bunun dizginlenmesi ve ahlaki sınırlarda tutulması mümkün değildi zaten. "Bugün bulunduğumuz yerden daha iyi bir yerde olacağız" iddiasına kim karşı koyabilirdi ki? Buna göre iktidar, devlet, sınıflar, imparatorluklar, tekno-hiyerarşi, bilimcilik "sonsuzluğa" ulaşma ve ilerleme sürecinde mutlak gereksinimler olarak ele alınmalıydı. Çünkü tüm bu kurumlar ve pratikler hayatlarımızı nizama sokacak, "vahşi doğa"ya karşı savaşma gücü elde etmemizi sağlayacak ve bu kurumlarla bütünleşmiş tüm dinsel/politik yapılar da "birbirinin kurdu" olmaya teşne olan doğamızı disipline ederek geleceğe ilerlediğimiz yolda engel oluşturabilecek pürüzleri gidermiş olacaklardı. Yol böyle belirlendikten sonra "insanlığa, geçmişe, zamana, mekâna, geleceğe saygı duymanın" romantik ve aptalca bir beklenti olarak görülmesi gayet doğaldı. Olduğumuz yerde kalmak! Bu istek aptalların ve bilimin "tanrısal" gücünü anlamayanların ileri sürebileceği bir görüş olabilirdi ancak! Oysa olduğumuz yerde kalmak, her koşulda gerilemek ve insanlığa, toplumsallığımıza yararlı olabilecek gelişmeler yaratmaktan uzak kalmak anlamına gelmiyordu; ama ilerlemecilere göre bunu istemek anakronizmden başka bir şey değildir.

Pascal, "İnsana dair tüm sorunlar durduğumuz yerde kalmak istememizden kaynaklanır," derken yerden göğe kadar haklıdır. Bununla ilerlemeciliğin zaman ve mekânla ilgili yıkıcı etkilerine göndermede bulunur ve ikisi arasındaki kopmaz bağa dikkat çeker. Bu bağ, sonu mutsuzluk ve yeryüzüne yayılmış kolektif bir anksiyeteyle biten bir hikâyeyi anlatıyor. Modernitenin hikâyesidir bu. Modernite, sarıldığı o ilerlemeci ideolojisiyle insanoğlunun başlangıçtan kopuşuna ve bir daha oraya dair birikimlerini ve öykülerini hatırlayamamasına yol açtı. Bu hem tarihsel (zamansal) bilinçten hem de mekândan kopuştur. Mekân terk edildikçe tarihsel hafıza da çöküntüye uğradı; geriye dönülüp bakıldığında ise ilerlemeciliğin yol açtığı yıkımın toz bulutundan başka bir şey görünmemektedir. Daha da kötüsü bugünün insanı için, o geçmiş, merak konusu bile olmaktan çıkmıştır artık. Şu öğretilmiştir; "geride bıraktığın tüm zamanlar ve mekânlar geriliğin ve ilkelliğin taşıyıcısıydılar." Seni mutlu edecek şey o küller ve mekânlar değil yeni zamanın ve ilerlemenin somut göstergeleri olan teknoloji harikası yaratımlar ve bu yeni düzene uygun dizayn edilmiş mekânlardır. O yüzden geriye değil, ileriye bak ve ilerlerken önüne çıkan hiçbir engeli tanıma!"

İlerlemecilik son derece politik ve hepsi de ortak olanı çalıp çok az kişiye veren modern kapitalizme dair tüm süreçleri kapsar. Zaten ilerlemeci ideolojilerin ortaya çıkışı kapitalizmin ortaya çıktığı döneme denk düşer. Başlıca hedefi; insanlığın tarihsel hafızasını oluşturan ve o hafızada yer edinen tüm süreçleri ve mekânları yok ederek kendi paradigmasına uygun yeni süreçler ve mekânlar yaratmak, ama zaman içinde açgözlü büyüme arzusuyla bağlantılı olarak o mekânları ve süreçleri de yok etmeyi içeren döngüsel ve sonu belirsiz yolculuklar yaratmaktır. İlerlemeci fikirlerin ve pratiklerin hemen hepsi tarihsel mekândan (insanı insan yapan, onun toplumsallaşmasını sağlayan tüm yer ve kaynaklardan) kopukturlar. Sadece kopuk da değil, tüm bu mekânlara ve kaynaklara düşmanlık da beslerler. Zira zaman ve mekân bilinci, yani tarihsel bilinç, insanın geçmişiyle bağ kurmasına yol açar ve bu bağ kurma edimi, her şeyi tüketmek için önce hafızayı tüketmeyi şart sayan söz konusu ideolojiye tezat oluşturur. Bu nedenle de ilk önce insanın diğer canlılarla ve doğayla ilişkilerinde doğuştan sahip olduğu birlik ve aitlik duygusuna saldırarak onu tahrip etmeye çalışır. Böyle olduğu için de ilerlemeci ideolojilerin tahayyül ettiği gelecek, geçmişin yokluğudur. Duracağı yeri bilmez, yarattığı her mekân ve zamana yüklediği her anlam geçici ve

izafidir. Muhteşem ve emsalsiz addettiği hiçbir nesne neolitik dönem insanının yarattığı herhangi bir araç kadar insanlığın geleceğinde kalıcı bir yer edinme potansiyeline sahip değildir.

Modernitenin ilerlemeciliğine dikkatli bir gözle bakıldığında aslında aynı yolculuğun tekrar tekrar yapılmasından başka bir nitelik taşımadığı görülecektir. Ama bu tekrarlama halinin insan ve doğa için bir bedeli vardır. Her tekrarda bir öncekine göre daha büyük bir eksilme ve yıkım yaşanmaktadır. İlerleme hep ileriye doğru bir hamle gibi görünse de bu karakteri yüzünden bir gerilemeye tekabül eder. Bir sonraki adım ve üretilen nesneler öncekine göre mükemmellik kazanmış gibi görünür ya da öyle görmemiz istenir bizden, fakat gerçekte olan şey o sonraki adımın kazandığı "mükemmelliğin" daha büyük bir kaynak tüketimiyle gerçekleşmesidir. Her ileri adım birden fazla şeyin kaybı pahasına atılmaktadır. Üstelik kaybedilen bu şeylerin yerini doldurmak da mümkün değildir artık. Gerçekten de büyük bir minnet duygusuyla takdir etmemizi istedikleri şeyler katilin kurbana "Seni öldürüyorum ama bunu senin için yapıyorum," demesine benziyor. İlerlemecilik, doğa ve üzerinde yaşayan canlılar için telafisi imkânsız yıkımlara ve ölümlere sebep olurken kulağımızda yankılanan söz "her şeyi sizlerin iyiliği için yapıyoruz" sözüdür. Sadece var olduğumuz ve yaşadığımız mekânların tüketilmesi de değil söz konusu olan. Dünyanın dışındaki mekânlara da bu dayatılmaktadır. Siber uzay çalışmaları ve uzaya yönelik hayallerin ve projelerin içeriğine bakıldığında "yeni" ve "ileri" olana ulaşma arzusunun tahripkâr etkisinin nerelere kadar uzandığını, uzanabileceğini görebiliriz. Bugün bilimciliğin geldiği nokta özellikle mekân'a dönük tasavvurları bağlamında "terraforming" adı verilen noktadır. Ama tuhaf bir çelişkiyi barındırıyor bu terim. Bir gezegeni yaşanabilir hale getirme anlamına gelen bu kavram, trajikomik bir tablo yaratıyor. Yaşanabilir hale getirilmeye çalışılan mekânlar kendi dünyamızda değil henüz ayak basamadığımız ama ulaşmak için gece gündüz çalıştığımız başka gezegenlerdir. İlerlemeciler ve bilimciler dünyayı tüketirken, başka gezegenlerde yaşam koşulları yaratma iddiasında bulunuyorlar! Mars yüzeyinde termonükleer patlamalar gerçekleştirerek gezegeni ısıtmak ve sera gazlarını kullanarak ya da güneş ışınlarının Mars'a yansımasını sağlamak için gezegenin atmosferine dev aynalar yerleştirmekten söz ediyorlar. Daha da ileri gidenler var; bunlar da Satürn'ün buzla kaplı uydularından birini patlatıp parçalarının "Mars'a çarpmasını sağlamaktan bahsediyorlar. Buna da "kontrollü kıyamet" adını veriyorlar. "Kontrollü kıyamet" kavramı tıpkı kapitalizmin küresel ekonomik krizlerini yumuşatmak için tedavüle sürülen "sürdürülebilirlik" yalanına benziyor. Ne var ki ekonomik planlamalarda sürdürülebilirliği sağlama kısmen insanın elinde olsa da doğada veya evrenin herhangi bir noktasında "kontrollü kıyamet" yaratma girişiminin sürdürülebilir olduğunu iddia etmek saçma bir iddiadır. Zira doğaya veya evrende herhangi bir mekâna yapılan müdahalelerin ve "kontrollü kıyamet" senaryolarının sonucunun ne olacağını belirlemek insanın elinde değildir ve bu adımların gerçek bir kıyamete dönüşmesi hiç de uzak bir ihtimal değildir. İlerlemecilik tam da bu yüzden, insan doğasında bulunan ve bir noktaya kadar masum kabul edilebilecek olan öğrenme, keşfetme, yaratma güdüsünü su istimal eden akıldışı bir ideolojidir. İlginç olan ise bu akıldışılığını mutlak bir akılcılık ve bilimsellik iddiasıyla ileri sürmesidir. Bir miktar haklı olduğu da söylenebilir aslında. Çünkü bilimsel-teknik ilerlemelerin sağladığı elle tutulur olanaklar beraberinde bu yıkım pratiğini ve girişimlerini tetikliyor. Gerçekleştirilmesi olanaksız gibi görünen şeylerin bile gerçekleştirilebileceği inancına yol açıyor. Akıldışılık her ne kadar fütüristtik önermelerle yaratılan "mutlu ve olağanüstü bir gelecek" tasavvuruna sahip olsa da bu gelecek ütopyasının gerçekleşebileceğine inanan geniş yığınların varlığı, umut satıcılığını kolaylaştırıyor.

Modern insanın gelecek üzerine düşünebilmesinin olanakları yukarıdaki iddiaya rağmen aslında ilerlemeci ideolojiler tarafından ortadan kaldırılmıştır. Bu bir çelişki gibi görünse de öyle değildir. Yüz yıl sonra ne olacağı, insanlığın neyle karşılaşabileceği bugün o "mutlu ve olağanüstü gelecek" adına atılan adımların yüzyıl sonra insanlık için ne tür tehlikelere kapı aralayacağını düşünmek günümüz insanı için anlamsız bir edimdir. Zaten bunu düşünebilmenin olanağı da yoktur, çünkü geçmişte ne olduğu ve kendisi de şu an içinde yaşadığı zaman ve mekânın geçmişle bağının ne olduğu konusunda belirgin bir fikre sahip değildir. Bu nedenle de modern insan bir yüzer-gezer "şimdiki zaman" algısıyla yaşamakta ve şu an sahip olduğu şeylerin, ola-

nakların hiçbir biçimde değişmeyeceğini ve ortadan kalkmayacağını sanmaktadır. Gelecekte ne olacağını nasıl olsa görmeyecektir, o zaman onun üzerine kafa yormanın da anlamsız olduğuna inanır. İlerlemecilik, ideolojik bir kurgulama olarak tam da bu duyguyu hâkim kılmak ister ve bunun için iki şeye saldırır. Bunlardan birincisi doğadır, ikincisi ise maddi öznel varlığıyla insandır. Doğa, "gelecek güzel zamanlara ulaşmak için" mutlak suretle kontrol altına alınması gereken bir mekândır; insan ise bu "güzel zamanlara" ulaşma sürecinde öznelliğiyle engel oluşturma potansiyeli taşıyan bir varlıktır. Dolayısıyla tüm manevi bağlarından uzaklaştırılıp, zaman bilinci köreltilmesi gerekendir!

İlerlemeci ideolojiler bu sebeple her şeye hükmeden bir ekonomi için hükmedilen bir zaman ve doğa istemektedir… Doğanın özgür zamanı kendi özgür yasalarıyla işler ve onda hükmetme yoktur. Varlıkta, yoklukta oluş halleri de bu özgür zamanın yasalarıyla işler ve ona göre gerçekleşir. Doğa, zaman içinde kendi araçlarıyla canlılık kazanır, yenilenir ve çoğalır. İlerlemecilik doğa-zaman ilişkisini bu özgür yasalardan kopartır. Ayarlanabilir ve yön verilebilir bir doğa ve insan yaratmak için buna ihtiyaç duyar. Doğa, saatin hızıyla hareket etmeye ve düzenlenmeye zorlanırken bu zamansallaştırma mekânın ve mekânda yer alan tüm canlı varlıkların standartlara bağlanmasını getirir. Artık suyun özgür akışı ve kendi zamanı yoktur; akışı da ömrü de yani varlık zamanı da endüstriyalizmin ihtiyaçlarına göre düzenlenir. Zaman ve mekân üzerindeki bu hükümranlık ile devlet ve iktidar aygıtlarının insan ve toplum üzerindeki hükümranlığı/düzenleyiciliği ve standartlaştırıcılığı, aynı zihniyet kodlarının bir ürünü olarak ortaya çıkar. Eskiden insanlar doğanın döngüsüne göre hayatlarını düzenler ve ona göre organize olurken, ilerlemecilik doğanın döngüselliğini, mevsimleri ve biyolojik çeşitliliği mutasyona uğratarak onu kendi kâr politikasının döngüsüne göre düzenlemeye başlamıştır.

İlerlemeciliğin tüm versiyonları zaman ve mekân üzerinde iktidar oluşturmayı bir varoluş problemi olarak görmektedir. Hemen hepsinin, zamanı kendinden başlatma gibi bir saplantısı vardır. Zamanı bölümlemek ve kendinden başlatmak bir iktidar göstergesi olduğundan bütün hegemonik yapılar bu yola başvurmuşlardır. Zaman üzerinde iktidar kurmak demek o iktidar kurucularının ilerleme adına başkalarının aleyhine olacak şekilde kaydettikleri her gelişmeyi biricik ilan etmelerini kolaylaştırmaktadır. Örneğin Amerika'nın keşfi insanlık tarihinde büyük bir ilerleme olarak sunulur. Keşfedilmemiş olsaydı sanki oradaki yerlilerin varlık-zamanı ve mekânı yokmuş gibi görmezden gelinir. Bu keşfi gerçekleştirenler bunu her konuda dünyanın geri kalanından daha ileride olduklarının ve ilerlemenin ancak kendileri gibi aklın, teknolojinin, bilimin sahipliğini yapanlara has olduğunun propagandasına dönüştürmüşlerdir. Keşfi de bunun bir nişanesi olarak tarihin yeni ve biricik bir aşaması olarak sunmuşlardır. Evet, gerçekten de kıta keşifleri sadece insanın meraklı doğasının ve yaşadığı dünyayı öğrenme, tanıma arzusundan ileri gelen bir eylem olsaydı ve sadece bu niteliğiyle sınırlı kalsaydı, herkes için önemli bir adım olarak kabul edilebilirdi, ama gerçek öyle değildi. Kıtanın keşfi aynı zamanda kıtanın ve üzerinde yaşayanların yok edilmesinin başlangıcıydı. Asıl sahipleri ve doğası, zenginlikleri kâr ve sömürgecilik arzusunun kurbanı oldu. Ancak bu sonucun ortaya çıkmasına yol açan akıl, bunu, tarihi kendinden başlatma ve bunu da muazzam bir ilerleme olarak sunmaktan geri durmadı. Kendisinden önce o işgal ettiği mekânda yaşayanları yok ederek zamanı kendinden başlatma yoluna gitti.

İlerlemecilerin lügatında "önce" kavramı yoktur. Hep sonraya, geleceğe dairdir dilleri. Bu sonracı dil insanlığın onlar yüzünden karşı karşıya kaldığı problemleri gözden kaçırtmak için başvurulan bilinçli bir dildir. Bu açıdan "biz tarihin başlangıcında gizliyiz" deyimi ilerlemeci için bir anlam taşımaz, hep müphem bir "sonralığa" göndermede bulunur. Sonra, gelecekte, ileride sözcükleriyle belirsiz bir gelecek umudu pompalarken o umudun ancak kendi tahayyüllerine ve tasarımlarına biat edildiği ölçüde gerçekleşebileceği fikrini benimsetmeye çalışır. Kendi tasarımlarını mutlak ve biricik seçenek olarak sunup rıza üretmeye çalışırken ilerlemeciliğin yarattığı yıkımları gözden kaçırmaya ya da en azından "gelecekteki cennet" için ödenmesi gereken küçük bir bedel olarak gösterip meşrulaştırmaya çalışır. "Öncenin" dilden çıkartılması başlangıcı reddetme anlayışından kaynaklanır. Çünkü başlangıçları, yani "önce"yi bilmek, tarih boyunca insanlığı yıkıma sürükleyen pratiklerini bilmeyi sağlar ve bunu biliyor olmak şu anda gerçekleşenin neye yol açacağını da bilme ve onu sorgulama gücü

kazandırır. Formül basittir: Geçmişi bilmiyorsanız bugünü, bugünü bilmiyorsanız geleceği kestiremezsiniz! İlerlemecilik işte bu bilinci yok etmeye çalışır; hafızayı öldüren bir dil üretir. Geleceğe yönelik bir dil oluştururken insan zihnini hedef alır. İnsan zihnini ilerleme cazibesinin oluşturacağı bir "mekân" olarak ele alır ve fiziksel dünyanın ötesine uzanarak metafizik bir hayal dünyası ve gelecek distopyası yaratmaya çalışır. Bunu başardığı oranda "çılgın projelerinin" hiçbir toplumsal tepkiyle karşılaşmadan hayata geçirilebileceğini bilir çünkü.

Frankenstein Paradoksu

Fantastik edebiyatın kült romanlarından biri olan Frankenstein, bilimin ölümsüzlüğü sağlayabileceği fikrinden hareket eder. Dr. Frankenstein teknolojiyi kullanarak ölümsüzlüğü sağlayabileceğini düşünür ve bu amaçla gerçekleştirdiği deneyler sonucunda ölüm ve yaşam arasında bir boşlukta asılı duran bir varlık yaratarak ona nefes verir.

Frankenstein, tıpkı ilerlemeci ideolojilerin yaptığı gibi "durduğu yerde kalmak" fikrini reddederek o güne değin herkesin peşinden koştuğu ama hiç kimsenin başaramadığı bir şeyi başarmak ve zamanın döngüselliği içinde neredeyse tek mutlak ve kaçınılmaz gerçeklik olan ölümü yenmek istemişti. Hikâye, farklı bedenlerden parçaların bir araya getirilip birleştirilmesi ve kimi deneyler sonrasında bu yeni bedene ruh verilip diriltilmesi ve bu "şey"in bir süre sonra yaratıcısının varlığını yok etme eylemine girişmesiyle sonuçlanır. Mary Shelly, romanında, ilerleme ve modernliğin onu yaratanlar açısından da ölümcül bir sonuç yaratacağı fikrinden hareket etmedi tabii ki, ama ilerleme mit'i tıpkı romandaki gibi yer kürenin ucube bir varlık mekânına dönüştürülmesine, sonuçta onu bu hale getirenlerin de içinde güvenle yaşayamadıkları bir yer haline gelmesine yol açtı.

Eğer Frankenstein'in yarattığı "şey" ilerlemeciliğin anlatısal bir imgesiyse bilimcilik bu anlatısallığın maddi temelidir. Çünkü bilimcilik her şeyin mümkün olduğunu öğütler ama mümkün olan bu "her şeyin"in neyin yok edilmesi pahasına olduğunu ustalıkla gizler. Paradoks, "mükemmel tasarım" iddiasının mükemmel bir öldürme makinesinin yaratılmasıyla sonuçlanmasında gizlidir. Yani ölümsüzlük ve sonsuzluk arayışı aslında öldürme eylemine dönüşmüştür. Bilimciliğe dayanan ilerlemecilik tıpkı bu hikâyede olduğu gibi "daha iyi ve muhteşem" bir geleceğin mümkün olduğunu iddia ederken bir öldürme makinesi yarattı. Şüphesiz buradaki makine terimi bir metafordur sadece, ama bu metafor ilerlemeciliğin bütün zihniyet kodlarını barındırır. Bu paradigmaya karşı çıktığınızda karşılaştığınız ilk soru, "Hayatın kolaylaştırılmasına karşı mı çıkıyorsun?" sorusudur. Hayatın kolaylaştırılması! Çekici bir cümle ama nasıl? Bu cümlenin içine her şeyi sığdırmak mümkün! Frankenstein paradoksu da "hayatın kolaylaştırılması", "sonsuzluk" iddiasının arkasına gizlenmiş öldürme eylemini anlatır. Ölümsüzlük ve ilerleme fikri teknolojinin-bilimin tüm sorunlara çözüm olabileceği inancından doğar. Bunun sonuçlarının ilerleme değil, gerileme; "sonsuzluk" değil, zamana yayılmış acılı bir ölüm olması, paradoksun özünü oluşturur. Bu boyutuyla ilerlemecilik, modernitenin Dr. Frankenstein'idir ve yarattığı "varlık" ise her geçen gün yer küredeki her şeyi korkunç bir ölümle yüz yüze bırakmaktadır.

1791'de Jeremy Bentham Panopticon'u yazdı. Orada dairesel bir hapishane öneriyordu; gardiyanlar günün her saati hapishanenin her santimetre karesini bir merkezden inceleyebilecekti. Böylesi bir gözlenme gizliden gizliye zarar veren bir hapislik durumudur, çünkü yalnız kişinin bir şeyi nerede yaptığını değil ne zaman yaptığını da gözlediği için anlam zamanının bütünlüğünü köleleştirir. Burada söz konusu olan düzenlemeyi yaparken gerçekleşmesini istedikleri şeyin tersi, yani ıslahın tersine bir durumun ortaya çıkma potansiyeli her zaman vardı. Çünkü kontrol altında tutmak "ıslaha" yol açabileceği gibi kontrol edenin beklemediği bir öfkeye de yol açar. "Frankenstein paradoksu" dediğimiz ve ilerlemeciliğin ne olduğunu anlatan şey de buna benzemektedir. "Frenkenstein paradoksu", bilimin kullanılması yoluyla bedenin zamanının kontrol altına alınabileceğini ve beden üzerinde tanrısal bir hâkimiyet kurulabileceğini ve bu hâkimiyetin insanoğlunun yararına olacağı iddia edilen büyük teknolojik, bilimsel ve tıbbi buluşlara yol açacağı savının, kontrol altına alındığı düşünülen bedenin kontrol dışı bir zaman yaratarak ölümcül sonuçları olan eylemlere girişmesine yol açılmasının adıdır. Panapticon'da zaman ve beden üzerindeki tahakkümün iki sonuca, yani ıslah ve öfkeye yol açtığını belirtmiştik. İkinci sonuç, kontrol edilenin kontrol edeni öldürme içgüdüsünden kaynaklanır.

Frankenstein'in yarattığı "şey", Frankenstein'i ona ruh verdiği için cezalandırır. Ama bu her iki olayda da sistem ve bilimcilik kolay olarak kullanılan bedenin iyiliğini düşündüğü için bu uygulamalara başvurduğunu iddia eder. Buna rağmen her iki olayda da üzerinde tahakküm kurulan beden ve onun öznel varlığı tahakkümcüye öfke duyar ve onu yok etmeyi arzular.

Evet, ay'a ayak basmak o adımı atan astronot için küçük ama insanlık için büyük bir adımdı, ancak kendi varlık mekânını aşarak ay'a gitmek gibi büyük bir eyleme imza atan insan bu adımın "ölümsüzlüğe/sonsuzluğa/ileriye" ulaşmada sağlayacağı avantajların hayalini kurarken bunun büyük bir gelişme, ama aynı zamanda ölümcül bir sürecin başlangıcı olduğunu bilmiyordu. Bu, hayal gücünün doruğu değil, sınırı ilerlemenin değil, sürgünlüğün başlangıcıydı. Tıpkı Dr. Frankenstein gibi o güne kadar gerçekleşmemiş bir şey gerçekleştirilmişti, ancak ay'a gidişi planlayanların ilerlemesi insanlığın ilerlemesi değildi. Bunun böyle olmadığını bugün çok daha net görüyoruz. Ay'da oteller kurma hazırlığı, maden arama girişimleri, uluslararası şirketlerin ay yüzeyini neredeyse parsellemeye başlaması, ay'ın nükleer atık çöplüğü olarak kullanılması gerektiği yönündeki öneriler gırla gidiyor. Yani ilerlemeciliğin yer kürede yarattığı yıkımın ay'a da taşınması gündemde. Onlar ay'a bakarken orada bin yıllardır insanlığa ilham veren güzelliği ve evrenimizin muhteşemliğini değil, oradan çıkarılıp pazara sürülecek maden rezervlerini, yeryüzünde ancak bir avuç zenginin gitme şansı bulabileceği ay otellerinin kazandıracağı parayı ve dünyadaki radyoaktif pisliğimizin atık deposu olarak kullanılabilecek bir mekân görüyorlar. Dünyada olduğu gibi kapitalist modernitenin ilerlemeciliğine dair tüm süreçleri başka bir mekânda da hayata geçirmek istiyorlar. Dr. Frankenstein konuşma şansına sahip olmadıklarından, onun, "Bu benim bedenim, ona dokunma," diyemeyen ölülerden kopartıp bir araya getirdiği parçalarla üzerinde tahakküm kurabileceğine inandığı yeni ama hiçbir şeye de benzemeyen bir beden yaratması durumuna benziyor bu. Frankenstein bunu hepimizin iyiliği için yaptığına inanmıştı, ölüme çare bulacağını düşünüyordu. Kapitalizm de bu yeni mekâna (bedene) yine "hepimizin iyiliği için" ruh vermeye çalıştığını iddia ediyor, ama onda, Frankenstein'daki saf idealizmin ve inancın zerresi yok. Üstelik yaptığı hiçbir şeyde sahicilik yok. Dr. Frankenstein'in yarattığı "şey"de de bir sahicilik yoktu, ama sonuçta ölümsüzlük fikrinin "hiçbir yerde ve hiçbir şeyde olmayan" ucube bir varlıkta gerçeklik halini almasını sağlamıştı. Onun için önemli olan o "şey'in" nasıl göründüğü değil, ayakta durup nefes alıyor olmasıydı. İlerlemecilerin inanmamızı istediği şey de tamı tamına budur; "ilerliyoruz, gelişiyoruz, bunun nasılını sorgulamayın" diyor ve rıza üretiyor. Önemli olan ilerliyor oluşumuzdur onlara göre. Yani orijinal olmayan parçaların bir araya getirilmesiyle deney masasından ayağa kalkmış olmayı başarmak daha cazip bir seçenek olarak sunuluyor ama masadan kalkan "şey" ölümü haber veriyor. Böyle ele aldıkları için bilimciliğin, kontrolsüz ilerlemeciliğin sonuçlarına yönelik şikâyet ve karşı çıkışlar, yine bilimin ahlakın buyruğu altına girmesi gerektiğini söyleyenler ya da "Biyolojik açıdan ölümsüzlük mümkün değildir, deney masasından parçaları bir araya getirerek diriltmeye çalıştığınız şey hepimizi yok edecek," diyenleri, kısıtlanmış, kafası karışık, gülünç, çağı anlamayan, aşağı ve sıkıcı olarak yaftalamaktadırlar.

İlerlemeciliğin toplum tasarımı: Öjenizm

Christine Von Weiszacker, "Hayat Endüstrisi"adlı kitabında, "canlı türlerinin kaybedilmesinin bir trajedi olduğunu, ama trajedinin kapitalizm tarafından zaman içinde kaybedilenlerin 'az bulunur' hale gelmesinden kaynaklanan bir 'değere' dönüştürüldüğünü" söyler. Bu, "değer" kapitalizm için, "Elinde tut, depola ve sat," anlamına gelmektedir. Yani bir yandan bu yok oluşun müsebbibiyken, diğer yandan yok ettiklerinden arta kalanları gen bankalarında depolayarak pazar malzemesi haline getirmektedir. Trajediden böyle kazanç sağlıyor kapitalizm. Bu yüzden ilerlemeciliğin göstergesi olan biyoteknoloji şirketleri herhangi bir canlı türünün kendi pratikleri sonucunda yok olmasını bir kayıp olarak değil, kar marjını yükseltecek yeni bir fırsat olarak görürler. Tükenmekte olan türlere (buna yerliler de dâhildir) ait genler, gen bankalarında depolanarak hem satış malzemesi haline getirilmekte hem de doğal çeşitlilik üzerinde iktidar oluşturulmaktadır. Bundan çok daha tehlikeli ve vahim olan şey ise bu genler üzerinde oynama imkânını ellerinde bulundurmalarıdır.

Kartezyen Paradigmada "Episteme" Sorunu

Leyla Atabay

"Mister Jones, 'İnsan neden ibarettir?' sorusuna yine kendisi cevap verir: 'Bilim adamlarının kısa bir süre önce yaptıkları hesaplamaya göre, günümüzde ortalama bir İngiliz şunlardan oluşuyor; on galon su, yedi kalıp sabun yapabilecek kadar yağ, dokuz bin kalem ucuna yetecek kadar kömür, orta büyüklükte bir çivi yapılacak kadar demir, küçük bir kümese badana yapabilecek kadar kireç, çok az miktarda magnezyum ve bir köpeği pirelerden kurtaracak kadar kükürt; iddiaya girerim ki bütün bu maddeleri pazardan beş şiline alabilirsin. İşte insanın fiyatı!"

"Ateşi Çalmak" - Ognyana Serebryakova

Klasik anlamda episteme denilen felsefe dalı, insanların doğal olarak edindikleri sıradan bilginin ardındaki hikâyeyi araştırır. İnsan bilgisinin doğasını, kaynaklarını, sınırlarını tartışır. Bu, öylesine incelikli bir iştir ki; filozoflar, bu irdeleme ve arayış sürecinin ardından torbalarını yeni kuramsal sorunlarla doldurarak yine insanlığın başına bela eder.

Foucault, "episteme"nin tanımını bildiğimiz klasik anlamıyla tanımlamaz. Ona göre episteme, belirli bir toplumsal ve entelektüel ortam ya da bağlamda düşünülebilecek veya söylenebilecek olanı belirleyen tarihsel düşünce yapılarıdır. Bir nevi Foucaultcu literatürde episteme, "söylem"in çerçevesini zamana ve kültüre bağlı olarak meydana getirir. O'na göre Rönesans döneminde episteme, benzerlik arayışından oluşurken, 17. yüzyılda ise aranan şey, farklılık ve karşıtlıklar olmuştur. Öte yandan modern episteme, insani özne kavramının ve insan bilimlerinin doğuşuna yol açmıştır -ki bunun mimarı olarak karşımıza Descartes çıkar.

Foucoult'nun mihmardanlığında epistemenin tarihsel macerasına baktığımızda, epistemenin Descartes'a gelene kadar Platon-Aristo tarafından yüzyıllarca tutsak edildiğini görebiliriz. Batı felsefesi, tikel açıklamalara karşı, genel ve evrensel açıklamaların ortaya atılmasıyla başlamıştır denilebilir. Zira işe tikel-tümel ayrımı yaparak başlamışlardır. Tikel deyimi fani ve değişebilir olan, yani günlük yaşamda karşılaşabileceğimiz herhangi bir nesne demektir. Tümel ise, tikellere kimlik kazandıran evrensellerdir. Belli bir nesnenin (tikelin) kelebek olabilmesi için kelebekliği (tümel) barındırması gerekir. Bilmek ancak genel kavramlar (tümeller) aracılığıyla mümkün olduğundan, Platon'a göre episteme tümellerdir. Değişen hiçbir şekilde bilinmeyeceği için insan zihninden bağımsız ve değişmez bir varlık olmalıdır. Mutlak, kesin, değişmez bilgiye erişmek ve bu bilgiyi başkalarına aktarmak için dünyada sabit ve kalıcı varlıklar olmalıdır. Bu varlıklar, idealar, yani tümellerdir. Beş duyu yoluyla algılanan nesneler gerçekte var değillerdir. Onlar değişmez, mutlak ve kalıcı bir gerçekliğin görünüşleridirler. O halde dünyada gözlemlenen durumların veya olguların değil, değişmeyenlerin bilgisidir episteme. Şu an çiçeklerin etrafında uçuşan mavi kelebek ölse de, kelebek tümeli baki kalacaktır. Platon'a göre gözüm mavi kelebeğe yönelir ve lakin ruhum veya aklım tikeli anlaşılır kılan genelliğe (tümele, ideaya) yönelme yetisine sahiptir. Duyular yoluyla yapılan gözlemler tikele, akıl ise tümele yönelir. Platon-Aristo paradigması epistemeyi insan aklından mutlak kalıplara dönüştürüp, değişken fani dünyayı zapturapt altına almayı amaçlar. Mutlak ve tek hakikat onuruna erişen episteme, Ortaçağ'da teoloji libasını da üzerine geçirerek hakikat arayışının önünü keser ve denetim altına alır.

Antik Çağ'da epistemenin özgürlüğü için çırpınan bazı filozoflar olsa da, Platon-Aristo paradigmasının gölgesinde kalırlar. Herakleitos'un diyalektik epistemesi anlaşılmaz ve karanlık olduğu için, Hegel tarafından keşfedilene kadar nefes alma şansı bulamaz. Yine Sokrates'in "ebelik yöntemi"yle herkesin kendi ka-

nılarıyla hakikate ulaşması biçimindeki çabası göreceliği barındırdığından, Platon'un mutlak hakikat iddiasının gölgesinde ışığa ulaşmaya çalışan bir sarmaşık gibi zayıf kalır. Episteme-nin tümeller biçiminde mutlak ve tek hakikat olarak tanımlanması felsefenin siyaset dünya-sına sunduğu büyük bir hizmettir. Kaos, değiş-kenlik, ölümlülük, karmaşıklıktan mürekkep bu dünya; edebi, mutlak, değişmez kavramsal bu idealler sayesinde denetim altına alınabile-cektir. Platon ve Aristo bu biçimde kapağı Or-taçağ'a atabilmişken Sokrates'in payına ise bir kupa zehir düşer.

17. yüzyıla gelindiğinde "episteme"nin zin-cirlerinden kurtarılması operasyonu için düğ-meye basılır. Bacon, doğanın fethi ülküsü gere-ğince tümdengelim yerine tümevarımı ikame ederek duyuların itibarını iade eder. Bacon, "Bilgi, güçtür" diyerek, bu gücü öncelikle kilise-lerin, manastırların duvarları arasına hapseden teolojik güç odaklarından alır ve tarih sahne-sine adım atmış olan burjuvaziye sunar. Onca yıllık esaretten "kurtarılmış" olan episteme, hemen yeni sorunlara, tartışmalara, karışıklık-lara yol açar. Sonraki yıllarda Locke'la doruk-lara ulaşacak olan deneyimciler, "insanın sahip olduğu bilginin kökeninde yalnızca duyulardan gelen veriler bulunduğunu", "insan zihninin doğuştan temiz bir sayfa olduğu için istediği bi-çimde yorumlanabileceğini" söylerken, usçular da "bilginin algı dışındaki kaynaklara sahip ol-duğunu" ileri sürerek direnmeye devam ederler.

Epistemenin etrafında dönen tartışmalar bilgiye ulaşım süresince kullanılan araçların güvenilirliğinden de öte sorunlara kaynaklık eder. Epistemenin en temel problemi, daimi bir problem olmasıdır. Hem Kartezyen paradigma hem de bu paradigma arifesinde yürütülen tar-tışmalar epistemenin bir ölçüte gereksinim duy-duğu, kesinliğinin ve meşruluğunun belirsiz olduğu anlamına gelir. Tikel-tümel ayrımından kaynağını alan tekabüliyet sorunu, kaynağını Platon-Aristo'dan alan felsefî bir güvensizlik-tir. Nesne ve düşünce arasındaki tekabüliyet ne oranda güvenilirdir? Düşüncenin nesneden yalıtık olduğu varsayıldığından ikisi arasındaki uyum veya temsiliyet sorunu nasıl tanımlanabi-lir? İnsan zihninin imgeleme yeteneği bu prob-lemde önemli rol oynar. Kelebek ortada yokken, yani duyularla algılayabileceğimiz mesafenin dışındayken bile zihnimizde canlanabilmekte-dir. Zihnimizdeki kelebekle karşımızdaki kele-bek birbirine ne kadar tekabül etmektedir?

Heidegger, Kartezyen felsefesinin yola çıktı-ğı bu soruların yanlış sorular olduğunu ve Kar-tezyen felsefesinin, modern dünya tarafından benimsendiği için bizi yanlış sorular sormaya sevk ettiğini belirtir. Modern felsefe episte-meyi tanımlarken işe yanlış sorular sormakla başladığına göre; özne-nesne ayrımı çerçevesi içinde kalındığı zaman bile öznenin nasıl ken-di iç alanından çıkıp başka ve dışsal bir alana girebildiğini açıklama sorunu karşımıza çıka-caktır. Bilme nasıl herhangi bir nesneye sahip olabilir? Heidegger'in yanlış sorularla işe baş-ladığını söylediği Kartezyen felsefe bu sorulara modern felsefenin "özne" kavramını gündem-leştirmesiyle yanıt bulduğunu iddia eder. "Dü-şünce-nesne" biçimindeki Platonik düalizmin yerine "özne-nesne" düalizmini getiren modern felsefe, tekabüliyet sorununu çözdüğü iddiasıyla episteme problemini başka bir biçimde yeniden problemleştirir. Descartes (1591-1650), "düşün-ce" ve "özne"yi bütünleştiren "Düşünüyorum öyleyse varım," formülasyonuyla kapitalist mo-derniteyi memnun edecek şekilde epistemeyi yoğurur ve temsil epistemolojisi, felsefi bir yak-laşım ve yöntem olarak kimlik kazanır. Temsil epistemolojisi, nesne ile özne arasındaki bilgi-sel bağın güvenirliği üzerine kurulur. Öznenin zihinsel yapısının nesneyi (dış dünyayı) doğru temsil edebilme gücünü merkezine alır. Descar-tes "özne" yi konumlandırırken modern felsefe-nin bu yeni unsurunu teyit eder. Fakat bu teyit etme çıkarımını yapmak için yöntem gereklidir.

Descartes' ın Yöntem Arayışı

Kapitalist modernite yeni bir insan ve doğa anlayışını gerekli gördüğünden, araştırma yön-temleri revize edilme ihtiyacındaydı. Descartes, bilimlere bir çerçeve kazandırma, yani episte-menin yeni ölçütlerini belirleme misyonuyla ruh ile bedeni, tinsel olanla fiziki olanı, gele-neksel dini öğretilerle yeni bilim paradigmasını uzaklaştırma çabasıyla kapitalist modernitenin ihtiyacına denk bir yöntem geliştirmek amacıy-la hareket eder. Matematik gibi yetkin bir bilgi modelini örnek alarak, kendisinden hiçbir şe-kilde kuşku duyulmayan bir başlangıç noktası üzerine yoğunlaşır. Bulacağı yöntem Aristo'nun "töz" kavramında olduğu gibi tek ve değişmez bir dayanağa sahip ve bu dayanağa yaslanarak

tüm bilim dallarına uygulanabilecek bir yöntem olmalıdır. Böylece tüm şüpheleri aşarak doğruluğu tartışmasız salt epistemeye ulaşılacaktır. Bu öyle bir yöntem olmalıdır ki, araştırma nesnesi değişse de yöntem asla şaşmayacaktır. Çünkü birbirinden farklı gibi görünen bilimler bir araya toplandığında, aslında tümü insan aklının kendisinin öz birliğinden ibarettir. Descartes bu ülküsünü gerçekleştirmek için uğruna zihin ve bedeni (özne-nesne) kesin çizgilerle birbirinden ayırarak, aklın birliğini yansıtan bilimlerin birliğini mümkün kıldığını ilan edecektir. Böylece bilim ve soyut düşüncenin doğru biçimlenmiş hali olarak tanımlaması, öğrenme siyasetinde modernist paradigmanın kabulünün önünü açar. Bütün bir insan bilgisini rasyonel bir sistem içinde yeni baştan kurmak hedefi, tüm doğa olaylarını; fiziki, biyolojik ve hatta psikolojik olayları, niceliksel ve matematiksel yasalara göre açıklayan geniş bir bilim çerçevesi olarak ortaya çıkar. Descartes, yöntemiyle felsefeyi kesin bir bilime dönüştürür.

Kartezyen Yöntemin İlk Aşaması

Felsefenin kutsal bir sembolü olsa muhtemelen "(?)" olurdu. Merak ve kuşku, felsefenin ruhunu, canlı yanını oluşturur; bunlar donduklari anda epistemenin mahpusluğu başlar.

Felsefî kuşku İyonya septisizmiyle bir ekole dönüşmüştür. Sofistlerin her şeyin ölçüsü olarak insanı konumlandırmasıyla başlayan tartışmalar, İyonya'da sistemleştirilir. Piron (365-275), "Bilginin kaynağı duyulardır," diyerek epistemeyi sübjektif ve göreceli olarak tanımlar. Her şeyin göreceli olması, hiçbir şeyden emin olmamayı getirdiğinden, hiçbir yargıda bulunmamak gerekir. Varlığın bilgisi yoktur. Her şey kuşkulu olduğuna göre araştırma zahmetine girmek de gereksizdir.

Sokrates'in kuşkuculuğu, "Bildiğim bir şey varsa o da hiçbir şey bilmediğimdir," cümlesinde ifade bulur. Fakat O'nun kuşkuculuğu İyonya septisizmindeki gibi nihilist ve yalnız insan felsefesi değildir. Herkesin tek tek yargılarının, sandıkları gibi hakikat olmadığını göstererek topluma "bildiklerini" öğretmeye çalışır.

Descartes, kuşkuyu İyonya septisizminden farklı olarak, "bir amaç değil bir araç olarak" kullanmak üzere değerlendirir. Kuşkuculuğu, Sokrates'te olduğu gibi deneysel ve geçici bir aşamadır. Ama Sokrates gibi topluma karışarak, diyalog ve konuşma biçiminde değil, kendi zihninin içinde gerçekleştirdiği bir sorgulamadır bu.

Descartes'i kuşkuya iten şey sahip olduğu fikir sisteminin aslında doğruların yanında çok sayıda yanlış "bilgi"de içerdiğini ayrımsamasıdır. İnsan zihni pek çok yanlış kanaati doğru kabul etmekte, duyular insanı aldatabilmektedir. Örneğin renk körü olan bir insan renkleri yanlış bilmektedir. Yine halüsinasyonlar, algı yanılsamaları insan zihninde birçok hatalı bilgi oluşturur. Zihindeki bilgisel yapılanmanın güvenilirliği bu kadar kuşkulu olduğuna göre, Descartes bu fikirlerden diğerlerine temel oluşturacak kesinlikte olanları bulmaya çalışır.

Öncelikle her şeyden şüphelenerek bir İyon septiği gibi zihnindeki tüm bilgileri hükümsüz kılan Descartes şu saptamaya varır: Şüphenin doruk noktasına çıkıldığında aslında şüphelenilmeyecek bir görüş vardır, o da o an şüphelenen bir varlığın olduğu gerçeğidir; "Düşünüyorum (şüpheleniyorum) o halde varım". Bu aynı zamanda modernite açısından öznenin teyit edilmesi anlamına gelir. Fakat özne ekseninde onaylanan bu varoluş, kollarla bacaklarla bir beden olarak değil, zihinsel olarak varoluştur. "Bölücülük" bu noktada başlar; "düşünen şey" ve "yer kaplayan şey" arasında kesin bir ayrım yapılmaktadır. Önce "düşünen şey" temellendirilir; kendi zihinsel varlığını bu biçimde onayladıktan sonra Descartes diğer aşamaya geçer.

Tanrının Varlığı

Kendi zihinsel varlığına emin bir adımla ulaşan Descartes, zihninin içeriğindeki ideaları gözden geçirmeye başlar. Bu ideaların bazıları "açık seçik" olarak verilmiştir. Bunlara ulaşmak için duyularını kullanmamıştır. Örneğin kendi zihinsel varlığının kesin sonucuna varmış olması, kendisinin önermede iddia edilen şeye ilişkin "açık seçik" algısıdır. Demek ki, açık ve seçik, algılanan bir şeyin yanlış olması imkânsızdır. Zihindeki her idea bir sonuç olduğuna göre, duyu deneyinden türetilen düşünceler gibi direkt zihnime gelen "açık ve seçik" ideaların da sebebi vardır. Kusurlu bir varlık olan insanın kendisi yaratamayacağına göre, yetkinlik düşüncesini insan zihnine kendisi de yetkin olan bir varlık vermiştir. Yani Tanrı ideası gibi zihnime "açık ve seçik" bir şekilde verilen bir ideanın sebebi benim gibi sonlu bir varlık olamaz. Sonsuz ve eksiksiz bir varlığa ilişkin ideanın

kaynağı benim gözlem parçacıklarımın toplamı olamayacağına göre, doğuştan idealar Tanrı'nın varlığının gereğidir. Tanrı-Plato-Aristo paradigması, özellikle teolojik kisveye büründüğü Ortaçağ boyunca, salt düşünme ile özdeş sayılıyordu. Tanrıda hakikat, imkân, gerçeklik, bir bütün olarak içerilir. O, kavramdan kavrama bağ kurmak ihtiyacında olmaz, parçalardan bütün elde etmek için ampirik ve mantıksal yollara başvurmaz.

Tikel ve tümel, Tanrı hakikati içerisinde bölünmezler. Sonlu, fani insan aklının ulaşmaya çalıştığı bütünlüğe, birliğe ve mutlaklığa o kendiliğinden sahiptir. Tüm Ortaçağ felsefesinin temel anlayışı olan epistemenin Plato-Aristocu tanımı ancak mantık ile gerçeklik arasındaki ilişkinin güvencesi olarak, Tanrı'yı göstermeleriyle mümkün olmuştur. Descartes aynı yolu tutarak, Tanrının aldatmayacağı biçimindeki çıkarımı da referans alarak, onu, ideaların kefili yapar.

Duyuların aldatıcılığı Descartes'ı daha güvenilir bir kaynak olarak aklı temel almaya götürür ve Tanrı'ya da akılsal bir çıkarımla varır. Ortaçağ teolojisinden ayrıldığı nokta tam da buradadır: Öncelik, Tanrı'ya değil insan zihnine verilmiştir. Yani Tanrı onun kalbine atılmış nur (vahiy) sayesinde değil, kendi doğasının bir özelliği olan düşünme edimiyle bulunmuş, onaylanmıştır. Tanrı, bilginin kaynağı değildir, ama insanı bilme yetisiyle donattığından, insan önce kendini (özne-zihin) bulup ardından Tanrı'nın varlığını kanıtlar. Descartes, Ortaçağ'da Tanrı'yla özdeş olan düşünce edimini "laik" bir bilgi kaynağına dönüştürür. İnsan, Tanrı'dan bağımsızdır ve aklını kullanma gücünü gösterdiğinde hakikatin de kendisi olur. Özne, Tanrı'nın varlığını ispat edebildiği gibi Tanrılaşma potansiyelini de barındırır. Böylece Tanrı'ya, Tanrısallığa bağlanan episteme, mutlak, kesin ve ölümsüz kılınır. Sağ gösterip sol vurmak gibi bir düşünsel taktikle Tanrı'nın modernitede yeniden varlık göstermesi sağlanır; ama bunun adı, insan aklının kendisi ile özdeş olan "bilim"dir. Böylece de aklın modern, bireysel kullanımının yolu açılmış olur.

Descartes'in özneden hareket etmesi onu modern felsefenin kurucusu yapsa da, metafizik paradigmanın priorist, sezgisel ve tümdengelimci özelliklerini barındıran bilgi görüşü ve yöntemi ve en önemlisi de aklı, ontolojik kanıt olarak saydığı Tanrı'ya bağlaması, felsefe çevrelerinde onun aydınlanma filozofu olup olmadığına dair tartışmalara yol açmıştır. Descates'ın duyular dünyasını ve nesneyi karşısına alarak, salt düşünme işlevine dayalı olarak her şeyi temellendirme çabasını yani aklın idealarını bir gerçeklik postulatı olarak gösterilmesini eleştiren Kant, geleneksel tanrı biliminde aynı yanlışı yaptığını söyler. Kant'a göre akıl insanın kendisinden başka bir varlığın güdümüne bırakılmamalıdır. Yine Descartes'ın Tanrı'nın varlığını ispatlaması biçimindeki ikinci aşamasını "Kartezyen Döngü" diyerek eleştiren Fransız düşünür Antoine Arnauld şöyle bir argüman sunar:

"Descartes bizim açık seçik bir şekilde hiçbir kuşku bırakmaksızın algıladığımız, idrak ettiğimiz bir şeyin doğruluğundan, Tanrı var olduğu için emin olabileceğimizi öne sürer. Fakat aynı Descartes, yine aynı eserinde, kendisini açık ve seçik olarak idrak ettiğimiz için, Tanrı'nın var olduğundan kesinlikle emin olabileceğimizi iddia eder -ki bu, aşikâr bir döngüselliktir."

Descartes yönteminin ikinci aşamasında Tanrı'nın varlığını akıl (özne-zihin) yoluyla ispatladıktan sonra son aşamaya geçer.

Son Aşama: Fiziksel Dünyanın Varlığı

Tanrı'nın garantörlüğünde, yönteminin ilk aşamasında kuşku sonucu yadsıdığı fiziksel dünyanın (kendi bedeni de dâhil) var olduğunu kabul eder. Tanrı'nın iyiliklerden yana olan öznel nitelikleri düşünülünce, O'nun, insanların sistematik olarak aldanmasına izin vermeyeceği açıktır. Bu durumda bizim fiziksel dünya algımızın veya dünyayı zihnimizde temsilimizin bir yanılsama olmadığını iddia edebiliriz.

Descartes, nesnel dünyanın ispatı, yani düşünce (özne) ile nesne arasındaki tekabüliyeti güvence altına almak için önce Tanrı'nın varlığını doğrulamak zorunda kalmıştır. Ama aşamalara bakıldığında ispatlanan ilk hakikatin "özne" (zihin) olması, Tanrı'ya ve nesneye ancak onunla ulaşılabildiği ve "özne" nin kendi nesnesini kendisinin tesis ettiği anlamına gelir -ki "özne" zaten kendiliğinden üstün bir konuma yerleştirilmektedir.

Descartes insanı tek hakikat epistemenin salt merkezi öznesi olarak konumlandırırken Plato-Aristo paradigmasından farklı bir özne tanımı da yapmaktadır. Yunan felsefesinde "özne", insanın karşısına çıkan gerçeklik veya önde

duran şey anlamında kullanılırken, Descartes "özne"yi kendi zihnine mal ederek, onun yerini değiştirmiş, bununla da yetinmeyip Yunan felsefesinden tüm doğayı kapsayan gerçeklik olan epistemeyi doğadan, nesnelerden kopararak insan zihnine hapsetmiştir. Mevcut olan her şeye, yani insan bedeni dâhil tüm nesnelere "özne"-nin, salt merkezdeki insanın perspektifinden bakılacaktır. İnsan zihni dışındaki her şey, tanımlanmayı bekleyen nesnelerdir. Kapitalizmin amaçlarına uygun bir hiyerarşiyle özne (zihin) "kaptan" olarak tanımlanırken, maddeye (nesne) ise "gemi" rolü atfedilir. Yöneten ve yönetilen ilişkisi böylece bilimsel meşruluğa kavuşur.

Varlık alanı, madde-ruh biçiminde kesin çizgilerle birbirinden ayrıştırıldığı için, bir töz olan bütünlüklü insandan, şimdi aralarında ortak hiçbir nokta olmayan iki töz çıkar. Ruh (özne), düşünmeyle özdeştir; madde ise yer kaplama ya da uzamdır. Geometrik olarak geliştirilen varlık anlayışı kapitalist modernitenin amaçlarına uygun bir şekilde "böl-parçala-yönet" politikasının da temelini oluşturur. İnsan zihninin merkeze yerleştirilmesi, modern teknolojinin temelini oluşturan doğa üzerinde mutlak bir egemenlik kurma hedefinin meşrulaştırılmasını da sağlar. Söz konusu egemenlik sadece doğadan faydalanmayla sınırlı kalmayıp doğaya yönelik bir saldırıyı içerir. Bu düşünce uyarınca dünya, sanki sadece insan için yaratılmış ve alabildiğine tüketilmesi gereken bir kaynakmış gibi görülür. Her şey teknik terimlerle tanımlanmaktadır. Kökenini Yunan felsefesinden alan epistemenin mevcut olanı yalnız açıklıkla olanı değil, aynı zamanda denetlenme biçimindeki kullanımını Descartes'le beraber teknik çerçevesi tüm doğayı denetleme biçiminde genişletilmiştir. Modern felsefe, Platon-Aristo paradigmasını da geride bırakarak, mevcut olanı egemenliği altına bilim hegemonyası sayesinde almayı başarmıştır. İnsan, özne haline getirilerek doğayla bağı kesilmiştir. Bu çerçevede insan, doğayla dolayımsız bir ilişki kuramaz, çünkü doğayı karşısına almıştır; bununla da kalmamış tümden boyun eğmiştir. Burada boyun eğdirilen aynı zamanda insanın kendi doğasıdır. Bedeninden koparılan "özne" bölünmüş, parçalanmış, yabancılaştırılmıştır. Kartezyen özne-nesne ayrımı, öyle geniş analojik imkan sağlar ki medeni-ilkel, doğu-batı, akıl-duygu, modern-geleneksel, erkek-kadın, ilerici-gerici v.b. kategoriler bu düalizmin akla gelen ilk örnekleridir. Kapitalist modernite, Aydınlanma Çağı'nın yarattığı kibirle "özne" tanımını genişleterek Batı'yı bir "özne" olarak konumlandırır ve buna göre de tüm dünya bu yüce "özne"nin yöneteceği bir gemiden başka bir şey değildir.

Var olmak, sadece "düşünebilenlere" özgü olduğuna göre, insan zihni (özne) dışındaki bütün doğa, bitkiler, hayvanlar ve insanın fiziki bedeni birer makinedir. Hayvanlar ve hayvan kategorisine dâhil edilen ilkel insan üzerinde her türlü deney, işkence, tahakküm meşrudur. Descartes'in evrenin merkezine yerleştirerek Tanrısallaştırdığı kendi bilincine sahip özne, öncelikle kendi bedeni üzerinde denetim kurma misyonunu taşır. Bedeni bütün kötülüklerin merkezi olarak gören geleneksel düşüncenin düsturu ile beden, Descartes tarafından bilimsel olarak iş makinesine indirgenmiştir; öyle ki bu, kapitalizmin faydasına, yani beden üzerindeki kontrolün hâkim sınıfın insan doğası üzerindeki kontrolü arttırmasına katkı sunmak biçiminde olmuştur.

Kendini bedenden ayıran zihin doğadan kopuşu temsil eder. Doğa, saat gibi işleyen bir makine olduğuna göre insan tüm doğayı yönetmek için önce kendi bedenini yönetmelidir. Marks'ın işaret ettiği "yabancılaşma" süreci Kartezyen felsefede temellendirilmiştir denilebilir. Beden üzerinde kontrol sosyolojiye ise "toplumsal yapının (bedenin) rasyonel akıl tarafından denetimi" biçimindeki uyarlama ile yansır.

Foucault'nun kapitalist gelişmenin önkoşullarından biri saydığı bedenin denetime alınması süreci, tüm toplumun denetim altına alınmasına kadar devam eder. Bu paradigma, doğayı, kadını ve nihayet tüm yeryüzünü tüketim kaynaklarına indirger. Merchant'a göre, "bu şekilde alçaltılan doğa, kadın ve yeryüzünün bu mekanik algısı, sömürünün önündeki etik kısıtlamaları da kaldırmaktadır."

Özgürlük Sorunu

Descartes'in öğretisinin Aydınlanma Çağı hümanizmiyle ideal anlamda kurduğu özdeşlik, insanı kendisinin efendisi olarak konumlandırmasıdır. Kartezyen paradigmayı yüzyıllarca çekici kılan yön, "özgürlük" alanını genişletme potansiyeli içermesi ve bu iddiada bulunmasıdır. Zihin (özne) öyle bir tanrısal referansla konumlandırılır ki, Tanrı'nın sonsuzluğu ile in-

sanın sonsuzluğu "özgürleşen zihin" oranında dengelenir. Bu, inançtan yani insanın özgür olduğuna inanmasından öte, düşünme yetisinin potansiyeliyle ilgilidir; kazanılan Tanrısal nitelikte "şimdi"nin ve "burada"nın ötesine geçebilir. Descartes kul kimliğinden birey kimliğine geçiş için bir alan yaratır. Fakat açığa çıkan "özne"nin özgürlüğüyle ne yapacağını bilmemesi ve Tanrı'dan bağımsızlaşmanın neden olduğu boşluk Descartes'i korkutmuş olacak ki, alternatif bir etik öne sürerek özgürlüğü biçimlendirmeye çalışır. Burada tanımlanan özgürlük, zihinsel özgürlüktür ve Kartezyen felsefe bedenin tutsak edilmesini önemseyerek Foucault'nun "bio-iktidar" olarak tanımladığını kapitalist moderniteye adeta altın tepside sunar.

Kendi bedenini denetim altına alma, nefesi kontrol edebilme, hem din hem de etik felsefenin doğru bir yaşam için gerekli gördüğü ölçülerin başında gelir. Descartes önce insanın özgür olduğunu göstermeye çalıştıktan sonra bilgelik, erdem ve ölçülülüğü etik anlayışın kaideleri olarak belirtir. İnsan ilk etapta iyi yaşamak için dine, kanunlara, göreneklere ve akıllı insanların uyguladıkları ölçütlere göre yaşamalı, işlerinde kanılara varmalı ve bunların üzerinde titizlikle durmalı, dünyanın düzeninden çok kendi isteklerini değiştirmeye çalışmalı ve yaptığı işi başkalarının yaptıkları işlerle ölçerek değerlendirmelidir. Ama asıl töreye, erdeme erişebilmek için yapılması gerekeni bilmek için düşünceyi kullanmalı, aklın örgütlediği her şeyi tutkuya kapılmaksızın yerine getirebilmek için sağlam ve değişmez bir karar sahibi olmalı, edinilmesi mümkün nimetlere istek duymamaya alışmalı ve gerçeğin bilgisine akılla ilerleyerek üstün iyiye varmaya çalışılmalıdır.

Descartes'in etik öğretisi, bir nevi özgür bıraktığı "özne"nin çerçevesini ve sınırlarını belirlemek için yapılmışsa da kendi yönetiminin, bedeni kontrol altına almaktan ziyade insanın ve doğanın bütünlüğüne kasteden niteliği, insanı (zihin-özne olarak) ruhsuz, cansız bir makine olan maddeye (nesne) yerleştirmek anlamına geldiğinden onun "etik"i de anlamsızlaşır.

Özne (zihin) özgürdür ve kendi bedeninin ve bedeninin uzamı olan doğanın efendisidir. Efendi varsa köle de vardır. "Düşünemeyen", dolayısıyla "var olamayan" her şey köle olmak kaderine mahkûmdur. Descartes'in önerdiği, sufist bir nefsi kontrol etme edimi değil, rasyonel aklı efendi yapmak, bedeni ve tüm doğayı köleleştirmektir. Silvia Federici'ye göre, Kartezyen model, iktidarın toplumsal beden boyunca merkezileştirilmesi ve böylece kişinin bir mikro devlet olarak yeniden kurulmasıyla mümkün olabileceğini göstermektedir. Yani yaygınlaşan iktidar, vektörünü yitirmez; yalnızca amaçlarının gerçekleştirilmesinde benliğin işbirliğini de sağlamış olur. Dolayısıyla bedenin mekanikleştirilmesinin karşılığı şudur: Akıl, yargıcı, engizisyon üyesi, müdür ve yönetici rolünde gelişir. Federici, Descartes'in özyönetim anlayışının "kendi bedeni üzerinde mülkiyet hakkı, hukuk ve sorumluluk gibi burjuva öznelliğinin özelliklerini" yansıttığını belirtir. Yani Ortaçağ'daki "Tanrı'nın denetimi", modern çağda "insanın kendisi"ne verilmiştir.

Descates bir özgürlük potansiyeli keşfetmiştir. Fakat bu potansiyelin açığa çıkmasını bekleyerek pusuya yatmış olan kapitalist modernite kısa zamanda kendini mutlak özne, rasyonel akıl olarak konumlandırıp toplumu işleyen bir makinaya dönüştürmeyi başarmayı bilmiştir. Tüm toplum ortak bir rasyonel ilerleme idealini gerçekleştirmek için dur durak bilmeden işlemektedir.

Descartes özneyi (zihin) özgürlük potansiyeliyle tanıştırmıştır, ama özne ne olduğunu keşfedemeden kapitalist modernitenin işgal edimiyle tutsak edilmiştir. Bedeninden koparılan rasyonel bir benlik olarak kendi doğasıyla dayanışmasını yitirmiş olması, Kartezyen özneyi zaten böylesi bir tehlikeyle yüz yüze bırakmıştı. Kapitalist modernitenin kuşatıcılığından prematüre kalmış, eksik, simülatif özneye (?) dönüştürülmesi işten bile değildir. İhtiyaçların yerine arzunun ikamesiyle, sürekli maruz kaldığı tek merkezli enformasyon bombardımanıyla iğdiş edilen özne, kendisine işaret edilene yönelen iradesiz bir varlığa dönüştüğünde özneliğini de yitirmiştir.

Mutlak özne, kapitalist modernite ve onun bilgi endüstrisidir. Episteme, belli merkezlerde üretilip kitleye empoze edilir, kitlenin yerine düşünülür, karar verilir. Modern insan, Descartes sayesinde derin bir yanılsamaya kapılmıştır; akılcı ve bilimsel düşünme tuzağına düşürülerek, epistemenin güvende olduğuna, özgürlük ufkunun açıldığına inandırılarak kontrol altına alınmıştır. Heidegger, Kartezyen felsefenin iddia ettiği gibi insanın kendisini ev-

renin merkezine koyarak ve bilinci bir 'özne' kılarak gerçekleştirdiği aydınlanmanın akılcı ve bilimci düşünme tarzını 'düşünme' saymaz. Heidgger'e göre sahici düşünme asla kapalı bir felsefe sistemine hapsolmaz. Düşünür, düşünce binaları inşa eden bir mühendis değil, sürekli seyahat eden biridir. Varlık sorunu bağlamında Kartezyen felsefeyi eleştiren Heidegger, batı metafiziğinde Descartes'ten bu yana egemen olmaya başlamış, yalnızca nesnelleştiren ve hesaplayan bir düşünme biçiminin insana varlık sorununu unutturduğunu söyleyerek yaşadığımız çağı "artık düşünülemeyen" bir çağ olarak tanımlar. Artık düşünülmeyen bir dünyada ise insanın durumu yurtsuzluktur. Plato-Aristo paradigmasının düşünmeyi teknik açıdan yorumlaması Descartes'le zirveye ulaşmış ve Batı kültürünün temelinde yatan nihilist etki teknolojiye ulaşmıştır. Kartezyen düşünme yöntemi, gerçeklikten soyutlama yaparak yürütülen bir düşünmedir. Descartes'e göre doğru akıl yürütme, duygusal olana ve onun sınırlamalarına karşı mücadele etmeyi ve günlük yaşama özgü olan şeylerden ve onların yarattığı karmaşadan tamamen kurtulmayı gerektirir. Bu durum, yanında insanlar katledilirken, asil bir tavırla çetrefilli bir matematik problemiyle uğraşmaya benzer. Çağdaş fenomonoloji filozofları Kartezyen felsefeyi topa tutarak, özellikle düşünme sürecinin gerçeklikten soyutlama yapmasını eleştirirler. Richard Rorty (1931-2007) daha da ileri giderek modern çağ felsefesinin ürettiği epistemolojik geleneği yararsız ve yanıltıcı bulur. Ona göre, deneyimsel bilginin dış dünyanın zihin tarafından ayna gibi yansıtılması biçimindeki kavramsallaştırma, "saçmalıktan öte bir şey" değildir. İnsanlarla şeyler arasında, mesafeli bir tahakküm ilişkisi değil, bir tür "içli-dışlı" ilişki söz konusudur. Felsefeci fildişi kulesinden inip içinde bulunduğu toplumda devam eden büyük sohbete katılan, topluma somut katkılarda bulunan ve toplumu olumlu yönde değiştirmenin yollarını bulmak zorunda olan bireydir.

Akıl ve bilginin sınırlarını çözmek için kendi zihninde yaptığı felsefi yolculukla bir yöntem bulan Descartes'in özneyi soyutlaştırıp, salt zihinden ibaretmiş gibi gösteren epistemolojisinin toplumsallıkla bağının eksikliği Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın da derinlikli analizlerle eleştirdiği yönlerinden biridir. Öcalan, çok bilimsel geçinen Descartes'in yöntem sorunlarını tartışırken, içinde hareket ettikleri toplumdan habersiz olunduğunu, oysa insanın toplumu, toplumun da insanı inşa ettiğini belirtir. Yine Kürt Halk Önderi, Kartezyen paradigmanın özne-nesne ayrımıyla yarattığı problemi irdelerken öncelikle bu öncüllerin reddedilmesi gerektiğini ve insanı temel almanın önemini vurgular. Maddede canlılık özelliğini kabul etmek gerektiğini belirtir. Kartezyen öğretinin tüm doğayı akıl, ruh ve candan yoksun saymasının yarattığı sakat, parçalı episteme algısını eleştirir.

Hannah Arendt, "Descartes'in Arşimet noktasını insanın içine taşıdığını" söyler. Arşimet noktası, çağdaş eleştirel teoride mükemmel nesnellik mitine denk gelir; zaman ve yer dışında, soyutlanmış ve bedensizleştirilmiş bir bilişsel konum iddiası taşır. İdeal olarak bu bakış açısı benimsendiğinde, Kartezyen anlayışta zihin (özne) bedenden soyutlandığı için cinsiyetsizdir. Fakat yüzyıllarca erkeklik ve kadınlık için yapılan tanımlamalara bakıldığında Kartezyen düalizmin daha önce var olan karşıtları daha da kutuplaştırdığı görülür. Erkeklik, etkin belirlenmiş form, kadınlık ise edilgen, belirlenmemiş maddeyle özdeş kılınmış olduğundan Descartes'in mutlak öznesi olan zihin erildir. Erkek, eğer aklın en yüce biçimini uygulamak istiyorsa yumuşak duyguları ve duygusallığı geride bırakmış olmalıdır; onları erkekler için koruyacak olan kadındır.

Feminist epistemoloji, modern epistemolojik bilginin hep önemsel (pozitif-yararcı) bilgi üzerinde yoğunlaşmasını eleştirir. Bu düşünce biçimi, kadınlar gibi düşünsel yaşamın merkezinden uzak tutulmuş kesimlerin deneyimlerinde ortaya çıkan belli bilgi tiplerini dışlamakta ve çözümlemeyi de yanıltıcı bir şekilde evrensel ve bağlamsal bir kimlikte yürütüyor görüntüsü vermektedir. Söz konusu bilgi tipleri çocuk doğurma, bakma, doğayla iç içelik kazanılmış ve tam olarak söze dökülemeyen eylemsel-duygusal deneyimlerdir. Özne (bilen kişi), soyutlaştırılmış, evrenselleştirilmiş ve köklerinden, doğasından koparılmış bir varlıktır. Bu varlık, erkek egemen bir toplumun standartlarının doğrudan yansıdığı bir akılcılığın kaynağıdır.

Sonuç Yerine

Episteme'nin Kartezyen paradigmanın esaretinden kurtarılmasına yönelik çabalar ve bu çabaların temelini oluşturan eleştiriler, Kürt

Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın yaptığı formülasyonla anlam bulmaktadır. Kürt Halk Önderi, Descartes'in öncüllerini bir tarafa bırakarak, özne-nesne (ruh-beden) ikilemini reddettikten sonra insanı temel almanın önemli olduğuna vurgu yapar:

* Maddenin yapı taşları olan atomlar, hem sayılar hem diziliş bakımından zengindir.

* İnsan, bitkisel ve hayvansal yapıları temsil etme avantajına sahiptir; toplumsal yaşamın en gelişkin biçimlerini gerçekleştirmiştir.

* İnsan, çok esnek ve özgür bir zihniyet dünyasını temsil etmektedir.

* İnsan, metafizik yaşayabilmektedir.

Nihayetinde Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ında belirttiği üzere, "bu özellikleri iç içe bütünlük dâhilinde yaşamak büyük bir bilgi kaynağıdır."

Kaynakça ve Dipnot

Berktay, Fatmagül. (2012). Dünyayı Bugünde Sevmek: Hannah Arendt'in Politika Anlayışı. Metis Yayınları: İstanbul.

Cevizci, Ahmet. (1999). Felsefe Terimleri Sözlüğü. Paradigma Yayınları: İstanbul.

Federici, Silvia. (2014). Caliban ve Cadı: Kadınlar, Beden ve İlksel Birikim. çev. Öznur Karakaş. Otonom Yayıncılık: İstanbul.,

Hançerlioğlu, Orhan. (2011). Düşünce Tarihi. Remzi Yayınları: İstanbul

Öcalan, Abdullah. (2015). Demokratik Uygarlık Manifestosu. Asrın Hukuk Yayınevi.

Hakikat Arayışı ve Yöntem Sorunu

Suat Gökalp

Toplumsal gerçekleşme, evrensel hakikatte içkin olan anlamın kendisini görünür kılma itkisinin tezahürüdür. Tüm varoluşlarda bu içkin evrensel ilke, belirleyici ve katalizör rol oynamıştır/oynamaktadır. "Evrensel hakikat" veya hiberuzay bağlamlı teoremler esas alındığında şu sorular önem ihtiva etmektedir: Evrensel hakikat, hangi ilkeler ve hangi oluşum prensipleriyle gelişip yetkinleşmekte, yeni yeni formlar kazanmaktadır? Süreklilik arz eden varoluş-form, değişim hangi yeni varoluş denklemiyle sistem kazanmaktadır? Bu denklem neden var ve öncesi neye tekabül etmekteydi? Varoluşunu gerçekleştirmiş somut form kazanmış oluşumların varoluş amaçları nedir? Ölüm nedir? Yaşam nedir? Ne yapmalı, nasıl yaşamalı?

Bu ve benzeri sorulara, türümüzün kendi varlığının idrakine varışından bu yana yanıt aranmaktadır. "Hakikat nedir?" sorusunda somutlaşan durum budur. "Merak" duygusu insanın en önemli özelliğidir. Bu, evrensel hakikat ilkesi olarak varlıkta içkin olan "kendini görünür kılarak gerçekliğini somut formlarla anlamlaştırma" itkisinin kendisidir. Henüz sırrına vakıf olmadığımız şey, bu "merak"ın ya da içkin anlamın kendisini somut düzeyde anlamlaştırma eğiliminin tüm varlıklarda bulunduğu ve kendine has bir seyirde işlediğidir. Değişim, çeşitlenme, farklılaşma, yine farklı olanların ilişkilenip çoğalarak yeni formlara ya da sistemsel yapılara ulaşma durumu, bu içkin gerçekliğin tezahürleridir. Böylesi bir hakikatin belli bir zaman ve mekân düzleminde oluşan ve gelişen türümüz, kendi farkına varır varmaz derin bir merak duygusu ile anlam arayışına koyulmuştur:

"Ben kimim", "Ben neyim?", "Nasıl ve neden oluştum?", "Nerede olacağım?", "Ben, neden yaşıyorum ve niçin öleceğim?", "Ölümün ötesinde ne var?", "Diğer türler; doğa, gökyüzü neden varlar ve ne anlam ifade ediyorlar; bunların benimle olan ilişkisi ne?"

İşte merak duygusu, tüm bu sorulara yanıt bulan bir arayış ile başlar, gerçekleşir ve gelişir. Aranan şey "hakikat"tir, her şeyin hakikatidir. İşte bu arayışta izlenen yol, yöntem ve yorumlama vb. her şey "yöntem"i ifade etmektedir. Bu durumda "yöntem", hakikat arayışında işlerlik kazanan bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Yöntem arayışı içerisinde olan insan, "Nasıl yaşamalı?" sorusuna yanıtlar oluştururken, ona binaen şekillenmiş toplumsal sistemin de izlerini taşır. Dolayısıyla sistemleri anlamak, onların çözümsüzlüklerini giderebilmek, alternatif yaşam ve toplum sistemleri inşa etmek ile yöntem arasında hayati bir ilişki vardır. Bu açıdan yöntem sorunu ayrıca önem kazanmaktadır.

21. yüzyılın ilk çeyreğinde, kapitalist modernite sistemi özelinde, iktidarcı-devletçi sistemin yapısal çelişkilerinden kaynaklı sistemik bir kaos aralığı, sistemsel bir alt üst oluşun sancıları yaşanmaktadır. Felsefi ve ideolojik-paradigmasal çizgideki yapılar, bu durumun bilinciyle alternatif yaşamın olabileceğine dair arayışa koyulmuş durumda. Tam da bu noktada, alternatif bir arayışta izlenecek yol ve yöntemin olması zorunluluğu bir sorun olarak belirmektedir, yöntemin kendisi güncellik kazanmaktadır.

Bu yazıda, geçmişten günümüze değin gelişen yöntemler ile alternatif yöntemlere odaklanılacaktır. Burada, detaylı bir metodolojik kıyaslamadan ziyade konunun mantıksal yönü üzerinden bir yorum geliştirilmeye çalışılacaktır.

Doğal Toplum ve "Yöntem"

Devletçi-sistem sapmasından önce doğal toplum zihniyetinin yöntemi olan mitolojiler, ilkin animist, devamla da totemist bilince dayalı olmuştur. Doğal toplum süreçlerinin sözel yolla nesilden nesile aktarıldığı bu tarih, doğal toplumların hafızalarının zihniyet ve düşünme biçimlerinin verilerini taşır ve bünyesinde insanlık serüveninin derin hafıza-

larını temsil eder. İçerdikleri anlatılar eksilmiş, azalmış, abartılmış, farklılaştırılmış olabilir; ancak bununla beraber her mitolojide doğal toplum hakikatinin yaşam serüveninin izine de rastlanmaktadır. Eğer buradan yola çıkılarak anlama eksenli bir okuma yapılabilirse birçok şey öğrenilebileceği ve evrensel hakikate dönük ilksel algı ve yorumlardan muazzam sonuçlar çıkabileceği aşikârdır. Buradan bakıldığında çarpıcı ipuçları ile karşılaşılmaktadır. Bunlar irdelendiğinde ise günümüze ulaşan birçok yaratılış mitosunun, kendinden önceki sözel anlatımların -devletli çıkışın şafağında- tahrifata uğratılmış versiyonları olduğu görülmektedir. Buna rağmen bu mitosların ortaklaşan kimi asli yönleri de bulunmaktadır: Bunlardan birincisi, her şeyden önce sonsuz, uçsuz bucaksız göksel deniz ile engin suyun varoluşu meselidir. Buna göre, göksel denizde ilkin göksel dağ oluşur ve zamanla bu ikili varlıktan da tüm varoluşlar çeşitlenmeye başlar; nihayetinde de yaşam canlanır. Bu, kuantumik felsefenin enerji-madde ikilemli izahını çağrıştırmaktadır. Buna göre; enerjinin içkin anlamının kendini ya da kendindeki anlamını görünür kılma ifadesi ile maddeleştirdiği enerji-madde ikileminden tüm varoluşsal çeşitlenme ve çoğalmanın oluşa geldiği toplu varlıkların ilişkilenmesi ile sistemlerin açığa çıkıp anlamlaştığı izahı yapılır.

Bu mitoslarda, insanın kendisi ile doğa ve doğadaki diğer tüm varlıklar arasında eşdeşlik kurduğu, yine her varlıkta bir animanın/canlılığın/ruhun içkin olduğu inancı hakimdir. Araçsalcı bakış, özne-nesne kategorizasyonu, gözleyen-gözlenen ayrıştırıcılığı, özetle hiyerarşik bir dizgeler bütünü bu ilişkide bulunmamaktadır. Her canlıda, kendisinde farkına vardığı canlılığın özü görülürken, buna saygı duyulmaktadır. İhtiyaca göre bir karşılıklı yararlılık ilişkisi söz konusudur. Aborjinlerin kendi varlığını sürdürmek avladığı kanguruları kesmeden önce, onların önünde diz çöküp şükran sunmaları ve canını aldıkları için kangurudan özür dilemeleri olması bahsedilen türden saygıya işaret etmektedir. Yine bazı "ilkel" kabilelerde hala süren bir gelenek olan, ölüleri gömmeden önce yüksek bir tepede çardağa koyma ya da baltayla parçalara ayırıp yine yüksek bir tepeden saçma ve hayvanların beslenmesine olanak sunma da bir tür diyet ödeme durumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Asya'daki topluluklarda bu ritüeli yöneten yaşlı bir Şaman, "Şimdiye dek biz onlardan faydalandık, şimdi de onlar bizim bedenimizden faydalansın ve yaşamlarını sürdürsünler," diyerek izah etmektedir.

Kuantum felsefesi ile olan benzerlik de çarpıcıdır. Kuantum fiziği de makro-mikro evrensel gerçekleşmelerde, "her şeyin aynı tözden geldiğini", "atomların ve atomu oluşturan elementlerin tüm varoluşlarda benzer rol oynadıklarını" savunmaktadır. Bu, her tikelin bir özgünlük taşıdığını söylemenin yanı sıra bütüncül hakikatin parçalanamaz gerçekliğine de işaret etmektedir. Bu, özne-nesne eksenli bir izahın izafilik taşımadığını, geçişenlik içerdiğini göstermektedir. Dolayısıyla bu türden ayrıştırıcı, eşitliksiz ve hiyerarşiyi dizginleyen izahların bütüncül hakikatte yer almadığı görülmektedir. Bu durum ayrıca bir başka gerçeğe de işaret etmektedir: Fiziki, biyolojik ve sosyolojik alanlarda açığa çıkan oluşumların kaba indirgemeci tarzda aynılaştırıcı, yine birbirinden yalıtık ve bağımsız olarak değerlendirilemeyeceği gerçeği ile yaratıcı-tamamlayıcı bir geçişkenliğin mutlak surette zorunluluğu. Böyle olmaksızın evrensel bir hakikat algısına ulaşılamayacağı da açıktır.

"Yöntem", hakikat arayışında işlerlik kazanan bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır

Belirtilen mantıkla bağlantılı olarak benzer bir hakikat izahı ise doğal toplumda yaşam ve ölümün ele alınışı noktasındadır. Mitolojilerdeki ölüm sonrası yaşam algısı ve inancı, bir tür, "Hiçbir şey yoktan var olmaz, vardan da yok olmaz," gerçeği ile benzeşmektedir. Eğer bir varlık söz konusu ise ölüm anı bir yok oluş değil, yeni bir varoluşun başlangıcı olmaktadır. Bu yüzden doğal toplumda, her doğum gibi her ölüm de törensel kutlama ile ele alınır. Aradaki sevinç ve üzülme hali, buluşma ve verili bir gerçeklik anlamında, ayrılma durumu ile ilgili olmaktadır. Kuantum fiziğinde geçerli olduğu haliyle, "her varlık tikel varoluşların bir aradalığından oluşan bir tümelliktir." Her tümel özgünlüğe göre, tikelliklerin toplamı ile başka

bir tümel bütünlük karşısında bir tekillik temsil edilmektedir. İnsan özelinde ele alındığında ise "her insan tekil trilyonlarca hücresel varlığın ve onların oluşturduğu organsal alt bütünselliklerin biraradalığından oluşan bir tümel organizmadır," demek gerekir. "Mikro evren" denmesi de bundandır. Organizmaların bir bütün halindeki bu yaşamı, belli bir aşamadan sonra ölüm anında alt bölünmelere uğrayıp form değişimine uğrayacaktır; tümel organizmasal bünyedeki alt-tikel varlıkların her biri evrensel varlıkların diğer tümel bütünlüklerine karışacak; toprak da çiçeğe, börtü böceğe, yine enerjiye dönüşerek havaya, rüzgara ve suya karışacaktır. Fakat yok olmayacaklar, aksine farklı tümel varlıklara karışıp bir form değişimi ile sayısız-çoklu yapıların bünyesinde varoluşsal süreklilikleri devam edecektir. Doğal toplum insanı, henüz bilemediğimiz bir nedenle -belki de içinde varlık bulduğu bütüncül hakikate yabancılaşmadığı için- kendine özgü bir sezgisellikle bu durumu "yaşam-ölüm-yaşam" döngüsü bağlamında algılayarak, kutsamıştır.

Doğal toplum havzasında, birey ve toplumun birbiri ile özdeşlik temelindeki ilişkisi ahlaki bir ölçü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada,

Hakikati anlama merakı ile arayışa koyulan insan, tahayyül yeteneği kazanmaya, bu yolla da varoluşa dair bir anlamlandırmaya gitmiştir

evrenin oluşumu çeşitlenip çoğalarak ve sistemleşerek anlam üretmektedir. Bu oluşum, canlılık belirtisi olduğu kadar, bir zekâya da tekabül etmektedir. Bu evrensel zekanın toplumsal gerekleşmede "sosyal-zeka" olarak tezahür ettiğini görmekteyiz. Bu zeka, toplum-birey ilişkisini tamamlayıcı bir unsur olarak belirirken, onu gelişmeye sevk etmiş ve böylesi bir zemini olanaklı kılmıştır. Bu zemindeki toplum-birey ilişkisinde tahakküm, sınıfsal ayrım, ötekileştirme, yabancılaşma yoktur; aynı şekilde kadın ve erkeğin biyolojik farklılığı da bir cinsiyet hegemonyasına dayalı değildir. Toplumsal varoluş ve gelişimde, her cins kendi özgünlüğü dâhilinde katkı sunan bir pozisyona sahiptir. Kadının; doğurganlık, belli bir yaşa gelinceye kadar çocukların bakımını üstlenme, ateşin harlayıcısı olma, daimi bir besin kaynağı olarak bitkinin üretiminde rol oynama, doğayla içli-dışlı oluşundan kaynaklı olarak da toplumun sağlık sorunlarına şifa olma gibi hayati becerileri, onu, bu toplumsallığın tam da merkezine oturtmaktadır. Bu yüzden dönemin toplumsallığının "ana-kadın" eksenli olması boşa değildir.

Hakikati anlama merakı ile arayışa koyulan insan, tahayyül yeteneği kazanmaya, bu yolla da varoluşa dair bir anlamlandırmaya gitmiştir. Geliştirdiği anlama, kavrama düzeyine, yine izah gücüne dayalı bir yaşam sistemi inşa etmiştir. Tüm bunlar bu toplumsallığın yöntemini teşkil etmektedir. Bu yöntem ne hakikatin bütünselliğini parçalamaktadır ne de herhangi bir varlığa "canlı-kansız" diye yaklaşmaktadır. Dolayısıyla hakikati anlamsız kılacak olası analizlerden uzak olan bu yöntem, kutsadığı şeyleri dahi "mutlak değişmez doğrular" olarak görmemektedir. Tanrısallık atfettiği simge ve sembollere "değişmez varlıklar" olarak yaklaşmamaktadır. Varlıkları bütünlük içinde ele alan bu yöntem, her birine bir anlam biçerek toplumsallıkla kutsanan yaşama katkı sunan eşit varlıklar anlamlandırmasına gitmektedir. Böyle olduğu içindir ki bu yöntem üzerinden şekillenen zihin yapısı ile inşa edilmiş toplumsallık için "doğal toplum", "ilkel toplum", "komünal toplum" denilmektedir.

Zaman-mekanını kendi anlam dünyasına özgünlük düzeyine indirgeyen bu yaklaşım, evrensel varoluşun bütüncül hakikatine uygun bir anlamsallığı da inşa etmiştir. Bu toplumsallık, günümüzün kavramlarıyla ele alırsak eğer; baskı, sınıf, cins egemenliği, hiyerarşi ve özne-nesne ayrımı içermeyen doğaya ve bu doğa alanındaki tüm bir ekosisteme saygı duyan yönü ile ekolojiktir. Kolektif üreten, eşit ve adil tüketen niteliğiyle de komünalist bir öz içermektedir. Aslında konumuzla olan ilişkisi tam da bu bağlamda açığa çıkıyor: Yöntemin niteliği, bu yönteme dayalı yapılaşan toplumsallık arasında direkt bir bağ söz konusu. Çünkü her yöntem bir zihniyete tekabül eder, tüm toplumsal inşalar ise Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın çarpıcı tespiti ile "zihniyet kurgusudurlar." Şu soru karşımıza çıkmaktadır: "Ne oldu da nasıl bir gelişim, değişim yaşandı da yöntemde farklılaşma, bozulma belirdi? Ne oldu da toplumsallığın

asli ilkelerinden sapıldı?"

Toplumsal Sapışın Müsebbibi: Devletçi-İktidarcı Yöntem

Sistem dışı pozisyonda kalan, halklarıyla varoluşlarını sürdüren ve bu nitelikleri dolayısıyla bütünsel bir hakikati yakalayamamış varlıklar söz konusudur. Bunlar, bu yönleriyle evrensel hakikat karşısında bir "sapma"yı temsil etmektedirler.

Evrensel hakikatinin bir tezahürü olan toplumsal gerçekleşmede asli oluşum esasları üzerinden varlık devamlılığını sağlamaktadır. Tarihin belli bir aşamasında toplumsallaşmanın gelişip yeni bir form, yönetsel bir aygıt ve asli oluşum ilkeleri üzerinden yenilenme ihtiyacı doğmuştur. Ancak çeşitli nedenlerle bağlantılı olarak ve belirtilen ihtiyacın istismarı üzerinden bu durum saptırılmış, değişim ihtiyacı başkalaşıma uğratılmış, toplumsallığın oluşum kodlarından kopma yaşanmıştır; bunu da devletçi sistem şekillendirilmiştir. Evrensel hakikatteki karşıtlık-ilişkisellik düalitesi, her şeyin karşıtı ile var olması toplumsal zeminde böyle karşılık bulmuştur. Ancak bahse konu olan sistemsel yapılara dahil olmayan varoluşlar, bu sistem içerisinde anlamlaşan/anlamı çoğaltan bir gerçekliği sağlama işlevi görmektedir. Bu yönüyle böylesi var oluşlar bir "sapma" hali olarak toplumsal doğanın oluşum ilkelerinden kopmaya denk düşmektedir. Unutulmamalıdır ki devletçi sistemin oluşumunun arka planı "anti-toplumsallık"tır. Bu kapsamda, bu "sapma" haline ya da "anti-toplumsal" karaktere meşruluk kazandıracak çarpıtılmış bir hakikat kurgusu oluşturmuştur. Bu ise kendine özgü bir yöntemle yapılmıştır. Bu yöntemin ürettiği yorum, belli başlı ilkelere oturmaktadır: Esasen "anti-toplumsal" ilişkiler bozularak, onlar birbiri ile karşıt hale getirilmiştir. Parçalı toplumsal kategoriler yaratan gerçeklik ise kimi zaman din, kimi zaman da bilim argümanlarıyla meşrulaştırıcı bir maske oluşturularak bina edilmiştir. Meşrulaştırmaya yönelik bu çarpıtılmış yorumlar, mutlak doğrular olarak sunulurken, tartışmaya da kapalı tutulmuştur. Böylece doğa, toplum karşısında; kadın, erkek karşısında; hayvanlar, insan karşısında; yoksullar ise zenginler karşısında ikincil pozisyona itilmiştir. İkincil kılınanlar nesneleştirilirken birincil kılınanlar özneleştirilmiştir. Bu vesileyle de "özne-nesne" karşıtlığı, iktidarcı ilişkilerin meşrulaştırılmasının zemini olarak kullanılmıştır. İlişkiler araçsallaştırılmıştır.

Mutlak karşıtlık ve ötekileştiricilik, hakikatin bütüncül olan gerçekliğini parçalayan bir yorum ola gelmiştir. Bu yorumda, Tanrıça ve Tanrılar ile manevi inanç dünyasının tümü çarpıtılarak dost ve yarar sağlayıcı olan özelliklerinden koparılmıştır. Başkalaşıma uğratılan inanç; cezalandıran, korkutan, verili sisteme mutlak itaati buyuran, tahakkümcü, cinsiyetçi bir niteliğe bürünmüştür. Böylece topluma, "Devletçi düzene uyun; eğer uyarsanız öteki dünyada ödüllendirileceksiniz, uymazsanız cezalandırılacaksınız," denilmiş ve "cennet-cehennem" ikilemi dayatılmıştır. Toplumu bahse konu olan "anti- toplumsal" düzene uymaya mecbur kılma yönteminde korku ve ikna iç içe kullanılmıştır. Eril-tanrılar adına mutlak doğrular paketi üretilmiş; verili toplumsallıkta ne yaşanıyorsa Tanrı tarafından geliştirildiği için itiraz etme/reddetme zemini bırakılmamıştır. "Kader", "alın yazısı" denilerek benimsemek zorunlu tutulmuştur. Yani dini mutlakçılık, bir tür tarihsel pozitivizm olarak toplumda oturtulmuştur. "Anti-toplumsal" karakterli devletçi sisteme toplumun uyması, boyun eğmesi böyle sağlanmıştır.

Benzer bir durum Aydınlanma Çağ'ında da görülmektedir. Bu kez ise devrede başkalaşıma uğratılan iktidarcı-devletçi düzenin çıkarlarının istismarına alet edilen "bilim" vardır. Burada, kapitalist modernite formlu devletçi düzenin güncel versiyonu ve onun anti-toplum karakteri başkalaşıma uğratılırken, "bilimsel doğrular paketi" ile gözlenmek istenmiştir. Toplumsal bilinç ve farkındalık eskiye nazaran daha belirgin olduğu için toplumu ikna etme çabası daha da zorlaşmış, çetrefilli hal almış, çok yönlü ikna edici izahları gerekli kılmıştır. İkna çabası salt Tanrısal dayanaklarla değil; fizik, bi-

Doğa, toplum karşısında; kadın, erkek karşısında; hayvanlar, insan karşısında; yoksullar ise zenginler karşısında ikincil pozisyona itilmiştir

yoloji, sosyoloji izahlarıyla tamamlanmaya çalışılmıştır. Buna göre, makro evrende cisimlerin kanunları, hareket yönleri ve hızları ölçülebilir. Bu tespitten hareketle, "Herhangi bir olayın bir hareketle neden-sonuç bağı üzerinden önceden bilinebilmesi 'kesin kes' mümkündür," yorumu geliştirilmiştir. Yine, "Her olayın kendi nedenselliğine içkin olarak bir zorunluluk içerdiği, bir olay yaşanmış ve gereklilik kazanmış ve olgu haline gelmişse de öyle olması gerektiği içindir," denilmiştir. Her olguda kesinlikçi bir mutlaklık bulunduğu fikri savunulmuştur. Buradan ele alındığında ise "her şeyin mutlaklıkla bilinebileceği", "her şeyin başlangıçtan günümüze değin zorunlu ilerleme ve gelişmeden kaynaklı bir ileriye doğru çizgisel gelişim halinde olduğu" inancı esas alınıp yerleşik kılınmıştır. Kendini fiziki ve biyolojik gerçeklere ve deneysel verilere dayayan bu görüşler ya da ön-kabuller, kaba bir indirgemecilik ile direkt sosyolojiye yansıtılmış, toplumsallık böylesi bir algı üzerinden tanımlanmıştır. Dolayısıyla toplumsal zemindeki iktidarcı-devletçi düzenin gelişimi, bahsedilen zorunlu yasalara dayandırılarak "normal" sayılmıştır. Bu devletçi düzen kendinden önceki "ilkel", "barbar" yaşam ile kıyaslanarak "ilerici" olarak yorumlanmıştır.

Kürt Halk Onderi Ocalan, "Her şeyin bilinebileceği iddiası en kötü metafiziktir," diyor

Peki, "Neden eşitsiz, hiyerarşik, cinsiyetçi, egemenlikçi sömürge ilişkileri doğdu? Başka türlü olamaz mıydı?" benzeri soruları ileri sürmek dahi "anlamsız" kılınmıştır. Çünkü makro evrensel ölçekteki doğrusal-ilerlemeci yasaların mikro evrende de geçerli olduğu; fizik akımındaki bu evrensel zorunluluk ilkelerinin, biyolojik ve sosyolojik âlemlerde de geçerliliğini koruduğu söylenmektedir. Dolayısıyla büyük cismin küçük cisme, büyük varlığın küçük varlığa, güçlü olanın zayıf olana karşı üstünlüğü "hakikatin doğası gereği" olarak yansıtılmıştır ve "Bunun önüne geçilemez, ancak kısmi iyileştirmeler yapılabilir" denilerek rasyonalize etme yoluna gidilmiştir. Özetle, dini-mutlakçı/tarihsel-pozitivist "kadercilik", "alın yazısı" yanılsaması bu kez de böylesi bir maske ile ısıtılıp yeniden öne sürülmüştür. Güncel tanımı "bilimsel pozitivizm" olarak vücut bulmuştur. Bu yolla her türlü anti-toplumsal, anti-ekolojik eril egemen cinsiyetçilik, tahakkümcü sömürgenlik, iktidarcı-devletçi sistem, "zorunlu yasaların sunusu olan doğal bir gelişim" olarak maskelenmiş, nihayetinde de maskelenmektedir.

Nasıl Bir "Yöntem"?

Yöntemdeki çarpıklık, toplumsal yaşamın çarpık inşası ve örgüsünü de böyle tetiklemiştir. Peki günümüzde durum nedir? Hakikatin bütüncül evrensel özü bağlamında ve dönüş arayışında bir yöntem nasıl olmalıdır?

Günümüzde toplumsal yaşam her yönü ile kaotik krizli bir hal alıp tıkanmıştır. Her çevre kendi paradigmasal bakışı ile bu duruma çözüm aramaktadır. Çözüm, hangi hakikat yorumuna dayanarak ve hangi yöntemle aranacaktır? Yanıt arayan sorular bunlardır. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın paradigmasal perspektifi tam da bu noktada çözüm değeri yüksek bir ufuk sunmaktadır. Kürt Halk Önderi, çözüm perspektifini verili yöntemlerin eleştirel analizleri ile derinleştirmektedir. Bu perspektifi referans olarak, anlayabildiğimiz oranda, alternatif yöntemler üzerinden hakikatin bütüncül özüne dair bir çerçeve çizmeye çalışacağız. Hemen belirtmeliyiz ki, devletçi sistemin üretimi olan hakikat izahı topluma öyle kolay kabul ettirilememiştir. Geciktirilmiş olsa da doğal toplumun hakikati kendisini zaman-mekana uyarlayıp korudu; üretip yeniledi; kimi zaman dini merkezi kimi zaman bilimsel ve ideolojik planda varlığını sürdürdü; devletçi uyarlığa karşı demokratik uyarlık, devletçi uyarlığın güncel versiyonu olan kapitalist moderniteye karşı da demokratik uyarlık ile yanıt verildi. Bu şekilde evrensel hakikatin özü temsil edilmeye çalışıldı. Dolayısıyla devletçi, çarpıtılmış olan hakikat izahı tek değildir.

Bu gün demokratik modernite paradigmasının ihtiva ettiği hakikat, binlerce yıllık birikimin sonucudur. Demokratik modernitenin güncel hakikat izahı, böylesi bir birikimin rafine olmuş hali olmaktadır. Hakikat bir bütündür, parçalanamaz; parçalar ele alındığında ise anlaşılamaz, anlam yitimi oluşur. Evrenler

gerçekliğinde ilksel başlangıç anlayışı hep olacağı gibi buna dair mutlak kesinlikçi yanıtlar oluşturabilmek de mümkün görünmemektedir. Yöntemsel izahlarda big bang (büyük patlama) eksenli ilksel başlangıç teorisi, evrene dair hakikat payı olan bir izah içeriyor olabilir; fakat yeni teoremler hakikatin salt bizim evrenimizden ibaret olmadığını göstermektedir. "Köpük evrenler" hipotezi, eskinin paralel evren kuramının da ötesine geçen, bilme sınırlarımızın çok ötesinde uçsuz bucaksız ve sonsuz sayıdaki evrensel varoluşlara işaret etmektedir. "hiperuzay" diye tabir edilen mekânda, iç içe geçmiş sabun köpüğünü andıran sayısız sayıdaki evrensel kümenin varlığını var sayan bu hipotez, bugün bilebildiğimiz doğruların, ilksel başlangıç olarak mutlaklaştırılmayacağına dair önemli bir ufuk sunmaktadır. O halde ne yapmalı, nasıl yapmalı, nasıl bir hakikat anlayışı edinmeliyiz? Bu uğurda nasıl bir öğrenme metodunu esas almalıyız? Verili yöntemin "mutlak bilinebilirlik" ve "belirlenebilirlik"çi doğrular paketini mi, yoksa öteki uçtaki bilinemezcilik, agnostisizmi mi savunmak gerekir? Değersizliğin, nihilizmin tüketici yorumlarına mahkum muyuz?

Kürt Halk Önderi Öcalan, "Her şeyin bilinebileceği iddiası en kötü metafiziktir," diyor ve "bilinemezci ve değersizlik ihtiva eden nihilist akımların tuzağına düşülmemeli," diye uyarıyor. Öcalan, olasılıkçı bilinebilirlikten doğan doğrulardan hareketle evrensel oluşum hakikatinin ilkelerine dair bir perspektif edinebileceğimizi de belirterek, varoluşsal ölçümleri içeren bu hakikat ilkelerine dayalı toplumsal yaşamı inşa ederek önümüzdeki anlamı üretip varlığımızı sürdürebileceğimizi belirtmektedir. Böylece ne bilinmezciliği değersizleştirmenin rüzgarına yenik düşülür ne de yanılgılara kapılmış olunur. Olasılık içeren "bilebildiğimiz hakikat ölçüleri" ışığında anlam dünyamızı zenginleştirerek kendimizi üretir, bütüncül evrensel hakikatin bileşeni olarak yapabilme erdemini temsil etmiş oluruz.

Nihayetinde kuantum fiziğinin makro ve mikro evrensel gerçekleşmelere dair izahları ufuk açmakta, Öcalan'ın paradigmasına zemin oluşturmaktadır. Bütüncül hakikat arayışımıza olasılıkçı bilinebilirlik üzerinden ulaşmamızın daha gerçekçi olacağını ortaya koymaktadır. Böylece, mutlak bilinebilirlik yerine "olasılıkçı bilinebilirliği" koymak; düz-çizgisel ilerlemeci gelişim yerine de "doğrusal olmayan", saçaklı değişim izahını getirmektedir. Birbirini yok edip ötekileştiren, karşıtlaştıran ve özne-nesne pozisyonuna sürükleyen ikilemlere dayandırılan anlayış yerine, birbirini karşılıklı besleyen ve böylece var oluşu çeşitlenme ve çoğalma ile anlamlandıran, ötekileştirmeyip birada varoluş anlayışını savunmakta ve böylece de kendini geliştirmektedir. Makro evrendeki gerçekliklerin atom-altı mikro evren gerçekliğinde aynı ölçülerde işlemediğini de belirten Öcalan, yeni fizik ölçümleri ile temellendirmeye giderek, bahse konu tezlerini somutlaştırmaktadır.

Özne-nesne ayrımının izafi olduğu, değişkenlik ve geçişkenlik içerdiği, asıl olanın ise karşılıklı beslenme ilkesi olduğu, gözleyen-gözlenen ilişkisinde de aynı mantık ilkelerinin geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Yeni bir hakikat örgüsü oluşturarak, bu örgüye dayanacak yöntemsel ölçülerin esas alınması gerekliliği açıktır. Buradan hareketle yeni yöntemsel bakışla bütüncül hakikate dair şu ilkeleri tespit etmek yerinde olacaktır:

İlkin; evrensel oluşumda asli ilke olarak birbirini geliştiren ikilemlerin ilişki-çelişki bağlamını içeren varlığı meselesidir. Enerji-madde

Verili iktidarcı-devletçi şekillendirilmeye uğrayıp çarpıtılmış toplumsallık, bir "karşıtlık" üretmektedir

ilişkisi, enerjide içkin olan potansiyel haldeki anlamın maddi form kazanarak görünür kılınmasıdır. Bu ilişkide özne-nesne, gözleyen- gözlenen veya birbirini yok edici bir çatışma yoktur; arada canlı varoluşsal ve anlam üretimine dayalı bir bağ bulunmaktadır

İkincisi; ikilemden doğan çeşitlenme-çoğalma-ilişkilenme ve yapılaşıp sistem kazanarak anlama anlam katma, ilişki ve çelişmede ise hareket-gelişim-değişim açığa çıkarma bir tür zekayı ifade etmektedir. Bu evrensel zeka ve evrensel ölçekte varoluşsal dinamizm içeren hareketin, kendine özgü bir tür canlı metabolizma olarak istediğini görmekteyiz. İkilemden çeşitlenme çoğalmaya, buradan da sistemleşme ve

yapılaşmaya, devamla da form değişimi ile parçalanıp yeni yapılar ve yeni formlar üzerinden potansiyel haldeki anlamın yeni görünür ölçülerle kendini üretiyor oluşu, evrensel ilke olarak zekâ ve canlılığın varlığına işaret etmektedir.

Üçüncü olarak; fizik aleminde oluşum sağlayan bu hakikat ilkeleri, biyolojik alanda ve insanın gerçekliğinde somutlaşan sosyolojik alanda, biyolojik akıl ve canlılığa ve yine sosyal zeka ve toplumsal varoluşa denk düşmektedir. Dolayısıyla kaba indirgemeci aynılaştırıcı yöntemsel yanılgı ne kadar yanlışsa fiziki-biyolojik-sosyolojik alemlerin varoluşsal ilkelerini keskin sınırlarla ayırmak da o denli yanıştır. Çünkü hakikat bir bütündür; bütün oluşumlar, varoluşlar aynı türden türemişlerdir. Zaman ve mekânlarda vücut bulan her gerçekleşme, aynı tözün farklı tezahürleri olmaktadır. Varoluşsal özdeşlik, olası bir alternatif yaşam inşasında bu ilkelerin evrensel oluşum mantığına göre mutlak biçimde gözetmeyi gerektirmektedir. Çünkü fiziki-biyolojik-sosyolojik gerçeklikler arasında, varoluşsal-yaşamsal bir özgün geçişkenlik vardır.

Dördüncüsü ise; bahse konu evrensel zekâ ve varoluşsal ilkeler ile açığa çıkan yeni sistemler ve yapıları anlamada nedenli evrensel hakikate uygunluk olduğu konusunda yardımcı olmaktadır. Normal bir hali mi, anomali mi, yoksa doğal gelişmede mi? Ya da sapmaya mı başladı? Her anomalinin, her sapışın evrensel hakikat ışığında bir anlam yitimini temsil ettiğinin reddedilmesi gerektiği ve yeniden anlam içerecek bir sistem arayışına koyulması gerektiği izah edilmektedir.

Sonuç

Güncel toplumsal kaos ve krizden çıkabilmek, alternatif çözüm üretiminin nasıl olabileceğine dair fikir üretebilmek sağlıklı bütüncül bir hakikat kavrayışını gerektirir. Hakikatin nasıl anlaşılacağında kullanılan yöntem ve bu yöntemin soruları ise bir o kadar önem taşır. Öcalan'ın ana ilkeleri ile belirttiği bu yöntem ve hakikat anlayışı üzerinden,"Nasıl bir toplumsallık ve ne tür bir toplumsal yaşam?" sorularına yanıtlar bulmak mümkün hale gelmiştir.

Konumuzu, arka planında irdelemeye çalıştığımız esaslar üzerinden toplumsallık özgülünde daha belirgin kılarak sonuçlandırabiliriz. Verili iktidarcı-devletçi şekillendirilmeye uğrayıp çarpıtılmış toplumsallık, bir "karşıtlık" üretmektedir. Ötekileştirici, ayrıştırıcı, tekçi, sınıflaştırıcı, hiyerarşik tahakkümcülüğü içermektedir; eril egemenliğe dayalı toplumsal-cinsiyetçi karakterdedir; anti-ekolojisttir; birey-birey ve birey-toplum, toplum-doğa, toplumsal ekosistem-hayvansal ve bitkisel ekosistem ilişkilerinde; özne-nesne ayrıştırıcılığına oturan bir nitelik belirmektedir. Bu haliyle çatışma üretmektedir; tamamlayıcılık değil, tüketicilik üzerinden işler haldedir. Tüm bu yönleri ile krizli bir toplumsallık olmaktadır. Alternatif toplumsallık her türlü tekçiliği reddeder. Bu toplumsallıkta çeşitliliği, farklılığı, anlam üretimini, eşitliği, özgürlüğü, adil olmayı, biraradalığı savunmak esastır. Bu toplumsallık, kadın-erkek ilişkisini toplumsal zeminde anlam ve değer üretiminin katalizörü olarak görmektedir. Özgürlük, karşılıklı olarak beslenme, tamamlayıcılık esaslarına dayalı olarak yeniden ele alınmakta ve düzenlemekte; cinsiyet özgürlükçü ilke olarak kabul edilmek durumundadır. Doğa ve doğa bünyesindeki tüm hayvansal, bitkisel ekosistemlerle karşılıklı yarar, kendini yenileyebilme-yeniden üretebilme esası ve varoluşsal eşdeşliğe uygun olarak ilişkilenme bu toplumsallığın diğer bir özelliğidir. Toplum özgülünde çoklu kimliklerin eşit ve demokratik katılımcılığı esas olan ortak üreten-ortak/adil paylaşımı içeren yaşam modelini temsil edecektir. Öcalan'ın ortaya koyduğu paradigmada bunların tümü demokratik ekolojik, cinsiyet özgürlükçü ilkeler bütünlüğü olarak formüle edilmektedir. Örgütsel ve yönetsel plandaki biraradalığı somutlaştıran bu demokratik komünalist paradigmayı böyle özetlemek mümkündür.

Bu ilkeler, bu bir arada yaşam modeli önermesi, bahse konu yöntem ve evrensel-bütüncül hakikat ışığında irdelendiğinde kendisinde içerilmiş olan anlam derinliği çok daha net görülebilmektedir. Sonucu ve çözümü görmek, nasıl bir çığır açıcılığı içerdiğini anlayıp idrak etmek her bir insan açısında kendi yaşamından yeni başlangıçlar yapmasına vesile olabilecektir. Başka bir hayat pekâlâ mümkündür.

Uygarlık Krizine Yazıdan Bakmak

Hayri K. Yetik

Kavramları Sorunlu Hale Getiren Bir Süreç

Freud, "Şu uğursuz uygarlık, insanların iki ayak üzerinde durmasıyla başlamıştır,"[1] dese; kimileri ateşin keşfine, kimileri tekerleğin icadına bağlasa da; bakışımlı gelişme seyri içindelikleri göz önüne alınarak, tarihi yazıyla başlatan önermeye de onlarınki kadar kanıt bulunabilir. Lascaux'daki ilk resimler, Göbekli Tepe kabartmalarındaki kimi şekilleri yazının öncülleri sayacak olursak eğer, yazıyı da yazıyla başlattığımız tarihi de on, on beş bin yıl daha eskiye götürebiliriz. Bunlara şu önermeyi de ekleyebiliriz: Uygarlığımız; özellikle logos, kelâm ya da retorik örüntüsü "okuryazarlık"[2] marifetiyle gerçekleşmiştir.

Yan anlamlarından ve yaygın kullanımlarından biri adab-ı muaşeret kuralları olmasına karşın en temelde sosyo-ekonomik gelişmişlik ortasındaki bilimsel teknolojik ilerlemeyi akla getirir uygarlık. Bundan sonrasında kavramın kendisi gibi kullanımları da sorunludur. Sözgelimi, Urartu uygarlığı, Frig uygarlığı, Lidya uygarlığı, hem zaman hem de coğrafya yaygınlığı ve tarihsel bakımdan oldukça sınırlı bir içerim gösterir. Mezopotamya uygarlığı da arkaik bir admış gibi anlaşılır; ama Sümer veya Mısır uygarlığı dediğimizde bilinemez öncesini de kapsayan bir genişlik kazanır. Çin uygarlığı da öyle. Bu bağlamda İslam[3] ve Batı uygarlığı dediğimizdeyse kastettiğimizin kapsamları zaman denksizliklerine karşın hem birbirinin eşiti hem de karşıtı, dolayısıyla eşzamanlıymışlar gibi bir izlenim verir.

"Sözlü kültür" ve "yazılı kültür"ün[4] buradaki bağlamlarında bütün zamanları kapsamakla kalmayıp gezegensel boyutlarda "insan kültürü"ne ve insanlaşmaya ait bir üst kümeyi gösterdiğini, yazılı kültürün aynı biçimde yazıyla birlikte ortaya çıkan "okuryazarlık" altyapısını ve bildik tarihsel süreci kapsadığını da belirtmeliyim. Çok anlamlılıklarından kaynaklanan sorunlu kavramlar oluşları dolayısıyla kültürü de uygarlığı da yukardaki kullanımlarından daha geniş bir anlamda kullanarak zamanı kapsayacak biçimde fotoğrafı büyütüp bildik tarihin "insan kültürü" kavramı gibi "yazı uygarlığı" tarihi olduğunu söylemeliyim.

'Başka bir kültür veya başka bir uygarlık mı vardı ki bu vurguya gereksinme duyuyorsun?' diye sorulabileceğini düşünerek, insanla bildik insanı; yani, doğadaki herhangi bir canlı olarak insanı değil, kendini yaratmış kültürel insanı kastettiğimi, sözlü kültür ile yazılı kültür arasındaki başkalaşım gibi bu insanla doğal insan arasında başkalık olduğuna ilişkin şu önermeye yaslandığımı anlatmaya çalışacağım: Sözlü kültür ile yazılı kültür farklılığı gibi doğal insan (sözlü kültür insanı) ile yazı insanı (homo-faber veya homo-semioticus, okuryazar) arasında, bugün, kendi alanında yaşadığı kırılmayla orta direklerinden biri olduğu uygarlığın krizine katılan evrensel bir farklılaşma var. Anlaşılmasını kolaylaştıracağını umarak şu küçük notu da eklemeliyim: Krizin ya da uyuşmazlığın sürekliliğinden söz edilebilir. Sözlü kültür ve okuryazarlık olarak yazı kültürü görece alt küme olarak iki cephesidir uygarlığın. Uygarlık da buna göre bakışımlı etkileşim içinde oldukları yazıyla başlayan ve tıpkı yazı gibi bir farmakon[5] olarak iyiliği ve kötülüğüyle uygarlıktır.

Pharmakon Olarak Yazı ve Uygarlık

Bellek olarak yazı, bilginin görsel muhafazası, arşiv, kanıt ve tanıktır. Assmann'ın[6] terimiyle "kültürel bellek"tir. Soğuk anımsamanın mekânıdır. Sözlü kültüre ait olansa iletişimsel bellektir ve Assmann'ın dediği gibi "sıcak anımsama olarak anında tüketilir ve eğer bir söz alıp verme durumu söz konusuysa karşılıklı güven esastır." Bu demektir ki sözlü kültür insanı karşısındakine güven duyan/güven veren bir ahlâ-

ka sahiptir. Âmiyane üsluptur.

Bu saptama, yazının uygarlık yaratıcı niteliğini bilgi taşıyıcı işlevine indirgemek olmadığı gibi yazının gündelik alış verişlerde veya arazi ölçümlerinde gereksinimi duyulan aritmetikten doğduğuna -yazıya dönüşmüşlüğü ayrı bir konu- işaret etmektedir. Bilim ve teknolojinin en kilit problemlerinin çözüm araçları olmaları bakımından rakamların uygarlığın ilerlemesinde yazıdan daha ayrıcalıklı bir yerde durduğu ise açıktır.

Harf ve rakamların farklılaşan işlevlerini, Heidegger'in hesapçı ve matematiksel kapitalizmin/teknolojinin insanı çıkmaza sürüklediği tezine göre değerlendirecek olursak, bir zemin üzerine soyut biçimler olarak çizilen imlerle başlayan yabancılaşmada/doğanın dizginlenmesinde hangisinin masum olduğunu ayırt etmek olanaksız. Ancak teknolojinin olumsuz kullanımına ilişkin söz konusu ge-stell[7] serüveninde başı rakamların çekegeldiği[8] de ortada.

Yine de belirtmek gerekirse; "buyruk" denebilecek yargı ve kesinleme demek olan rakamların konuştuğu yerde, yoruma ve esnekliğe yer yoktur. Günümüzün algı denetimi ve rıza üretiminin büyük ölçüde anketler, kamuoyu yoklamaları ve istatistiklerle sağlandığı gerçeğine bakarak, bu göstergelerle ifade edilebileceklerin ön-kabulleri daha baştan belirlemesinin söz konusu olduğu bir gerçektir. Hatta bu konuda ortak bilinçaltımızdan, koşullanmışlığımızdan da söz edilebilir.

"Duyguların sismografı" dense de tarihin seyri yazının sorumluluğunun hep daha çok olduğunu gösterir. Bu nedenle de tek tek sınırlı görsel anlamlarıyla uygarlığı yaratmış olamayacaklarına, sözellik katında bir dile dönüştüklerinde işlevsel olduklarına bakarak retorik ve poetika boyutuyla ve de bellek olarak değerlendirmek/sorgulamak ufuk açıcı olabilir.

Sözellik/söz/cümle/sözce/sözcelem/paragraf/metin vd. her neyse yazıdan önce de var olduğu hâlde sözlü kültüre uygarlıktan pay düşürülmez nedense. Oysa bilgi, sözlü kültürle de taşınmıştır. Sözgelimi teknik bilginin modern zamanlara dek usta-çırak ilişkisiyle aktarımı geleneği. Hatta Tevrat, İncil, Avesta ve Kuran'ın sözlü kültür içinde doğdukları, ilk üçünün yüzyıllarca sözlü kültür olarak korundukları, yazıya geçirildikten sonra bile bir kanaldan sözlü geleneğin korunduğu, hatta bu kanalın günümüze dek sürdüğü ortada. Ancak sorunun kaynağı bilginin aktarılması ya da dolaşımı değil, bilginin kullanım biçimi, egemen akla göre araçsallaştırılması ve bunun amacıdır. Bunun için de dilin ve bilginin retoriğe dönüşmesinden önce yazı kültürü insanıyla sözlü kültür insanının farkı açıklanmalıdır.

Öncelikle yazının arşiv ve kanıt sağlayıcı, sözünse bunun yerine güvene dayalı oluşunu nirengi noktası tutarak bu farkı açıklamaya başlamak gerekir. Saussure'ün önermesi doğrultusunda göstergelerin toplum yaşamı içindeki yaşamı incelendiğinde Türkçedeki ironik adlandırmasıyla "mektepli" denen "okur-yazarlık" statüsünün geliştirdiği görülebilir. Ötekilerine de Malinowski'nin "ilkeller'in basitlik ve kabalığına dayalı" geleneksel "yabanıl", imgesine[9] göre biçimlenmiş "hâlâ gereksinim ve içgüdülerinin tutsağı olmaktan kurtulamamış" yüklemine rağmen "alaylı" denmiş olması muhtemeldir.

Ancak bu okuryazarlığın bakışı ve görüşü olur. Onların cephesinden bakıldığında ise okuryazar "yabandır"[10] çoğu zaman. Gerçekten de sözlü kültür insanı, çevresiyle samimi, bütünlüklü, somut, dokunmatik, organik denebilecek bir ilişki algısına sahiptir. Resmin, özellikle de yazının nesnelerle arasındaki mesafeye, bir başka deyişle, "anlamı sesten soyutlayan fonetik alfabenin ve sesi görsel bir koda çeviren"[11] gösteren ile gösterilen arasındaki mesafeye dair deneyime arayı kapatacak bir beceriye de sahip değildir. Aynı nedenle görsel algılama ya da geometri eğitimi almış biri gibi üç boyutlu yanılsamayı da kavrayamaz.

"Yazı olmayabilir miydi ya da olmasa da olur muydu?" gibi sonuçsuz bir söz edimine kalkışmak değil, ama uygarlık dediğimiz binlerce yıllık serüvenin zemini olarak yazı teknolojisinin kendisi, özellikle de "fonetik alfabe göz ile kulak arasında semantik anlam ile görsel kod arasında bir kopukluk yaratırken"[12] kulağın önüne gözü çıkarmakla, onu, sözüm ona, "ilkellik" ve "yabanıllık"tan alıp "uygarlık" uğrunda işitsel ağın dışına taşımak söz konusudur.

Buralardan başlayarak günümüze uzanan süreçte sözlü kültür insanı ile yazılı kültür insanı arasındaki farklılaşma bir sorunsal durumunu alır. Yani örtük biçimde sözün gücünü, dolayısıyla bilgiyi ele geçirmiş olanlar "okuryazarlık" denilen yapılanmayla egemenliğini önce okuryazarlarının sonra da yöneteceklerinin ru-

huna dek yerleştirir.

Diyebiliriz ki; poetika dışında dilbilim, dil felsefesi, hitabet, söylev, retorik, belagat, yapısalcılık, eleştiri, yapı-sökümü vb. alandaki emek, yazının bu işlevini inşa veya yapı-sökümüne odaklanır.

Mühendisliğin ve düşüncenin yazısız da olabileceği, dünyayla kendileri olarak etkileşim içindeliklerini yadsımadan söyleyelim: Yazı çoğu zaman onları da içine alan bilgi ve bilim alanlarının olmazsa olmaz aracıdır. Çünkü yazı da teknolojidir; insanın organlarının uzantısı sayılan öteki "teknolojileri" gibi, beyninin ve elinin uzantısıdır. Bu, kültürel varlığın her alanında olduğu gibi egemenlik aracına dönüştürülmesi, yönetilen yöneten ayrışmasına dek götürülebilir.

İnsanın Teknoloji Canavarıyla Sınavı

Gücün iktidar, iktidarın sistematik hâle gelişi ile beraber, kralın süvarileri ve piyadeleri öteki sözleri tıpkı düşman askerleri gibi dağların gerisine kovalarken, kendilerine ait sözlerin her biri ise mızraklı muhafız alayı olarak tahtını korur. Eristik oyunlarıyla ve Tanrı-kral çağlarından kalma bir yanılsama içinde okuryazarlık, ihtişamının kaynağı ve başının halesi olur.

Ortadoğu/İbrahimî kozmogonisine dayalı "yerleşik takiyye" dediğimiz bu okuryazarlık, eşdeyişle bu taht, o sözlerin eseridir; Levh-i Mahfuz, Safir Kitap, Suhuf, Kelam-ı Kadim, Kitab-ı Mukaddes de denir veya Tanrı Kitabı da. Bir süredir, onların ve türümlerinin vaaz ettiklerine "dinsel büyük anlatı" denmekte.

Parantez açmışken şunu da söylemeliyim: "İnsan konuşan bir Kuran, Kuran suskun bir insan" savsözü de, doğanın Tanrının kitabı olduğu önermesi de yazıya atfedilen mecazi bir iltifattan çok yazının gücüne göndermedir. Ama herhangi bir yazı değil de Eagleton'un deyimiyle "iğdiş edici"[13] Kuran'ın i'câzıdır, benzerlerinin üstüne veya önüne konması olasılığına karşı önlem, daha açık söylemek gerekirse itaat için ve buyurganlığının gereği olarak...

Buna muhalefetten doğmuş açık bir kitap gibi tasarımlanan doğada içkin vahyi okumak, sözlü ve görgül akımlar için gönderge olurken, heterodoksinin de yönsemesini gösterdiğini imleyerek konumuza dönecek olursak, vahy'in yazılı veya sesli olduğuna dair herhangi bir sav/anlatı bulunmadığı, anlam, hatta içe doğma biçiminde indiği/indirildiği söylense de kitap olarak anılıyor olması i'câz/kanon olarak aşkınlaştırılmasındandır. Bu, bağlılarını sürekli bu sanal tapınak içinde tutmak içindir.

Gerçeğine gelince şiş, kamış-çelik-tüy kalem, taş, kil tablet, ceylan derisi üzerindeki ikonlardan kağıt öncesi papirüs, parşömen vb. yazılmış sayfaların rulo halinden kodekse, basılı sayfaya geçiş sürecinde kendisi de yazıcısı da büyülü, kutsal ve saygın addedilmiştir.

Bu saygınlık ve büyü etkisi öyle böyle bir gizem değil. Yazıcısı da inandığı veya gördüğü saygınlığı hak etmek için -fantastik gelse veya efsane olsa da- mesajı dolayısıyla örneklemek istiyorum: Nakşederken bakışı kayıp da eli şaşmasın diye gözlerine mil çektiren nakkaşlar[14] kadar işine sadıktır. Kutsal sözün alıcısı gibi de mütmain.

Bu tasarım ve zihniyet "Tanrı öldürülünce" -yani matbaanın açtığı yolda modernite onun yerine tipografik insanı ve aklı, "büyük dinsel anlatı"nın yerine "ulusal anlatı"yı ikame edince- kilisenin yerine de burjuvazi oturur ve Tanrının yasaları yerine de yurttaş hakları. Ümmet yerine de millet/ulus. Muhafız alayı artık bu cemaat tasarımının koruyucusudur. Dinsel mitlerin yerine de ulusal mitler üretilip konur. Yeni "hayali toplumlar"[15] icadı böyle, yazı ve anlatıdaki değişimle başlar.

Modernite dediğimiz kültürün temelleri böylelikle atılınca efsanevi kahramanları, din ulularını, kralları, prensleri anlatan şövalye öykülerinin, arkaik anlatıların, trajedilerin yerini burjuva yaşam biçimine sahip bireyin romanları alır. Felsefe, başta her şeyin merkezi insan ve akıl, sanat, bilim, din, felsefe ve tekniği içeren halkların ve dünyanın kılavuzu ide'ye ve olup bitenin güdüleyicisi, olayları belirleyen yasa geist(tin) tasavvuruna bağlı yeni izlekler döşer, sosyoloji ve psikoloji ve daha birçok bilim dalı yaşamın her alanını kuşatacak, yeni söylemi ve yaşam biçimini kuracak biçimde bilgi ve teknoloji üretir.

Fıkıh, kelâm, hadis, belagat, bediat, tefsir, siyer vb İslamî ilimler denilen yazı birikimine rağmen sözlü kültüre bağlılığıyla da direnç göstermektedir yazı kültüründen ibaret bildiğimiz moderniteye. Bu direnç bugün İslamî okuryazarlık kadar olmasa da Ortadoğu'daki çatışmaların, nedenlerinden biri. Ancak uygarlık krizi Ortadoğu sorunundan daha büyüktür ve artık

ortak bilinçaltı durumuna gelmiş yazının sonuna yaklaştığımızın -"okuryazarlık" alışkanlığımız değiştiği için- farkında ve denebilir ki bunun sezgisinin gerilimiyle ilişkilidir.

Bir başka söyleyişle sorumlusu tüketimci kapitalizm kadar "Gutenberg Galaksisi'nden[16] çıkmakta oluşumuz, bunalımı derinleştiren asıl neden ve bunun sonuçları olacak. Nietzsche'nin "Benden sonraki yüzyılda büyük krizler yaşanacak, büyük savaşlar," kehanetine ondan daha yakınız bugün. Kaldı ki toplumsal düzeyde bunun öngörülemeyeceğini söylemek hem toplumun bireylerinden oluştuğunu göz ardı etmek hem de söz konusu olgunun andığımız krizlerin mesajlarını duymazdan gelmek ve içten içe işleyişini görememekten kaynaklanabilir ancak. Oysa imrenmenin yerini alan saldırganlık ve şiddet artışı ve onların yerini alan değer ve güven yitimi kaygısından da belli bu.

Bu uğurda İslam adına yola koyulmuş olanlar, olup bitenleri uygarlık farklılığına dayandırmakta, dolayısıyla uygarlığı mesele edinmiş, temsil ediyormuş havasındadır. Elinden alınmış Tanrısını/kozmogonisini, uygarlığının ilerisine düşmüş ve üstüne çıkmış moderniteyle hesaplaşmayı da gündemleştirmeye çalışmaktadır çünkü. Bildik kapitalizme çarpıp geri çekilirken "post-insan"[17] "ben-odaklı postmodern karakterler"[18] "duygu ötesi toplum"[19], "tekno-toplum"[20] "insanın metaztazı"[21] gibi fütürist Tofflerlerin ya da Fukuyama'nın "tarihin sonu"[22] tezlerine ilişkin kulaklarına su kaçmış olabilir; ne var ki Kuran'a bağımlı "alıntıya tutuklu" hayatları giderek bir tür otizme gömüldüğü için Selefi geleneğin cazibesinden kendilerini alabilmeleri, dünyanın gerçeklerini, dolayısıyla krize bir de yazının yazgısından bakabilmeleri, bu nedeni görebilmeleri, tedavisi şöyle dursun septomlarını anlayabilmeleri mümkün değil. Köken/kanon/i'caz izin vermez. Verili dünyanın ürünü kimlikler, dünyanın gerçeğini görmektense fanatizmi tercih ederler; varlık koşullarıdır bu. Gerçeğe yöneltecek de-facto bir durum ortaya çıksa bile Assmann'ın deyimiyle "geçmişin yeniden üretimi" ve "tarihin değişmez bir süreklilik"[23] hâli "babanın ezeli iktidarı" diyebileceğimiz köken takıntısı ve "İslami okuryazarlık/ yerleşik takiyye"nin ağlarından kurtulamazlar.

Gelinen ve olası gelecekteki boyutlarından kaygıya kapılan insanın dinsel göndergelerle kendini yeniden günahkâr hissetmesi, vicdan azabı veya suçluluk duygusu dolayısıyla huzursuz olması ve elbet de tam da Freud'un saptadığı gibi "bilinçdışı bir suçluluk duygusu"[24] uygarlık krizi nedenleri arasındadır zaten.

Ortadoğu'nun yüzyıllara dayanan, başka dinleri, idealist felsefeleri de kapsayan deneyimi ile birlikte İbrahimî belleğin bu vb. sorumluluğuna, genel anlamda dünyayı açıklamak ve kavramaktaki yetersizliğine karşın, "aşkın tanrı" önermelerini elimine eden modern paradigmaların etkisini yitirmesi üzerine durumdan vazife çıkarırcasına sahnede rol kapmış olmasına bakıp emperyalistlerce kullanılmışlığını kulak arkası ederek denize düşen yılana sarılır misali maneviyata/tinselliğine sarılıyor olabilir insanlar; ama, logosu/kelâmı tapım nesnesi kılmaktan da beteri skolastiğe dönmek olmasa bile Don Kişot'luktan öteye gidemez.

Tofflerlerin deyimindeki tarihin muazzam kabarması veya üçüncü dalga ekonomisi tahayyülü yanında devede kulak kalır. Hatta ilişkilendirmek bile güncelliğini yitirince görülecek Paranoid bir yorumdur. Krizin acısını yatıştırır diye gerçeğe gözlerini kapatıp yetinilse bile bedeli ağırdır; tedaviyi ertelemek olur bu, fizyolojik yıkıma varır.

Uzun sözün kısası bu kriz için, hazcı ve bencil içgüdülerinin sırtında "insanın kendi yarattığı teknoloji canavarıyla sınavıdır" denmesi, zorunlu bir sonuca yöneltmeyen dil edimi veya vahiyat sanılabilir. Ama "sözün düşüşü"yle[25] başlayan süreç her gün biraz daha yaklaştırıyor içinde bulunduğumuz gemiyi doğanın ve insanın başkalaşım burgacına. Öyle görünüyor ki bildik yazı hiyeroglif türümü bir yazıya, o da yerini hareketli görüntüye bırakacaktır. Yazının uzamından ve işlevinden ayrı düşünemeyeceğimiz nano-piko teknolojilerinin olanaklı kıldığı bunun yanında bioteknolojiyle insan başkalaşmış olacaktır. Tofflerlerin "uygarlığın bizim için yazmakta olduğu"nu savladığı anlamda "standartlaşmanın, senkronikleşmenin, merkezileşmenin, paranın ve gücün ötesine doğru yeni davranış kodları"[26] görünmüyor. Ayrıca sözünü ettikleri "devrim" ya da "global sıçramaya" gelince o, ge-stell'i çok çok aşan ekolojik felaketin sonucu teknotoplum ve post-insanı, Baudrillard'ın sözünü ettiği insanın metastazına benziyor. Görünen o ki bioiktidarın[27] mutlak egemenliğinde mutantlar[28] hibritler[29] avatarlar[30] biorobotlar[31] robotlar alacak yerini insanın.

İslam Metodolojisinin Sözlü Kültür Göndergesi

Psikolojik varlığı insanın nasıl canlı örgenselliğinin ürünüyse, tinsel varlığı da öyledir toplumun. Bu anlamda, şöyle bir tahayyülde bulunabiliriz: Din, felsefe, ahlak, sosyo-ekonomi, politika, yönetişim, ekoloji vb görüngü alanlarının/varlık ulamlarının dünya içindeliği yatay ve dikey olarak birbirini kesen diskler hâlindedir. Bunların ortak paydası bir hakikat fikri, o da anlamlar dünyası tasarımına yol açar. Dolayısıyla her uygarlık bir hakikat varsayımına dayanır ve bir akla.

Amin Malouf'un Çivisi Çıkmış Dünya[32] kitabındaki tasavvurunu da gönderge alıp yerleşik takiyye ve modernite denen kurmacaların aklının karışmışlığından yola koyulursak şuraya varırız: Bu karışıklık 2008 ve 2011'deki para ve iktisadi krizleriyle[33] biraz daha derinleşmiştir kuşkusuz; ama, asıl mesele bir uygarlık krizi olarak anlamlar dünyasının yerinden edilmesidir. Bu dünyaya baktığımızda rotasından çıkmış gibi hakikat ve ütopya yoksunluğu içinde görünüyor insanlık. Bakıp kendine çeki düzen vereceği hakikat gibi ne bir aynası insanın ne de uğru var.

İnsanı, uğrunun açıklığına inandıracak, göstergeler ve kavramlar da yok; uygarlık, demokrasi, modernite, ulus terimleri dalgalarla baş başa kalmış eski bir taka gibi. Bulunulan yerse hayatın iktidar kazanımı haline geldiği, küçük insanın iki boyutlu uzamı, başka bir açıdan panoptikon. Daha açığı model alınan Avrupa kendi derdine düşmüş; demokratik katılım, siyasal partiler, uluslararası hukuktan geçmiş ulus-devlet ve egemenlik sorunlarını aşmaya çalışıyor, değer bunalımı içinde.

Yaklaşan felaketi, ayak seslerinden, değer yitimi yakınmalarından anlamak mümkün. Habercilerinden bir kanal ABD yapımı yeni kuşak felaket filmleri, bir diğer kanalın iki kolundan biri George Orwell'in 1984, diğeri Ray Braudbury'nin Fahrenheit 451 romanları. Birincisi artık panoptikon[34] biçimine evrilmekte olan mutlak iktidara, diğeri basılı kağıdın, dolayısıyla okuryazarlığın sonunun geleceğine işarette bulunuyor.

Nietzsche'ye eklemlenebilecek öngörüsü doğrultusunda Freud, "uygarlığın önündeki en büyük engelin insanların bünyelerindeki birbirlerine karşı saldırganlık eğiliminin nasıl ortadan kaldırılabileceğidir"[35] der. Devam eder, "insan türünün kaderini belirleyecek olan soru, uygarlığın gelişiminin birlikte yaşamın, insanların saldırganlık ve öz-yıkım dürtüleri tarafından bozulmasına hakim olmayı başarıp başaramayacağı ve bu hakimiyetin ne ölçüde gerçekleşeceğidir."[36] Bu ölçütüne vurursak, olasılıklarından "son insana varması" öngörüsü bugün daha ilerde ve bu durum "insanları doğadan korumak ve insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemek gibi iki amacı"[37] doğrultusunda gördüğü, "İnsan nerdeyse bir tür protezli Tanrı hâline gelmiştir. Gelecek çağlarda uygarlığın bu alanında düşünülmeyecek kadar büyük ilerlemeler getirecek Tanrıya benzerlik daha da artacaktır," demekle de kalmayıp uyarıda bulunur: "Ama incelemelerimizin gerekleri açısından günümüz insanının Tanrıya benzemesinin kendisine mutluluk getirmediğini unutmamamız gerekiyor."[38]

Dahası Freud, sevginin uygarlığa karşıtlığını, uygarlığın da sevgiyi ve özgürlüğü kısıtladığını, "insanın mutluluk olanağının bir bölümünü bir parça güvenlik ile takas ettiği"ni[39] söylemiş olsa da, teknolojinin bugün ve olası gelecekteki boyutlarını kestiremediğini varsayarak, Baudrillard'ın "takasın imkansızlığı" düşüncesini onun düzeltisi sayabiliriz.

Kültüralizm ve Uygarlık

Uygarlığımızın kalbi burası; ama, şimdi başının ağrıdığı sanılıyor. Krizin kaynağına değil semptomlarına bakıp teşhiste bulunuluyor, çözüm aranıyor. Büsbütün yersiz olduğu söylenemez bunun, temel çelişkinin önüne geçen ikincil çelişki baş çelişki olarak acil servis hizmetini gerektirirken ilk yardım yapılıyor. Ortadoğu'nun coğrafyasında kan ve şiddet sarmalında bunların tartışılması erteleniyor.

Dünya düzeyinde yaşanan uygarlık krizinin tetiklediği Ortadoğu'daki şiddete bakıp iki dine bağlamak[40] gibi yanıltıcı ya da uygarlıklar çatışması[41] görme/gösterme, uygarlıklar diyalogu gibi lafazanlıklar ulus-devletlerin temellendiği bildik "okur-yazarlık"larını diriltme manipülasyonudur. Daha önce dinselleştirildiği gibi artık dünyanın batılılaştırılması[42] tamamlanmış olduğu için modern okuryazarlığın özel bir çabası görülmüyor. Nasıl olsa modern epistemoloji duruma hâkim, ama fundamentalizm ve si-

yasal İslam dinin gerçeğiymiş gibi Ortadoğu'da yeniden kışkırtılıyor.

Bir yandan krizi ört bas etmek bir yandan sistemin ömrünü uzatmak için eskimiş hizipler ana akım İslâm'ı iddiasıyla gündeme sürülüyor: İslam içinden ve İslamî epistemoloji ve pragmatizme sahip, bu terminolojiyi bilenler de olağanlıkla başvurulan kişiler olduğundan gündemin dili gündemi belirlemiş, temel sorun haline getiriliyor. Oysa krizin nedenlerine karşı dünyanın birçok yerinde cephe açmış olanlar, gezegensel ve dünyevi tasavvurlarıyla 2011'den önce de mevzideydi, kimi zaman sivil itaatsizlik, kimi zaman pasif direniş, kimi zaman boykot ve grev, kimi zaman da işgal biçimleriyle savaşımlarını sürdürüyor ve çözüm önermelerini olabildiğince şiddetten kaçınarak tartışmaya açıyorlardı.

Kobanê'yi bu ikincilere ekleyerek söylemeli: İslamcı grupların inisiyatifi ele geçirmesinden önceki içeriğiyle Tahrir'in; Gezi park/Taksim'in de eklendiği anti-kapitalist Wisconsin Eyalet Meclisi'ndeki protestocular; Tel Aviv'de Rothschild Bulvarı; New York/Zuccotti Park'ta çadır; Puerta del Sol'daki kamp kuranlar; Atina'daki Syntagma Meydanı eylemcileri; İspanya Madrid ve Barselona'da Indignadosların şehir meydanını işgalleri; Wall Street kuşatması, Paris isyanı vb. birlikte gerçek krizi ve kaynağını göstermekteydiler.

Bu olaylar tamamen bu mecrada, post-modernizm bağlamında sözü ve mevcut insanı koruma üzerine felsefe, psikoloji ekonomi ve sosyoloji tartışmaları yapılarak çözüm aranabilir, bulunabilirdi; ama Ortadoğu yönetimleri ve emperyalist aç gözlülük ya da teyakkuz hâli, bunun için elverişli ortam bırakmamıştı. Halepçe, Irak'ın işgali BOB'a ilişkin söylentilerin yarattığı infial, Lübnan iç savaşı, İsrail'in saldırıları, İran-Irak savaşı, Kuran'dan çıkardıkları şiddet göndergeleri, Kürdistan'daki özgürlük hareketleri vb. nedenlerle kıyımlar ve şiddetin olağanlaştırılması bakışımlı olarak birbirine eklendi.

Savaş ve çatışmalardan ders çıkaramamış gibi doğayla barışık, sade yaşamın mutluluğun nihai menzili olduğuna ilişkin deneyimi unutulmuş gibi. Onun tersine binlerce yıla dayalı felsefi deneyimin cömertlik, yardımlaşma, vicdan, sevgi, vefa, etik bağlılık, züht, hicap, kerem, hilm, kanaat, merhamet, şükür, rıza, ahde vefa ve benzeri değerleri yücelten telkiniyle dizginlediği insan aklı tersine dönmüş: Benjamin'in saptamasını doğrularcasına din hâline gelmiş endüstriyel kapitalizmin "paraya dönüştürdüğü Tanrı"[43] ve onun tapınağı hiper marketler, ben-odaklı post-modern açgözlü karakterler/müridler/müşterilerle dolup taşıyor.

Süreç geçiştirilecek gibi görünmüyor; bu fırtınanın durulmasını sağlayacak reçete olsa bile hastane yıkık, tedavi edecek doktorun lisansı alınmış elinden. Dolayısıyla uygarlığın kayalardan geri dönen dalgası bu takayı kıyıya atsa bile üzerindekilerin bir teki bile hayatta kalmayabilir.

Kısacası insan ile doğası ve doğa arasındaki ilişki kopma noktasına gelmiş; insan emeği tarihin hiçbir döneminde görülmediği denli ucuzlamış, hatta bir kaynak olmaktan çıkma rotasında, doğal kaynaklar da öyle. Nüfus artışı paradoksu her iki bakımdan da tehdit oluşturuyor. Bir yandan sağlık sektörü gelişiyor, ama parası olanlar için; diğer yandan makroekonomik problem olarak işsizlik artıyor. Doğal ve istihdam kaynaklarının yetersizliği dolayısıyla gelecekte hukuk dışına itilecek imkansızlar da denebilecek ve belki de evsizler olarak büyük bir kitle oluşturacak. Dikey ve yatay olarak şişen megapollerin patlaması uygarlığın patlaması olacak. Ge-stell teknoloji ve bilim Golem'e Tağut'a dönüşmüş; felsefe açmazda, sanat müzelere düşmüş, din Deccal ve Mehdi propagandası yapıyor. Her yer pazar, her şey satılık.

Geri dönüş ya da çıkmazın kabulü bile, finansal, bilişsel, teknolojik bütün kurumlarıyla sistemin çökeceği anlamına gelir; ama kaçınılmaz. O nedenle, doğa ve hayvan hakları da dahil yeni bir adalet kriteri, daha geniş bir hukuk tasavvuru gerekirken ancak savaş dönemlerinde görülebilecek önlemlerle devletler, iktisadi krizleri geçiştirmeye çalışıyor. Bu çaba, sistemin çöküşünün ertelenmesi olup olası felaketin boyutlarını arttırıyor. Tüketimci kapitalizm karnında her an büyüyen bir urla büyüyor. Patlaması veya içe çökmesinin dışındaki olasılığa, tekno-topluma dönüşmesi bildik insanın tinsel ve biyolojik değişimine yönelmiş ki bu da artık değer diye ne varsa terkedilmesi, insanın hubrislere[44] dönüşmesi olacaktır.

Sistemin kalemşoru, krizden çıkmak için de sisteme itaati öneren Fukuyama'nın neo-liberalizme güveni onarma girişimlerine en büyük eleştiriyi getirenin Derrida[45] gibi bir metinsel-

ci olması, krizin yazı ve söz açısından önemini gösterir. Olup bitenlerin aynası olarak yazının kendisi de krizin bir parçasıdır çünkü.

İnternet teknolosinin marifetinde bambaşka bir mecraya akmakta olan yazıyla birlikte işitsel algının zayıflamasına, -cep telefonlarının telefon ezberini zayıflatması sözgelimi- göz duyusunun başat hâle gelmesine yol açacak görsel yazı/görsel dilin, daha sürecin başında olduğumuz göz önüne alınınca belleği de işlevsizleştirip fazlalık durumuna getirmesi olasılığı da söz konusudur.

Daha şimdiden dilin "çok boyutlu rezonansından yoksun kılındığını" ve sözlü kültür insanı için "kendi içinde bir şiirsel dünya" olan sözcüklerin 'anlık tanrısallık' ya da vahiy"[46] etkisini yitirdiği gibi yazı ve söz üzerine temellenmiş yazılı bellek de ılgım hâline gelecek gibi görünüyor.

Freud'un bakış açısıyla uygarlığın ölçütü sayılan servetin eşitsiz paylaşımından da önemlisi "ideal sanat yaratılması" şöyle dursun, kültür; gazeteler, yayınevleri, dergiler, televizyonlar, Facebook, Google, fuar, bienal, galeri, kültür merkezleri, festival ve müzelerde metalaştırılmış bulunuyor. Sovyetlerin çöküp sosyalizmin insanlığın umudu olmaktan çıkmasıyla başlayan menzilin kültüralist[47] deformasyonu içinde bilgi enformasyona, sanat eğlenceye, sembolik gücü de iletişime, derken tüketim nesnesine indirgenmiş. Kültür ve uygarlığın beslenme ve biçimlenme kanallarından biri sözlü, özellikle de yazılı kültürün bu hâliyle aktığı ama, kendi olarak katılamadığı için çözülmeye başlamış uygarlığın anlamlar dünyası kaosu, bir daha anmış olalım dünya ölçeğinde bir sorun; bunalımı ise kapitalizmi de aşan bir teknoekonomi ve uygarlık krizi olarak derinleşiyor.

Kaynakça ve Dipnot

[1] Freud, Sigmund. Uygarlığın Huzursuzluğu, çev. Haluk Barışcan. Metis Yayınları. (2001), İstanbul, s. 57
[2] Walter J. Ong'un (Bkz. Sözlü Yazılı Kültür/Sözün Teknolojileşmesi, çev. Sema Postacıoğlu Banon, Metis Y. 1995, İst.) ve Marshall mcLuhan'ın (Bkz. Gutenberg Galaksisi/Tipografik İnsanın Oluşumu, çev. Gül Çağalı Güven, 3. B. 2013, İst.) paylaştıkları bu terim, burada onlardan esinlenilmiş olarak sınıf gibi yönetişim, özdenetim edimi karşılığı olarak kullanılmaktadır. Hegemonyanın paylaşımcısı işbirlikçi bilgicidir. Edward Said'in "sürgün, özgür, marjinal, evrensel, yabancı ve hukuksuz bırakılanların sesi" olan entelektüelinin(Bkz. Entelektüeller, çev. Tuncay Birkan, Ayrıntı Y. 1995) bir bakıma karşısında. Denebilir ki Said'inki 'organik entelektüel'idir. Antonio Gramsci'nin, o da "geleneksel entelektüeline" kibirle bakar. (Bkz. Aydınlar ve Toplum, çev. V. Günyol, F. Edgü, B. Onaran, Alan Y. 1985, İst.) Ortak yanları, kendi kültürleri içinde homofaber (yazarinsan), homosemioticus (anlamlandıran insan) pratiğine sahiptirler. Buradaki 'okuryazar'sa sınıfüstü, geleneksel felsefenin payandası durumundaki din ve kültürle yoğrulmuş ideolojiye denk düşer. Modern dönemde ulusal anlatıyı misyon edinmiştir. Tam Althusser ve Gramsci'nin belirlediği gibi köklerini gündelik hayatın içine uzatmış rızanın yapılanmasını yüklenmiş bir gerçekliktir. Ortadoğu'daki yerine göre yerleşik takiyye olarak anılacak olan hegemonyanın köklerinin uzandığı besin kaynaklarına ve buna göre eğitilmiş olanlara işarette bulunur.
[3] Kapsamlı çalışmalar olarak İslam Medeniyeti(Derleme), Hece Dergisi Özel Sayısı, 188, 189, 200, Ankara, 2013, Batı Medeniyeti(Derleme), Hece Dergisi Özel Sayısı, 210, 211, 212, Ankara, 2014 kaynaklarına bakılabilir; ancak benim tercihim Batı, Doğu diye ayırmaktan yana değil uygarlığı; çünkü uygarlıklar birbirinin ardılı öncülüdür. Ayrıca İslam uygarlığı sıfat yerine, eklemlendiği geleneği esas alarak İbrahimî uygarlık demek, İslam uygarlığı yerine İslam ya da Müslüman kültürü demek daha doğru görünüyor.
[4] Bkz. Walter J. Ong'un (Bkz. Sözlü Yazılı Kültür/Sözün Teknolojileşmesi, çev. Sema Postacıoğlu Banon, Metis Y. (1995). İst.)
[5] Hem zehir hem ilaç anlamında, yazının gerçeği hem aydınlatıcı hem de gizleyebileceği işlevi dolayısıyla yapılan bir benzetme.
[6] Jan Assmann, Kültürel Bellek/En Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik, Çev. Ayşe Tekin, Ayrıntı Y. 2001, İstanbul
[7] Heidegger'in doğayla uyumsuz, yalnızca kâr amaçlı, hesapçı ve matematiksel bilimin ürünü yerine kullandığı terimi. Bkz. Kurtar, Senem. Heidegger ve Poetik Düşünme,/Düşünmeye Açılan Yeni Yollar, Pharmakon Yayınları. (2014). Ankara.
[8] Calcula denilen çakıltaşı anlamına gelen MÖ IV. yıla ait hesap cetveli buna tanıklık eder. Çünkü hesap kaydı sözlü olanaksızdır. Bkz. Jean, Georges Yazı İnsanlığın Belleği, çev. Nami Başer, YKY. 5. B. (2008). İstanbul.
[9] Levi-Strauss, Claude. Yaban Düşünce, Çev. Tahsin Yücel. YKY. (2000). İstanbul.

[10] Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaban romanındaki köylüler, kendilerine tepeden bakan subayı böyle adlandırır.
[11] Marsall mcLuhan, Gutenberg Galaksisi, s. 35
[12] Age, s. 41
[13] Bu etkiyi Edward Said, "iktidarsızlaştırma" Terry Eagleton "iğdiş edilme" Bloom da "oedipus kompleksi" olarak görürler.
[14] Orhan Pamuk, Benim Adım Kırmızı, İletişim Y. İstanbul, 1998
[15] Bkz. Benedict Anderson, Hayali Cemaatler, çev. İskender Savaşır, Metis Y. 1993, İstanbul
[16] Bkz. Marshall mcLuhan, Gutenberg Galaksisi/Tipografik İnsanın Oluşumu, çev. Gül Çağalı Güven, 3. B. 2013, İst.
[17] Dominique Lecourt, İnsan Post İnsan, çev. Hande Turan Abadan, Epos Y. Ankara, 2005
[18] Rainer Funk, Ben ve Biz, Postmodern İnsanın Psikanalizi, çev. Çağlar Tanyeri, 2. B. YKY, 2009
[19] Stjepan G. Mestrovic, Duyguötesi Toplum, çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Y. 1999, İstanbul
[20] Bkz. Postman, Neil, Teknopolis, Çev. Mustafa Emre Yılmaz, Sentez Y. 2013 ve İstanbul, Jacques Ellul, Teknoloji Toplumu, Çev. Musa Ceylan, Bakış Y. 2003, İstanbul
[21] Jean Baudrillard, İmkansız Takas, Çev. Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı Y. 2005, İstanbul
[22] Francis Fukuyama, Tarihin Sonu mu? Çev, Cemal Aydın, Vadi Y. Ankara, 1999
[23] Assmann, Kültürel Bellek, s. 43, 44
[24] Age, s. 89
[25] Bkz. Ellul, Jack, Sözün Düşüşü, çev. Hüsamettin Arslan, Paradigma Y. 1997, İstanbul
[26] Alvin ve Heidi Toffler, Yeni Bir Uygarlık Yaratmak/Üçüncü Dalga Politikası, Çev. Zülfü Dicleli, İnkılap Kitapevi, 1994, İstanbul, s. 21
[27] Beden ve sağlık denetimi üzerinden toplumun yönlendirilmesini temel alan yeni egemenlik stratejileri. Agamben'e göre biopolitika, kural ile istisnanın örtüşmesidir. Hardt ve Negri için biopolitika, bundan çok "karakterini üretim ile yeniden üretim, ekonomi ile politika arasındaki sınırların yokoluşunda bulan kapitalizmin yeni bir aşamasıdır." "sermaye altındaki toplumun asıl boyunduruğu" Foucault'dan farklı olarak biopolitikanın değişkenliğini savunurlar. Bu düşünürlere göre imparatorluk "ekonomik üretim ile politik inşanın örtüşme eğiliminde olduğu bir bioiktidar düzenidir."
[28] Yüksek oranda mutasyonlara sahip bir geni içeren yeni nesil canlı.
[29] Hibrit: Farklı sistemlerin bir yapı içinde kullanılması, melez/kırma anlamına da gelir, biyolojide ise aynı zamanda kısır.
[30] Zerdüştler ve Brahmanizm gibi dinler seçilmişlerine, yani "Tanrı'nın yere inmiş" hâline "avatar" derler. Buradaki kastımız, eşeysiz olarak ailelerin siparişi üzerine laboratuarda üretilmiş bireylerdir.
[31] Yarı insan yarı makine.
[32] Bkz. Amin Maalouf, Çivisi Çıkmış Dünya(Uygarlıklarımız Tükendiğinde), çev. Orçun Türkay, YKY, 2010, İstanbul
[33] Bkz. [Yeni] dergi, s. 1/Güz, 2010, İstanbul
[34] Mahkumların gardiyanlarca gözetildiği, ama onları göremediği cezaevi mimarisinden türetilmiş toplumsal gözetleme sistemi iktidarın. Fizki olmayıp daha çok psikolojiktir; Bauman'ın deyimiyle akışkan modernitenin kayıtsızlaştırmasının sonucudur. Belki de buna Foucault'ı bile hayrete düşürecek günümüzdeki kitle hipnozu veya otizmini andıran toplumsal ve bireysel otokontrolüne bakarak kitlesel arzu biçiminde kabullenilmiş yenilgi demek daha doğru.
[35] Sigmund Freud, Uygarlığın Huzursuzluğu, çev. Haluk Barışcan, s. 11, Metis Y. 2001, İstanbul, s. 95
[36] Age, s. 95
[37] Age, s. 51
[38] Age, s. 51
[39] Age, s. 71
[40] Bkz. Hayreddin Karaman, Dinlerarası Diyalog Nedir, Da Yayıncılık, 2005, İstanbul
[41] Bkz. Armağan Mustafa(Derleyen), Medeniyetler Çatışmasından Diyaloga, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Y. 1999, İstanbul
[42] Bkz. Latouche, Serge, Dünyanın Batılılaşması, çev. Temel Keşoğlu, 1995, İstanbul
[43] Giorgio Agamben ile Söyleşi, Peppe Savà, 10.03.2014, (Mülakatın İtalyancası için bkz. http://tinyurl.com/mvdztv4, Ayrıntı Dergi, Çeviri: Abdurrahman AYDIN, 16 Ağustos 2012
[44] Hubris: İnsana suç işleten tutku. Hırs, aşırı özgüven, aşırı varlık. Mitolojide doygunluk anlamındaki Koros'un kızı veya anası olarak simgelenir.
[45] Bkz. Jaques Derrida, Marx'ın Hayaletleri, Çev. Alp Tümertekin, Ayrıntı Y. 2007, İstnabul
[46] Age, s. 35
[47] Çağdaş Sanat ve Kültüralizm/Kimlik ve Estetik, Ali Artun (Der.) çev. Tuncay Birkan, Nursu Örge, Elçin Gen, İletişim Y. 2013, İstanbul

İbrahimî Dinler ve Moderniteler Arası Geçiş: Tanrı Krallardan "El"e Zihniyet Devrimi

Nurhak Gülbahar

Bir çocuğun bitimsiz merakına benzeyen bir itki ile tarihin en bilinmedik ama içinde bütün zamanlardan daha fazla zihniyet devrimini barındıran, karanlıklar içinde ancak el yordamı ve zengin bir hayal gücü ile yol aldığımız çağlar öncesi insanlık tarihi, aslında en uzun ve en renkli dönemin adı oluyor. Bu döneme sağlıklı ve doğru bir tarihsel perspektif ile bakmak, günümüz dünyasını, gerçekleşen tarihsel durumları anlamlandırmada çok güçlü bir zemin sunacaktır. Böylece tarih, yorumlarla, tarihe bakışla canlı bir organizmaya dönüşerek bir zincirin halkaları şeklinde günümüze kadar gelir. O nedenle de doğru tarih perspektifi, ideolojik alanın da en büyük dayanağını teşkil eder.

Konumuz itibariyle Tanrı-Kralların, dinsel anlamdaki zihniyetin oluşması, İbrahimî dinlerin ardı ardına tarih sahnesine giriş yaptığı insanlık tarihinin en eski ve en az bilindik dönemi, düşünsel anlamda en büyük sıçramaların yaşandığı dönemdir. Bu dönemde, topluluklar halinde bir arada yaşayan insanların ihtiyacı, doğanın ritmini bilgiye dönüştürme için güçlü bir zemin olmuştur. Diğer yandan da hiyerarşik düzen, komünal toplumla evcil-ana etrafındaki gücü dağılma sürecine girmiştir. Bu gelişim-değişim seyrine bağlı olarak da somut düşünceden soyut düşünceye doğru bir zihniyet sıçraması gerçekleşmiştir. Bunun sonucunda Tanrı-Krallardan da Tanrı-Kral Panteonu'na oradan da "El"e dönüşerek -ki günümüz dünyasının oluşmasında en sağlam ve neredeyse sarsılmaz diyebileceğimiz düşünsel yapı taşıdır- İbrahimî dinlerin temellerinin atıldığını görmekteyiz. Dönem bir "Ol"ma, yaratma dönemidir. Teknolojinin bütün imkanlarına rağmen, günümüz bilim dünyasının hâlâ tam anlamıyla aydınlatamadığı geniş bir zaman dilimini kapsayan dönemdir. Bu dönemi yorumlamamızda elimizdeki yegâne veri durumunda olan mitlere, destanlara baktığımızda; insan dimağının en duru, en renkli var etme halinin oluştuğunu görmek şaşırtıcı olmaktadır.

Ne kadar sürdüğü bilinmeyen ama insanın bir tür olarak primatlardan yavaş yavaş koptuğu süreçte, insanlar kullandığı aletlerle daha çok ürün elde etmeye başlamıştır. Bu da primatlarla arasındaki mesafeyi daha fazla açmasına yol açmıştır. Buna bağlı olarak sürekli bir araştırma halinde olan insanlık bu dönemde, 20-30 kişilik gruplar, klanlar halinde dolaşmıştır. Adına "doğal toplum" denilen, insan türünün yaşadığı en uzun bu evre, belki de tarihe bakış teleskobumuzun en az ulaştığı dönemdir.

"Doğal toplum"un toplumsal yapısı klan örgütlenmesidir. Bu dönemde her şey klan içindir ve evrimin kuralları işlemektedir. Bu dönemi iyi açımlamak ve onun zihniyet devrimi açısından önemini kavramak lazım. İlk'ler bu dönemin adı olmaktadır. Ortak yarara dayalı ana-kadın ve yaşlı-tecrübeli erkek dayanışması olumlu ve yararlı bir birlikteliktir. Birikim ve mülkiyet ihtiyacı yoktur. Dinsel inanış olarak her klan bir totemle kendini ifade eder. Klan için önemli olan bir sembolle kendini ifade etme ihtiyacıdır. Bu da somut düşünceden soyut düşünceye bir devrimsel zihniyet sıçramasına yol açmıştır. Totem, klanın ortak ruhudur. Elbette klanın totemle kendini kutsaması beraberinde klan üyelerini bağlayan bir ahlak kavramının oluşması ve ortak bir bilincin gelişmesi anlamına da gelmektedir. Klan için en yararlı eşya, bitki ya da hayvan bu totem için seçilen semboldür.

Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan bu dönemi şöyle değerlendirmektedir: "Doğal toplumu insan varlığının başlangıç tezi olarak değerlendirmek gerçekçidir. İnsanlık var olmayı bu teze dayanarak başlatmıştır. Ondan öncesi hayvansı yaşamdır. Sonrası ise ona karşıtlık temelinde gelişen hiyerarşik ve devletçi toplumdur. Zaten bu dönemin anti-tez karakteri doğal toplumu sürekli bastırması ve geriletmesinden

kaynaklanmaktadır. Tez olarak doğal toplum, insan yerleşiminin tüm alanlarında geçerli olduğu gibi, süre olarak da başat olarak Neolitik dönemin sonlarına (yaklaşık M.Ö. 4000) kadar etkin bir toplumsal sistemdir. Bastırılmış olarak da günümüze kadar tüm toplumsal kavramlarda da bu süreklilik açıktır. Aile, kabile, ana, kardeşlik, özgürlük, eşitlik, arkadaşlık, cömertlik, dayanışma, bayramlar, yiğitlik, kutsallık vb. birçok olgu ve kavramlar bu toplumsal sistemden kalmadır."

Bu döneme kadın ve doğanın dönemi de denilebilir. Yaşamın, doğanın bilgisini en iyi bilen kadın etrafında doğal olarak gelişen bir organik dayanışma mevcuttur. Bu, bir güç ilişkisi değildir; ana-kadın etrafında gelişen evcil ve canlı doğa zihniyetiyle barışık bir ilişki biçimidir. Bu dönemde, canlı doğa anlayışının sonucu olarak

"Doğal toplum"un toplumsal yapısı klan örgütlenmesidir. Bu dönemde her şey klan içindir ve evrimin kuralları işlemektedir

her bir doğa unsurunun kabul edilen ruhlarıyla yani güçleriyle anlaşmaya büyük özen gösterilir. Dışarıdan hükmedici bir güç henüz yoktur. Bu dönemi en iyi anlatan pasaj yine Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın yorumu olacaktır: "Doğal toplumda tüm topluluk üyeleri yaşam bütünlüğünde organik olarak yer alırlar. Herkes toplumun dürüst, içten bir parçasıdır. İnanç ve duyuşları ortaktır. Yalan ve aldatmaca kavramları hiç gelişmemiştir. Doğayla adeta aynı çocukça dili konuşur gibidirler. Doğaya hükmetmek, kötü kullanmak yeni geliştirdikleri toplum yasaları olarak ahlak ve dinlerine karşı en büyük günah -tabu- ve kötülüktür."

Doğal toplumun konumuz itibariyle ilişkisi klanın totemi, totemin etrafında gelişen ahlaki yapı, tabu ve kutsalın yer etmesi ve aynı zamanda totemin ortak bilinç olmasıdır. İnanç ve ahlak kurallarının çevreyle uyumu esas husustur. Doğa unsurlarının canlı ruhlarıyla bir bütün olarak doğayla ters düşen totemik inanç anlayışı ve ahlak kuralları, kısa bir zaman içinde doğal uyumu sağlayacak şekilde değişim ve dönüşüme uğrar. Aksi durumda sistem dışı kalıp yok olmayla yüz yüze kalırlar.

Son buzul döneminin ardından M.Ö 6000-4000 yıllarına kadar devam eden doğal toplum, komünal toplumdaki hiyerarşi ve kutsalın idaresi ile bambaşka bir döneme evrilir. Evcil-ana çağı, komünal toplum ile birlikte gelişen ve ataerkilliğin doğuşunun özü olan Şaman-Şef-Bilge ittifakıyla uzun bir süre çatıştıktan sonra bu durum gerçekleşir. Kabilenin yaşlı bilgesi, gençler için iyi bir yol gösterici ve aynı zamanda komünü-klanı sevk eden olduğu için, gelinen aşama bir ilerleme anlamına da gelmektedir . Fakat genç avcıların ve yaşlı bilgenin karşılıklı olumlu anlamdaki etkileşimleri, bir güç oluşumunu beraberinde getirir. Yetenekli gençler yaşlı bilgenin tecrübelerinden yararlanarak daha başarılı olabildiklerini, yaşlı bilge de yaşlılığın ciddi sıkıntılarını bu yolla daha rahat atlatabildiğinin farkına varmıştır. Kutsalın ilk yorumlayıcısı olan şaman ise, yakın müttefik olabilecek potansiyeldedir. O nedenle de şaman, güçlü ruhani bir sözcü olmaktan rahipliğe dönüşürken erkek gençlerin de yetkin bir şefin etrafında kümeleşmesi askeri bir mahiyetin oluşmasının yolunu açmıştır. Böylelikle hiyerarşik döneme ait bir toplumsal yapı Bilge-Şef-Rahip üçgeninde ortaya çıkmıştır. Bu yeni toplumsal düzende yepyeni bir hiyerarşik yapı ile karşı karşıyayız. Henüz kurumsallaşmış bir devlet yapısı yoktur; ama bu yapının oluşmasında temel yapı taşları büyük bir hızla döşenmiştir. Bu üçlü ittifak, doğal toplumun Evcil-Ana-Kadın döneminin yatay ve doğayla barışık dayanışmacı toplumsal yapısı ile büyük bir çatışma içindedir. Sonuçta Evcil-Ana Kadın öncülüğü bu üçlü ittifak ile aşılır. Destanlar bu çatışmanın yoğunluğunu ve Evcil-Ana-Kadın düzeninin hazin kaybedişini günümüz dünyasına kadar taşımıştır. İnanna-Enki, Marduk-Tiamat, İsis-Osiris, Zeus-Hera arasında yaşananlar, destanlar yoluyla taşınan çatışmaların en bilinenleridir.

Olumlu hiyerarşi dönemini doğuran üçlü, bu tarihi yengiden sonra kabuk değiştirmiştir: Şaman daha kurumsallaşarak rahip; bilge daha güçlenerek kral; şef de komutana dönüşmüştür. Kişiler geçici olurken, kurumlar ise süreklileşmiştir. Yerleşik süreci, Neolitik dönemin köy yerleşim tipini aşıp kent aşamasına varmıştır. Uzun bir zaman dilimi için doğal toplum ve hiyerarşik toplumun birlikte yaşadığı alan olmuş-

tur. Adı sanı bilinmeyen kadınlar tarafından yaşam ile ilgili icatların çağı olan bu dönem, kurnaz ve güçlenen hiyerarşik güçler tarafından gaspın-talanın hedefi durumuna gelmiştir. Aynı zamanda ürün zenginliği, zora dayalı olarak elde etmek istenecektir. Peyderpey bereketli topraklar üzerinde (Dicle-Fırat, Nil, İndus-Ganj vb. ırmaklarının aktığı alüvyonlu topraklarda) şehirler kurulup devlet düzeninin temel taşları döşenmiştir. Köy ve şehir kuruluşlarıyla birlikte, toplumda ilkin dinsel inanç kültüründe zihinsel bir devrim yaşanmıştır. Bu dönemi daha iyi anlayabilmek için Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın dönem yorumuna bakmak yerinde olacaktır: "Köyle başlayan ve şehirle derinleşen zihniyet, kendi doğa ve insan düzeninden tamamen ve ısrarla ayırmaya çalışır. Tanrıların uzun ömürlülüğü göklerde yaşadıkları, bazen yer altına da çekildikleri, insanları aralarına sokmadıkları, canları isterse insanları cezalandırdıkları gibi sıfatlar yüklenirler. Sümer mitolojik tanrılarında bu özellikler giderek daha da çeşitlenir. Şehirleri koruyan tanrılardan ırmak, ekin, deniz, dağ, gök, yeraltı tanrılarına kadar zengin bir panteon tanrılar kadrosu oluşur. Bu kavramlaştırma düzeni doğal güçlerle iç içe, toplumda yükselen sınıfsal gücü temsil etmektedir. Yeryüzünü aralarında paylaşan hakim sınıfların varlığını kutsallaştırıp kalıcılaştırmayı esas alan bu yarı mitolojik ve dini zihniyet formu, kurulan yeni düzende meşruiyet için yaşamsaldır. Komünal toplumun temel inanç ve ahlak formları yıkılırken; yenileri daha güçlü ve kalıcı bir zihniyeti sağlayabilmektedir. Bu ayırım kendini en çok tanrıça ağırlıklı dini düzenden, tanrı ağırlıklı dini düzene geçişte gösterir."

Şehirlerin merkezinde yükselen tapınaklarda kurumsallaşan bürokrasi, rahip kralların gittikçe mutlak gücü elinde bulundurması, ortaya çıkan güvenlik problemleri sonucu komutanın rolü ile birlikte krallık üçlü sacayağı üzerinde yükselir. Her üç kaynak da tanrısallığı esas alır. Kral, altın tahtı üzerinde ölümsüz tanrılar misali bağdaş kurup otururken, geleceğin Tanrı-Kralını haber vermekte ölümsüz soylara dayanan hanedanlar devri tarihe giriş yapmaya hazırlanmaktadır. Tanrı olmaktan Tanrı-Krala geçiş, onların tanrısal kimliğinin zayıflamaya, insan kimliğinin -krallık sıfatıyla da olsa- güçlenmeye başlamasını ifade ederken, her şeye rağmen her şeye hükmeden tanrılık sıfatı da krallığın yanı sıra varlığını korumaktadır. Bu, Antik Çağ köleciliğinin mutlak egemenlik anlayışını yansıtır. Firavunlar ve Nemrutlar bu dönem ve karakterde kişilik ve kurumlardır. Tanrı-Krallar ve yol açtıkları gelişme ve sonuçlarla ilgili olarak yine Sayın Abdullah Öcalan'ın perspektifi ile yol alalım:

"[...]Sümer ve Mısır mitolojisinde ve onlara dayalı dini anlayışlarında temsil ettikleri mutlak kul, köle anlayışı nedeniyle her şeye hükmeden tanrı karşısında çaresiz ve iradesiz kul-insan esastır. İnsanların kendine ait gölgeleri bile olamaz. Her şey tanrıdan gelir. Yani yükselen efendi sınıfının iradesi mutlak ve kutsaldır. Dönemin ruh ve zihniyet yapısına bu ideoloji egemendir. Bunun siyasal sonucu krallar ve sınırsız emir düzenidir. Kralın her sözcüğü yasa değerindedir.

"[...]Tanrı kral öldüğünde kendileri ölümsüz tanrılarla eş tutulduğunda bütün maiyetiyle öte dünyada da yaşamaları için birlikte mezara gömülmüştür. Öyle ki bulunan bir kral mezarında çoğu hizmetçi ve eş olmak üzere yedi yüz ceset sayılmıştır. Bunlar, kralla birlikte canlı mezara giden ve aniden üzerleri toprakla doldurulan kölelerdir. Bu eylemi görev bilmektedir. Acılarını ve korkularını dile getirmeleri bile düşünülemez."

Doğal toplumu insan varlığının başlangıç tezi olarak değerlendirmek gerçekçidir. İnsanlık var olmayı bu teze dayanarak başlatmıştır

İnsan türü Ana-Evcilliğin uyumlu düzeninden inanç boyutunda yaşadığı ve geliştirdiği zihinsel değişim, dönüşümden tamamen farklı başka bir düzene artık temelli olarak adım atmıştır. Tanrıçalar şahsında kadın kaybetmiş; tanrılar, yerlerini, kutsallaştırılan soylarla erkeğe teslim etmişlerdir. Bu durum tarihin en önemli zihniyet devrimlerinden birine öncülük eden Hz. İbrahim'in Tanrı-Kral düzeninin zirvesini yaşayan Nemrut-Babil, Asur tanrı krallar panteonuna başkaldırışına kadar devam eder. Hz. İbrahim'in başkaldırışı ile birlikte bambaşka bir zihniyet, kavrayış, uyanış yakalanmıştır.

Bu dönemi yine Öcalan'dan alıntılarsak: "[...] Putçuluğa devrimsel bir başkaldırı yapılmıştır.

Yeni imgeyi yaratmak ise güçtür. Yeni bir anlam zenginliğini gerektirmektedir. Peygamber sisteminde geleneksel bir duruş olan inziva süreci anlam yoğunluğuna erişmeyi amaçlar. Zihinde uyanan yeni düşüncelere onun kavram ve şekillerine ilham, esin, vahiy denilmektedir. Vahiy daha çok soyut tanrı sesidir. Soyutluk, put düzenindeki geri anlam düzeninden daha ileri bir

Tanrıçalar şahsında kadın kaybetmiş; tanrılar, yerlerini, kutsallaştırılan soylarla erkeğe teslim etmişlerdir

anlam düzenine sıçrama yapıldığını göstermektedir. [...]Allah kavramının özellikle İbrani kabilesindeki gelişimi toplumsal yasallıktan, fizik, kimya, biyolojik yasallığa kadar sıçramasıyla bugünkü bilime kadar anlam gücü kazanmıştır. Kozmos ve Kuantum derinliğine ve yüceliğine ulaşılmıştır. Gen ve canlı hücrelerinin çözüm ve yapımının eşiğine varılmıştır. Dolayısıyla Allah kavramının doğru çözümü gerçek tanrısallığın bir ölçüsüdür."

Hz. İbrahim'in M.Ö 1700 yıllarında yaşadığı tahmin ediliyor. İnsanın kendi gölgesine bile sahip olamadığı bir dönemde bütün Tanrı-Krallar panteonuna tarihin en büyük karşı koyuşlarından, devrimsel çıkışlarından birini gerçekleştirerek günümüze kadar etkisini varlığını devam ettiren devrimsel bir zihniyet sıçramasının yapı taşını ortaya koyar.

Tanrı-Kral putlarından "El"e, yani somut tanrılardan soyut tek bir tanrı inanışı ile bambaşka bir tanrısal figürle karşı karşıyayız. Göçebe Semitik kavimlerin yeknesak doğasında yer ve gök uçsuz bucaksız bir boşluk halindedir. Şeyh, yarı çöl yarı ovalık alanlarda yaşayan bu kabilelerde peygamberlik öncesi kabilenin ihtiyar bilgesidir. Otoritesi, saygınlığı ve kutsallığı kavramlaştıkça dini bir hal alır. Bununla ilgili olarak Kürt Halk Önderi Öcalan'ın yorumu konunun daha iyi anlaşılmasına vesile olacaktır: "[...]Kabile totemliğinden soyut tanrıya geçiş aşamasında 'yücelik' kavramı gelişim kaydeder. Bunun karşılığı 'El'dir. Günümüzdeki Arapçada da 'Ala' yükseliş anlamına yakındır. İbranî kabilesi Kenan illerinde -bugünkü İsrail, Filistin- yerleşik yaşama geçince, yerel kültürden etkilenmek durumundadır. Daha önce geliştirilen Tanrı 'Yehova'ya denk gelen 'El' kökenli 'Elohim' kavramına geçilir. Elohim'den de süreç içinde Allah kavramına geçilir. Toplumun gelişmesi ve güçlenmesi ve çelişik özellikler kazanmasıyla bağlantılı olarak Allah kavramı da sadelikten 'El'den, yücelikten Hz. Muhammed zamanında karmaşık bir yükselişe geçer; 99 sıfat kazanır. Toplumsal kurum ve kavramların toplu, önemli kutsal özelliklerini bundan daha çarpıcı yansıtan sosyolojik bir modeli, nosyonu bulmak zordur."

Burada kısaca ana başlıklarıyla değindiğimiz bu tarihsel değişimler ve dönüşümler; zihniyet olarak gerçekleşen devrimsel süreçlerde kadının büyük kaybedişini, onun doğayla uyumlu yaşamı yerine doğanın ataerkil güç ve iktidarlar tarafından alabildiğince hoyratça kullanılmasını anlatıyor. Aynı zamanda, dinsel ve kutsalın somuttan soyuta niteliksel değişimi, bunun sonucunda günümüz devlet yapısının özünü oluşturan tapınaklar etrafında gerçekleşen yerleşik hayat, kısa zaman içinde çağlar boyunca hızlı bir şekilde yol almasına neden olmuştur.

Ortadoğu'nun Son Evrensel Hamlesi: İslam

Fırat Doğan

Güncelde yaşanan sorunları çözmek; özgür, demokratik, eşit ve yaşanabilir bir yaşamı yaratıp geleceğe taşırmanın ilk yolu; çağı, dolayısıyla da tarihi doğru okumaktan geçer. Çünkü tarih, geçmiş ve geleceğin güncelde ifadeye kavuşmasıdır. Yani geçmişin tecrübelerinin geleceğin umutlarıyla birleşerek somutlaşması ve maddileşmesidir. Bu yüzden tarih nasıl okunursa gelecek de öyle kurgulanır. Doğru okumalar doğru yaşamı, yanlış okumalar yanlış yaşamı getirecektir. Adorno' nun çarpıcı ve veciz bir şekilde söylediği, "Yanlış hayat doğru yaşanmaz," tespitini de bu minvalde okumak gerekir. Güncelde Ortadoğu'da yaşanan sorunların ve çözümsüzlüklerin temel nedeni de budur. Ortadoğu'da yaşanan bu sorunlara çözüm bulunmak isteniyorsa, "Nerede yanlış yapıldı?" perspektifiyle Ortadoğu tarihi yeniden değerlendirilmek durumundadır. Ancak bu yapılırken de iki temel hataya düşülmemelidir: Bunlardan birincisi, orijin adı altında Ortadoğu'yu her şeyin merkezine koyan, tikelciliği ve yerelciliği çok fazla geliştiren anlayıştan uzak durulmalıdır. Çünkü bu anlayış çaba sahiplerini dar milliyetçi bir yaklaşıma götürecektir. Bugünkü olumsuzlukların temel nedenlerinden birisi, tarihe bu minvalde yaklaşmaktır. Diğeri de Ortadoğu'yu küçük ve hor gören, her türlü kötülüğün kaynağı sayan, değerini küçümseyerek üstten bakan ve evrensel geçinen oryantalist bakış açısıdır. Yaşanan sorunlarda en az birincisi kadar bu anlayışın da payı vardır. Birinci anlayış batı karşıtlığı veya düşmanlığına yol açarken, ikincisi de İslamofobi olarak da değerlendirilen Ortadoğu karşıtlığını yaratmaktadır.

Çözüm ancak bu iki anlayışın dışında kalınarak geliştirilebilir. Bu da evrenselliği ve yerelliği iç içe ele almakla mümkündür. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan tarihe yaklaşımında bu yöntemi kullanmaktadır. Özellikle *Demokratik Uygarlık Manifestosu* adlı savunmalarının IV. cildi olan *Ortadoğu'da Uygarlık Krizi Ve Demokratik Uygarlık Çözümü* adlı kitabında bu yöntemi yoğunca işlemiştir. Biz de tarihe bu yaklaşımın daha doğru sonuçlar vereceğini düşünüyoruz. Bu yüzden bu yazıda da bu yöntemi kullanacağız.

Bugün Ortadoğu'da yaşananları uygarlık ve modernite yaklaşımlarından bağımsız ele alamayız. Kimi sosyal bilimciler yere göğe sığdıramadıkları kapitalizmin, uygarlığın ve modernitenin zirvesi ve Avrupa'ya has bir özellik olduğunda ısrar ederler. Özellikle oryantalistlerde bu bakış açısı çok yoğundur. Bu yaklaşım sorunları çözmediği gibi, sorunları kördüğüm haline getirerek içinden çıkılmaz hale getirmiştir. O yüzden işe bu bakış açısını terk ederek başlamak gerekir.

O halde; "Uygarlık nedir, nasıl gelişip yaygınlaşmıştır, bu yayılmada kimler ne kadar katkı yapmıştır, genelde dinlerin, özelde İslamiyet'in bunda etkisi nedir?" benzeri sorulara doğru ve doyurucu yanıtlar vermemiz gerekiyor.

Soruların yanıtlarına geçmeden önce şunu belirtmekte fayda vardır. Uygarlık, bir nehir akışı gibidir. Kesintiye gelmez. Nehir kesintiye uğradığında su kurur ve nehir, nehir olmaktan çıkar. Bu durum, uygarlık için de böyledir. İçinde değişik döngüler, alçalmalar ve yükselmeler, merkezler ve çevreler olsa da bu durum özünü değiştirmemektedir. Yani uygarlık sürekli büyüyüp gelişse de bir bütünsellik arz eder. O yüzden Avrupa uygarlığının "nevi şahsına münhasır" bir özelliği yoktur.

Paradigma ve duruş yerlerine bağlı olarak uygarlığa ilişkin çok farklı tanımlar yapılmaktadır. Uygarlığı gelişmenin ölçütü olarak görenler kadar, onun toplumsallığı parçaladığını, toplumun gelişimini sekteye uğrattığını söyleyenler de vardır. Biz de yazımıza bu kavramdan başlayacağız. Uygarlık kavramının Arapçada iki karşılığı vardır. Bunlardan birincisi yerleşik

yaşama geçişi ifade eden Hadara'dır. İkinci tanım ise şehirleşmeyi ifade eden Medine'dir. Aslında bu farklılık sadece kavramsal değil, paradigmasaldır. Toplumsallaşmayla şehirleşme çok farklı durumlardır. Toplumsallaşma doğal toplumu ifade ederken, şehirleşme sınıflı toplumu ifade etmektedir. Şimdiye kadarki sosyal bilimcilerin çoğu "medineleşme" ve "şehirleşmeyi", dolayısıyla sınıflı toplumu ve onun yaklaşımını esas almışlardır. En gelişmiş sosyal bilim olarak kendisini ifade eden sosyalizmin kurucusu Karl Marks bile tarihin "sınıf savaşımı" olduğunu söylemesi bunun ifadesidir. Yine Profesör Samuel Noah Kramer'in, "Tarih Sümer'de başlar," demesi Hadara olarak belirtilen toplumsallaşmayı görmemelerini ve küçümsemelerini getirmiştir. Zaten Neolitik topluma "ilkel-komünal" denilmesi de bu özelliğindendir. Kürt Halk Önderi Öcalan, *Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü* adlı 5. savunmasında uygarlığı şöyle tanımlar: "Uygarlık kavramı daha çok genel kültür kavramının sınıf, kent ve devlet aşamasındaki toplumunu tanımlar. Sınıflaşma, kentleşme ve devletleşme uygar toplumun temel kategorileridir. Buradaki toplum sınıflaşmış, kentleşmiş ve devletleşmiş toplumdur. Somut ve tarihsel gelişim haliyle eşitlikçi klan ve kabile toplumundaki sınıflaşma, tarım-köy toplumu üzerindeki kentleşme ve hiyerarşik toplumun bağrındaki devletleşme olguları uygarlığı karakterize eder. Uygar toplum, doğa-toplum bağlamındaki simbiyotik ilişkiye ilaveten, toplumsal doğa içinde hükümranlık ilişkisinin tek taraflı gelişip gittikçe şiddetlenen bir çelişki halini almasıyla kendini somutlaştırır. Toplumda farklı yapısallıklar, anlamlar, ahlâk ve estetik duygular geliştirir. Toplum açısından uygarlığın olumlu bir gelişme mi, yoksa olumsuz bir gelişme mi olduğu son derece tartışmalıdır. Tarihi egemen, sömürgen kesim açısından inşa edenler bakımından uygarlık büyük bir tarihsel gelişmedir, hatta tarihin kendisidir. Kendini baskı ve sömürü altında yaşayan kesimler olarak tanımlayanlar açısından ise, büyük bir felaket ve cennet ütopyasının yitimi olarak değerlendirilir. Doğrusu da budur. Bu çelişkiyi derinliğine yaşayan bir toplumda düşünce, ahlâk ve estetik duygu farklılaşmasının oluşması toplumsal doğa gereğidir. Parçalanmış, çelişkili kurumlar ve anlamlar dünyasının oluşumu uygarlık gereğidir. Savaşlar en çok bu gerçekliği ifade eder. Savaş gibi içinde fiziki yok etmelerin yoğunca yaşandığı toplumsal eylemlerin varlığı, ancak derinliğine bölünmüş bir toplumu ifade edebilir. Anlam parçalanması ise ideolojik savaşı ifade eder ki, bu da uygar toplumda yoğunca yaşanan fiziki savaş kadar etkili bir hegemonik savaştır."

Uygarlık, bir nehir gibi hep akışkandır. Bir merkezde yoğunlaşır, sonra kendisine bir sömürü alanı olarak çevresini yaratır

Yaşanan bunca savaşlar ve kan deryasına dönen Ortadoğu'nun durumu bu tespitleri doğrular niteliktedir. Öyleyse sorunu bir uygarlık sorunu olarak görüp değerlendirmek ve çözümü burada aramak gerekir. Yaşananlarda Hadara olarak ifade edilen toplumsallıkla, uygarlık değerleri olarak ifade edilen sınıflaşmanın çatışma ve savaşıdır. Çeşitli çarpıtma ve saptırma girişimleriyle üstü örtülmek istense ve mecrasından uzaklaştırılsa da özü budur. Günümüzde her ne kadar Kaide, Nusra, DAİŞ, Boko El-Haram gibi selefi örgütlerin insanlık dışı uygulamalarıyla gündeme gelse de, bu gerçeği yansıtmamaktadır. Gerçek, Kürt Halk Önderi Öcalan'dan yukarıda yaptığımız alıntıda gizlidir.

Uygarlık, bir nehir gibi hep akışkandır. Bir merkezde yoğunlaşır, sonra kendisine bir sömürü alanı olarak çevresini yaratır. Çevresini sömürdükçe ciddi bir sorunla karşılaşmaz. Ancak çevrede "homurdanmalar" başlayınca uygarlık krizi başlar ve kendisine yeni alanlar arar. Çünkü mevcut durumda çakılıp kalmak, eskide ısrar etmek karlı bir iş olmadığı gibi astarı yüzünden pahalıya mal olur. Bu yüzden en erkenden yeni arayışlara girer ve bu arayışlarını bakir, el değmemiş alanlara yöneltir. Kapitalizmin gelişimini de bu minvalde değerlendirmek gerekir. Yaşanan da uygarlık akışının Avrupa'nın bakirliğinde gelişmesidir. "Nevi şahsına münhasır değil," derken bu gerçeklik kastedilmektedir.

Kapitalizm olarak ifade edilen uygarlığın bu yeni biçimini doğru tanımlayamamak, yaşanan sorunların bir diğer nedenidir. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan, *Sümer Rahip Devletinden Demokratik Halk Cumhuriyeti'ne* adlı ilk sa-

vunmasında bu durumu şöyle ifade etmektedir: "Kapitalist toplumun eksik tanımlanmasının en vahim sonuçlarından birisi de, ona yönelik mücadelenin yanlışlarla dolu yürütülmesinden ve yol açtığı başarısızlıklardan kaynaklanmaktadır. Bu durum kapitalizmi daha da tutucu kılarken, muhaliflerini yerinde olmayan kayıplar ve büyük acılara uğratmaktadır. Genelde toplumsal olgunun tanımlanamayışı mitolojileştirmeye, ham felsefi ve dinsel anlayışlara yol açmakta, bu da insanın trajikomik yaşamını kaçınılmaz kılmaktadır. Kapitalist toplum sistemine dayalı büyük dünya savaşlarının bu gerçeklerle yakından bağlantısı vardır. Her yerde ve her zaman bilgi ve bilim yetersizliği cehaletin, cehalet de kör dövüşlerin ebesidir. Onun içindir ki, bilgeliğin kökeninde cehaleti aşma temel uğraşı vardır. Cehalet aşıldığı oranda, her işin doğru yapılması mümkün olur. Ölüm bile bilgi yeterliliğiyle acıların kaynağı olmaktan çıkarılır. Bütün korkular ve ona dayalı pasif ve çatışmalı hareketlerin kaynağı da yine yetersiz ve yanlış bilgi ve bilim düzeyidir."

Ortadoğu ve İslami Uygarlık Sentezi

Yanlış bilim ve bilgilerimizi, korkulara dayalı pasif ve çatışmalı düzeyimizi aşmak için bilinç ve bilim dünyamızı düzeltmeliyiz. Bunun için de sistemin bilme sınırlarını aşmalıyız. Bunun ilk adımı olarak Kürtçede "mejû" olarak ifade edilen, bilinç veya hafıza anlamına gelen tarih bilincimizi gözden geçirerek uygarlık akışını doğruya daha yakın yorumlamalıyız. Bunu yaptığımızda sınıflı toplumu da, onun içinde gelişen direniş ve arayışları da, uygarlığın Avrupa'ya kayışını da anlamlandırabiliriz.

Uygarlık Ortadoğu'da tüm rezervlerini tükettikten sonra akış yönünü Avrupa'ya verdiğinden, İslamiyet, Ortadoğu'nun son büyük uygarlık hamlesidir. Sonrasında uygarlık merkezi Ortadoğu'nun dışına kayacaktır. Öcalan bu durumu, "İslamiyet, Ortadoğu'nun son aslan kükremesidir; binlerce yıllık uygarlık geleneğinin 'benden bu kadar' deyip son eylemini ortaya koymasıdır," şeklinde değerlendirmektedir. Bu anlamda Ortadoğu'nun "son aslan kükremesi" olan İslamiyet'i anlayabilmek için onun tarihsel arka planına ve temsil ettiği değerlere bakmak gerekir. Bu olmazsa İslam ve onun temsil ettiği değerler doğru anlaşılmaz. Bunu yaparken de yanlış ve eksik olan iki eğilime düşmemek gerekir. Çünkü yanlış ve eksik eğilimlerle doğru eğilim ve tutumu açığa çıkaramayız. Bu yaklaşımlar tuzağın iki farklı ucunu temsil ediyor. Bunlardan birincisi İslam'a ve temsil ettiği değerlere negatif yaklaşıp olumsuzluklarını öne çıkartarak karşıtlık yaratmaktır. İslam'a karşı fobiye götüren duruma düşmemeliyiz. Bugün, Batı olarak ifade ettiğimiz ve kendilerini uygarlığın savunucuları olarak gören çoğunluğun yaklaşımı böyledir. Aslında yukarıda oryantalist olarak ifade ettiğimiz anlayış da budur. Diğer anlayış da İslamiyet'e ve temsil ettiği değerlere hep pozitif bakan, İslam'ı İmam Gazali gibi yoruma-güncellemeye kapatarak dogmatikleştirdiği için tutuculaşan muhafazakar yaklaşımlardır. Bu anlayış da yukarıda ifade ettiğimiz batı karşıtı yaklaşımdır. Her iki yaklaşım da bizi doğru sonuca götürmez.

Ortadoğu merkezi uygarlığının son evrensel hamlesi, İslami uygarlık sentezinde gerçekleşmiştir. Sanıldığı üzere İslam adı altında sadece bir din ideolojisi yoktur. O zamana kadarki tüm ideolojik ve kültürel değerlerin bir toplamı vardır. O yüzden İslam, bir orijinal veya homojen bir dini ideoloji olmaktan ziyade, Ortadoğu'nun evrensel kültürel akışında ve uygarlığında bir dönüm noktası, bir mihenk taşı ve tüm bunların bir toplamıdır. Bu büyük senteze yol açan kültürün arka bahçesi anlaşılmadan bu sentez ve sonrasında yaşanılanlar da anlaşılmaz.

Yaklaşık 20 bin yıl önce 4. Buzul Çağı'nın son bulması, toplumsal tarihin gelişiminde önemli bir kilometre taşıdır. Bu görüş bilim dünyasında giderek daha fazla kabul görmektedir. Son dönemlerde yapılan arkeolojik kazılarda bunu kanıtlar niteliktedir. Ortadoğu'nun güneyindeki çöllük bölge ile kuzeydeki Toros-Zagros dağlık alanları arasında kalan bölgenin flora ve faunası insanlığın yaşaması için oldukça zengindir. Bu yerler beslenme, üreme ve güvenlik açısından büyük önem arz etmektedir. Afrika Rif' inden çıkıp dünyaya yayılan insanlık da bu bölgeyi bir istasyon gibi kullanmıştır. "Son Buzul Çağı'nın sona ermesi, bu istasyonlarda kalıcılığı mümkün kılan koşullara erişilmekle insan türünün tarihinde patlamaya yol açmaktadır. Bugün bu coğrafyaya Ortadoğu diyoruz. Bölge jeolojik, biyolojik ve toplumsal önemini bu yakın tarihsel gerçeklikten almaktadır. Ortadoğu artık herhangi bir coğrafya parçası değil, sahnesinde evrensel tarihin oy-

nanacağı mekânı teşkil etmektedir." Ortadoğu bu özelliğiyle insanlığın hafızasına kazınmış, hatta ortak hafızasına dönüşmüştür. Dinlerdeki cennet vurgusu bu ortak hafızanın dile gelişidir. Bu cennet vurgusu sadece coğrafyasının zenginliğiyle sınırlı değildir. İnsanın biyolojik bir varlık olmaktan çıkıp toplumsal bir varlığa dönüşmesiyle de bağlantılıdır. Çünkü insanın toplumsallaşması burada olmuştur; insan, klan denilen ilk örgütlenmeyi burada geliştirmiştir. Ve bu klan, adeta toplumun kök hücresini, ana hücresini temelini oluşturmuştur. Bu özelliğiyle toplumsal devrimlerin başlangıcını temsil etmiştir. Tarih araştırmacıları bu süreci "Çoklu Toplum Devrimi" olarak tanımlamışlardır. Klana dayalı toplumsal örgütlenme bu çoklu devrimlerden birisidir. İşaret dilinin yerine simgesel dilin gelişmesi dil devrimidir. Bu da çoklu devrimlerden birisidir. Simgesel dilin gelişmesi düşünsel gelişmelerde patlamalara yol açmış, adeta düşünce devrimini yaratmıştır. Düşünce devrimini de bu çoklu devrimin bir parçası olarak görmek gerekir. Yine bitki ve hayvanların evcilleştirilmesi tarım devrimini, klanların birleşmesiyle büyüyen toplumsallıkla köy devrimi gerçekleşmiştir. Dil, düşünce, tarım, köy devrimlerinin burada oluşup gelişmesi Ortadoğu'yu herhangi bir toprak parçası olmaktan çıkarmış, evrensel tarihin merkez mekanı haline getirmiştir. Bu mekanda yeşeren yaşam, insanın insanla eşitliğine dayanan demokratik, kadınla erkeğin eşitliğine dayanan özgürlükçü ve doğayla uyumu ifade eden ekolojik bir yaşamdır. Bu anlamda demokratik, özgürlükçü ve ekolojik yaşam toplumsallığın temeli ve hafızasıdır.

İslamiyet, Ortadoğu'nun son büyük uygarlık hamlesidir

İnsan toplumsallaşmasının 3/4'ü burada, bu özelliklerle geçmiştir. Arkeologlar bu döneme Neolitik Dönem demektedirler. Sonrasında Verimli Hilal'in kavislerinde biriken maddi ve manevi kültür değerlerinin niteliksel sıçramasıyla kent ve kente dayalı uygar toplum gelişmiştir. Kürt Halk Önderi Öcalan bu durumu şöyle özetlemektedir: "Mevcut kültürel unsurların Dicle, Fırat, Nil ve Pencab (Beşsu) deltalarında biriken alüvyonlu alanları başta olmak üzere öteki bazı unsurlarla sentezlendiklerinde kentin doğuşu kaçınılmazdır. Bu sentez büyük bir ürün artışı anlamına gelmektedir. Şu hususu da iyi bilmek gerekir ki, aynı alüvyonlu alanlar üzerinden yüz binlerce yıl insan akışları oldu. Ama bunlar hiçbir zaman kendi öz dinamikleriyle kentleşmeyi bir yana bırakalım, klan toplumunu bile yaşatacak yetenekte olamamışlardır. Bu alanlarda kent uygarlığına geçiş için diyalektik bağlantı içinde olacakları gelişmiş bir neolitik toplum şarttır; öncelikli koşuldu… Tarih ilk kentin Dicle-Fırat'ın denizle birleştiği alüvyonlu sahada inşa edilen Uruk olduğu konusunda hemfikirdir. Evrensel tarih için Uruk dönemi (M.Ö. 3500-3000) uygarlığın başlangıcını teşkil etmesi açısından önemlidir."

Uruk'la beraber evrensel tarihte yeni bir dönem başlamaktır. En belirgin özellikleri kent, sınıf ve devlettir. Bu dönemi doğru tanımlamak ve parametrelerini belirlemek büyük önem taşır. Kırsal alanların üretim ihtiyaçlarını iyi kullanarak bunun üzerinde daha iyi teknik ve tasarımlarla üretimler yapan kentlerin oluşumu başlangıç itibarıyla olumsuz bir rol oynamazlar. Aksine kırsal alanla simbiyotik bir ilişki yakalayarak birbirini besleyerek toplumsal gelişmeleri hızlandırırlar. Ancak büyük birikim yaratan toplumsal artıkları ele geçirme üzerine yürütülen mücadeleler, kente dayalı sınıflaşma ve devletleşmeyi geliştirerek derinleştirmiştir. Kentin merkezi olan ve tüm artıkların toplandığı Zigguratların gelişiminde bu tarihsel gerçekliği görmek mümkündür. Bu gelişme kent emekçileri ve kırsal kabileler için giderek tehlikeli bir durum yaratır. Bu gelişme aynı zamanda sınıflaşmanın da temelini oluşturur. İşte Marks tarihi bununla başlatır. Hegel bunu tarihin efendi-köle ilişkisine çekilmesi olarak yorumlar. Uygarlık ve gelişme olarak gösterilmeye çalışılan gerçeklik özünde budur. Bunun üzeri biraz kazıldığında görülecektir ki, insanla insan arasındaki eşitliğe dayalı ilişki bozulmuş, yerine "rab-abd" olarak da ifade edilen efendi-köle ilişkisi konmuştur. Erkekle kadın arasındaki özgürlüğe dayalı eşitlikçi ilişki bozulmuş, yerine kadının derin köleliğine dayanan egemen ilişki geliştirilmiştir. Yine doğayla uyumu ifade

eden ekolojik ilişki bozulmuş yerine tahripkâr ve yıkıcı ilişkiler gelişmiştir. Bunlarla toplumsallığın temelini oluşturan simbiyotik ilişki daraltılarak egemenlikçi ve tahakkümcü ilişki dayatılmıştır. Uygarlık tarihini bu perspektifle değerlendirdiğimizde göreceğiz ki uygarlık tarihi bir savaş, talan ve soykırım tarihidir. Haklı olarak Hegel buna "kanlı mezbaha tarihi" demektedir. İslamcı yazar M.Akif Ersoy "tek dişi kalmış canavar" demektedir. Kürt Halk Önderi de şöyle tanımlıyor: "Uygarlık sadece bir 'kanlı mezbahalar' seremonisi değil, daha fazlası olan bir şeydir; insan yaşamının biricik nedeni olan özgürlüksel anlamının sürekli soykırıma tabi tutulmasıdır. Gerisi yaşamın posasıdır. Uygarlık en yalın teşhisle özgür yaşamın anlamının boşaltılmasından geriye kalandır."

Uygarlığın bu durumu, toplumun doğal akışından bir sapmayı ifade eder. Bu sapma giderek büyük kırılmalara, yarılmalara yol açar. Kadın özgür yaşamdan alınarak günümüz genelevlerinin prototipi olan musakattimlere kapatılır. Böylece kadın köleliği derinleştirilip içselleştirilerek insan sınıfının dışına itilir. Bu durum demokrasisiyle çokça övünülen Atina sitelerinde adeta resmileştirilir. Kadın yurttaş olmadığından site yaşamından dıştalanır. Adeta çocuk doğurma makinesi olarak görülür. Krallar ise adeta hastalığa yakalanmışçasına iktidarlarını geliştirerek kendilerini tanrı-kral ilan ederler. Sargon'la başlayıp giderek derinleşen bu hastalık, Dehak, Nemrut, Firavunlarla devam eder. Tanrı-kral ve çevresinde kalan bir avucun dışındakiler de köleleştirilir. Ve artık kölelere de "konuşan hayvan" veya "konuşan alet" demek egemenlerin temel söylemi olmuştur. İktidarı ellerinde tutan tanrı-krallar adeta av peşindeki avcılar konumundadırlar. Avcıya yem olmamak, canını kurtarmak içinde ya kaçmak, ya da boyun eğmenin dışında insana bir yol bırakılmaz. Uygarlık tarihinde insanlığın bu kadar teslim olması, iradesizleşmesi ve gerçekliğinden kaçması bu durumla ilgilidir. Bu yaklaşımıyla toplumun politik ve ahlaki özelliği dumura uğratılır. Toplum kendisi hakkında düşünemez, karar veremez duruma getirilir. Uruk'la başlayıp Sümerlilerin diğer site devletleriyle devam eden bu uygarlık akışı Akad, Babil, Asur, Mısır, Hindistan, Çin, Med, Pers, Helen, Roma, Sasanilerle devam eder. Bakir ve el değmemiş alanlar kalmayınca 16.yüzyılda Ortadoğu'dan Avrupa'ya akar.

Buna karşılık toplumun kök hücresi, ahlaki-politik yapısı değişik yol ve yöntemlerle toplumsallığın doğal akışını canlı tutarak direnmiştir. Bazen dağ başlarında bir kabile direnişinde, bazen çöllerin derinliğinde bedevi geleneğinde, bazen "İnsan tanrı olamaz," diyen peygamberi gelenekte, bazen şeytan diye taşlanan, cadı diye yakılan, yine de bilinç yayan kadın direnişlerinde, bazen aslanlara parçalatılan kölelerin haykırışlarında devam etmiştir. Bu direnişçi özelliğiyle merkezle, merkezi uygarlıkla bütünleşmemiş, hep bir çelişki ve çatışma içinde kalmıştır. Bunu yaparken de politik ve ahlaki özelliklerini geliştirmiştir. Nasıl ki Zigguratlarda Sümerli rahipler tarafından devlet ve kentin oluşumu kurgulanarak toplumun politik ve ahlaki özellikleri aşındırılmışsa, kentin çevresini teşkil eden köylerde de tapınaklar etrafında ortak yönetimler gelişmiştir. Bu tapınaklar direnişin örgütlendiği, toplumun politik ve ahlaki özelliklerinin geliştirildiği yerler olmuşlardır. Bu yüzden tapınakları hep gericiliğin merkezi olarak görmek, uygarlığın üzerimize serptiği ölü toprağının bizleri kör etmesinin sonucudur. Öcalan bu konuda şunları belirtir: "Daha önceleri kentin ve devletin doğuşunu Sümer rahip tapınaklarına bağlamıştım. Aynı biçimde köy ve komün yönetiminin, yani ilkel (orijinal anlamında) ilk demokrasinin de bu sefer kabilelerin ortak tapınak sistemleri etrafında oluştuklarını önemle belirtmeliyim. Her ortak tapınak yerleşikliğin, ilkel alışverişin, ortak duygu ve düşünce (sanat) devriminin de temelini teşkil etmektedir."

"Ortadoğu'nun Son Aslan Kükremesi": İslamiyet

Uygarlığın üzerimize serptiği ve bizi kör eden bu ölü toprağını atarak genelde Ortadoğu'daki direnişlere özelde dinlere ve İslam dinine yaklaşırsak daha doğru sonuçlar çıkarabiliriz. Doğru bir yaşamı yaratmak için bu akışı daha doğru okuyabiliriz. Konu bağlamında Kürt Halk Önderi'nin düşünce ve yaklaşımını belirtmekte fayda vardır. Öcalan İslamiyet için şunları belirtiyor:

"[...]Ortadoğu merkezî uygarlığının son evrensel hamlesi İslâmî uygarlık momentinde ve sentezinde gerçekleştirilmiştir. İslâm adı altında sanıldığının aksine rafine bir din ideolojisi de-

ğil, o döneme kadar tüm ideolojik varyasyonların bir sentezi söz konusudur. İslâm bir orijinalite değil, Ortadoğu'nun evrensel kültür akışında ve uygarlığında bir dönem, bir momenttir. Aynı zamanda çok karmaşık bir ideolojik sentezdir."

"[...]Ortadoğu uygarlığının ortaçağın ortalarında büyük bir yorgunluk içinde ve kendini tüketmiş olduğunu göstermektedir. İslamiyet'in bile biraz da yeni uygarlığa açılan çöl kabilelerinin taze kan gücüyle zoraki ve fazladan bir çıkış olduğunu daha iyi anlayabiliriz. Hz. Muhammed'in kendini son peygamber olarak değerlendirmesi de sistemin tükenen gücüyle bağlantılı olarak daha doğru bir anlama kavuşturulabilir. İslamiyet, Ortadoğu'nun son aslan kükremesidir; binlerce yıllık uygarlık geleneğinin 'Benden bu kadar!' deyip son eylemini ortaya koymasıdır."

Sayın Öcalan'dan yaptığımız bu iki alıntıyla meramımızı daha iyi anlatmış oluyoruz. İslamiyet 500'lü yılların ortalarında ortaya çıkıp gelişmiştir. Bu çıkışı anlayabilmek için o zamanın koşullarına bakmak ve öyle değerlendirmek gerekir. Yukarıda uygarlığın gelişmesi için yeni ve bakir yerler gerektiğini belirtmiştik. O dönemde aşağı ve yukarı Mezopotamya, İran, Mısır, Kuzey Afrika'nın önemli bir kısmı uygarlık içine çekilmiştir. O dönemde Arabistan Yarımadası dışında uygarlığa açılmamış alan kalmamıştır. İslam'ın Arabistan Yarımadası'nda gelişmesinin en temel nedenlerinden biri budur. Ayrıca kuzeydoğudan Sasanilerin, kuzeybatıdan Bizans ve güneybatıdan Habeşistan devletlerinin baskı ve sıkıştırmaları da bu çıkışta rol oynamıştır. Bu sayılan yerlerde merkezi uygarlık zirve yaparken, Arabistan yarımadasında yarı göçebeliğin olduğu, merkezi bir otoritenin olmadığı bir dönemi yaşamaktaydı. Başta kadın ve köleler üzerindeki uygulamaları olmak üzere, uygarlık kanlı ve kirli yüzünü tüm çıplaklığıyla buraya taşımıştı. Cabbar ve Kahır olan Tanrı-krallar insanları baskı altına alıp kahrederek yaşamı cehenneme çevirmişlerdi. Savaşlar, talanlar halkı canından bezdirmişti. İnsan maneviyatı adeta çökertilmişti. "Tanrının oğlu" ve "büyük kurtarıcı" olarak gelen Mesih İsa bile henüz fikirlerini olgunlaştırmadan çarmıha gerilmişti. Halkta cennet özlemi ve bir kurtarıcı bekleme eğilimi çok güçlenmişti. Başta Sabilik olmak üzere Arabistan'ın birçok yerinde kendilerine peygamber diyen kurtarıcılar çıkıyorlardı.

Hz. Muhammed'in öncülük ettiği İslamiyet böyle bir ortamda gelişir. İslam kelimesi Arapça barış anlamına gelen Selam kelimesinden türetilmiştir. Savaşlardan ve talanlardan bıkan halkın barışa olan özlem ve istemi bu çıkışın temel nedenlerinden biridir. Hz. Muhammed'in, uygarlığın temsilcileri olan Sasani, Bizans ve Habeşiler gibi savaşı geliştirmek yerine barışa yönelmesi ve zorunlu olmadıkça şiddet kullanmaması onun uygarlık karşıtı özelliğini göstermektedir. Mekke'de tutunamaması, hicret ederek kırsala gitmesi ve kendisini oradan örgütlemesi, kente karşı çevrenin mücadelesini göstermektedir. Yine kadınlara ve kölelere hitap etmesi eşitlikçi ve özgürlükçü yanını göstermektedir. Kölelik karşıtı eğilimi çok belirgindir. Son derece yumuşak, şefkatli ve özgürleştirme yanlısıdır. Kadına yaklaşımı eşit ve özgür olmazsa da kadının derin köleliğinden nefret etmektedir. Ve en önemlisi de insanın tanrı olamayacağını, insanlar arasında fark olmadığını söylemesi, tanrı olma veya tanrısal olma hastalığına kapılmaması eşitlikçi ve uygarlık karşıtı yönünü göstermektedir. Hz. Muhammed, Mekke ileri gelenlerinin yönetimi gasp ederek halkı yönetim dışında bıraktıklarını derinden kavramıştır. Halk yönetimini kaybettiğinden politik bir varlık da gösterememektedir. Bu aynı zamanda ahlaki ve politik özelliklerin aşınmasını beraberinde getirmiştir. Bu durumu aşmak ve toplumu yeniden politik-ahlaki özelliklere çekmek için ilk elden halkın sorunlarını tartışıp çözümler üretebileceği mekanlar geliştirir. Cami olarak ifade edilen bu ibadet yerlerini neolitik dönemin tapınaklarına benzetmek ister. Camiler dönemin yetişkinlerinin toplumun her türden sorununu tartışarak karara bağladığı meclisler konumundadırlar. Eğitim, tartışma ve karar alma mekanlarıdırlar. Böylece toplumun en yararlı işlerinin bulunması olarak tanımlanan politikanın öğrenildiği ve topluma politik özelliklerle katılımın sağlandığı mekanlardır. Bu camilerde kadın erkek ayrımını yapmadan belli ölçüde doğrudan demokrasiyi uygulamıştır. Bununla toplumun gücünü ve enerjisini açığa çıkartmıştır. Hz. Muhammed toplumdaki manevi boşluğu iyi gördüğünden maneviyata ve ahlaka daha fazla önem vermiştir. Halkta oluşturulmuş olan umutsuzluk ve anlam yitimini aştırmak için umuda ve anlam gücüne öncelik vermiştir. Tanrısını kral tanrılardan çok farklı kılmıştır. Cabbar ve Kahır olan kral tanrıların

yerine "Rahman ve Rahim" olan yani esirgeyen ve bağışlayan daha evrensel bir tanrı koymuştur. Hz. Muhammed'deki Allah kavramı sosyolojik olarak doğal toplum tanrılarıyla uygarlık tanrılarının sentez halidir. Allah'ın 99 sıfatı da doğa ve uygarlıksal güçlerin birleşik etkisini ifade eder. Fransız sosyolog Durkheim, tanrının toplumun kimliği olduğunu belirtir. Bu anlamda tanrı kavramının toplumun kimliği olduğu gerçeği en fazla İslam'da kendisini gösterir. İslamiyet bu özellikleriyle uygarlıksal akışın dışına çıkmak istemiştir.

Din eksenli çıkışlar uygarlığa karşı ciddi bir mücadele yürütmüşlerdir. Ancak sınıfsal karakterleri gereği sistemi tümden değiştirme yerine reforme ederek yaşanılır hale getirmişlerdir. Bazen çok radikal mücadele yürütmeleri bu özelliklerini değiştirmemektedir. Sonrasında erkenden uygarlıkla buluşmaları da bu özelliklerinden gelir. Hz. İbrahim'le başlayan bu geleneği tüm dinsel mücadelelerde görmek mümkündür. Aynı durum İslamiyet için de geçerlidir.

Özgürlüklerine düşkün bedevi çöl kabilelerinin mücadelesiyle İslamiyet kısa sürede Arabistan Yarımadası'nın tümüne yayılır. Bu hızlı yayılma uygarlık kalıntılarını da içine çeker. Çıkarlarının tehlikeye girdiğini gören, kente ve uygarlık nehrinin başına çöreklenmiş, cahiliye dönemi zihniyetini taşıyan uygarlıkçı güçler takiye yaparak hızla İslam'a katılırlar. Hz. Muhammed sonrasındaki İslamiyet'te bu kadar ikiyüzlülüğün ve takiyenin olması bu özellikten dolayıdır.

İslam uygarlığı, başlangıçtaki tüm kurtuluşçu ve eşitlikçi temalarına rağmen çok kısa bir süre içinde hegemonik bir uygarlığa dönüşür. İslamiyet, iyice yozlaşan ve kar getirmeyen, bölge halklarını ve toplumsal örgülerini çok yıpratan Bizans-Sasani ve Habeşistan çekişmesine, bu çekişmelerin yarattığı çözümsüzlüklere karşı bir çıkış, bir çözüm ve bir alternatif olarak gelişmesine rağmen, gelenin gideni aratması gibi onlardan daha kötü bir çekişme ve çıkmazı yaratır. Ardıllarının Hz. Muhammed'in vefatından hemen sonra iktidar mücadelesine girişmeleri ve bu mücadeleyi büyük tasfiyelerle yürütmeleri bunun ifadesidir. Bu iktidar mücadelesinden dolayı Hz. Muhammed'in cenazesinin 3 gün yerde bekletildiği ve kaldırılmadığı söylenmektedir. Hz. Muhammed'den sonra iktidara gelen halifelerden Ebubekir dışındakilerin suikastlarla öldürülmeleri iktidar mücadelesinin boyutunu göstermektedir. Erkenden Haricilik, Alevilik ve Sünnilik tarzında mezheplere bölünmesi de bunun ifadesidir. Mezhepler içerisinde mezheplerin oluşması, tarikatların oluşması bu bölünmeleri daha da derinleştirmiştir. Öncülüğün Haşimilerden Emevilere geçmesi, Muaviye'nin halife olması parçalanmışlık ve yozlaşmayı daha da derinleştirmiştir. Emeviler, dini kutsallık adına İslam'ı tarihin en gerici ve lanetli durumuna düşürmüşlerdir. Böylece toplumun hafızasını zehirleyerek felç etmişlerdir. Uygulamalarıyla Hz. Muhammed'in İslam'ından oldukça uzaklaşmışlardır. Adeta Hz. Muhammed İslam'ına ihanet etmişlerdir. Bu dönemde mezhep savaşları kisvesi altında yoğun iktidar mücadeleleri yürütülmüştür.

İslamiyet sanıldığı gibi rafine ve homojen bir dinsel ideoloji değildir. Aksine uygarlıkla iç içe geçmiş bir sentezdir. Olumlu ve olumsuz birçok şeyi kendi içinde barındırır. Özgürlükçü özellikleri kadar tahakkümcü, eşitlikçi özellikleri kadar eşitsizlikçi, barışçı özellikler kadar savaşçı, maneviyat kadar maddiyatçı özellikler taşır. Bu yönüyle ikili bir karakter taşır. Hz. Muhammed'e atfen söylenen "hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünyaya, yarın ölecekmiş gibi ahirete çalış" hadisi de bunu ifade etmektedir. İslam'a dönük değerlendirmeler yapıldığında bu iki yön göz önünde bulundurulmalıdır. Bu özelliğine rağmen İslamiyet Emeviler zamanında büyük bir yayılmayı yaşar. Sasani devletinin topraklarının büyük çoğunluğu fethedilir. Bizans devleti birkaç defa yenilgiye uğratılır. İstanbul kuşatılır, Mısır ve Kuzey Afrika'ya yayılır.

Ortadoğu merkezi uygarlığının son evrensel hamlesi, İslami uygarlık sentezinde gerçekleşmiştir

100 yıllık Emevi iktidarı dönemi, İslamiyet'in özünden en fazla uzaklaştığı, devletçi ve iktidarcı eğilimin gelişerek demokratik değerlerin tasfiye edildiği bir dönem olur. İktidar sahipleri açıktan olmazsa da kendilerini tanrı kral gibi görerek firavun ve nemrutların izinden giderler. Tanrının "rahman ve rahim" olan

özelliklerini unutarak yeniden "cebbar ve kahır" özeliklerini öne çıkarırlar. İlk dönemlerinde meclis rolünü oynayan camiler, bu özelliklerinden uzaklaştırılarak sadece dinsel ritüellerin yapıldığı mekanlara dönüştürülür. "Haremlik" adı altında kadın köleliğini daha da derinleştirirler. Biçimde İslam olsalar da gerçekte cahiliye dönemini yaşarlar. Bu durum halkta bir tepki ve öfke birikmesine, giderek isyanların gelişmesine yol açar. Bu isyanlar sonucunda 750 yılında iktidar Emevilerden Abbasilere geçer.

Abbasiler zamanında merkezi uygarlık zirve yapar. Çin Seddi'nden Endülüs'e kadar, Hazar Denizi'nden Hicaz'a kadar bütün alanlara hakim olur. İslamiyet, cihan imparatorluğu haline gelir. Her zirveden sonra düşüşün olması gibi uygarlıksal gelişmede bir geriye düşüşün farkındadır Abbasîler. Bu düşüşü engellemek için birçok yol ve yönteme başvururlar. Burada da başta gelen bilim ve içtihada aşırı yer ve önem vermeleridir. Böylece bir kültürel aydınlanma hamlesi geliştirirler. Öcalan bu konuda şunları belirtiyor: "Uygarlık anlamında İslâm'ın hegemonik çöküşü çözümlenirken, dıştan Moğol Cengiz Han Hanedanlığı'nın istila ve işgalleriyle içte mezhep çatışmaları baş sebep olarak gösterilir. Bu eksik bir anlatımdır. Belirtildiği gibi, asıl neden kültürel Rönesans'ı gerçekleştirememesidir. Kendi iktidarı döneminde Abbasi Hanedanlığı bu gerçeğin farkındadır. Kurtuluş ve barış mesajı olarak İslâmiyet'in sadece dinsel fonksiyonuyla imparatorluğu ayakta tutamayacağını iyi bilmektedir. 800-1200 döneminde gerçekten İslâmî Rönesans'a yaklaşan çabalar yoğunca sergilenmiştir. Bilim ve felsefede ciddi açılımlar sağlanmıştır. Tıp, biyoloji, matematik, fizik, kimya, tarih ve toplum bilimlerinde Avrupa'nın önündedir. Felsefenin hikmet, tasavvuf, mantık, ilahiyat, adalet konularında oldukça ciddi açılımları söz konusudur." Özellikle akla uygun yorumlarıyla, felsefe ve mantıkla ilgilenen Mutezile akımının bunda payı büyüktür. Hadis ve ayetlerin akılla çeliştiği yerlerde akla ve içtihata yer vermesi, dogmatizmin aşılmasında büyük mesafe aldırmıştır. Ortadoğu bu dönemde böylesine büyük bir aydınlanmayı yaşarken Avrupa adeta karanlık çağı yaşamaktadır. Fakat İmam Gazali ve Muhyeddin Arabiyle beraber içtihat kapılarının kapatılması, felsefe, mantık ve yorumun önünü almıştır. Ayet ve hadislerin akılla çeliştikleri anda aklı bir yana atarak ayet ve hadislere yer vermeleri dogmatizmin kökleşmesine neden olmuştur. Sonrasında gelenlerde İslam'ın bu devasa mirasının kıymetini bilmeyerek bir fare gibi hep kemirerek tüketmişlerdir. Kürt Halk Önderi, bu kesimleri şöyle tanımlıyor: "Geriye kalan mirası çarçur eden, yemesini bile bilmeyen, hayırsız, hem ideolojik özden, hem de maddi olanaklardan yararlanamayan sefil yaratıklardırlar; görkemli abidelerin yeraltındaki varlıkları üzerinde eşekçe anırmayı yaşam sayan, insan şekilli ama hayvandan daha geri yaratıklardır."

Bugün İslam adına hareket ettiklerini söyleyen ve insanları diri diri yakan, kesen, katliamlar yapan, tecavüz eden selefi örgütlere bakıldığında Kürt Halk Önderi Öcalan'ın bu tespitleri daha iyi anlaşılmaktadır.

İçtihat kapılarının kapatılmasıyla birlikte bilimsel ve kültürel gelişmenin yönü Avrupa'ya kayar. Haçlı seferleriyle Ortadoğu'nun zenginlikleriyle tanışan Avrupa bu zenginlikleri Avrupa'ya taşırmıştır. Avrupalılar bir yandan eski Grek kaynaklarına yönelirken diğer yandan da Arap kaynaklarını Latinceye çevirerek kendi Rönesanslarına zemin hazırlamışlardır. Bunda Cenova ve Venedik tacirlerinin ticaret malları kadar uygarlık kültürünü de taşımaları Rönesans'ı hızlandırmış, kilisenin dogmatik yaklaşımlarını kırarak aşmışlardır. Avrupa'nın yaratıcılığı tüm bunları yeni bir sentezle buluşturmasıdır. Tüm bunların sonucunda Avrupa zihniyet, kültürel ve ekonomik anlamda büyük bir zenginleşmeyi yaşarken, Ortadoğu giderek çoraklaşarak verim vermez bir hale gelir.

Sonuç olarak; İslamiyet, Sümerlerden beri hem mitolojiyi dinselleştirmiş hem de siyasi ve askeri otoriteyi en gelişkin noktalara taşırmıştır. 12. yüzyıla kadar uygarlığın zirvesindedir. Bu, aynı zamanda Ortadoğu uygarlığının da zirvesidir. Ortadoğu ve İslamiyet için bundan sonrası baş aşağı gidiştir. Çünkü İslamiyet uygarlık çantasında ne varsa hepsini sonuna kadar tüketmiştir. Tüketecek bir şey kalmayınca da öncülük Avrupa'ya geçmiştir. Bu yüzden İslamiyet, "Ortadoğu'nun son aslan kükremesi"dir.

Dinin Devrimselliği ve Devrimin Dinselliği

Muhammed Cihad Ebrari

Din, dinsiz, dindar gibi dinsel kavramların günümüzde genel anlamsal karşılıkları oldukça sorunludur. Bu sorun üzerinde durmayacağız, ancak yazının mahiyeti açısından bir not düşmek yerinde olacaktır. Din; yaşam biçimi, hayat tarzı demektir. Bu bakımdan yaşamın bütününü ve hayatın her alanını kapsar. Kutsal kitaplarda "dinsizlik", "din düşmanı " ya da "dindarlık" gibi ifadeler yoktur. "Dini yalanlayanlar"[1] ifadesi vardır, ancak devamındaki ayetlerde bu tipolojinin de "dindar", tapınan, "ibadet eden", imanlı bir tipoloji olduğunu anlıyoruz. İkinci bir husus ise; "din" ile "ed-din" arasındaki farktır. Din herhangi bir hayat tarzıdır ve yaşam biçimidir ama "el" takısı gelmiş (İngilizce'deki "the" takısı gibi) "ed-din" kelimesi ile kastedilen, belirli ve bilinen bir yaşam biçimidir. Bu da yine başka bir ayetle sabittir: Allah/Tanrı katında "din", yani makbul olan hayat tarzı; yaşam biçimi "İslam", yani barış yoludur.[2]

Kulluğun Düşmanı Kula Kulluktur

Allah'a inanıp inanmamakla ilgili de dine ve Kuran'a yaklaşımlarda ciddi sorunlar vardır. Kuran'a göre inançsızlar/imansızlar yoktur, "...'ya inanmayan, …'ya iman etmeyen" vardır. "Kafir", tanrıya inanmayan, imansız ya da "gayrimüslim" olan demek değildir. Burada da "el" takısı önemlidir. "İlah", tanrı demektir; herhangi bir tanrıdır, belirsizdir. Ama "el-ilah" yani "Allah", belirli bir tanrı demektir, sıfatları belirtilmiş bir tanrı tasavvurudur. Türkçede "el"/ "the" takısı olmadığı için bu önemli anlamsal fark olduğu gibi yansıtılamıyor. Kuran'da "Allah'a inanmayanlar" diye kastedilenler ateistler değildir, hiçbir tanrıya inanmayanlar, tanrı tanımazlar değildir; başka ilahlar, tanrılar edinenler, kula kulluk edenler ve ettirenlerdir. Mesela dereler, nehirler için "boşa akıp giden su" demek bir küfür ifadesidir, ayetin inkarıdır. Aynı şekilde bir halkı ve dilini inkar etmek, sosyal-siyasi hayattan ötelemek de bir küfürdür; yine tekliği Tanrı'dan başka şeylere atfetmek de kafirliktir.

Tanrıya inanmak, aşkın bir güce, iradeye, bilince inanmak, inançlı olmak, aslında yeryüzünde olması gereken bir şeye inanmak ve güvenmektir. Yeryüzüyle, insanla, toplumla ilgili olmayan tek bir harf dahi yoktur vahiylerde. Adalet, barış, sevgi, merhamet, bağışlayıcı, cezalandırıcı, mağlup edici gibi Allah'ın isimleri vardır, işte Allah'a inanmak, "inanıyorum" demek, bunlara inanmaktır. Vahiy terminolojisinde kulluk; "müslim" (Müslüman) olmak, yani "barışçıl yaşayan" demektir. "İslami yaşam", insanın kendisi, toplumu ve doğasıyla barış ilişkileri içinde olduğu yaşamdır. "İslam" mikrodan makroya döngü/tavaf parolasıyla maddi ve manevi yaşamı barışla inşa eden evrensel ilişkiler sistemidir. Kulluk budur ve kulluğun düşmanı kula kulluk etmektir.

İbrahimi terminolojide "bismillah", yani Allah adına eylem, tanrıya inandım-inanmadım, tanrı vardır-tanrı yoktur meselesi değildir. Tanrının varlığı-yokluğu, nasıllığı, neredeliği tartışmaları gericiliğin, karşı-dinin, dinciliğin, pozitivizmin, bilgiçliğin orta sınıfçı tartışmalarıdır. Tanrı'nın kendisi "gayb" dır, bilinmezdir. Muazzam evrensel döngünün, ancak aşkın bir bilinçle, iradeyle, canla var olabileceğine inanan ve bunun bir amacı, anlamı olduğuna kanaat getiren insan, inancını düşünmeye, sorgulamaya, deneylere ve gözlemlere yani bilimsel yöntemlere dayandırır. Şahit olageldiği tüm doğa varlıklarını "Tanrı'nın ayetleri ve işaretleri" olarak kabul eder. Tanrı laboratuvarın konusu değil; dinlerden, teolojiden bağımsız, varoluşsal bir bilinç alanıdır. Düşünen, gözlemleyen, sorgulayan bilim insanlarının ilk edimidir, felsefi ve sosyolojik bir olgudur.

Allah/Tanrı İnancı ve Bilinci

"Allah" yani Tanrı, insanı aşkın bir evrensel

iradeyi karşılar (subhan) , varlık bilinci inşa eder. Bu bilinç hayatın ve mücadelenin her alanında, okumalarda, çözümlemelerde işlevseldir. Evrenle olan bedensel ve ruhsal ilişkiyi hissettirir, hatırlatır. "Dine karşı din" kavramıyla tanınan Ali Şeriati; "Öyle ki insanın sosyal, ekonomik ve yaşam biçimiyle ilgili bütün ayetlerde Allah kelimesi yerine nas (halk) kelimesi konabilir ve aynı şekilde nas kelimesi yerine Allah kelimesi konabilir"[3] demiş ve Allah tasavvurunun toplumsal iradeyi karşıladığını vurgulamıştır. Din, sahipliğe karşı aitlik bilincini inşa eder. "Topraktan gelip toprağa gitmek" ile aynı karşılığa sahip olan "Allah'tan gelip Allah'a gitmek" deyimleri de insanın toprağın, yeryüzünün, doğanın sahibi değil aiti olduğunu, aynı zamanda insanın evrensel iradenin bir parçası olduğunu anlatır. İnsan, toplumun ve doğanın efendisi değil, parçasıdır. Allah'ın sıfatlarını "günlük acil kısa vadelilerden, uzun vadelilere kadar bir toplumsal dönüşüm programı" olarak niteleyen Abdullah Öcalan'ın şu ifadelerini alıntılamak da yerinde olacaktır: "Günümüzdeki bilimsel seviyeyi göz önüne alarak, evrendeki 'anti-madde' ve daha iyi anlaşılan 'enerji' kavramına eş düşünmek daha uygun düşecektir. Bu kısım, insan dışı evreni karşılayan Allah nitelemesidir. Toplumsal kimliğin topyekûn ifadesi olarak da Allah kelimesinin bu karşılaması Muhammed için kesindir. Buradan şuraya geliyorum: Allah adına eylem, boşuna bir kavram veya propaganda değildir. Anlamı gerçekten kapsamlı olan bir pratiğin ifadesidir. Özellikle Toplumsal Doğa söz konusu olduğunda, Allah adına eylem, kesinlikle 'toplumsal mücadele' demektir. Muhammed'in, kavramı bu anlamda kullandığından hiç şüphem yoktur.[4] Anlaşılacağı üzere ''bismillah" yani Tanrı adına eylem ve söylem; kapsamlı ve mütevazi bir toplumsal mücadele pratiğinin ifadesidir. Bu toplumsal mücadele sadece halk, toplum adına da değildir, açıklamaya çalıştığımız üzere toplum ve doğa/evren adına yürütülen bir toplumsal mücadelenin ifadesidir.

Ömer Hayyam'a ait olduğu rivayet edilen bir rubaide Tanrı birliği şöyle anlatılır: "*Tanrı evrenin canı, evrense tek bir beden, melekler bu bedenin duyuları hep birden. Yerde gökte canlı cansız ne varsa birer uzuv, budur Tanrı birliği, boştur başka her söylenen.*" Yaratıcı Tanrı bilinci aynı zamanda evreni, doğayı bilinçli ve canlı görmektir. Yaşamı maddi ve manevi yönleriyle anlamlandırmak, amaçlandırmak, değer vermek, dolayısıyla da "canlı-cansız" olarak tasnif edilen her varlığı hem ayrı birer "can" kabul etmek, hem de ona bilinçli ve canlı evrenin bir parçası olarak yaklaşmak Tanrı/Yüce Ruh ve inançla mümkün olabilmiştir. İnanç bilinci maddeci ve maneviyatçı paradigmalardan esaslı bir ayrım içerisindedir. Çözümü izm'lerde, ekonomik modellerde, kaba maddeci, pozitivist formüllerde veya maneviyatçı terapilerde aramaz. İnsan ve toplumda esas belirleyici zihniyettir, bu nedenle hem krizlerin hem de çözümlerin insanın zihninde, benliğinde, belleğinde oluştuğundan yola çıkarak bir temel hedef belirlenmiştir; erdemli(takvalı) insan, erdemli toplum.

Takva/Erdem, Ahlak ve Tevhit

"Takva" kavramı da diğer dini kavramlar gibi din adamları tarafından özel ve kasıtlı bozgunculuğa maruz bırakılmıştır. Nitekim Kuran, üstünlüğün imanda, inançta, namazda, oruçta, tapınmakta, camide, Arap olmakta, erkek olmakta değil; "üstünlüğün takvada" olduğunu söyler ve diğer üstünlük iddialarına köklü itiraz getirir. "Takva", din adamlarının açıkladığı gibi; "çok ibadet yapmak, çok zikir çekmek, Allah'tan daha çok korkmak, daha çok örtünmek, karşı cinsle daha az iletişim kurmak" vs. değil, tam olarak sorumluluk bilinci ve erdem demektir.

Ahlakiliğin normunu, düzen, toplum, salt akıl ya da bireysel vicdan değil, etimolojisinden anlaşılacağı üzere yaratılışa, doğasına, doğaya uyumluluk belirler; ahlakilik dinseldir. Ancak ahlakileşerek halklaşan toplumun kolektif vicdanı bir düzgü olabilir. Ahlakın üç temel boyutu vardır: Hulk, hılk ve halk. Hulk, insanın iç barışıklığını sağlayan ahlaktır. Hılk ise doğayla, evrenle ve tüm varlıklarla barışı sağlayan ahlaktır. Arapça'ya vakıf olanlar bilirler; hulk mastarı damme'den dolayı ahlakın özne olan ve hakim olan boyutunu temsil eder. Çünkü duygularına ve dürtülerine hakim olamayan insan, kendine hakim olmayan insan, duygu ve dürtülerinin kölesi olur. Kendine kul olan insanın ise hayatında boyun eğmesi gereken daha onlarca yapay tanrı çıkacaktır. Zira insanın kendine, heva hevesine, dürtülerine kul olması da kula kulluktur. "Şirk toplumu" kula kulluk eden bireylerden oluşur. Özgür insan, duygu ve dürtülerine hakim olan, söz geçirebilen, sınırlandırabilen iradeli insandır. Hılk mastarı ise kesre' den

dolayı ahlakın, yaratılışın, fıtratın secde eden, uyum gösteren, boyun eğen, tâbi olan nesnesel yönüdür. Buradan da doğayla, evrenle olan ilişkide uyumun, tâbi olmanın, ait olmanın, mikrodan makroya süregelen döngüye/tavafa katılmanın esas olduğunu anlıyoruz. Halk ise zaten ahlaklı toplumun, yani halkın bir ifadesidir; ahlakın toplumsal yönünü temsil eder. Ahlaki olmayan toplum halklaşamaz, kitle olarak kalır. Günümüzde anlamından tamamen saptırılmış ve dinin "tapınak dini" haline evrilmesinde başat rol oynamış namaz' daki "kıyam", "rüku" ve "secde" de, ahlakın bu üç halinin ikame edilmesidir. "Kıyam", ahlakın "hulk" hali (itiraz, başkaldırı, dik duruş), "secde", ahlakın "hılk" hali (varlığın adanması, sunulması), "rüku" ise ahlakın "halk" halidir. Kuran'da "rüku edenlerle beraber rüku edin" ayeti vardır, bu ifade diğer erkanlar için kullanılmamıştır, bu da rüku' nun içtimai/toplumsal olduğunun başka bir göstergesidir. "Rüku", "halkın önünde saygıyla eğilme" "halk için, halk adına halklaşma" anlam ve eylemidir. Kıyam etmenin, baş kaldırmanın, itiraz etmenin duruşu "kıyam", başı öne eğik, elleri önünde bağlı "kul" duruşu haline getirilmiş ve "kıyam"a "Allah'a saygı duruşu" anlamı verilmiştir. Oysa "kıyam", adı üstünde, "Tanrı önündeki kul" duruşu değil, kula kulluğa karşı isyan ve başkaldırı duruşudur. Bu üç halin hiç biri Allah'a karşı yapılan bir duruş, bir şekil değildir. "İslami yaşam" insanın kendisi, toplumu ve doğasıyla barış ilişkileri içinde olmasıdır demiştik. İşte bu üç hal, barış ilişkilerinin insani, toplumsal ve doğal yöntemlerini sembolize eder. "Kıble" yani hedef ise bellidir; "insanlık için bir kıyam yeri" kılınan, "Allah'ın evi" olan insanlığın model evi Kabe özelinde sembolize edilen sınıfsız, eşitlikçi, doğayla barışık, ırkçılığın ve cinsiyetçiliğin olmadığı, evrensel döngüye katılan büyük insanlık.

Erdem hem tüm boyutlarıyla ahlakı kapsar; hem de yine sorumluluk bilincinden kaynaklı düşünceye, akla, bilgiye, bilginliğe daha da önemlisi bilgeliğe dayanan çabaları, üreticiliği kapsar. Kuran'da üstünlüğün tek ölçütü olan erdem de, dinin direği olan ahlak da kendi başlarına birer put kırıcı ve devrimcidir.

Tevhit, etimolojisinden de (birlik, birleştirme, bir kılma) anlaşılacağı üzere, toplumda ve doğada mutlak bütüncülüğü ve "birliği" karşılar. Halık/yaratan olan "tek"te, "çok" olan mahlukun/yaratılanın birliği ve bütünlüğüdür. Teklik Tanrı'ya hastır, doğası çokluk olan yaratılanları "tek"lemek Kuran'a göre "şirk" ve "zulüm"dür. İnsanlık tarihinin tüm öncü "müşrik"lerinin yani diktatör, despot ve tiranlarının ortak alameti "tek devlet, tek millet, tek dil, tek vatan, tek …" gibi "tek" lemeleridir.

Kuran'da "dinsizlikle, ateizmle mücadele" diye bir başlık yoktur. Tevhidin tüm öncüleri, çok tanrıcılılıkla (şirk) yani çok sınıflılıkla, sınıfçılıkla, ayrımcılıkla, ayrıcalıklılarla, evrensel bütünlüğü sınırlayan ve sınıflara bölen ve parçalayan iktidarcılıkla mücadele etmiştir. "Mutlak hakim Allah" ve "mülk Allah'ındır" yukarıda açmaya çalıştığımız Tanrı tasavvuruyla birlikte düşünüldüğünde net bir şekilde doğal, eşitlikçi, paylaşımcı, dayanışmacı, katılımcı bir toplum ideali ortaya çıkmaktadır. İbrahim'den Muhammed'e anti-putçuluğun sınıfsal niteliğinin ön planda olduğu kesindir. Elbette tarihi, özellikle hak-batıl mücadele tarihini sınıf mücadelesinden ibaret görmek ne dinidir, ne bilimseldir, indirgemeci bir yaklaşımdır. Mekke yönetiminin sembolü olan üç büyük put (Lat, Menat, Uzza) şirk düzeninin geleneksel tanrısal üçlüsünü temsil etmektedir; (siyasi) otorite, (askeri) güç ve (ekonomik) para. Günümüzde hala yaşayan ve İbrahimler bekleyen bu putlara kulluk etmek egemen sınıflara kulluk ve kölelik etmek demektir. Muhammed Peygamber insanın, kadının en derin köleleştirmelere maruz kaldığı Mekke'de, Allah'a inanan, "Allahu Ekber" diyen, namaz kılan, kurban kesen, hac eden, zekat veren Mekke aristokrasisine karşı en ağır bedelleri ödeyerek hangi davanın amansız mücadelesini yürütüyordu? Tek tanrıcı peygamberlerin hepsinin, zamanın ve mekanın egemen, elit, muhafazakar, sermaye ve iktidar sahipleriyle mücadele etmesinin, bu mücadelelerin yalın ayaklılarla, kölelerle, kadınlarla, yoksullar ve mazlumlarla verilmesinin temeli budur. Hiçbir peygamber tanrıya inanmayanlara karşı, ateizme karşı, dinsizliğe, din düşmanlarına karşı mücadele etmemiştir. Dinin "tanrı tanımazlarla, dinsizlerle mücadele" diye bir başlığı yoktur. Ana konusu da kula kulluk ettiren sömürücü zalim düzenle mücadeledir. Nitekim Nuh'tan Muhammed'e tüm peygamberler muhafazakar, dindar, dinci, imanlı iktidarlarla mücadele etmiş, saldırılarına karşı direnmiş, onlara karşı savaşmıştır. Kurani kavramlar olan ancak özel-

likle geç orta çağ sonrası karşı anlamlarla yorumlanan kafir, müşrik, münafık, fasık gibi tiplemelerin hepsi tanrılı, dinli, imanlı, dindar ya da dinci ve muhafazakardır. Hatta Kuran "kafirlerin" canlarını dinleri uğruna feda edebilecek kadar, o din için ölüp, öldürecek kadar, "Rabbimiz biz hak değilsek bizim başımıza taş yağdır" diyecek kadar dinlerinden emin dinci tebaaları olduğunu dahi bildirmektedir.[5] 'Küfür' ve 'şirk' de dindir, imandır, dolayısıyla dinin hangi din olduğu önemlidir. Bugün 'dindar nesil' den bahsediliyor. Dindar nesil, ama hangi dinin dindar nesli? Bu bağlamda din, toplumsal din, doğal din, iktidarcılığa, tahakküme, uygarlıkçılığa karşı insanlığın değişmez ortak evrensel ahlaki değerlerinin adı olarak din devrimcidir. ('Emri bil maruf, nehyi anil münker' örneğinde görüleceği gibi sürekli bilinçsel aktif ahlaki devrimi esas alır. Maruf evrensel ortak iyilik değerleridir.) Dinler tarihi dediğimiz, hatta insanlık tarihi dediğimiz de aslında din ve karşı din tarihi, devrimler ve karşı devrimler tarihidir.

Din, Sağ-Sol ve Demokrasi

Modern dilde siyaset "sağ" ve "sol" olarak sınıflandırılmaktadır. "Sağ" ve "sol" kavramlarının nereden geldiğini pek çoğumuz biliyoruz ama kısaca hatırlatalım. Fransız devrim sürecinde Fransa parlamentosunda meclis başkanına göre sağ tarafa kralı, mevcut düzeni destekleyenler, muhafakazarlar; sol tarafa da yeni bir düzen isteyenler, devrimciler, halkın haklarının arttırılmasını isteyenler, mevcut gidişattan rahatsız olanlar oturmuştur. Bir süre sonra statükocular, iktidarcılar, kralcılar, vatan-milletçiler, devlet ve düzen yanlıları "sağcılar" olarak; değişimden, haktan, halktan, paylaşımdan, özgürlüklerden yana olanlar da "solcular" olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Buradan hareketle günümüz jargonuna göre peygamberlerin ve doğal dinin en radikal solcu oldukları izaha gerek olmayacak şekilde açık ve nettir.

Görüldüğü üzere 'Allah' ve 'İslam' kavramları dahil olmak üzere; hemen hemen tüm dini kavramlar ciddi bir tahrife uğramış, asıl anlamının tersiyle karşı yoruma maruz kalmıştır. Bu kavramlara şekilsel, metinsel ve gelenekçi akımların yorumlarını baz alarak değil, dilbilime dayanarak yaklaşılmalıdır. Kutsal olan Arapça, İbranice ya da herhangi bir dil değil, metin ya da şekil değil, mesajın anlamı ve amacıdır. Halklar, ilahi mesaja ancak bu şekilde, dilbilime dayanarak ve anadillerine azami ölçüde sadık kalarak ulaşabilirler. Zaman, darbeci, iktidarcı dine karşı devrimci ve doğal dini açığa çıkarmaya gebedir. Öze dönüş, düzeltmelerle, gelenekçilikle veya modernizmle uzlaşmayla değil, dilbilimsel devrimlerle gerçekleşecek ve devrimci mücadelenin kendisiyle vücut bulacaktır. Doğal dinin yeryüzünün yoksul, ezilen ve ötekileştirilmişlerin mücadelesinde ihya ve inşa olması sünnetullahtır.

İnsan ve toplumun olmazsa olmazları olan değerler, uygarlıkçı iktidarlar eliyle tarihin en derin saldırılarına maruz kalmış, doğallıkları yok edilmiş ve yoz, yapay sömürü araçlarına dönüştürülmüştür. Bunların başında inanç ve din gelmektedir. Ahlak ve aile gibi nice değerler günümüzde egemenliğin yani tahakkümün en genel araçlarıdır. Bilimsel, düşünsel bir çaba edimi olan, düşünen insanın tarihiyle başlayan inanç, düşünmemenin, sorgulamamanın, teslimiyetçiliğin adı olmuştur.

Din de devrim gibi kitlelere dayanır ve aşağıdandır. Demokrasi, ifade tarihi ve etimolojik olarak çok eskilere dayansa da günümüzdeki farklı şekillerdeki karşılığı ve anlamlarıyla modern bir kavram olarak ele alınmalıdır. Ancak yeni ve "yabancı" bir kavram olarak görülse bile bizim yüklediğimiz ve kullandığımız anlamıyla dinin, tarihimizin ve coğrafyamızın en kadim değerlerindendir. İnançtan kaynaklı olan tüm mahlukatın biçimsel eşitliği öncelikle siyasi ve sosyal alanlarda geçerlidir. "Sen sadece bir uyarıcı, bir hatırlatıcısın; dayatmacı, zor kullanıcı bir zorba değilsin."[6] ve "…sen onlara karşı zor kullanacak değilsin..."[7] ayetlerinden anlaşılacağı gibi, Kuran, despotizmi açık bir şekilde dışlar. Çünkü bu ayetler, peygamber de dahil hiç kimsenin toplumun vasisi, bireylerin bekçisi olamayacağını ve kendinde despotluk etme hakkını göremeyeceğini ortaya koymaktadır. Diğer tüm dini kavramlar gibi, tahrif edilmiş dini kavramlar arasında şura ve bey'at kavramları da yer almaktadır. Etimolojik olarak şura ve bey'at tam olarak katılımcılığı ve çoğulculuğu karşılar. Toplumsal işlerde her birey vazifeli ve yetkilidir. Şura'da yani halk meclislerinde kadın erkek ortak akıl yürütülür, tartışılır. Bey'at ise karşı-İslam'daki gibi akılsız, iradesiz, sorgulamasız biat kültürünün tam tersi olarak hür iradeyle yönetime katılma, işin ehli olarak ka-

bul ettiği, razı geldiği kişi lehine açıktan reyini ortaya koyması ve bir irade beyanıdır. Biat/bey'at ve şura aşağıdan ve katılımcı organlarken peygamberden sonra, halifeler ve sultanlar dönemiyle yukarıdan ve despot rejim organlarına dönüştürülmüştür.

Toplumsal her konuda şura farzdır. Peygambere karşı dahi Kuran'ın açık talimatları vardır; "toplumsal her konuda her işte onları dahil et, onlarla istişare et, onlara danış."[8] Yine Şura Suresi'nde "Müslümanlar" şöyle tarif edilir: "Onlar ki her toplumsal işte beraberce danışırlar, istişare ederler, aralarında danışarak karara varırlar." Toplumsal işler şura'larla yürütülür. Şura danışma konseyi, meclisi, kurulu anlamına gelir. Örneğin; Sovyetler Birliği'nin Arapçası Şuralar Birliği'dir. "Ben Müslüman değil demokratik Bosna istiyorum" diyen İslam dünyasının önde gelen düşünür ve liderlerinden Aliya İzzet Begoviç'in şu sözü de önemlidir: "Diktatörlük günahı yasaklasa bile ahlaksızdır. Demokrasi izin verse bile ahlaklıdır. Ahlâkîlik özgürlükten ayrılamaz. Ancak hür fiil ahlâkî fiildir."[9]

Dinin devrimselliği, devrimin dinselliği

Dini ve inancı devrimden koparmaya çalışmak karşı-dincilik; devrimi de dinden, inançtan koparmaya çalışmak aynı şekilde karşı devrimciliktir ve başarısızlığa mahkumdur. Devrimci mücadele tarihini ve pratiğini son 200 yıllık Avrupa tarihi okumaları üzerinden tartışmak ve bunu binlerce yıllık Anadolu, Mezopotamya ve Ortadoğu'nun halkları için kurtuluş reçetesi olarak görmek ne gerçekçidir ne de bilimseldir; hakkaniyetten uzaktır. Devrimci mücadele dinle, dindarla, inançla barışık, en azından tanışık olmak zorunda olduğu gibi, karşı-dinle ve dincilikle de mücadele etmek zorundadır. Din devrimsel bir yaşam, devrim de dinsel bir yoldur. Dini siyasileştirmekle aynı zararı veren siyaseti dinsizleştirmek, sokağı, tarihi, toplumu dinsizleştirmektir -ki bu da imkansızdır ve inkarcılıktır. Dinin, özellikle de İslam üzerinden dinin, devrimler içerisinde en ağır ihanete uğramış bir devrim olduğu gerçeğiyle devrimci mücadele tarihinin, toplumunun, coğrafyasının bilincinde olacaktır. Dini salt manevi kültür ya da insan-tanrı arasındaki mistik bir ilişki olarak okumak da sorunludur. Elbette dinin manevi boyutu güçlüdür. Yaşamın ve varlığın kendisi zaten madde ve mana ile bir bütündür, sömürücü uygarlığın da saldırıları maddi ve manevidir, dolayısıyla mücadelenin ve yaşamsal paradigmanın maddi yönü kadar manevi yönü de güçlü olmalıdır. Dinin bir kültürü de vardır ancak din kültür değildir ve maneviyatı kadar maddidir, hayatın her alanına dairdir, toplumsaldır. Bu devrimci ve ahlaki felsefesiyle, yani doğru ve doğal haliyle cenneti inşa eden din, yanlış ve yapay (karşı) haliyle yeryüzünü cehenneme çevirmekte, çevrilmesine sebep olmaktadır.

İslam başta olmak üzere mevcut egemen dinler, tarihleri ve uygulamalarıyla, karşı-din tarihleri ve uygulamalarıdır. İktidarcılığın, katılımcılığa, paylaşımcılığa, birliğe ve doğallığa yönelik en büyük darbeleri dini ele geçirmedeki başarıları olmuştur. Öyle ki kitaplar tam tersiyle tefsir edilir olmuş, peygamberlerin hayatları adı altında türlü kepazelikler ve canilikler meşrulaştırılmış, peygamber sözleri denilen uydurmalarla karşı-dinlerin ana dayanakları oluşturulmuştur. Emek, adalet, eşitlik, hak, barış, kölelere özgürlük, yoksulluk, ezenler, ezilenler, zenginler, din adamları, sermaye sahipleri, mücadele, devrim, sevgi, yoldaşlık, doğal yaşam, dayanışma, paylaşım gibi sözcüklerin "dinden kopuk", "din dışı", "dini değil, dünyevi" söylemler olduğu algısı yerleştirilmiştir. Oysa bunların hepsi Kuran'ın ana kavramlarıdır. Fetihler (işgaller), savaşlar, ganimetler, cariyeler, katliamlar, köleler, sultanlıklarla dolu İslam tarihine, iktidarcı karşı-İslam'a karşı verilen Muhammedi devrimci isyanlar, devrimler, önderler, devrimciler tarihten silinmiş durumdadır.

Adı bilinmeyen nice İbrahimler, Musalar, Deborahlar, Asiyeler, Meryemler, İsalar, Yahyalar, Muhammedler, Fatmalar, Ali, Hüseyin ve Zeynepler karşı-dinci iktidarlara karşı amansız mücadele yürütmüşler, hak müdafaası ve barışın inşası için büyük bedeller ödemişlerdir. Tarihten tam olarak silemediklerini ise, ya saygınlığını kullanarak kendilerinden biriymiş gibi tanıtmışlar, kullanmışlar, hayatlarını tahrif etmişler (Ebu Hanife, Yunus Emre gibi) ya da türlü iftira ve karşı propagandalarla adlarını ve örnekliklerini küçük düşürme, kirletme yoluna başvurmuşlardır (Haşhaşiler, Zenc Hareketi, Karmatiler, İsmaililer, Batiniler,... gibi haklarında bilinenlerin büyük çoğunluğu sarayların satılık ravilerinin yalan dolanlarından ibarettir). Elbette ayakta kalabilmeyi başarmış Alevi

geleneğin adlarını ve hayatlarını günümüze taşıdığı Şeyh Bedreddin, Pir Sultan Abdal, Seyyid Nesimi, Baba İshak (Babailer) gibi bu mücadeleyi yürütmüş nice örnek hak yoldaşı derviş ve berdar devrimciler de vardır. Bu değerler -özellikle Ortadoğu'da- hakkın ve halkın müdafaasında bayraklaştırılmalıdır. Gördüğümüz üzere Türkiye ve Ortadoğu ülkelerinin siyasi iktidarlarının söylemleri, eylemleri, gelenekleri ortadadır, açık ve net bir karşı-din referansıyla sömürü, baskı ve dayatmalarını yürütmekte, iktidarlarını pekiştirmeye çalışmaktadırlar. "Sol", ezilen sınıfın, yığınların, halkların, ötekilerin hattı olabilme iddiasındaysa ancak bu değerleri sahiplenerek, bu tarihi tanıyarak, bayraklaştırarak, kongrelerinde ve eylemlerinde bu isimleri de anarak, akademilerde öğrenerek/öğreterek başarılı olabilecektir, olabilmektedir. "Lailaleillallah" diyen, "tevhid"in kula kulluğa karşı tarihsel mücadelesinin öncüsü İbrahim, Nemrut'a başkaldırarak insanlığa şu iki temel çağrıda bulunuyordu: "İnsan kendi yaptığını, doğanın değil kendisinin ürettiğini, yarattığını, yapayı kutsamayacak, tapmayacak." Ve "Hiçbir ölümlü diğerinden üstün değildir, olmamalıdır." Bir çağrı, daha ne kadar "sol" olabilir ki? Peki ya binlerce sene sonra bu çağrıyı İbrahim'in imzasıyla yeniden Urfa'dan Anadolu'ya, Mezopotamya'ya, Ortadoğu'ya taşımak kadar anlamlı ne olabilir?

Kaynakça ve Dipnot

[1] Kuran. 107: 1
[2] "İslam", özel isim değildir. Bkz: "Dincilik ve Bilimcilik Karşısında Din ve Bilimin Barışı", Demokratik Modernite – sayı 12.
[3] Şeriati, Ali. (2009). Dine Karşı Din. Fecr Yayınları. Ankara. s.41
[4] Öcalan, Abdullah. (2011). Ortadoğu'da Uygarlık Krizi ve Demokratik Uygarlık Çözümü, s.32
[5] Kuran. 8: 32
[6] Kuran. 88: 22

[7] Kuran. 50: 45
[8] Kuran. 3: 159
[9] İzzetbegoviç, Aliya. (2005). Özgürlüğe Kaçışım, Klasik Yayınlar. İstanbul. s.78

Devrimlerin Kadınlarından Kadın Devrimi Rojava'ya Bırakılan Miras

Münevver Azizoğlu Bazan*

"Devrimlerin kadınları"nı ya da kadın vurgusunu öne çıkaran, başka bir ifadeyle "kadınların devrimleri"ni tasvir eden çok sayıda resim, fotoğraf vardır. Fransız Devrimi'nin tasvir edildiği Eugéne Delacroix tarafından resmedilen "Halka Yol Gösteren Özgürlük" adlı tablo belki de en çok bilinen kadın ve devrim temalı resimdir. Bu resimde özgürlüğü simgeleyen Marienne -Fransa Devrimi'nin sembolü olan kadın figürüsağ elinde Fransa bayrağı, sol elinde ise bir tüfek taşıyarak yürümekte, arkasından gelen halkın her kesiminden savaşçısına öncülük etmektedir. Yine geçtiğimiz devrimler yüzyılından çok bilindik bir kare olan bebeğini emziren Nikaragualı Sandinist gerillanın gülerek objektife poz veren fotoğrafı, anne ve militan figürünün en bilindik örneğidir. Bu fotoğrafta bebeğini elleriyle sımsıkı sarmalamış ve emzirmekte olan genç kadının silahı da omzunda asılı durmaktadır. İran'da İslam Devrimi'nin gerçekleştiği süreçte baştan sona kara çarşafa bürünmüş, sadece öfkeli yüzünün bir kısmı ve tetiğe basmaya hazır baş parmağı ile eli görünen kadınların fotoğrafları tüm dünyayı sarsmaya yetmişti. Aynı şekilde Cezayir Kurtuluş Savaşı'nda özgürlüğün ve sömürgeye karşı başkaldırının simgesi olan "başörtüsü", seküler kadınlar tarafından bile takılıyor, objektiflere öyle poz veriliyordu.

En yakın kadın ve direniş tarihimizden örnekler verecek olursak; literatüre "Kırmızılı Kadın" olarak geçen fotoğrafta, kendisine yakın mesafeden sıkılan biber gazına rağmen edasını ve duruşunu koruyan kırmızı elbiseli kadın Gezi hareketinin sembolü haline geldi. Ve son olarak, yine bir Gezi eylemi sırasında sosyalizm propagandası yaptığı gerekçesiyle gözaltına alınan ve buna kanıt olarak kırmızı fuları gösterilen ve hafızalara "Kırmızı Fularlı Kız" olarak kazınan kırmızı fularlı kızın fotoğrafı veya resmi değil, ama özgürlüğe yürüyüşünün hikayesi...

Tarihten günümüze kadar istisnasız tüm devrim ve hatta karşı-devrim süreçlerinde kadınlar çok önemli rol oynamışlardır. Bu, tersinden bir tarih okuması biçiminde olacaksa ya kadının devrimin öncü özne gücü olarak görülmesi ya da kadının her iki taraf açısından da nesneleştirilmesi olarak okunmalıdır. Her ne kadar bu yazı daha çok modern zamanların sistem karşıtı devrim süreçlerini ele alacaksa da "uygarlık" tarihine geçişten bu yana tarihe "devrim" olarak geçen tüm aşamalarda kadınların konumlarının o devrime yön vermede, devrimi gerçekleştirmede ve devrimin ulaştığı evrede çok belirleyici olduğu kuşku götürmez bir gerçektir.

Amerikalı feminist tarihçilerin mevcut tarih biliminin eril ve iktidarcı yönünü vurgulamak için kullandıkları bir kavram olan "his-(s)tory", mevcut yazılı tarihin aslında erkek tarihinden ibaret olduğuna gönderme yapan eleştirel bir söylemdir. Bu eleştirinin yapıldığı 1960'lı yıllardan bu yana tarih yazımındaki eril söylemin ne kadar aşıldığı ya da alternatifinin ne kadar yaşam bulduğu kadının kendi tarih yazımındaki gelişme(si) ile paralel orantıdadır. Öte yandan egemen tarih yazımının dahi görmezden gelemediği ve literatürde genelde "sıra dışı kadınlar" alt başlığı ile yer alan, hemen hemen tüm tarihsel süreçlerde etkin, öncü ya da değiştirici rol oynayan kadınların araştırıldığı yazıların bir açıdan aslında mevcut bilime hizmet ettiği çoğunlukla göz ardı edilir. Sıra dışı kadınların tarih sahnesinde kalma çabaları ve mücadeleleri araştırılıp buna büyük paye verilirken, geride kalan ve toplumsal değişim ve dönüşüm süreçlerinde en az erkekler kadar ve hatta daha belirleyici rol oynayan kadın yığınları bu araştırmalarda yer bulmazlar. Bu açıdan özellikle kadın tarihi araştırmacıları verili bilime destek sunan ve sadece bir kısım kadının yer alma hakkını bulabildiği tarihçi anlayışın bu tehlikesine dikkat etmelidir. Buna karşılık 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, özellikle kadın tarihçilerin ve araştırmacıların büyük çabası ile kadını tarihte görünür kılma mücadelesi kısmen de olsa karşı-

lığını bulmuştur. Bu yazının konusu olan "devrim süreçlerinde kadın", kuşkusuz ki alternatif bir tarih okumasını gerekli kılmaktadır. Genellikle baskıcı yönetim ve devletlere karşı başlatılan ayaklanma ve devrimlerin dahi başlı başına bir alternatif okuma gerektirdiği düşünülürse kadın konulu bir yazının bazen alternatifin alternatifi bir okumayı gerektirdiği görülecektir.

Ekmek İçin İsyandan Adalet İçin Devrime

Her ne kadar bu yazı modern devrim süreçlerinde kadını ele alacaksa da "kadınların devrimlerle ilişkilenme" nedenlerine yanıt bulmak ve kadınları devrime götüren motivasyonları irdelemek devrimin biraz daha öncesine bakmayı gerektirir.[1] Araştırmacı Arlette Farge, devrim öncesi ayaklanma-isyan süreçlerini irdelediği "İsyanlarda Kadın" adlı makalesinde, genel düz tarih yazım anlayışından farklı olarak 16.yüzyıldan itibaren özellikle Avrupa'da başlayan halk hareketlerini ve modern çağın devrim süreçlerini inceleyen protesto araştırmalarında (Protestforschung) kadının daha sıklıkla görünür olmaya başladığını vurgular.[2] 16.-18.yüzyıl arasında baş gösteren köylü ayaklanmaları, şehir ayaklanmaları, politik, dini ya da ekonomik nedenli tüm ayaklanmalarda kadınlar öncü güç olarak aktif bir şekilde yer almışlardır. Kadınların bu ayaklanmalardaki öncü rolü yine "doğal" olarak karşılanmış, aileyi öncelikli kılan kadının, örneğin ailesini, çocuklarını açlık tehlikesine karşı koruma istemi, buna karşı mücadelede en ön safta olması "doğası gereği" biçiminde açıklanmıştır. Kadınların isyanlardaki rolünü görmezden gelemeyen araştırmalar, kadınların bu ayaklanmalara katılım motivasyonlarını incelememiş, bunu kadının doğası ile tanımlamaya çalışmış ve sonraki bütün ayaklanma, isyan ve devrimlerde kaçınılmaz bir son olan "eve geri dönüş" sürecini sorunsallaştırmamıştır. Hemen hemen tüm devrim süreçlerinde aslında hem kadın hem erkek açısından rastlanılan bir durum olan eski gündelik hayata geri dönme, sadece kadınlar açısından bir problematik olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira ayaklanmadan ya da devrimden sonra eve dönen kadın, artık bir daha asla eski kadın olmayacaktır.[3] Kadınların 18.yüzyıla kadar süren ekmek, toprak, vergi vs. temalı ayaklanmalardaki aktif rolü bir sonraki yüzyılda eşitlik, iş hakkı, eğitim vb. gibi talepler için mücadele etmeyi miras olarak bıraktı.

1793 tarihli Paris Haziran Ayaklanması'nda bir milletvekili, "Kadınlar, hareketi başlatacaklar, erkekler de onların yardımına gidecekler,"[4] diyerek kadınların ayaklanmadaki gücüne vurgu yapar. Ancak bu vurgu, daha sonra kadının "erkeğin yanında yer almak, ona destek olmak üzere"[5] eylemlere ve gösterilere katıldığı kabulünü değiştirmez. Kadınlar silahlı erkek ulusal muhafızların yanında "kundakçı"[6] olarak yer alırlar. Kadınların Fransız Devrimi öncesi ve sürecinde halk ayaklanmalarındaki aktif duruşu özellikle ayaklanma önderleri, politik aktivistler tarafından da desteklenmiş ve propaganda edilmiştir. Zira kadına "isyan ve toplum" arasında bağlayıcı bir köprü rolü biçilmiştir. Yine mevcut cinsiyet rollerini vurgulayan ama devrimsel söylemlerle pekiştiren, cumhuriyetçi yurtsever anne ve kadın söylemi halk açısından bir halk ayaklanmasının normal olarak değerlendirilen bir durumu olarak ortaya çıkar.[7]

Ayaklanmalardan farklı olarak devrim, somut bir organizasyon ve yapılanma gerektirir. Bu açıdan Godineau'nın da belirttiği üzere bir organizasyonun olmadığı ayaklanmalarda her iki cinsiyet için de yeteri kadar mücadele alanı vardır.[8] Ama bu denge hep cinsiyetlerden birinin halkı temsil eden rolüne girerek politik bir yapılanma yaratmasıyla diğerinin aleyhine bozula gelmiştir. Bu da kadının politik öncü yönetim organlarından uzak tutulmasına neden olmuştur. Kadınlar, devrimin tüm aşamalarında ve barikatlarında erkeklerle birlikte mücadele ettikleri halde devrimin yapısal organizasyonlarından –komiteler, ordu, toplantı üyesi, politik gruplar vs.- tamamen uzak tutulmuşlardır. Kadınların eşit yurttaşlar olarak görünür olma istemleri yurttaş olmama gerçeklerine çarpmıştır. Buna rağmen tüm Fransız Devrimi süreci boyunca kadınlar vatandaşlık hakkı elde etmek için ve Fransız halkının bağımsız birer üyesi olabilmek için pek çok alanda politik mücadeleler yürütmüşlerdir. Karar mekanizmalarında yer almasalar da dinleyici sıralarından istek, talep ve protestolarını sesli biçimde dile getirmişlerdir. Bu ısrarlı çabalarından ve sözlerini sakınmayan tavırlarından dolayı kadınlara "örgücüler"[9] lakabı takılarak onların politik özne olma mücadeleleri cinsiyetçi söylemlerle aşağılanmaya, değersizleştirilmeye çalışılmıştır.

Kadın mücadele tarihi açısından bir dönüm

noktası niteliğindeki Fransız Devrimi, kendisinden sonraki devrim mücadelelerinde de devamını bulan cinsiyet ilişkilerini ve rollerini temelden etkileyen bir sorgulama başlatmıştır. Fransız Devrimi içerisinde başat rol oynayan kadın mücadelesi sayesinde ilk kez kadın sorunu formüle edilmiş, politik anlayışın merkezine oturtulmuştur. Devrimin aslında cinsiyet sorunu üzerine kafa yorma gibi bir derdinin olmadığı ama kadınlar tarafından buna zorlandığı, devrimin değil devrim sürecinde mücadele veren kadınların kadına yurttaş statüsünü kazandırdığı gerçeği çoklukla analizlerde göz ardı edildi.

Devrimler ve Karşı-Devrimler Yüzyılı

Fransız Devrimi öncesi 18. yüzyıla değin devam eden halk ayaklanmalarında toplumun temel bileşkesini oluşturan kadının "baskı, zulüm ve açlıkla terbiyeye" karşı ön saflarda yürüttüğü mücadele, 18.yüzyıldan itibaren, Fransız Devrimi süreci ile birlikte "eşitlik, adalet ve yurttaş hakları" taleplerini de içerisine alarak 20. yüzyıla güçlü bir kadın mücadelesi mirası bırakmıştır. 20. yüzyıl, kadın mücadele tarihinde en hızlı ve kalıcı dönüşümlerin olduğu yüzyıldır. Fransız Devrimi'nde rol alan kadınların kazanımlarıyla bayrağı devralan kadınlar bu yüzyıla "özel olan politiktir" gibi devrim niteliğinde olan bir kavramı hediye etmiş; eğitim, seçme seçilme hakki taleplerinin yansıra, aile, cinsellik, toplumsal cinsiyet kavramları gibi toplumun cinsiyet algısını sorgulayan kavramları politik bir söyleme kavuşturmuşlardır. Tüm bu talep ve isteklerin 20. yüzyılda ortaya çıkan devrim süreçlerine etkisi de kaçınılmaz olarak büyük olmuştur.

20. yüzyıla damgasını vuran devrim, kuşkusuz ki Ekim 1917 Devrimi olmuştur. Etkisi ve sonuçları hala konuşulan ve tartışılan Ekim Devrimi de kadından ayrı ve bağımsız değerlendirilemeyecek denli kadın eksenli bir devrimdir. Daha çarlık rejimi sürecinde muhalif düşüncelerde kadın sorunu önemli bir argüman olarak ortaya çıkmaktadır. Devrimci hareketler içerisinde yüzde 15-20 oranında örgütlenen kadınlardan söz edilmektedir.[10] Bağımsız kadın örgütlenmeleri mevcuttur. Tüm bunlara en önemli neden olarak tabii ki on milyonun üzerinde savaşa giden erkekler, buna karşılık tarım ve köy faaliyetlerini sürdüren yüzde 70'lik kadın çalışan gösterilebilir. Dolayısıyla diğer bütün devrimlerde olduğu gibi Ekim Devrimi'nde de temel motivasyon kadınların toplumsal değişimlerden en fazla etkilenen kesim olmalarında ve haliyle olumsuz etkilenmelere karşı ilk tepkiyi ortaya koyan olmalarında yatmaktadır. Öyle ki Ekim Devrimi'nin ateşleyicisi durumundaki Şubat Devrimi sürecinde ilk kıvılcımı çakan kadın işçilerin sokağa çıkması oldu. 8 Mart tarihinde -eski takvimle 23 Şubat 1917'de- Petrograd'da kadın işçiler çocukları ile birlikte ekmek ve barış taleplerini haykırdılar.[11] O günden itibaren her anlamıyla devrimle birlikte yürüyen kadınlar büyük kazanımlara imza attılar. Sovyet Devrimi, kadın kurtuluşunun ilk ve temel koşulunu yaratma iddiasıyla kadının köleleşmesine neden olan özel mülkiyeti ortadan kaldırıp yerine toplumsal mülkiyeti koyarak kadın sorununun köklü bicimde çözüleceğini düşündü. Gerçekten de kadının erkekle her anlamda eşit olduğunu kabul eden yasal değişikliklerle kadına yönelik her türlü baskıya karşı mücadelelere girişildi: 8 saat çalışma izni, evlilik ve boşanma yasalarında kadının lehine yapılan düzenlemeler, kreş hakkı, çamaşırhane, vs. gibi haklar kadının toplumsal yaşama katkısını artırmaya yönelikti.[12]

Sovyet Devrimi'nde kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği gidermek üzere atılan yasal adımların güncel ve pratik yaşamda karşılığını bulamamasının nedenleri üzerine düşünmek gerekirse, ilk olarak bunu erkek egemenlikli iktidarcı sistemin nüveleriyle yaşanan çelişki üzerinden tanımlayabiliriz. Yasal düzenlemelerle üstesinden gelinebileceği düşünülen eşitsizlikler ve kadının ikincil konumu zihniyetinde bir değişiklik geçirmeyen erkek ve erkeğin iktidar anlayışı bu düzenlemeleri kanıksamamıştır. Kadın yine öncelikle evde, kocanın kadını, çocukların annesi; işyerinde, patronun ve şefin akıl verdiği, yönlendirdiği emekçi pozisyonundadır. Yine Sovyet Devrimi sürecinde politik militan kimliği kanıksanamayacak denli baskın olan kadınların politik düzlemde teorik ve pratik alanda yetkin ve söz söyleyen konumda kalma çabaları her zaman engelsiz olmamıştır. Devrim sonrası süreçte karar mekanizmalarında yer alan kadın sayısı oldukça azdır. İktidar anlayışının başlı başına kadının özgürlüğü ile tezat düştüğü analizinden yola çıkarsak iktidar hedefli tüm yönetim sistemlerinin egemenliklerini sürdürebilmeleri ve toplumsal düzlemde

bunu içselleştirebilmeleri için temel kurumlara ihtiyacı vardır. Bu kurum ataerkil sistemin kadını hapsettiği "aile" kurumundan başkası değildir. Öyle ki Stalin döneminde sosyalizmin inşasının stabil bir toplum gerektirdiği ve bunun için de çekirdek kurum olan ailenin bekasının esas alınması gerektiği tespiti yapılarak, aile, ekonomik ve ideolojik olarak kutsanır. Kuskusuz ki burada anne temel rolü oynayacaktır. Stalin, Nisan 1916'da Trud dergisinde söyle yazar: "Yaşamı yok eden kürtaj bizim ülkemizde yasaktır. Sovyet kadını erkekle eşit haklara sahiptir. Ama bu onu doğanın kendisine verdiği büyük ve soylu görevinden alıkoyamaz. O annedir ve yaşam bahseder."[13]

20. yüzyıl devrim mücadelelerinde temel motivasyon olan ulusun bağımsızlığı ilkesi, kadınların önceki yüzyıllardan edindikleri miraslarla bu mücadelelere katılımını daha teorik ve stratejik kılmıştır. Avrupa'daki devrim deneyimlerinden –kadın açısından- çok farklı sonuçlanmayan diğer kıta devrimlerinde de kadın, devrimin tüm saflarında silahlı ve silahsız olarak mücadele ettiği halde, daha sonraki süreçlerde politik arenadan eliminize edilmiş, cephenin geri tarafına itilmiştir. Yine bu yüzyıl devrimlerinin kadın mücadelesine kazandırdığı diğer bir alan ise kadınların kendi bağımsız örgütlenmelerine gitmeleri ve "kız kardeşlik" şiarını yükseltmeleri oldu. İspanya İç Savaşı sırasında mücadele eden kadınların daha sonra politik karar mekanizmalarından uzak tutularak iç bölgelere gönderilip oralarda toplumsal görevlerde yer almalarının desteklenmesi, kadınların kendi aralarında dayanışma ve örgütlenmesini beraberinde getirdi. Siyasi görüşleri çerçevesinde örgütlenen kadınlar, toplumun sorunlarına karşı -siyasi görüşlerinden bağımsız olarak- ortak kararlar alma, birlikte çalışabilme iradesini gösterdiler.[14] Bir kadının başarısı tüm kadınların başarısı olarak kabul edildi.

Avrupa'da, "Ekmek de istiyoruz gül de!" şiarında vücut bulan kadın ve devrim mücadeleleri deneyimi, Afrika, Latin Amerika deneyimlerinde, sömürgeci güçlere karşı yürütülen mücadelelerde ulus-ırk-dil-aidiyet bilincinin kadınlık durumundan önce vurgulanması biçiminde oldu. Latin Amerika'daki devrim dalgalarında gerilla mücadelelerine katılan kadınların oranı yüzde 30-40 civarında olmuştur. Politik ve ekonomik değişikliklerden en fazla etkilenen kesim olan kadınlar, her ne kadar stabil bir diktatörlüğü stabil olmayan bir demokrasiye tercih etseler de[15] dogmatik Katolik kilisesine karşı bir öğreti olarak ortaya çıkan ve baskıya karşı silahlı mücadele çağrısı yapan "özgürlük dini"nden etkilenerek aktif bicimde gerilla mücadelelerine katıldılar. Nikaragualı Sandinist gerilla Dorotea Wilson diktatör Somoza'ya karşı mücadelede kendisini büyüleyenin her şeyi paylaşma olduğunu söyler; "cinsiyet bilincimiz yoktu ama inanılmaz bir dayanışma vardı."[16] Cinsiyet çelişkilerinin kaybolmadığı ama "ulus, millet ve kurtuluş"a önceliğin verildiği ulusal bağımsızlık savaşlarından kadın tam bağımsız olarak çıkmamış ama kadın kurtuluşunun ancak özgün bicimde örgütlenmekten geçtiği tespitini yaparak kendi bağımsız örgütlenmelerini kurma yoluna gitmiştir.

Rojava Devrimi: 21. Yüzyıl Kadının Yüzyılı

Ortadoğu uygarlık tarihini bir yönüyle karşı-devrim tarihi olarak yorumlayan Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan bu karşı devrimin uygarlık sisteminden dışlanan tüm toplumsal unsurlara karşı yapıldığını söyler[17]. İkinci bir kadın devrimine ihtiyaç olduğunu söyleyen Öcalan, bu kadın devriminin erkeğin ve kadının zihniyet ve yaşam değişikliğini esas aldığını belirtir. İktidar ve devlet aygıtlarının en küçük birimi olan aile kurumu ve onun üzerinden şekillenen hiyerarşik ataerkil sistem, bekasını, kadını köleleştirerek eve hapsetmede bulur. İktidar ve devlet eksenli tüm yönetim şekilleri kadının öncelikli yerinin ev olduğunu vurgulayarak onu erkeğin güdümüne sokar. Dünya devrim deneyimlerinin bu ataerkil zihniyetten arınmamış olması kadın sorununu aşamamaları, dolayısıyla toplumsal bir değişim ve dönüşümü temelden gerçekleştirememeleri sonucunu doğurmuştur. Kürt Özgürlük Hareketi'nin, "Kadını özgür olmayan toplum özgür olamaz," tespiti üzerinden yola çıktığı "Özgür kadın, özgür yasam," perspektifini cins çelişkisinin en yoğun yaşandığı Ortadoğu coğrafyasında hayata geçirmeye başlaması kuskusuz ki tesadüf değildir.

Kadınları en değersiz meta konumuna getiren Ortadoğu'daki sistem günümüzde en barbar ve hoyrat yüzünü kadınlara karşı göstermektedir. Şimdiye kadar anlatılan devrim deneyimlerinde kadınların aktif duruşu, onları

devrime sevk eden motivasyonların yanı sıra devrim sonrası süreçte atıl bırakılmaları işlendiyse de göz ardı edilmeyecek bir diğer gerçek daha var ki o da kadınların karşı devrim unsurları tarafından en tehlikeli düşmanlar olarak görülmeleridir. “Önce Kadınları Vurun” adıyla bilinen Eileen McDonald’in kaleme aldığı kitap, adını dönemin Hamburg Anayasa Koruma Sözcüsü Christian Lochte’ nin cümlesinden alır aslında. Lochte 1970 ve 80’li yıllarda Avrupa’da faaliyet yürüten anti terör birliklerine bu komutu verir; zira kadınlar birlikte savaştıkları erkek yoldaşlarından daha tehlikeli ve insafsızdırlar.” [18] Kadınların devrim mücadelelerinde daha kararlı ve inançlı oldukları düşüncesi Lochte’nin tezi değildir kuşkusuz, ama buna karşı geliştirilen strateji tüm dünyada aynıdır. En planlı ve organizeli örneğini Paris’te üç Kürt kadınının katledilmesinde gördüğümüz bu karşı devrimci kadın kırımı politikası hali hazırda Ortadoğu’da DAİŞ’in eliyle uygulanmaktadır.

Dünya devrim mücadeleleri tarihine “Rojava Devrimi” olarak geçen ve hala devam eden bir süreç olan Batı Kürdistan Devrimi, şimdiye dek anlatılan devrim süreçlerinden farklı bir özelliğe, tamamlayıcı bir özelliğe sahip: Rojava Devrimi, kadın devrimi olarak geçmişten günümüze özgürlük, eşitlik ve adaleti savunarak yola çıkan tüm devrim deneyimlerinin mirasını devralmış, bunu kadın kurtuluş ideolojisi perspektifi ile bütünleştirmiş bir devrim modelidir. Kürt Özgürlük Hareketi’nin 30 yılı aşkındır sürdürdüğü bir mücadelenin ürünü olan bu devrim, elbette ki yukarıda anlatılan devrimlerde yaşanan zorlukların hemen hemen tümünü bir biçimiyle yaşamıştır. Şimdiye dek yaşanılmış olan devrim deneyimlerinden öğrenilecek çok şey olduğunu görmek kadar, çıkarılacak dersler olduğunu da gören, yetmezlikleri ve eksiklikleri analiz ederek özgürlük perspektifini oluşturan Kürt Özgürlük Hareketi’ni başarılı ve durdurulamaz kılan belki de en önemli özellik inatla mücadele alanlarını hiç bir zaman terk etmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Son mermiyi, “Gerek olabilir,” diye kendine saklayan bir hareketin kadın devrimcileri “eski tarza ve eve geri dönüşü” imkânsız kılmayı başarmışlardır.

* Kürt Kadın Hareketi Aktivisti

Kaynakça ve Dipnot

[1] Burada sorunlu bir dile dikkat çekmek gerektiğini düşünüyorum. Genelde bu temayı işleyen benzer araştırmalarda “kadınların devrime katılımı” incelenir. Bu sunumlarda daha henüz başlıktan itibaren kadını ikincil konuma koyma vardır. Oysa ki hemen hemen tüm devrim süreçlerinde kadın devrimin fitilini ilk ateşleyen konumundadır. Kadın katılan değil, başlatan konumundadır.
[2] Farge, Arlette; İsyanlarda Kadın. s.507.
[3] Arlette; s.508.
[4] Godineau,Dominique; Özgürlügün Kızları ve Devrimci Yurttaş Kadınlar. s.27.
[5] Hatta Paris şehir direnişine katılan kadınların kendileri de saflarda yer almalarını bu şekilde tarif ederler.
[6] “Kundakçı” kavramı, daha sonraki örneklerde de görüleceği üzere, kadının devrimci pozisyonunu görmezden gelip onu ikincilleştiren, araçsallaştıran egemen tarih söyleminin vurgularından biridir.
[7] Godineau. s.27.
[8] Godineau; s. 28.
[9] Tarih kitaplarında Fransız kadınların giyotine gönderilen insanları örgü örüp dedikodu yaparak izledikleri yazar.
[10] Navailh, Francoise; Sovyet Modeli, s.257.
[11] Francoise; s. 258.
[12] bkz. http://m.friendfeed-media.com/5530a02a3997ee593219c47784b47bd9264a7a9b
[13] Navailh, Francoise; Sovyet Modeli, s.275.
[14] Genevois, Bussy Daniele; İspanyol Kadınlar, s.205.
[15] Kampwirth Karen; Gerilla Hareketlerinde Kadınlar. S. 43, 120,122.
[16] Karen; age.S.33.
[17] Bkz. http://www.ozgur-gundem.com/yazi/115100/ortadogu-toplumunda-bunalim-ve-sorunlar-viii
[18] Nûdem; Servin; Kurdistan Report 166 März/April 2013

Farge, Arlette; Frauen im Aufstand; . in: (hg.)
Duby, Georges; Perrot, Michelle.Geschiche der Frauen, Frühe Neuzeit. Band 3.Campus Verlag. S. 507-524.

Godineau, Dominique; Töchter der Freiheit und revolutionäre Bürgerinnen. in: (hg.)
Duby, Georges; Perrot, Michelle.Geschiche der Frauen, 19. Jh. Band 4.Campus Verlag. S. 25-44.

Genevois, Bussy Daniele (1995); Spanische Frauen. Von der Republik zum Franko Regime. in: (hg.)
Duby, Georges; Perrot, Michelle.Geschiche der Frauen, 20. Jh. Band 5.Campus Verlag. 2012. S.205-222.

G. Sledziewski, Elisabeth; Die Fransösische Revolution als Wendepunkt. in: (hg.)
Duby, Georges; Perrot, Michelle.Geschiche der Frauen, 19. Jh. Band 4.Campus Verlag. S. 45-62.

Ida, Reyhan; Kadın Cinsinin Kurtuluşunda Tarihsel Bir Adım: Ekim Devrimi
[http://m.friendfeed-media.com/5530a02a3997ee593219c47784b47bd9264a7a9b]

Navailh, Françoise (1990); Das sowjetische Modell. in: (hg.)
Duby, Georges; Perrot, Michelle.Geschiche der Frauen, 20. Jh. Band 5.Campus Verlag. 2012. S. 257-283.

Nûdem; Şervin; Kurdistan Report 166 März/April 2013. S. 10-13.

Kampwirth Karen; Women in Guerrilla Movements. Nicaragua, El Salvador, Chiapas, Cuba. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 2002, S. 43 und 120–122.

Öcalan, Abdullah; Ortadoğu Toplumunda Bunalım ve Sorunlar
[http://www.ozgur-gundem.com/yazi/115100/ortadogu-toplumunda-bunalim-ve-sorunlar-viii]

Büyük Ekim Devrimi ve Uygarlığa Müdahale

Enes Pir

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dalga dalga gelişen sosyalist mücadeleler, kapitalizmin peşinde bir heyula gibi dolaşıyordu. Her an nefesini ensesinde hisseden kapitalizm, hiç beklemediği yerde ve zamanda Çarlık Rusya'sında yakalandı.

Tarih, 24 Ekim 1917'yi kaydederken, Lenin'in önderliğinde dünyayı sarsacak denli, heyecanı da halen devam eden sosyalist devrim gerçekleşir. Bu devrimin etkisi büyük olur: Dünya ölçeğinde işçilerin, köylülerin, ezilenlerin, yoksulların, sömürülenlerin ve sömürgelerin umudu olur; demokrasi, özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve barış hayallerinin gerçekleşebileceğine olan inanca somutluk kazandırıp gözler önüne serer; yeni bir yaşam için insanlığı aydınlatan meşale işlevi görür; çeşitli toplumsal, sınıfsal ve etnik mücadelelere moral katıp motive ederek, başarı ve zafere kilitlenmelerini tetikler. Bu ise özünde diyalektik etki ve etkilenmenin, evrensel bütünlük içindeki işleyişidir. Ekim Devrimi'nin yaptığı tam da budur. Yine, geçmişten günümüze gerçekleşen tarihsel- toplumsal devrimler az veya çok çevrelerini etkileyip tarihsel işlevlerini ve rollerini oynamışlardır. Değişik zaman, mekan ve koşullarda sömürü ve iktidar tekellerinin korkulu rüyaları olmuşlardır.

Hiyerarşik-iktidarcı-devletli yapılar, oluşumundan itibaren sömürücü, gaspçı ve baskıcıdırlar. Fakat insanlık bu zulme, talana ve hırsızlığa sessiz kalmamış, sürekli bir mücadele içinde olmuştur. Kaybettiği demokratik, özgürlükçü ve eşitlikçi komünal yaşamın peşine düşmüştür. İnsanlık özgürlük arayışını sürekli olarak devam ettirirken; değişik inançlar, ideolojiler, düşünceler, politikalar, farklı yol-yöntemlerle mücadele yürüterek yoluna devam etmiştir. Bunun için de çeşitli biçim ve tarzlarla savaşımını sürdürerek yitirdiği "cenneti" olan demokratik uygarlık nehrine ulaşmaya çalışmıştır. O nedenle de ahlaki-politik toplum özlemini hep diri tutmak için doğal toplum hatıralarını hafızasında canlı kılmıştır. İşte bütün bu tarihsel yürüyüş ve arayışın son 2-3 yüzyıllık güncelleşmiş hali sosyalizmdir.

İnsanlığın oluşum ve varlık temeli olan sosyalizm, özü ve karakteri gereği, birlik ve eşitlik üzerinden toplum esaslı yaşamı hedefler. Ayrıca sosyalizm bir ideoloji, bilinç, irade ve hayat mücadelesidir. Mevcut sömürücü tekel ve devletlerin sistem ve adaletsizliklerini kabul etmez. Kapitalist moderniteye karşı, paradigmasal ve ilkesel tavır alır. Ahlaki ve geleneksel, tarihi ve kültürel değerlere uygun demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü, komünal demokratik bir yaşamı benimser ve savunur; bunun gerçekleşebileceğine inanır. Bu doğrultuda amaçlarını bir program dahilinde stratejik bir yaklaşım olarak ortaya koyar. Koşullara denk politika ve taktikler geliştirir. Böylece ideolojik, felsefi ve politik düşünceler sistematiğini tamamlar. Sömürüsüz, sınıfsız ve ayrıcalıksız bir dünya hedefler. Demokratik uygarlık nehrinde kulaç atarken, miras-değerlerle buluşur ve onun bir halkası haline gelir. İşte 1917 Ekim Devrimi de demokratik uygarlık nehrinde oluşan gür bir şelale olarak bugüne kadar ses vererek akmaya devam etmektedir.

Bolşevik Devrimi'ne kadar Rusya yarı-kapitalist, yarı-feodal bir yapıda Çarlık diye tanımlanan bir mutlakıyet rejimiyle yönetiliyordu. Güçlü bir ordusu vardı. Geniş topraklara sahipti. Avrasya kıta sahanlığının kuzeyini kaplamıştı. 100'e yakın etnik yapı yaşıyordu. 100'den fazla dil ve lehçe konuşuluyordu. 130 milyonu aşan nüfusun yüzde 80'i kırsalda yaşayan, tarım işlerinde çalışan yoksul köylülerden oluşuyordu. Sanayi sınırlı şekilde gelişmişti. İşçiler, Petrograd ve Moskova gibi kentlerde atölye ve fabrikalarda ağır şartlarda ve düşük ücretlerle çalışıyorlardı. Günbegün işsizlik artıyor, işsizler çoğalıyordu. Ülkede açlık, kıtlık, yoksulluk ve

sefalet kol geziyordu. Baskı, şiddet ve yasaklara her gün yenileri ekleniyordu. Keyfi uygulamalar had safhadaydı. Demokrasi, hak ve özgürlükler ekseninde oluşan talepleri dile getiren muhalefet, acımasızca bastırılıyordu. Şiddet uygulamaları ölçüsüz ve sınırsızdı. İşçi ayaklanmaları ezilip geçilirken, köylü isyanları katliamla bastırılıyordu. Çar'la birlikte ülkeyi yöneten otokrasi, söz konusu idamlar, tutuklamalar ve sürgünler olunca, oldukça cömert davranıyordu.

İmparatorluğun merkezini Çar ve kilise oluşturuyordu. Rusya'daki her şey bu ikili odağın mutlak hakimiyeti altındaydı. Bunların çevresinde aristokrasi ve büyük toprak sahipleri yer almıştı. Köylüler ise köleler gibi, toprağa-feodale bağlıydı. İmparatorluk ise tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi sürdürüyordu. Ülke emekçileri ağır yaşam koşulları altında inliyordu. Sıkıntılar, tepkiler ve öfkeler her gün yükseliyordu. Sosyolojik değişimin sancıları vardı. Bunu aşmanın yolu ise toplumu ve doğayı gözeten, politik-ahlaki projeleri hayata yedirmekten geçiyordu. Tabii ki iktidar ve sermaye tekellerinin böylesi dertleri olamaz. Onların tek amacı kâr ve itaattir. Eğer biat edip katlanılmaz ve çalışılmazsa, karşılığı acı ve ölümdür. Beş bin yıllık iktidar, devlet ve sermayenin bu zihniyet ve geleneği, hem uygarlık tarihiyle hem de demokratik uygarlık tarihiyle tescil edilmiştir. Rusya İmparatorluğu'nda süreklilik halindeki istibdat, uygulamalarıyla dehşet ve nefret yaratmıştı. Bu özellikleriyle "halklar hapishanesi" diye tanımlanan Çarlık Rusya'sında insanlar zor ve şiddetle disiplin altına alınmaya çalışılmıştır. Toplum ağır yaşam koşullarıyla yüz yüze kalmıştır. 1891-1892'lere gelindiğinde açlık ve kıtlık baş göstermiş, yoksulluk ve sefalet insanları canından bezdirmişti. Hayat dayanılmaz bir aşamaya varmıştı. Kan, gözyaşı ve ölüm, insanların yaşamında rutin hale gelmişti. Artık "yönetenlerin yönetemediği, yönetilenlerin ise yönetimi ve yönetilmeyi kabul etmediği" zamanlardı. Devrim dönemi gelmiş, koşullar olgunlaşmıştı.

Hegemonyanın Değişmez Taktiği: Milliyetçilik ve Savaş

Rusya İmparatorluğu, içinde bulunduğu siyasal, sosyal ve ekonomik bunalımdan kurtulmak istiyordu. Bunun için öncelikle muhalefeti bastırıp, şiddet ve korku sarmalına alarak toplumsal dinamikleri parçalayıp yok ederek ülkeyi denetim altına alacağını zannediyordu. Böylece, Çarlık monarşisi iktidarda kalacaktı. Ayrıca Çar, Japonlarla olan tarihsel çelişkileri temcit pilavı gibi ısıtıp Slav–Rus milliyetçiliğini körüklüyor, bunu da içe ve dışa dönük kullanarak doğuya doğru yayılma emelini canlandırma ve dikkatleri dışarıya yöneltme politikası izliyordu. Bu politika sonunda ortaya çıkan Rus-Japon savaşlarında Çarlık ağır darbeler alarak yenilgiye uğramaya başlayınca iç siyasette durumu daha da ağırlaştı. Bu anlamsız savaşın acısını, bedelini ve faturasını ise halk ödemeye başlamıştı. Çünkü yoksulluk, açlık ve işsizlik ciddi bir şekilde artmıştı. Bunların sonucunda dış askeri yenilgiler, içteki siyasal, sosyal ve ekonomik krizlerle birleşmişti. Çar monarşisi aleyhine olan iç ve dış gelişmeler, kendi aralarında simbiyotik bir ilişki oluştururken, bu da tikel ve evrensel işleyişin bütünlük sergileyen doğasıyla uygunluk gösteriyordu.

İç sorunlar derinleştikçe, huzursuzluk ve tepkiler de artarak sürer, arayışlar çoğalır. İktidar dışı yaşam arzulanır hale gelir. Demokratik uygarlık nehrinin akışı, farklı yer ve zamanlarda kendi doğası içinde ve bileşenleriyle sürer. Nihayetinde de değişik ideoloji, politika ve yapılanmalarla toplumsal mücadele devam eder.

Kısaca da olsa Rusya'yı bu noktaya getiren gelişmelere göz atmakta bir yarar vardır. Rus Çarı II. Alexander, 1 Mart 1881'de Narodnaya Volya[1] adlı örgüt tarafından suikastla öldürülür. Yerine oğlu III. Alexander geçer ve ülkenin üzerine bir karabasan gibi çöker. En zaliminden bir monark olur. İmparatorluğu demir yumrukla yönetir. 1894 yılında öldüğünde yerini oğlu II. Nikolay alır. "Gelen gideni aratır," cinsinden bir durum söz konusudur. İşkenceler, kıyımlar ve ölümler katlanarak devam eder. Halklar ve toplumlar nefes alamaz dereceye getirilir. Her türden demokratik mücadele illegalleşir. Her kesimin, grubun, sınıfın, inancın ve etnik yapının örgütsel hareketleri oluşur. Değişik fikirlerde ve biçimlerde toplumsal mücadeleler açığa çıkar. Buna bağlı olarak yer yer dayanışmalar, ortaklaşmalar da gelişir. Ve 1904 yılında Petersburg'da, Putilov fabrikasında grev başlar. Kentin diğer fabrikalarının destekleriyle grevcilerin sayısı 80 bine ulaşır. Eylemciler Çar'ın bulunduğu kışlık saraya doğru akarak barışçıl bir biçimde taleplerini iletmek isterler. Talepler şunlardır:

1) İş gününün 8 saate indirilmesi;

2) Asgari ücretin adil olması;

3) Fazla mesainin kaldırılması.

İyileştirme istekleri barışçıldır. Fakat topluluğun üzerine yoğun bir şekilde ateş açılır. Katliam yapılır. binden fazla insan ölür, iki binin üzerinde insan yaralanır ve 22 Ocak 1905 günü de tarihe "Kanlı Pazar" olarak geçer. Olayın etkisi ülkenin her yerinde duyulur. Yankısı çok büyük olur. Milyonlarca işçi ve eylemci harekete geçer. Grevler, protesto eylemleri bir zincirin halkaları gibi açığa çıkar. İmparatorluk monarşisi, yaptıkları katliamın ve gerçekleşen olayların altında kalır. Çar'ın oyalama ve kandırma çabaları etkisiz olur. Ekim 1905'te, Petersburg'da halkın ve devrimcilerin çabaları ve örgütlenmeleriyle Kent Sovyeti (meclisi) kurulur. Kent Sovyeti, genel grev çağrısıyla birlikte halkı vergi vermemeye, bankalardaki paralarını çekmeye davet eder. Çar, çaresizlik içinde ortamı yumuşatmaya, olayları denetim altına almaya çalışır. 5 Şubat günü Duma'nın kurulmasını onaylar. Aslında görevi, Çar II. Nikola'ya danışmanlık yapmaktır. Fakat bu işlevi sözde ve yazıda kalır, pratiğe geçmez. Ekim ayı geldiğinde genel greve gidilir. "Ekim Manifestosu" diye adlandırılan kısmi iyileştirme düzenlemeleri hazırlanarak Çar'a sunulur. Bu arada kongre yapılır. Duma yasa koyucu olarak belirlenir. Çar, 30 Ekim 1905'te manifestoyu onaylar. Bu olay ülkede sevinçle karşılanır. Genel grev sonlandırılır. Siyasi genel af uygulanır. Liberaller istediklerini aldığını düşünürler. Fakat iyileştirme havası soğumadan, sosyalistlere ve devrimcilere dönük tutuklama furyası başlatılır. Sağ partiler ve örgütlerce grevci işçilere, sosyalist devrimcilere ve Yahudilere dönük baskı ve saldırılar geliştirilir. Liberaller sevinçle Duma seçimlerine hazırlanırken, sosyalistler ise Çar'ı devirmenin planlarını yapar ve silahlı ayaklanmaya hazırlanırlar. Kasım 1905'te Sivastopol'de işçiler, yoksul köylüler ve isyan eden askerler ayaklanmaya katılırlar. Devrim ateşi birçok şehirde alevlenir. Sokaklar, caddeler ve meydanlar direnişçilerle dolar. Cephelerden dönüp terhis edilen askerler halkla buluşur, mücadele saflarında yer alırlar. 5-7 Aralık 1905 günü, tüm ülkede işçiler genel greve gider ve Çarlık iktidarını adeta sallayarak deprem etkisi yaparlar. Çar, bütün gücünü ve özel kuvvetlerini kullanır. Önce Moskova'ya yönelirler. 7 Aralık'ta başlayan göğüs göğüse süren şiddetli çatışmalar, 18 Aralık'ta sonlandırılır. Kent teslim alınır. Ardından diğer şehirlerdeki ayaklanmalar bastırılır. Kan ve gözyaşı her yeri kaplar. Ölümlerin hesabı bilinmez olur. Tutuklamaların sonu gelmez. Ülke adeta cehenneme dönmüştür. Nisan 1906'ya gelindiğinde 15 bin ölü, 75 bin tutuklu vardır. Böylece Çar'ın mutlak otoritesi yeniden sağlanmış olur. Fakat bastırılan devrimin "kazanımları" da olur. Otokrasi kimi yetkilerinden ve bazı ayrıcalıklarından vazgeçer: Duma (parlamento) açılır; çok partili sisteme geçilir; sendikalar kurulur; 1906 Anayasası kabul edilir; 25 yaşını dolduran herkese oy hakkı tanınır.

Duma seçimleri, Mart 1906'da yapılır. Kurulan ve yasallaşan liberal partiler seçime katılırlar. Bunlar Kadetler[2] (Liberal aydınlar), Trudovikler (Köylü liderler), Oktobristler[3], milliyetçiler ve bağımsızlardan oluşur. Bolşevikler ve SR (Sosyalist Devrimciler) seçimi boykot edip katılmazlar. Duma'nın yarısı seçimle oluşurken, diğer yarısını Çar atar. Böylece işlevi ve rolü sıradanlaşır; devlet Konseyi'nin alt kanadına dönüşür. İşlevi ve önemi, Çar ve Devlet Konseyi'nden sonra gelir. İkinci Duma seçimine, sosyalistler de katılır. Fakat, Haziran 1907'de Çar tarafından kapatılır. Sosyalist üyeler tutuklanır. Böylece Çarlık rejimi, göreceli olarak mücadeleyi kazanmış olur. Rus otokrasisi ömrünü uzatmış olur. Grevler, mitingler, gösteri ve protestolar oldukça azalıp, cılızlaşır. Fakat Bolşevik gruplar, SR' ler, Narodnikler vb. sosyalist örgütler eylemlere yönelirler. Devrimci şiddet yükselişe geçer.

Devrim sürecinde kimi iyileştirmeler yapılsa da sonraları baskılar artırılır. Toplum adeta cendereye alınır. 1906-1909 yılları arasında binlerce sivil idam edilir. Ordu içerisinde de aynı şekilde ayaklanmalara katılmış olan binlerce asker divan-ı harp yoluyla idama gönderilir. Kafkaslar, Sibirya ve Baltık bölgeleriyle diğer kırsal alanlardaki köylü ayaklanmalarında binlerce insan öldürülür.

Böylece 1905 Devrimi imha ve kıyımla tasfiye edilmiş olur. Fakat tarihe, "Yarı devrim, yarı zafer yılları" diye geçerken, mücadeleye büyük deney ve tecrübeler kazandırır. Çünkü özellikle işçilerin, köylülerin ve askerlerin meclis ve konseylerini açığa çıkarmıştır. Paris Komünü'nden sonra demokratik Sovyet deneyimleri ilk kez yaşanmıştır. Bu da geniş halk kesimlerine tartışma, kararlaşma, iradeleşme ve pratikleşme iradesi

kazandırdığı için çekici gelmiştir. Diğer yandan kimi Rus askerleri, halktan ve devrimden yana tavır alıp, ayaklanmalara katılarak, politize olmuştur. Böylece işçi, köylü ve asker birlikteliğinin oluşup siyasallaşması, mücadeleye güç ve moral katmıştır. Lenin'in deyimiyle, "1905 devriminin yenilgisi, 17 Ekim Devrimi'ne ışık olmuştur." Yine, tarihsel-toplumsal süreklilik ve dinamizm açısından 1905 devrimi, adeta 1917 (Şubat ve Ekim) devrimlerinin parolası gibidir.

1905 devrimine RSDİP (Bolşevikler ve Menşevikler) ile Liberal burjuvalar öncülük eder. Fakat birçok yerde Bolşevikler öne çıkar. Özellikle Moskova'daki ayaklanmalarda başat rol oynarlar. En büyük katliam ve tutuklamaları da onlar yaşar. RSDİP (Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi) 1898'de Minsk'te kurulmuştur. Çeşitli Marksistlerin, Kiev grubunun öncülüğünde bir araya gelmesiyle kuruluş kongresi yapılır. İskra gazetesini çıkaran Lenin, Plehanov ve Martov'un öncülüğünde ikinci kongre yapılır. Parti yönetim örgütü, Parti Merkez Komitesi, Parti Konseyi ve Merkez Organı Gazetesi şeklinde 3 organdan oluşturulur. Fakat kongre tartışma sürecinde, parti üyeliği için görüş farklılığı ortaya çıkar. Lenin, üyelerin parti faaliyetlerine aktif katılmalarını şart koşar. Martov ise, üyelerin partiyi desteklemelerini yeterli bulur. Martov' un önerisi kabul görür. Lenin atak yaparak, İskra'nın yönetim kurulunu 6 kişiden 3 kişiye indirir (Lenin, Martov ve Plehanov) ve kongredeki oylamada kabul edilir. Kabul edenlere çoğunluk anlamında olan "Bolşevik", kabul etmeyenlere de azınlık manasında olan "Menşevik" denilerek ikiye bölünmüş olurlar. Bu durum, ideolojik, politik ve stratejik farklılıklarla derinleşerek sürer.

Devrim mücadelesi ilerlerken, I. Emperyalist Paylaşım Savaşı başlar. Rusya İmparatorluğu da yayılma emelleri uğruna savaşa katılır. Yeni topraklar kazanıp işgal alanları elde etmek, sömürüden pay almak için İtilaf (Müttefik) devletleri bloğunda yer alır. Cephelerde başarısızlık baş göstermesine rağmen, savaşta ısrar eder. Savaş süresince yüz binlerce köylü askere alınır. Topraklar işlenmez olur. Tarım alanında sıkıntılar baş gösterir. Ekonomik kriz derinleşir. Gıda, hammadde ve yakıt sıkıntıları had safhaya varır. Savaş yılları, dehşet ortamına dönüşür. Ordunun kısıtlı donanımı ve kötü yönetimi, büyük kayıplara neden olur. Ve 1917'ye gelindiğinde Rusya her cephede kaybettiği için neredeyse yenilmiş durumdadır. Savaş yılları boyunca, işçi ve köylülerin hayat şartları kötüleşir, yaşamlarını idame edemez hale gelirler. Böylece koşullar, halklar lehine değişir. Mücadele ivme kazanır. Artık Çarlık otokrasisinin topluma biçtiği elbise dar gelmeye başlamıştır...

Devrimi hızlandıran, iktidarın çatlaklarını derinleştirip ayrışmaya sürükleyen olay ve olgular ise şunlar olur:

1) Çarlık Rusya'sının, I. Emperyalist Paylaşım'a girmesi ve Almanya'ya karşı savaşta yer alması;

2) Alman Sosyal Demokratik Partisi (Komünist Partisi) ile II. Enternasyonal'in bu savaşa destek vermesi, politik tutum takınması.

Bu durum uluslararası alanda da ses verir. Çatlak her yerde yankı bulurken, ayrışmalar da gerçekleşir. Bu politik tavırlar hem Alman Sosyal Demokratik Partisi'nde hem de II. Enternasyonal'de bölünmelere neden olur. Tabii ki, RSDİP'i de etkiler. Var olan bölünmüşlükler kesinlik kazanır:

1) Alman Sosyal Demokratik Partisi ve II. Enternasyonal, "anavatanın savunulması" ve "demokrasinin korunmasını" savunur.

2) Menşevikler ise, "Silahlarınızı kendi burjuvalarınıza çevirin," der. Menşevikler bu durum karşısında iç ayrışmayı yaşarlar. Kimileri savaşı desteklerken, kimileri de karşı çıkar. Bolşevikler savaşa, yoksulluğa ve adaletsizliğe karşı mücadele edenler içinde devrimci saflara akını sağlarlar. Ayrıca dar politik çalışmalardan sıyrılıp daha geniş halk kesimleri içinde propaganda ve örgütleme imkanı bulurlar.

8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde, "eşit işe eşit ücret isteyen" kadınlar meydanlara akarlar. Fakat çarlığın güvenlik güçleri bu barışçıl gösteriye kan bulaştırırlar. Zor ve şiddet kullanarak dağıtırlar. Çok sayıda kadın ve erkek öldürülür. Yüzlercesi yaralanır. Bu olay bardağı taşıran son damla olur. Yılların rahatsızlıkları, tepkileri ve öfkeleri bilinçlenmiş ve bilenmiş olarak fırtınaya dönüşür. Akın akın işçiler ve köylüler isyana katılırlar. Bu durum askerlerde de huzursuzluk yaratır. Onlar da isyandan yana tavır alıp, saflarda yer alırlar. 1905 Devrimi'nin kazanımı olan Sovyetler, tekrardan inşa edilir. Devrim baskısı sonucu, 15-16 Mart 1917'de Çar görevini bırakır. Kendi ve oğlu veliaht adına, imparatorluk tahtından feragat ettiğini açıklar. Ramanov

Hanedanlığı son bulur. Otokrasi yıkılır. Yerine liberal burjuvalardan ve toprak sahiplerinden oluşan ve Menşeviklerce desteklenen geçici bir hükümet oluşturulur. Alternatif olarak da işçilerden, köylülerden ve askerlerden oluşan Sovyetler kurulur. Böylece ikili iktidar süreci başlar. Nisan'da Petersburg'a gelen Lenin, "Ekmek, Barış ve Özgürlük" sloganıyla geniş halk kesimlerini etkileyip, desteklerini sağlar. Fakat geçici hükümet ne barışı sağlayabilmiş, ne halkın birikmiş sorunlarına çözüm olabilmiş ne de yaşama nefes aldırabilmiştir. Esas olarak halkı oyalamayı tercih etmiştir. Bunun karşısında talepler ve tepkiler gelişince, özellikle sosyalistlere ve Bolşeviklere karşı şiddetle bastırma yolunu seçmiştir.

Şubat Devrimi'nden bir süre sonra, geçici Kerenski Hükümeti'ne bağlı ordunun başına getirilen General Kornilov, paylaşım savaşının sürdürülmesinden yanadır. Sosyalizm düşmanıdır. Devrim karşıtıdır. Ona göre; "Lenin gibiler asılmalıdır", "Sovyet oluşumları iptal edilmeli, askeri disiplin sağlanmalıdır", "Bunun için de geçici hükümet yeniden yapılandırılarak, güçlendirilmelidir". Kornilov'un bu anlayışı ve bu temelde geliştirdiği saldırılar, Bolşeviklerin daha da güçlenmesine zemin sunar. 24 Ekim 1917 günü, Lenin'in önderliğinde Bolşevikler, kışlık sarayı basıp, iktidarı alırlar. 8 aylık geçici hükümete son verirler. Şubat ayında başlayan devrim, Ekim ayında iktidara el konulmasıyla tamamlanmış olur. İşçiler birçok şehirde kendi seçtikleri temsilcilerden oluşan Sovyet yönetim birimlerini kurarlar.

Böylece yarı-kapitalist, yarı-feodal Rusya'da, eşitsiz ve birleşik gelişim kuralının bir sonucu olarak, işçi-köylü iktidarı kurulmuş olur. Sosyalist iktidarın yaptığı ilk iş komiserlikler oluşturmaktır. Buna bağlı olarak da;

* Lenin'in başkanlığında halk komiserleri konseyi kurulur;

* Bütün bankalar ve banka hesapları kamulaştırılır (devletleştirilir);

* Bütün üretim araçları ve topraklar üzerindeki özel mülkiyet kaldırılıp kamulaştırılır, devlet mülkiyeti haline getirilir;

* İşçiler bütün üretim süreçlerinde denetim ve kontrolü sağlar;

* Serbest piyasa yerine, demokratik bir planlamaya geçilir;

* Dış borçlar reddedilir, ödenmez;

* Topraksız köylülere toprak dağıtılır.

* Sovyet iktidarı, emperyalist paylaşım savaşından çekildiğini ilan eder. Barış antlaşması imzalar ve başta Skyes-Picot olmak üzere tüm gizli antlaşmalar açıklanır.

* Çarlık Rusya'sında halklar, zalimce baskı altında tutuluyordu. Ulusların kendi kaderini tayin hakkı temelinde Finlandiya, Estonya, Polonya ve Gürcistan'ın bağımsızlığı tanınır. Diğerleriyle de gönüllülük temelinde hiçbir ırkı, ulusu çağrıştırmayan, Sovyet Halklar Federasyonu inşa edilir.

"Tüm İktidar Sovyetlere" mi, Devlete mi?

Lenin'in önderliğinde gerçekleşen toplumsal mücadelenin seyri özetle böyledir. Ardından karşı-devrim saldırıları gelişir. 1918-1922 arası, amansız bir iç savaş yaşanır. Karşı-devrim 1922'de yenilir. Fakat devrim düşmanları, dış güçlerin desteği ve yönlendirmesiyle 1932'lere kadar, sınırlı ve parçalı bir savaşı sürdürürler. Reel sosyalizm 1990'lara kadar varlığını korur. Tarihte ilk defa büyük bir mücadele sonucu ezilenler adına kurularak gerçekleşen sosyalizm, devlet sosyalizmidir; iktidar sosyalizmidir. Ekonomik ve teknik gelişmelere yön veren ise, devlet kapitalizmidir. Adına "proletarya diktatörlüğü" denilen bir devlet yapısı, yıkılan devletin yerine ikame edilmiştir. Bu durum her ne kadar "yarı devlet", "sönmek için kurulan devlet" diye tarif edilse de gerçekte olan tam tersini göstermiştir. Ortaya 5 bin yıllık tarihi olan ve onun birikimleri üzerinde çelikleşen ve bugün tüm çıplaklığıyla daha net görülen bir ceberut devlet ortaya çıkmıştır. Bu devletin yönlendirmesi ile bir mühendislik ürünü olarak kurulan sosyal-ekonomik, kültürel yaşama da "Firavun sosyalizmi" demek bugün daha da uygun görünmektedir. Reel sosyalizmde yaşanan ya da gerçekleşen, devletli sosyalizmdir. Yani demokrasisi olmayan ya da çok tali kalan, doğal olarak da toplumcu olmayan bir "sosyalizm" ortaya çıkmıştır. O nedenle de tüm yaşamın düzenlenmesini, yönlendirilmesini ve belirlenmesini planlayan ve uygulayan devlet ve iktidar olmuştur. Aynı zamanda hiyerarşik ve mülkiyetçidir. Ülkedeki tüm maddi değer ve zenginliklerin sahibi toplum ya da topluluklar değil, devlettir. Tüm tasarruflar iktidarındır. Toplum, devlet ve devlet tekellerince

çepeçevre kuşatılmıştır. Her şey toplum adına ve toplum için denilmiş, fakat gerçekleşen ise devlettir. Devlet içinde de bir avuç asker, sivil bürokrasi ve parti hiyerarşisi her şeye kadirdir. Dar bir oligark yapı, kendini ülkenin sahibi ve savunucusu haline getirmiştir. İşçinin ve köylünün kendini yönetme hakkını gasp etmiştir.

Sınıfsız, sömürüsüz, mülkiyetsiz ve ayrıcalıksız bir dünya öngörülmüş, fakat oluşan tamamen tersi olmuştur. Gerçekleşen ve yaşananları sosyalizm saymak ve onun hanesine yazmak, sosyalizme yapılabilecek en büyük kötülük olur. Abesle iştigal etmek olur. Sorun tabii ki salt pratik uygulamalar değildir. Ya da birkaç kişinin art niyeti veya kötü oluşu ile de ifade edilemez. Aksine burada toplumsal yaşamı kurgulayan ve düzenleyen temel alana, yani ideolojik-teorik yaklaşımlara bakmak gerekir. Teorik tespitler, kuramsal çerçeve, kavramsal tanımlar, kullanılan araç-gereçler ile yol ve yöntemler neye göre ve nasıl yapılmıştır? Bunlar karşıtı olunduğu iddia edilen uygarlığa göre ise o zaman karşıt olunanın kötü bir kopyası olmaktan kurtulunamaz ve ona hizmet etmenin farkına bile varılamaz. İşte reel sosyalizmin realitesi budur. Kapitalizm karşıtlığıyla yola çıkar. Fakat uygulamaları, kendi demokratik toplum kültürünü yaratamaması ve devlet odaklı karakteri uyarınca, onun kötü bir versiyonu olmaktan kurtulamaz.

Sonuçta; Marks ve Engels'in ortaya koyduğu kuramlar ve yaşanan pratik deneyimlerden yola çıkarak uygulama geliştiren reel sosyalistler, bırakalım onları aşmayı, aksine kaba materyalist bir yaklaşımı aşamayarak, daha da çok dogmatizme boğularak liberalizmin bir mezhebi olmaktan kurtulamadılar. Böylece egemenlikçi-devletçi topluma karşı tahlilleri eksik kaldı. Toplumsal ilerlemenin gerekli bir aşaması olarak ele alınan kapitalizm, tarihsel ve ekonomik bir sistem olarak görüldü. Onun toplum karşıtlığı ekonomi karşıtlığı ve tarih düşmanlığı görülemedi. Kapitalizm ne sosyolojiktir ne ekonomiktir ne de tarihseldir. Topluma ait ne varsa karşıttır ve düşmandır. Çünkü toplumsallık onun ölümüdür. Nerede toplumun yararına bir gelişme varsa orada kapitalizm yoktur.

Ekim Devrimi'nin sosyalizmi, her ne kadar belirttiğimiz hususları içerse de yarattığı mücadele değerleri yadsınamaz; özellikle ulusal kurtuluş hareketlerine ve devrimlerine katkısı küçümsenemez. İdeolojik ve stratejik aktarımlarıyla yol göstericiliği, dünyanın birçok yerinde başarı kazandırmıştır. Ulusal, sınıfsal ve toplumsal mücadelelere moral-değer olmuştur. Dünya ezilen halklarının öncüsü ve umut yaşatıcısı olmuştur. Avrupa ülkelerindeki demokrasi, özgürlük ve sosyalist mücadelelerin umudu haline gelmiş; bu ülkelerdeki demokrasi, özgürlük, insan hakları ve hukukun üstünlüğü hususlarındaki gelişme ve düzenlemelerdeki rolü ve etkisi temel önemde olmuştur. İkinci Emperyalist Paylaşım (II. Dünya Savaşı) Savaşı'nda Nazi faşizmine karşı vermiş olduğu varlık-yokluk savaşıyla ödediği bedeller asla unutulamaz. Hem kahramanca direnişleri hem de destansı olayları gerçekleştirmiştir. Dünya insanlığına manevi değer sunmuştur.

Tüm bu gelişmeler, Ekim Devrimi'nin yaratımları olup, aynı zamanda uygarlığa müdahalesidir. Lenin önderliğindeki Ekim Devrimi, uygarlığa müdahale etmek istemiş, ancak sonuçta bu uygarlığın soldan sürdürücüsü olmaktan kurtulamamıştır. Kendi kapitalist modernite çeperlerini kırarak demokratik modernite paradigmasını oluşturamamıştır. Çağın modernitesini yaşamıştır. Onun hayat tarzını kabullenmiştir. Bu, onun en büyük handikabıdır.

Kaynakça ve Dipnot

[1] Narodnaya Volya (Rusça: Наро́дная во́ля; İnsanların İradesi veya İnsanların Özgürlüğü). Rusya İmparatorluğu'nda bulunmuş bir aşırı sol örgütlenmedir. Örgüt, 1881'de II. Aleksandr'ı suikast etmesiyle ünlenmiştir. Üyeleri arasında Nikolay Morozov ve Vladimir Lenin'in ağabeyi Aleksandr İlyiç Ulyanov gibi isimler de vardı. 1883 yılında örgüt üyeleri III. Aleksandr'a suikast yapmaya çalışırken tutuklanınca, örgüt dağılır. Tutuklanmayanlar, Sosyalist Devrimci Parti'nin kurulmasında öncülük eder.

[2] Anayasal Demokrasi Partisi veya Kadetler, Rusya İmparatorluğu'nda liberal bir siyasi partiydi. Parti üyelerine Kadetler denilirdi. Bu isim partinin Rusça isminin kısaltmasından ileri gelir; K-D (Rusçası: Конституционная Демократическая партия) harflerinden oluşan parti adının kısaltmasının Rusça okunmasıdır. Kadetler ismi, Rus İmparatorluğu'nda askeri okul öğrencilerine verilen "kadet" ismiyle karıştırılmamalıdır. Partinin teorik hattını Konstantin Kavelin'in eserleri çizmiştir. Tarihçi ve siyasetçi Pavel Milyukov partinin varlığı süresince tek lideri olmuştur. Kadetler özellikle teknokratlar ve sanayiciler tarafından destek görmüştür. Ekim Devriminden sonra yasadışı ilan edilmiş ve kapatılmıştır. (Bkz: http://tr.wikipedia.org/wiki/Kadetler)

[3] Yarı Liberal Toprak Sahipleri Birliği, gerici büyük toprak sahipleri

‘Yaşam İstemi’nin En Yoğun An’ı: Devrim

Zeynep Kaplan

Kendi başına eyleyebilen, düşünebilen ve kendini bilen varlık olarak insanın, bu yeteneklerini kullanamadığı, çoğu zaman yeteneklerinin bilincinde bile olmadığı alan, iktidar alanıdır. Bu alanı insan için bir “boşluk anı”, iktidar için ise “fırsat anı” olarak ele alabiliriz. Dolduracağı boşluktan da anlaşılacağı gibi insanı kendiliğinden uzaklaştıran, düşünemez ve eyleyemez kılan iktidarın bin bir yüzü, yolu ve aracı vardır; ama temel aracı baskı, yöntemi ise itaattir (köleliktir). İktidarı sadece siyaset terminolojisindeki haliyle devleti elinde bulunduran güç olarak değil, her bireyde gelişebilen, kendi dışında kalan canlıları ve doğayı istediği şekle sokan şiddet olarak ele alıyoruz. Bu da onu savaşılması güç, devasa bir tehlike kılıyor. Belli bir zümrenin elinde, bir kurumla sınırlı olduğu fikri şüphesiz daha rahatlatıcı olurdu.

İktidarın ne olduğunu biraz somutlaştırmak istersek eğer: Kadını özel ve genelevlere kapatıp bin yıllarca onu dilsiz, tarihsiz, felsefesiz, toplumsuz bırakandır; yüzyıllardan sonra bile insana inanılmaz büyüklükte gelen piramitleri bir deri-bir kemik insana yaptırandır; Aydınlanma çağında olduğunu iddia eden Avrupa’da cadı avları yaptıran, plantasyonlarda köleleştirendir; soykırım kampı Auschwitz’tir; milyonların kimliğini yok sayan ulus-devletlerdir (Unutulmamalıdır ki bunlar binlercesi arasından seçilmiş sadece birkaç örnektir). Yani iktidarın çoğu zaman vahşetle arasında ince bir çizgi bile yoktur; sınırsızdır, insan dışıdır.

İktidar ne genlerdedir -ki insanın doğumuyla var-, ne Tanrı’dan vahiyle gelir (çünkü Nietzsche’nin dediği gibi “Tanrıyı öldürdük”), ne de mevcut teknolojiyle geldiği kanıtlanabilir. İktidar, insan yaratımıdır ve insanın insanla olan ilişkilerinde yeniden ve yeniden üretilir; ama ne kaderdir boyun eğilecek ne de her an her yerdedir. Yaşam, koca bir boşluk değildir, çünkü irade henüz tükenmemiştir.

Toplumsal bir varlık olan insan, kurumlar etrafında örgütlenir ya da örgütlenip kurumlar kurar. Bu bir yaşam şekli, toplum olarak var olma (ortak fikir, ortak eylem etrafında) durumudur. En belirgin şekliyle iktidarın üretildiği kurumlar ise aile, okul, kışla, cezaevi ve devlettir. Her türlü psikolojik baskının yanında şiddeti de en çıplak haliyle uygulayabilecek meşruiyeti yakalamış olan bu kurumlar, insanları “ehil merkezleri”, itaatin öğretildiği yerlerdir. Yine de her birinin farklı yöntemleri, ellerinde bulundurabilecekleri iktidarın limitleri, sınırları vardır. Bu alanlar, birbirlerini beslemekle beraber, çakıştıkları alanlarda da yetki sorunu yaşarlar. En güçlüleri şüphesiz kendisinin ezelden gelip ebediyete kadar gideceğinin propagandasını yapan, kutsayan, en güçlü olan, her şeyi elinde tutarak diğer kurumları da kendi politika alanı olarak kullanan “devlet”tir.

İktidarın üst üste biriktiği, en komplike olduğu alan olan devlet, tarihsel açıdan incelendiğinde pek çok şekil ve isim almış olsa da yıkıldığı her alanda daha acımasızca kurulabileceği bir zihniyeti başarıyla oluşturmuştur. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan’ın dediği gibi, “Baskıcı, sömürgen bir grup ve sınıfların yaşam formu olarak” var olmuştur. Bu sınıfın yaşam formu olan devlet, sınıfı, emeksiz bir şekilde elde edilen geçim kaynaklarına, aşırı harcamalara, lüks yaşama sahip kılarken sahte özgürlük hayallerine de form olma işlevini üstlenmiştir. Toplumun ancak yüzde 5’ini oluşturabilecek bir iktidar elitinin temel kazancı savaşlar ve bu savaşlar süresince taktığı “toplumsal güvenlik” maskesidir. Kendine karşı çıkan toplumsal hareketleri çoğu zaman kan ve tehditlerle bastırırken, birbirleriyle savaşlarında da mazlum halkı öne sürerek katlettirir.

Her ne kadar bugün Kürdistan’da iktidarın kanlı yüzü ön planda olsa da diğer kamusal alanlardaki ölümü aratır politikalarını da incelemek gerekir. Eğitim, sağlık, idari yönetim, spor, sanat vb. alanlar devletin bürokrasinin

elinde kıvranırken, devlet ekonomiyi ikinci büyük silah olarak kullanır. Doğal kaynakları, insanın emeğini en ucuz şekilde tekellere sermaye olarak peşkeş çekerken bir yandan da fakirlerin mallarına, gelirlerine ağır vergiler koyar. Vergiler sonucu verilen hizmet de genelde ya ölüm olur ya da iş yapabilecek kadar doyurulan insan sürüsü yaratmak.

Bu kadar olumsuzladığımız devletin devamlılığını sağlayabilmesinin nedeni tabii ki halkın ne ona olan sevgisi ne yaşamdaki mutluluğu ne de eksik akıllığıdır. Devlet farklı ölçülerde de olsa, yaşamın devamlılığı ve düzeni için çeşitli hizmetler götürür; iş verir, hastane yapar, yol yapar vb. Toplu halde (milyonlarca insanın) yaşamanın gerekliliği olan "yönetim"in yerini alır; insan doğasının kötülüğe, hırsızlığa, öldürmeye uygun olduğunu söyleyerek kendisini mutlak iyi olarak dile getirir; hukuk ve ceza sistemiyle kötülüğe engel olur; toplumdaki eşitsizliği, haksızlığı, ahlaksızlığı, politikasızlığı giderir. Toplum buna bazen inanır, bazen başka seçeneği yoktur diye tahammül eder; diğer taraftan da bazıları başkaldırır. Bu başkaldırılar insanlık tarihinin en kutlu anlarıdır, özgür yaşam umudunun kaynağıdır.

Devlet, bir iktidar elitinin elinde bulunan bir kurum olduğu halde, halkın, kendi kendini yönetmesi anlamına gelen demokrasi kavramına ilgisi yüksektir. Bu ilginin kaynağı tabii ki halkın tarihsel olarak ulaştığı bilinç düzeyinin bir dayatmasıdır. Monarşilerle, hanedanlıklarla bin yıllarca yönetilen halkın isyanları sonucu sistem değişmiş, yönetim de temsilcilerden oluşan parlamenter rejimlere dönüşmüştür. Daha en baştan burjuvalarla dolu meclislerin kurulması yapısal bir sorun olduğunu ele vermekle beraber, halkın temel başkaldırı noktası da "neden bir işçinin ya da köylünün orada olmayışı" meselesi olmuştur. Onlar tarafından geliştirilen teoriler, yapılan söylevler demokrasi ile özgürlük kavramları çerçevesinde çeşitli şekillerde yapılmıştır.

Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan en geniş anlamıyla demokrasiyi, "iktidarı tanımamış toplulukların kendilerini yönetmesi" olarak tanımlar. Çünkü demokrasi, güçlü bir toplumsal irade ve toplumsal eylem sonucunda oluşur. Devasa yetkilerle donatılmış tek merkezden toplumu idare etmek demokrasi değil, devlettir. Bu noktada demokrasi ile devlet arasında çelişki ve çatışmaların yaşanması daha anlaşılır olmaktadır. Bu çatışmaların tarihte hep var olageldiği -Şeyh Bedrettin'den Hallac-ı Mansur'a, Spartaküs'ten Heretiklere, Ortaçağ'da angarya olarak çalışan köylünün isyanından 20. yüzyılda milyonları bulan isçi grevlerine, Paris Komünü'nden Ekim Devrimi'ne ve günümüzde Kürdistan'da yürütülen demokratik modernitenin kapitalist modernite ile savaşına kadar- en açık şekilde görülür. Bu demokrasi hareketleri, amaçsal, yapısal, eylemsel olarak çok çeşitli olmakla beraber devlete karşı bir direniş geleneği çerçevesinde toplumsal bir birlikteliğin de örnekleridirler.

Demokrasi, iktidarın dışında kalan toplumsal bir özyönetim olarak tanımlarken, bunun kurumlaşmasının nasıl olduğu, nasıl yürütüldüğü de tanımlanmalıdır. Bu tanımlama özyönetimin bir gerekliliği olmakla beraber -günümüzde iktidarın kılıcıyla tanışmamış tek bir halk kalmadığı için- kendini savunma ihtiyacını da karşılar. Çünkü devletin hamuru baskındır ve saldırı ile yoğrulmuştur. Demokratik kurumlaşmalar, bireylerin kendi kararlarını verebilecekleri kadar hücresel olmalıyken, aynı zamanda binleri, milyonları beraber yaşatabilecek kadar da geniş olmalıdır. On haneli bir köyün de yaşamını düzenleyebilmesi, on bin nüfuslu bir mahallenin de aynı şekilde birlikte yaşayabilmesi için kurumlara ihtiyacı vardır. Bu kurumların birbirinin aynısı olması, nitelik ve nicelik olarak sabit olması daha baştan anlamsız olur. İhtiyaçlar temelinde farklı işlevlerde ve nicelikte birlikler herkesi içine alacak şekilde oluşturulmalıdır. İsimleri, "komün", "meclis", "komite" vb. olabilir; önemli olan bu kurumların demokratik zihniyetin üretim merkezleri olmasıdır. Kendi kararlarını verirken, toplumsal düzeni, dünyadaki diğer insanları ve doğayı düşünüp koruyabilmesidir; kendi iradesini koruma sorumluluğuyla birlikte kendini tüm dünyaya karşı sorumlu görmesidir.

Kuşkusuz yukarda demokrasiyi tanımlarken devlete karşı komplolar, ele geçirme planları yapmadığımız görülecektir. Yine devleti tanımlarken onu "hayati bir gereklilik" ya da "doğal bir oluşum" olarak da görmedik. Yapmaya çalıştığımız, teorik olarak, olabildiğince devlet fikrinden uzaklaşmak, onun zihniyet unsurlarından kurtulmaktır. Bunun pratikteki yeni gerçek yaşamdaki karşılığı ise savaş ya da devrim olur. Eğer devleti yıkıp yerine yeni bir devlet kurma

amacı gütseydik destek verecek bir devlet mutlaka bulurduk; ama devleti istememek dünyadaki bütün devletlerin temel korkusudur. Bir benzetme yapmak istersek, mitolojik anlatılarda kendine inanan insan kalmayınca ölen tanrılar gibi, devlet de kendisine inanılmazsa ölür ve bu onun için bir felaket olur.

Devrimi böyle tanımlarken devletle sonuçlanmış sosyalist devrimleri yadsıdığımız düşünülmemelidir. Ve "devrim" kavramı üzerine bir tekel kurma amacı da güdülmemektedir. Bu, devrime dair yeni bir paradigmatik açılımdır. Ve bu yeniliğin temel karakteri teorik olarak da pratik olarak da kibirden kaçınmadır, kendini tekleştirmemedir.

Savaş ile devrimin birlikteliği insanlığın tarihsel tecrübeleri sonucu oluşmuştur. Her devrim kalkışması ahlaksızca yürütülen bir saldırıyla yüz yüze kalmıştır. Devrime kalkışan insanlar sadece yargısız infazlarla değil, işkenceler, tecavüzler, katliamlarla karşılaşmıştır. Saldırıların amacı sadece isyanı bastırmak değil, karşısındakini insanlıktan çıkarmak, kendine karşı öz saygı bırakmamaktır; zayıf, zavallı boyun eğen insanlar yaratmaktır. Mağdur olanlar kadar failler de insan dışılaşır. Savaşın dışında kalan, onu izleyen insanları da sorumlu ve suçlu eder. Dünyadaki masumiyeti öldürür.

Devrim tabii ki acılarla yoğrulmuş, trajedilere yol açmış bir olgu, olaylar silsilesi değildir (İsyan etmeyen halkların durumu daha trajiktir). Devrimler, güçlü duyguları, büyük bağlılık ve cesareti, özgürlük tutkusunu, aşkı barındırır. Che Guevara, "Devrimcinin kılavuzu güçlü sevgi duygularıdır," der ve ekler: "Sevgi cesaret ister, alçak gönüllülük, inanç ister." Foucault ise, "Dövüşülen şey iğrenç bile olsa, militan olmak için asık suratlı olmak gerekmediğini kabul edin," diye seslenir. Devrim zamanları, nice şiirlere ve romanlara ilham olmuş, o coşkuyu sanatsal formlara sokmuştur. Yine de onlara dair söylenenler gerçeği tarif etmekte yetersiz kalır. Günümüz açısından devrim yaşam istemidir; iyi, güzel, doğru, özgür bir yaşam... Çünkü iktidar yaşanacak alan bırakmamıştır. Yaşam diye sunulan şey onların sofralarından dökülen kırıntılardan başka bir şey değildir. Devrim; kültürünü, toprağını, onurunu, tarihini, geleceğini koruma, kurtarma eylemidir. Çünkü iktidarların gözünde bunlar beş dakika harcanacak değerdedir. Onların tek kutsalları güç ve paradır.

Devrim, toplumsal yabancılaşmanın, ayrışmanın, sınıflaşmanın aşılması; belki de en başta farklılıkların tanışmasıdır; bireysel hazların toplumsal hazlara dönüşmesidir; ev, iş, eş kıskacından topluma açılmadır; toplumsal sorunların tespiti ve aşılmasıdır; halkların destansı kahramanlıklarının yazıldığı anlardır; hayatı sevmek ve yaratmaktır.

Devrimi bu kadar gerekli, önemli, vazgeçilmez, çokları için kutsal kılan ise özgürlüktür. Çoğu devrimcinin darağacının önündeki son sözleri, mevzilerdeki devrimcinin son kurşunuyla beraber attığı slogandır: "Özgürlük!" Devrime giden yolda atılan ilk adımın nedeni olduğu gibi, son adıma kadar da inançla korunan şeydir özgürlük.

Eski Ahit'e göre, "Tanrı, insanı dünyada iyiye ve kötüye yönelik iki arayışla baş başa bırakır." Karar sadece onundur. Bazıları ise arayışı özgürlük olarak niteler. Kimileri de iyiyi seçebilme yeteneğini özgürlük olarak görür. Bazılarına göre bir mit, bazılarına göre ise doğada olandır; insanın elinin değmediği yerlerde ya da iktidarın olmadığı her yerde var olandır. Belki de özgürlüğün özünde bu vardır; bir çok tanım, sıfat sahibi olmak, bir kalıba sığmamak; bir çok anlam barındırmak, her anda bulunabilmek...

Devlet ve iktidarı, karşı kutupları olan demokrasi ve devrimi tanımlarken, etrafında dönüp dolaştığımız temel şey "yaşam" ve "ölüm" olgularıydı. Bu açıdan, yazıyı Spinoza'ya kulak vererek sonlandırmak yerinde olacaktır: "Özgür insanın en az düşündüğü şey ölümdür; bilgeliği ise ölüm üzerine değil, yaşam üzerinde yoğunlaşmakta yatar."

Ve, bilgeliğini görmek gerekir, ölüme giderken, "Yaşamı, uğrunda ölecek kadar çok seviyoruz," diyenlerin...

Kaynakça ve Dipnot

Foucault, Michel. (2000). Özne ve İktidar. çev. Işık Ergüden & Osman Akınhay Ayrıntı Yayınları: İstanbul
Freire, Paulo. (2010). Ezilenlerin Pedagojisi. çev. Dilek Hattatoğlu & Erol Özbek. Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
Fromm, Erich. (1994). Sevginin ve Şiddetin Kaynağı. Nalan İçten & Yurdanur Salman. Payel Yayınları: İstanbul
Öcalan, Abdullah. (2012). Kürdistan Devrim Manifestosu: Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü. Ararat Yayınları: Diyarbakır

Ekim 1917: Geçmişteki Gelecek

Aydın Çubukçu

Rusya'da Çarlık rejiminin derin sarsıntılar içinde olduğu XIX. Yüzyıl ortalarından itibaren görülmeye başlamıştı. Özellikle o zamana kadar nice devrimler görmüş Avrupa'dan bakanlar, geçmişte kendilerinin yaşadığı ya da kıyısından döndüğü pek çok devrimin özelliklerini şimdi Rusya'da görüyorlardı.

Marx, hayatının son yıllarında Rusya'yı, "Avrupa'daki devrimci eylemin öncüsü" olarak görmeye, Rus devrimcileriyle yazışmaya, Rusya'nın sosyal ve ekonomik yapısını yakından incelemeye başlamıştı. Hastalığının oldukça ilerlediği günlerde bile, bir devrim olasılığının çok yüksek göründüğü bu büyük kıtayı daha yakından inceleyebilmek için Rusça öğrenmeye girişmişti. Rusya'da da, Belinskiy, Çernişevskiy, Vera Zasuliç gibi "Rusya'nın ilkel komünizminin" kapitalist aşamayı yaşamaksızın sosyalizme geçiş için bir imkân olabileceğini düşünen aydınlar da, Marx ve Engels'i okuyorlar ve onlarla yazışıyorlardı. Bu anlamda, klasik Narodnizmin bu öncü aydınlar aracılığıyla Marksizm'den etkilendiği, başlıca sosyo-ekonomik teorilerini geliştirirken Marksizm'den yararlandığını söylemek yanlış olmaz. Ama Marx aynı zamanda, her üretim biçiminin insan iradesinden bağımsız bir nesnel gelişme yasası bulunduğunu söylüyordu ve bunun "insanın yürekli eylemleriyle ya da çıkarılacak yasalarla ortadan kaldırılamayacağını" da söylüyordu ve bu Rusya'nın "cesur bireysel eylemlerle" toplumu sıçratmayı tasarlayan Narodniklere de yazıyordu.

Onun açısından önemli olan, toplam toplumsal koşulların köklü bir değişimin gerçekleşmesine elverecek düzeyde gelişmiş olmasıydı.

Bu yüzden, Almanya'da, Fransa'da, İngiltere'de bir sosyalist işçi devrimi mümkünken, feodalitenin hâkimiyetindeki Çarlık Rusya'sında ancak bir demokratik devrim olasılığından söz edilebilirdi.

Lenin, emperyalistlerin kendi aralarında dünya çapında bir ölüm kalım kavgasına giriştikleri ve Rus Çarlığının da bu savaşın bir parçası olduğu koşullarda, emperyalizm olgusunu bir bütün olarak ele alarak, devrimin emperyalist zincirin en zayıf halkasında olabileceğini söyledi. Nitekim bir demokratik devrim atmosferinde başlayan devrim, Rusya proletaryasının toplumun tümünün taleplerini temsil edecek bir hareket ve örgütlülük düzeyi göstermeye başladığında, Lenin devrimi artık sosyalist bir işçi devrimi olarak ilan etti.

Önemli olan, belli bir ülkede sosyalist devrim için elverişli koşullarının olgunlaşmış olması değil, bölgenin ve dünyanın bir ülkede devrime yol verecek ölçüde gelişmiş olması ve o ülkede devrimi çekip çevirecek örgütlü bir işçi sınıfının bulunmasıydı.

Ekim Devrimi'nin büyük mirasında bulunan sayısız ders içinde, bugün bize yol gösterecek en değerli bilgi ve tecrübe budur.

İçinde yaşadığımız tarihsel dönemde, özellikle bölge koşulları açısından bakıldığında, Türkiye, gerek sınıf mücadelesi konusundaki birikmiş tecrübe, gerekse ekonomik ve kültürel gelişme düzeyi bakımından, yalnızca kendisinin değil, bölge çapında da halkların kurtuluşuna katkıda bulunabilecek bir demokratik bir devrimin gerçekleşebilmesi için çok değerli imkanlar taşımaktadır.

Üstelik, halklarımız, yalnızca geçmişteki Büyük Ekim Devrimi'nin bilgi ve tecrübesine değil, aynı zamanda Kürt halkının yarattığı savaş ve politika tecrübesini de yüklenerek ilerleme şansına sahiptir.

Bu bakımdan Akim Devrimi, yalnızca geçmişin büyük bilgi ve deneyim birikimini temsil etmekle kalmıyor, gelecekteki bütün devrimlerin olduğu gibi günümüz devrimlerinin de öğretmeni olmaya devam ediyor.

Yalnızca işçi sınıfı için değil, örgütlü ve mücadeleci bir önderlik altında birleşmiş bütün halklar için de Ekim Devrimi, kendi geleceklerinin bir parçası olacaktır.

Küreselleşmenin Bugününde Kürt Mücadelesi

Ahmet Soysal

Küreselleşme döneminde her yerel (bölgesel) sorun, küreselleşme düzeninin bütününün yansıdığı bir çelişki düzlemini ortaya koyar. Birkaç ülkeyi birden kapsayan, dolayısıyla oldukça geniş bir bölgesel sorun olarak Kürt Sorunu, en başta Kürt gruplar olmak üzere bu bölgede yaşayan çeşitli birey gruplarının küreselleşmenin belirlenimleriyle karşı karşıya kaldığı bir ortamı tanımlamaktadır.

Küreselleşme çağında politik analiz, iki ters çizgiyi bir araya getirmeli, kesiştirmelidir: Bu çizgilerden birincisi, en genelden, öyleyse küreselleşmenin ilkesinden; ikincisi tabandan, öyleyse bölgenin genel toplumsal, ekonomik, kültürel koşullarından yola çıkacaktır.

Bugün küreselleşme, Lenin'in teorileştirdiği tarzda 20. yüzyıl başında kapitalizmin aldığı yeni biçim olan emperyalizmin oldukça biçim değiştirmiş durumunu ortaya koymaktadır. Kapital'in bütün yeryüzüne dayattığı üretim, dolaşım, tüketim şekli, tekno-bilimsel gelişmelerin almış olduğu hızla beraber, bireylerin ve birey gruplarının Kapital tarafından genel bir araçlaştırılmasından oluşmaktadır. Yeni küresel emperyalist sistemde, Kapital yeryüzünün tek merkezi konumundadır. Bu, içinde, yerkürenin çeşitli bölgelerinde konumlanmış finans ve üretim odaklarının "jeneratör" ve "transformatör" işlevini gördüğü, yaygın, akış durumunda, genel (felsefî terimle "içkin") bir merkezdir. Kapital'in küresel yaygınlığı, ona bağlanmış olan ve bugün bilişimsel devrimin icatlarından yararlanan medyatik sistem tarafından bireylerin beyinlerine ve bedenlerine işlenmektedir.

Bireylerin genel araçlaştırılması, bütün bireylerin, sistemin zorunlu tüketicisi olarak, Kapital'in bir yeniden üreticisi durumuna sokulmasıdır. Bu tarihsel durum, kökeni ta Rönesans'a dayanan Batı modernitesinin bugün vardığı noktadır. Küreselleşmenin tarihsel belirleniminde ekonomik, tekno-bilimsel ve kurumsal (politik) düzlemler, gerçekliğin (ve modernite'nin) diğer iki oluşturucu ögesi olan düşünsel ve biçimsel (sanatlar) düzlemlerin önünde gelmektedir (bütün bu düzlemlerin çeşitli tarzlarda bir araya geldiğini göz önünde bulundurmak gerekir).

Somutlaştırırsak, bugün küresel Kapital'in başat odağı ABD, ve onun ağırlığını yansıtan finans ve üretim odakları ile medyatik sistemdir. Oysa, küreselleşme, tek bir ekonomik-politik odağın (ABD) rakipsiz hegemonyası anlamına gelmemektedir. Başka ekonomik-politik odaklar (Rusya, Çin, Avrupa Birliği, Japonya, ve son dönemde Brezilya, Hindistan vs), küreselleşme kapsamında hegemonik çekişme içindedir. Henüz, ilk emperyalist savaş olan 14-18 savaşı gibi hegemonik savaşın yaşanılmış olmaması, bunun gelecekte yaşanılmayacağı anlamına gelmez.

İkinci analiz çizgisi tabandan yola çıkmaktadır. Geniş bölgesel sorun olarak Kürt Sorunu, Türkiye, Irak, Suriye ve İran devletlerinin coğrafyasını kapsamaktadır. Bugün Kürt mücadelelerinin varmış olduğu noktanın bir yansıması, Türkiye'de Kürt kimliğinin hiç değilse söz düzeyinde "tanınmış" olmasıdır. "Kürt" sözcüğü, öncelikle tarihsel ve coğrafyasal bir aidiyeti, öyleyse bir kimliği belirtmektedir. Bir insan grubunun tarihsel, coğrafyasal, dilsel, kültürel varlığı onu belli bir homojenliği, tutarlığı, birliği olan bir toplum (ya da halk) olarak tanımlar. Kürtlerin, modernitenin 20. yüzyıl dönemecinde ve onun devamında dört ayrı ulus-devletin sınırları içine bölünmesi, onların ortaklığının homojenliğini, tutarlığını ve birliğini kaçınılmaz olarak aşındırmış olsa da, bugün biraz aklı başında olan hiç kimse artık bir Kürt toplumunun (halkının) aidiyetini, kimliğini söz konusu edemez. Bilindiği gibi ulus terimi, bu tarz bir aidiyetin ve kimliğin modern kökenli adlandırmalarından biri olmuştur. Oysa tarihsel gerçekliğinde ulus sorunsalı, bu terim altında kurulan ve tarih sahnesinde burjuvazinin (ve onun temsil ettiği Kapital'in) egemenliğini ifade eden,

eşitlik ve kardeşlik mitos'u altından oligarşik bir yapıyı ortaya seren ve çoğunluk etnisitesinin dilsel, dinsel ve kültürel belirlenimlerini standart yapan (dolayısıyla buyuran, dayatan) devlete işaret etmektedir.

Tarihsel Kürt mücadeleleri, Kürt halkının sınıfsal olduğu kadar kimliksel mücadelelerini kapsar. Bu iki mücadele boyutu, değişik dönemlerde değişik biçimlerde bir araya gelmiştir. Sınıf mücadelesi düzleminde, feodal yapının mevcudiyeti, mücadelenin kimi zaman Kürtler arasında olmasını da kaçınılmaz kılmıştır.

Küreselleşmenin bugünkü aşamasında Kürt Sorunu ve Kürt mücadelesi, devrim düşüncesi açısından özgün teorik ve pratik soruları gündeme getirmektedir. Marksist-Leninist çizginin ilke olarak öne sürdüğü proletarya diktatörlüğü fikrini tarihsel gelişme işlevsiz kılmıştır. 20. yüzyılda, sömürgeci emperyalizme ve onun işbirlikçilerine karşı yürütülmüş halk savaşları (Çin'de, Vietnam'da, Küba'da, Afrika'da vs), Marksizm-Leninizm'in başka bir ilkesinin -enternasyonalizmin- sınırlarını da ortaya koymuştur. Doğrudur ki sömürge karşıtı halk savaşları, ulus fikrinin sınıfsal ve etnisist olmayan bir tasarımını gündeme getirmiştir. Bu açıdan, ulus terimi halk terimiyle eş anlamlı olabilmiştir. Böyle olmakla birlikte, sömürge karşıtı savaşların sonucunda, askerî diktatörlükler, burjuva eşitlik ve kardeşlik mitos'unun "sosyalist" versiyonuna yaslanan yeni oligarşik yönetimlerin (devletlerin) ortaya çıkmasına, dolayısıyla yeni baskılara, adaletsizliklere yol açmıştır.

İşte devrimci olma iddiasını taşıyan Kürt mücadelesi bugün devrim olgusunun bu tarihsel bağlamını hesaba katmak durumunda ve belki de aşamasındadır. Kürt devrimci mücadelesi, hem devrimin bu tarihsel bağlamını, hem de emperyalizmin, dolayısıyla Kapital'in bugün almış olduğu yeni biçimi göz önünde bulundurarak sınıfsal ve kimliksel nitelikleri bir araya getirme durumundadır. Bugün sınıf mücadelesi, artık bir ülkede ya da bütün dünyada proletarya diktatörlüğünü gerçekleştirmek hedefiyle tanımlanamaz. Yeni sınıf mücadelesinde söz konusu olan, küreselleşmiş emperyalizm ile toptan mücadeledir. Bu, hegemonik ekonomik-politik odaktan başlayarak, hegemonik çekişme içinde olan bütün kapitalist odaklar ve bunların uzantıları ile mücadele anlamına gelmektedir. Sosyalist geçmişin, yeni oligarşilerin yararına oluşmuş otoriter, merkeziyetçi, bürokratik parti-devlet örgütlenmesinin tekelci ekonomik düzeni yerine özyönetimsel yapılı ve sınırlı boyutlu birimleri kapsayan çoğul bir üretici ağının kurulması yaşamsaldır. Ekonomi ile birlikte politik yönetimin ve kültür praksis'inin halkın bireylerinin ve gruplarının egemenliğine geçişinin koşulları sağlanmalıdır. Kimliksel nitelik, halkın ekonomik, politik ve kültürel egemenliğinin gerçekleşmesi ile ilgili bir sorudur. Halkın eksiksiz (tam) egemenliği, halkın içindeki farklı birey grupların eşit egemenliğidir. Aslında, herhangi bir bireyin, aynı an'da farklı gruplara ait olduğu unutulmamalıdır (örneğin Kürt, Alevi, kadın vs).

Yukarıda de değindiğimiz gibi, Kürt kimliği, tarihsel, coğrafyasal, dilsel, kültürel bir aidiyet toplamını tanımlar. Halkın bütününün eksiksiz egemenliğinin gerçekleştiği yeni tip anti-otoriter sosyalist toplumda, geniş bir azınlık grubu olan Kürtler, hem çoğunluk grubu ya da gruplarıyla, hem de daha küçük azınlık gruplarıyla eşit egemenliğe, dolayısıyla özgürlüğe sahip olacaklardır (burada "geniş azınlık grubu" terimi, Türkiye Kürtlerini belirtmektedir; Kuzey Irak gibi, Kürtlerin çoğunlukta olduğu konumların olduğu da elbette hesaba katılmalıdır).

Bugün Kürt mücadelesi, sınıfsal ve kimliksel boyutların birleştiği bir mücadele olarak, hem halkın bütününün (ya da bütün halkların, birey gruplarının) eksiksiz egemenliği için, hem de Kürt halkının eşit egemenliği için mücadeledir. Bu iki mücadele, birbirine bağlıdır. Somut güncel sorun, küreselleşmenin bugününde, dört bölgesel devletin ayrı ayrı durumları bağlamında ne yapılması gerektiği ile ilgili sorundur. Politikler, bu soruya çeşitli yanıtlar aramakta, bulmakta ve sınamaktadır. Bu noktada teorik yaklaşımın görevi, kavramsal araçlar sunmak, anlamak, ve sürekli olarak, olanaklı olan en kesin terimlerle, saptamaktır. Kürt sorunu karşısında, teori de pratik de kendini zorlamak, deyim yerindeyse kafa yormak, denemek, iş yapmak zorundadır. Bölgedeki politik gelişmelerin önemi, bölgeyi tanımlayan özsel olguların belki de başında gelen Kürt olgusunu temel bir teorik ve politik soru yapmaktadır. Bu soru o kadar önemlidir ki, bunun politik düşüncenin ve pratiğin geleceğini ilgilendirdiğini söylemek abartılı olmaz. Sorunun boyutlarından biri,

bölgedeki ve en başta Türkiye'deki devrimci çizgilerin Kürt mücadelesi ile kuracağı bağ boyutudur. Bu, diyalog ve ortak tutum arayışı anlamına gelmektedir. Türkiye'nin ve bölgenin de ötesinde, dünyadaki anti-otoriter yeni tip sosyalist grupların ve komünist çizgideki anarşist grupların küresel çapta birbiriyle diyalog, yardımlaşma ve ortak mücadele arayışını geliştirmeleri devrimci koşuldur. Reel politika zorunluluklarının buna her zaman yeterli derecede izin vermeme olasılığı devrim düşüncesini zayıflatmamalıdır. Devrim düşüncesi, kendi hedeflerinden şaşmaz; o, sabırla, merakla, açık görürlükle, kesinlik çabasıyla somut özgürlüğün, eşitliğin gerçekleşmesi için kendine düşen sorumluluğu her koşulda, bazen yalnız kalmak pahasına da olsa, üstlenir.

Kaynakça ve Dipnot

Soysal, Ahmet. (2008). Devrim Düşüncesi, Versus yayınları,

Soysal, Ahmet. (2010). İlke Olarak Yaşam Üstüne Notlar ya da Mini-Etika, Monokl Yayınları,

Soysal, Ahmet. (2011). Birlikte ve Başka I ve II, Monokl yayınları.

Kolektif Yayın. (2013). Direnişi Düşünmek: Gezi, Monokl Yayınları.

Ortadoğu Buhranında Özgürlük ve Umut Meşalesi: Kürdistan Devrimi

Bawer Çewlik

"Avrupa uygarlığının giderek gelişen son iki yüzyıllık hegemonyası altına giren Ortadoğu kültürü, iflasın da ötesinde bir intihar çizgisinde seyretmektedir. Bu, bir abartma değildir. Hindistan, Çin ve Afganistan'dan Atlas Okyanusu kıyılarına kadar bu kültürün etki alanlarında günlük intihar eylemlerinin yaşandığı bir gerçektir. Eylemlerin azlığı veya çokluğundan ziyade, temellerindeki kültürün çözümlenmesi ancak olup biteni izah edebilir. Geleneksel kültürel izahlar (tek tanrılı İbrahimî dinler) ve Batı uygarlığının oryantalist açıklamaları, bu kriz ve intihar olgusunu izah edecek güçte değildir. Kaldı ki, kendileri, bu kriz ve intiharın hem nedeni hem de sonuçları rolündedirler, parçasıdırlar."

Abdullah Öcalan

Ortadoğu toplumları bugün, yaşadığı sorunlarla boğuşmakta ve bu sorunların içinde kendini adeta tüketmektedir. Toplumsal sorunların sınıflaşma, iktidar ve devlet gibi sömürü ve baskı aygıtlarıyla birebir ilişkisinin mevcudiyeti tartışma götürmeyen bir gerçektir. Ortadoğu kültüründe günümüzde yaşanan toplumsal sorunların tümünü son yüzyıllarda yaşanan gelişmelere bağlamak ve onunla ifade etmek gerçek durumun anlaşılmasını zorlaştırmaktan öte bir anlam ifade etmeyecektir. Mezopotamya, toplumsallığı ve doğal toplum kültürünü geliştirdiği gibi, toplumsal sorunların esas nedeni ve kaynağı olan iktidar ve devlete de beşiklik etmiştir. İktidarın ilk biçimlerinden başlamak üzere, devletin erken ya da ilk adımlarından olan şehir-site devletlerinden en gelişmiş merkezi hegemonik devlet biçimlerine, imparatorluklara kadar giden devlet ve iktidar biçimleri de yine bu kadim coğrafyada gelişmiştir. Başlangıçta Güney Mezopotamya'da ve daha çok da Semitik kültür öğeleriyle beslenip gelişmiş olsa da, zaman içinde tüm bölgeyi bu iktidar ilişkileriyle etkilemiştir. Dolayısıyla Ortadoğu toplumlarının yaşadığı sorunların kaynağının içsel yanını daima göz önünde bulundurmak gerekir.

Toplumsal sorunların dışsal yönü ise daha çok askeri fetihler, işgal, istila ve günümüzde kapitalist modernitenin gizli ya da aleni, zor ya da rıza üreterek kendisine benzeştirdiği iktidar güçleriyle yarattığı toplumsal sorunlardır. Yabancı karakterli olması itibariyle sonuçları bakımından toplum ve birey üzerinde daha tahripkâr olmaktadır. Bunun en açık örneğini kapitalizmin bölgeye sızmaya başladığı 1800'lü yıllarda gözlemlemek mümkündür. Günümüze doğru ise tam bir kördüğüm haline gelen toplumsal sorunlar, aynı zamanda sistemin krizli karakteriyle birleşince tam anlamıyla kaotik bir durumun yaşanmasına yol açmaktadır. Ortadoğu'yu toplumsallığın "döl yatağı" olarak değerlendirmek, tarih bilimince de doğrulanan bir gerçekliktir. Kapitalizm ise anti-toplumdur. Toplumsallığı oluşturan ve geliştiren kültürün toplumcu özelliği ile kapitalist modernitenin anti-toplumcu karakterinin çatışması, yaşamın her alanında bir mücadele halindedir. Bu mücadele toplumda yaşandığı kadar bireyde de yaşanmaktadır. Manevi olanda yaşandığı kadar maddi olanda da yaşanmaktadır. Modernist-hegemonik güçlerin tüm benzeştirme çabalarına karşılık Ortadoğu toplumları köklerinden vazgeçmemektedir. Olay, bu yönüyle ontolojiktir; varoluşsaldır. Bu toplumlar, kadim kültürler bu şekilde kendilerini var etmişlerdir. Bunun dışında "var olma"sının koşulları ortadan kalkmış olur. Gerek merkezi iktidar güçlerine, gerekse günümüz kapitalist modernite güçlerine karşı sergilenen direnişin ardında yatan bu kültürel yapıdır. Kendi yaratımı olan bu kültürden neden vazgeçsin? Direnişi anlamlı kılan da budur. O nedenle de toplum kendisinin oluşturduğu kültürden, anlam dünyasından kopmak istememektedir.

İnsan ve topluma dair tüm yaratımların

ilk biçimlerinin yaratıcısı olan bu kültürün oluşturucusu toplumlar, devlet ve iktidar karşısındaki direnişlerini onların tarih boyunca yarattığı toplumsal sorunlara karşı geliştirdikleri çözümlerle ortaya koymuşlardır. Direniş, salt kaba yöntemler ve fiziki direniş şeklinde olmamıştır. Toplumun ahlaki ölçülerini koruyup geliştirmeyi önceleyen bu direnişler, anlam dünyasını geliştirerek hem iktidarlara karşı mücadele etmiş hem de buradan kaynaklanan toplumsal sorunlara karşı çözümler geliştirmiştir. Dinsel-felsefi temellerde gelişen zihniyet ve anlam direnişi ile toplumun kabile ve aşiretler biçimindeki direnişleri günümüze dek süregelmiştir. Peygamberlik geleneği, Ortadoğu'nun ve genel olarak da Doğu kültürünün toplumsal sorunlara karşı geliştirdiği çözümleri ve direnişleri olmaktadır. Ortadoğu'da birçok din, mezhep, tarikat ve tasavvufi grubun bulunmasının bu gerçeklikle bağı vardır. Sosyal dokunun günümüzde bile klan ve kabile kültürünü yaşıyor olması, hem toplumsallığın ilk ve esas biçimlerinden olması hem de bu yapının direniş içinde, tekrar tekrar kendini oluşturmasıyla ilgilidir.

Dinler ve özünde felsefi akımlar olan tasavvufi grupların anlam ve zihniyet dünyası üzerindeki çalışması ile kabile ve aşiretlerin sosyolojik yapısının iktidardan uzak olması, ahlak ilkelerine uygun özgür bir hayatı yaşamalarını mümkün kılmaktaydı. İktidarlar, toplumun anlam dünyası üzerinde etkide bulunarak zihniyet dünyasını kontrol etmek amacıyla dinleri kendilerine yedeklemeyi hiçbir zaman ihmal etmemişlerdir. Hem Semitik kültürde hem de Aryenik kültürde dinlerin, peygamber ve izleyicilerinin direnişleri oldukça görkemlidir. Bu direnişler bazen yüzyıllarca sürmüştür. Bazen de daha ilk çıkışında fiziki katliamlarla karşılaşmıştır. Yine de tümü toplumun ortak hafızası olarak yaşamış, bir gelenek şeklinde varlığını bugüne taşımıştır. Toplumsal sorunların başladığı yer olarak Ortadoğu kültürü ve toplumları, hiçbir dönem bu sorunlar karşısında çözümsüz kalmamıştır. Çözümün esası da öz yaratımı olan toplumsallığı olmuştur.

Ortadoğu'nun Krizi

Merkezi iktidarlar da toplumun bu durumunun farkında olarak, anlam dünyası ve zihniyet üzerinde etkide bulunarak varlıklarını meşrulaştırma yoluna gitmişlerdir. Devletin en zorba biçimleri bile buna daima ihtiyaç duymuştur. O, fiziki katliamlarla toplumu denetleyemeyeceğinin farkında olarak dinlerin iktidar yorumunu geliştirmek isterken, aşiretlerin etkili kesimlerini de etkileri altına almaya çalışmıştır. "Zihniyet parçalanması ve fethi" diye tanımlanan bu saldırı, özelikle kapitalist modernitenin gelişimi ve Ortadoğu'ya yönelik müdahalesiyle daha da belirginlik kazanmıştır. Ortadoğu'nun yaşadığı temel kriz, sorunlarına çözüm gücü olmaktan yoksun bırakılmasıdır. Çözüm gücü olarak ortaya çıkan, kendi dönemlerinde zihniyet inşasında büyük toplumsal gelişme sağlayan dini ve farklı inançlar, hegemonik güçlerin yedeği durumuna gelmiştir. Şu an Ortadoğu'da hegemonik güçlerin karşıtı olduğunu söyleyen

Mezopotamya, toplumsallığı ve doğal toplum kültürünü geliştirdiği gibi, toplumsal sorunların esas nedeni ve kaynağı olan iktidar ve devlete de beşiklik etmiştir

ve din kisvesi altında tanımlanan güçler, hem en büyük modernist uşaklık rolünü oynuyor hem de her şeyi anlamsız kılan yıkıcı ve nihilist bir felsefeye hizmet ediyorlar. Bölgede tüm inanç ve halklar arasında nefret tohumları ekmek kapitalist modernitenin son iki yüzyıllık bölge perspektifiydi. Şu an bölgenin kültürüne, tarihine ve toplumsal yapısına yabancı ve karşıt olan kim? Bu sorunun cevabı oldukça basit. Şöyle sıralamak mümkün:

1) *Bölgedeki ulus-devlet yapılarıdır:* Bunlar, bölgenin tarihsel, toplumsal ve kültürel gerçekliğiyle uyuşmuyor. Bu uyumsuzluk sürekli kriz halidir, yani çözümsüzlükte boğulma ve güçten düşüp her türlü sömürüye açık hale gelmedir.

2) *Oryantalist öğretilerle bölge gerçekliğini çözme yaklaşımıdır:* En trajik durum bu yaklaşım oluyor. Buna, zihinsel sömürü hali demek daha doğru bir ifade olacaktır. Kendini, toplumunu ve kültürünü anlamaktan aciz bir zihniyetten bölge halkları için çözüm beklemek tarihsel bilinçten yoksun, gaflet durumu olmaktadır. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın belirttiği üzere: "Ortadoğu kültürü Avrupa modernitesinin pozitivist ideoloji ve bilimleriyle

çözümlenemez. Çözümlendiği idea edildiğinde ortaya çıkan sonuç oryantalizmdir. Son iki yüz yıldır uygulanan bu paradigmanın ortaya çıkardığı, görünür kıldığı şey, Ortadoğu toplumunun ne tarihsel gerçeklikleriyle ne de güncel somutluklarıyla bağdaşmaktadır. Aralarındaki fark, tek kelimeyle uçurumdur. Oryantalizmin derin etkisi altında yeniden oluşan geleneksel yaklaşımların (başta İslamcı akımlar olmak üzere her türlü kültüralist yaklaşımlar) hakikat algısı daha da gerçekdışı olup, kuru bir edebiyattan öteye gidememektedir."

PKK ve Kürdistan Devrimi

Ortadoğu'nun tarihsel ve güncel sorunlarını bu temelde ortaya serimledikten sonra, çözüm oluşturmada Kürdistan'ın demokrasi ve özgürlük iradesinin rolünü ve önemini açımlamak gerekir. 21. yüzyılda eğer devletçilik zihniyetinden kopmadan, demokratik siyaset araçlarını devreye sokmadan kalınırsa, tek başına Kürt sorunu dahi Ortadoğu'yu bir yüzyıl daha geleneksel hegemonik güçlerin çıkar alanı halinde tutmaya yeterlidir. Tersi de geçerlidir. Ortadoğu'da demokratizmin, dolayısıyla tüm toplumsal sorunların demokratik çözümündeki kilit rolü, Kürdistan'daki demokratik çözüm deneyiminden geçmektedir. Mevcut Kürdistan statüsü bölgenin temel komşu ulusları olan Türk, Arap ve İran ulusları ile daha iç unsurları olan Ermeni, Süryani, Türkmenlerin varlığıyla yaşadığı tarihsel kader birliği, buradaki demokratik çözümün domino etkisiyle tümüne yayılmasını olası kılmaktadır. Yani, "Demokratik Kürdistan çözümü, demokratik Ortadoğu çözümünü doğurmaktadır."

Peygamberlik geleneği, Ortadoğu'nun ve genel olarak da Doğu kültürünün toplumsal sorunlara karşı geliştirdiği çözümleri ve direnişleri olmaktadır

Bu analiz ışığında PKK öncülüğünde Kürdistan Devrimi'nin Ortadoğu açısından önemi ve anlamı daha iyi anlaşılır hale gelmektedir. Kürdistan ve Ortadoğu açısında PKK başarısının özü ve farkı neydi, bunları tarihsel gelişim içinde nasıl ele almak gerekir?

PKK'nin tarih sahnesine çıktığı 1970'ler Ortadoğu'sunda sol ve özgürlük değerlerinin savunucusu olan çok sayıda anti-emperyalist siyasi yapı söz konusuydu. Türkiye, İran, Irak, Suriye ve Filistin'de önemli toplumsal hareketlilikler vardı. Bunlar, aynı zamanda uluslararası güçlerin çok yoğunca karşıt faaliyet içinde bulunduğu ülkeler konumundaydı. Tüm sol-devrimci hareketler önemli darbeler aldı ve çoğunluğu ya marjinal konuma düştüler ya da karşıt olduğu güçlerin yedeğine düştüler. Her boyutuyla yaşananlar, trajikti. Ve bu durum sol-demokratik muhalif aktörlerce doğru tahlil edilmekten uzaktı. Ortadoğu'da yaşanan trajediye son vermek için yola çıkan örgütler, aynı trajik sonu yaşamaktan kurtulamadılar. Çünkü sol ve devrimci güçler, yaşadıkları coğrafyanın tarihsel-toplumsal gerçekliğini idrak etmekten uzaktılar. Şabloncu bir düşünce yapısı ve öz güç perspektifine uzak bir duruşları vardı. Özgürlük ve kurtuluşları için mücadele ettikleri halkların zihin ve duygu dünyalarından koptular. Dil ve kullandıkları argüman, bölge halklarının tarihselliğine olan yabancılığı gösteriyordu. Bu özellikleri, karşılarındaki gücü tanımakta yanılmalarına neden oluyordu. Evet, demokratik ve özgürlük değerleri çerçevesinde köklü toplumsal değişimler gerekliydi, ama bu potansiyel coğrafyanın kendi tarihinde aranmalıydı, çünkü öz buradaydı. Zihin, dil ve yaşam bu gerçekliğin idraki ile mümkündür. Bu anlamda PKK, yaşanmışlıklardan ciddi dersler çıkaran bir özelliğe sahiptir. Kuruluşundan itibaren kendi öz gücünü esas alması ve bölgenin tarihsel-kültürel dokusuna duyarlılığı temel karakteristik özeliği olmuştur. Toplumun derin inancı, muhteşem söz ve eylem ahenginde gizliydi. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın, "Tarih günümüzde, biz tarihin başında yaşıyoruz," belirlemesi, Kürdistan Devrimi'nin içinde bulunduğu an ve mücadele ettiği güçlerin daha doğru tahlil edilmesini ve yanılgılardan sıyrılmayı sağlıyordu.

Bölgede trajediyi en derinden yaşayan Kürdistan coğrafyasıydı. Kürdistan tarihi, başarısız kalmış isyanların mezarlığını andırıyordu. Artık bölge ve Kürdistan'da yaşanan şey; umutsuzluk, teslimiyet ve kendine yabancılaşmaydı. Ortadoğu'da en derin çıkmaz ve kendi olmaktan çıkma durumu, Kürdistan'da ve Kürt top-

lumunda yaşanıyordu. Zagros silsilesinde başlayan büyük toplumsal devrimin en kadim ülkesi ve halkı, varoluş tarihinin en büyük düşüşünü yaşıyordu. Öyleyse çelişkinin en gelişkin yerinde özgürlük tohumu ekmek en doğru yöntem olmaktaydı. Ana vatan gerçekliği, parçalanan ve halk olma gerçekliğinden çıkarılmış bir olguydu Kürdistan'daki durum. Ve kapitalist modernitenin zihniyet kalıpları içinde en kötüsünden bir taklit olarak işbirlikçilik temelinde beslenip şekillenen bölgedeki ulus-devletler ve fundamentalist yapılar, Kürdistan'daki durumun nedeniydi. Bölgenin bu durumdan çıkarılıp kendi tarih ve kültürel gerçekliğine uyumlu hale getirilmesi, direkt Kürdistan'daki durumun değiştirilmesine bağlıydı. Bu gerçeklik, PKK öncülüğündeki Kürdistan Devrim gerçekliğinin neden

Ortadoğu'nun yaşadığı temel kriz, sorunlarına çözüm gücü olmaktan yoksun bırakılmasıdır

böylesine büyük etki yarattığını ve küresel güçlerin korkularını depreştirdiğini açıklıyor.

Türkiye'nin de Gladio yapılanması ile her türlü şiddet aracını Kürdistan Devrimi'ne karşı devreye koyması ve KDP öncülüğündeki işbirlikçi çizgiyi tüm imkânları devreye sokup palazlandırması, Kürdistan devriminin bölgedeki etki gücünden ötürüdür. İran İslam Devrimi'nde ABD Tahran elçiliğinde ortaya çıkan CIA belgelerinde şöyle bir ibare geçiyor: "Kürdistan'da APOCULAR adlı bir grup var, diğer tüm örgütlerden farklı, çok tehlikelidir." Bu belgeden de anlaşıldığı üzere, Kürdistan Devrimi, ilk oluşumundan bu yana egemen sistemler açısından sürekli olarak ciddi ve tehlikeli bir güç olarak görülmüştür. Bu nedenle de uluslararası komplo ile Kürt Halk Önderi Öcalan'ın esir alınması, aslında Kürdistan Devrimi somutunda yaşanan Ortadoğu'da bağımsız ve özgürlükçü çizginin tasfiye edilmesidir. Küresel güçlerin planı, komplonun hemen arkasından işbirlikçi KDP çizgisinin öncülüğünde tüm Kürtleri birleştirip kendi çıkarları doğrultusunda kullanma yönündeydi. Çünkü Kürdistan'ın jeo-stratejik, jeo-politik konumu ve bölge içindeki önemi, küresel güçlerin olağanüstü duyarlı olmalarını beraberinde getiriyordu. Kürdistan'da hakim olacak çizgi, Ortadoğu'nun şekillenmesinde belirleyici olacaktı. O nedenle de Ortadoğu'nun yitirdiği anlam ve umut gücünü yeniden sağlayarak kaotik durumdan çıkışı, Kürdistan Devrimi'nin durumuna bağlıydı.

"Arap Baharı" ve Rojava Devrimi

"Arap Baharı" olarak başlayan halkların başkaldırısı, mevcut sistemlerin yaşadığı krizlik durumun dışa vurumuydu. Ortadoğu tarihsel gerçeğinden yoksun, düşünsel perspektiften ve bu paralelde de öncü bir örgütsel güçten mahrum olma durumu, bu halk isyanlarının istenilen sonucu almamasında en temel nedendi. Kürt Halk Önderi'nin İmralı'da geliştirdiği tarihi, felsefi ve politik çizgi komplocu güçlerin Kürdistan ve Ortadoğu halkları üzerinde geliştirmeye çalıştığı planları önemli oranda darbeledi.

Ortadoğu'da tüm inançların ve etnik yapıların özgürce kendini ifade etmesi üzerine kurulan felsefi ve politik yaklaşımı, Kürdistan Devrimi'nin Ortadoğu'nun özgürlük umudu olma iddiasını gittikçe büyütüyordu. Özelikle Rojava'da yaşanan demokratik ulus perspektifli devrim, farlılık içinde birlik-eşitlik diskuru, tüm farklılıkları ortak yaşam doğrultusunda kenetliyordu. Kürdistan Devrimi, Rojava'da Ortadoğu halklarının umudunu büyütüyor; böylece halklar, tarihte hep özlem duydukları kökleriyle buluşuyordu. Yaşanan bu durum Kürdistan Devrimi'nin Ortadoğu halkları için öze dönüş rolünü oynadığını gösteriyor. Öyle ki Kürdistan Devrim perspektifi, öze dönüş felsefesiyle dinamik ve iç içeydi. Kürdistan Devrimi'nin en temel özeliği, düşünsel ve eylemsel şekillenmesinde var olan özgür kadın rengi ile Ortadoğu'nun özgürlük umudu olmasıdır.

Ortadoğu'da Kadının Konumu ve Devrim

Tarihte insanlığa yön veren devrimlerin (Neolitik) öncüsü olan kadın, yaşamın tüm alanlarında etkisiz ve anlamsız hale getirilmiştir. Aslında kadın şahsında yaşanan anlamsızlık, insanlığın kendi özüne yabancılaşma ve yaşamın anlamsız kılınmasının işaretidir. Bu durum, en çok Ortadoğu'da yaşanmaktaydı. Ortadoğu'da yaşamın değer yitimi ve zihni

köleliğin had safhaya ulaşması, kadının yok sayılarak etkisiz bırakılmasındandır. Ataerkil, iktidarcı sistemin zihniyet yapılanması, kadını etkisiz bırakarak yaşamı zehirliyordu. Devletçi zihniyetin dini yapıları özünden boşaltarak kendi yedeği haline getirmesi, tüm sömürüsüne meşruluk kazandırmak için önemli bir araçtı. Ortadoğu'da köklü bir değişim ve devrim perspektifinde kadının nasıl ele alınması gerektiği konusunda Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın belirlenimi hayati önemdedir: "Köklü bir kadın devrimi, dolayısıyla erkeğin zihniyet ve

Kürdistan tarihi, başarısız kalmış isyanların mezarlığını andırıyordu

yaşam değişikliği yaşanmadan yaşamın kurtuluşu olanaksızdır. Çünkü yaşamın başat kendisi olan kadın kurtulmadan, yaşam hep bir serap olarak yaşanacaktır. Erkeğin yaşamla ve yaşamın kadınla barışması sağlanmadıkça, mutluluk da boş bir hayal olacaktır. Kadın ve özgür yaşam için toplumsal gerçekler sınırsızdır. Ortadoğu toplumu ve kadını, yaşadığı uygarlık ve fethine uğradığı moderniteyle düşürüleceği kadar düşürülmüş, kendisi olmaktan çıkarılmış, nesne konumuna getirilmiştir. Toplumsal sorunun kadın üzerinde çözümlenmesi ve çözümüne aynı olgu üzerinden gidilmesi doğru bir yöntemdir. Sorunların anasına, ancak çözümlerin anası olan kadın devrimi dayatılarak hakikate doğru adımlarla varılabilir."

Ortadoğu'da özgürlük bilinci ve eylemi, kadın öncülüğünde yaşamın tanımlanması ile mümkündür. Kürdistan Devrimi aynı zamanda bir kadın devrimidir. Yaşamın özgürlük-demokratik inşası ve anlam kazanması bu temelde Rojava'da yaşanıyor. Rojava Devrimi'nin büyük heyecanı ve farklılığı bu gerçeklikte açığa çıkıyor.

Bu temelde Ortadoğu'da yeni bir umut ve anlam gücü olarak Kürdistan Devrimi'ni tanımlamak tarihsel bir doğru olarak önümüzde duruyor. Kürdistan Devrimi, Ortadoğu'nun özgürlük bilinci ve özgür yaşam arayışının ifadesi olmaktadır. Ortadoğu'da özgürlük tohumları, Kürdistan Devrimi öncülüğünde her yere serpiştiriliyor. Bu tohum, özgür ve demokratik Ortadoğu'yu müjdelemektedir.

Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın belirttiği üzere, "Ortadoğu'da denenmesi gereken model devlet-ulusuyla, demokratik ulusun varlığını ve özerkliğini esas alan demokratik anayasal çözümdür." Bu çerçevede, Öcalan'ın dikkati çektiği "Demokratik Uluslar Birliği"nin zarureti ortadadır:

"[...]Ortadoğu, tarihte çok uzun sürmüş evrensel rolünü ancak Demokratik Uluslar Birliği çatısı altında yeniden ele geçirip oynayabilir. [...] Kürdistan Devrimi her zamankinden fazla bir Ortadoğu Devrimi'dir. Kürt demokratik uluslaşması da Ortadoğu Demokratik Uluslar Birliği'dir."

Kaynakça ve Dipnot

Öcalan, Abdullah. (2011). Demokratik Uygarlık Manifestosu: Ortadoğu'da Uygarlık Krizi ve Demokratik Uygarlık. IV. Cilt. Hawar Yayınevi.

Doğal Toplumdan Rojava Devrimi'ne

Diyarpir Delibaş

Doğal toplum, uygarlık tarihi boyunca zıtlarının her türden saldırısına rağmen varlığını korumaya devam etti. Neolitik komünal değerler, çok ağır bedeller pahasına da olsa hep kendini yenileyerek varlığını günümüze kadar sürdürebildi.

Doğal toplum insan varlığının başlangıç tezidir. İnsanlık ilk kez doğal toplumla birlikte toplumsal bir varlık olarak ortaya çıkabildi. Ondan öncesi ise hayvansı bir yaşamdır. Sonrası da ona karşıt bir şekilde gelişen hiyerarşik ve devletçi toplum paradigmalarıdır.

Yeni toplumun yükseldiği zemin olarak etnisite; çöldeki, vadi ve ormandaki göçebe toplum olarak, özgür köylü ve ana varlık bir aile gibi binlerce yıldır her türlü amansız saldırılara, tahribatlara ve doğal zorluklara rağmen toplumun yaşayan ahlakı şeklinde varlığını sürdürdü. Bu, aynı zamanda komünal toplumsal değerlerin büyük ve görkemli direnmesidir. Bu direnme kültürü de destanları, dilleri, insani değerleri ve ahlaklarıdır.

İnsanlığın başlangıcındaki bu var olma tarzı; kadın eksenli, doğayla uyumlu, tahakkümsüz, sömürüsüz, güçlü bir dayanışma, tamamlayıcılık ve karşılıklı bağımlılık ilişkileri içinde gerçekleşmiştir. Bu, insanlığın çok güçlü komünal değerlerle var olduğunu da göstermektedir.

Yüzbinlerce yıl süren doğal toplum, insanın oluşumunda çok büyük ve önemli bir rol oynamıştır. Hiyerarşik ve devletçi sistemler, bilinçli bir şekilde doğal toplumu hep inkar etmiş, tarihi de kendileri ile başlatmışlardır. Toplumsal varlığın oluşumundaki komünal nitelik, biçime değil öze ilişkindir; toplumun ancak komünal tarzda varlığını sürdürebileceğini kanıtlar. Komünal niteliğin yitirilmesi, toplum olmaktan çıkmakla özdeştir. Komünal yaşamın aleyhindeki her gelişme, tartışmasız bir biçimde toplumdan bir takım değerlerin kaybı anlamına gelir. O halde toplumsal-komünal yaşamı temel yaşam biçimi olarak değerlendirmek hakikatin kendisidir.

"Doğal Toplum Bitmiştir" Yanılgısı

Doğal toplumun değerlendirme ve analizi, Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın savunmalarında en temel konu olarak ele alınmıştır. Bunun nedeni, insanın gelişimi ile toplumun doğuşunun ilişkisinin karakteriyle ilgilidir. Çünkü insanlaşmanın kökeni doğal toplumdadır. O nedenle de demokratik-ekolojik ve kadın özgürlükçü paradigma, hiyerarşik, sınıflı ve devletçi toplumun dışında bir arayışı esas almaktadır. Bu nedenle her zamankinden daha fazla doğal toplumun temel değerlerini esas almak hem gerçekçi hem zorunlu hem de devrimci görev olmaktadır.

İnsanın nasıl ve hangi toplumsallıkla var olduğunun doğru ve yetkince anlaşılmaması, oldukça ağır ve vahim sonuçlara yol açabilir. Nitekim şu ana kadarki toplumsal hareketlerin içine düşmüş oldukları çıkmaz da bununla bağlantılıdır. Örneğin, Sovyetlerdeki reel sosyalist pratiğin yıkıcı ve acılı sonuçları bu gerçeklikten kopuk değildir.

Doğal toplum her ne kadar M.Ö. 4000'lerde gelişen hiyerarşik güçlerce geriletilmiş ve sonrasında ilk şehir devleti olan Uruk'un (M.Ö. 3200) sınıflı toplumuyla ciddi zayıflamış ve giderek tümden bastırılmış olsa da, bu topluma özgü Neolitik Devrim'in komünal değerleri günümüze kadar toplumsal gözeneklerimizde varlığını sürdürmüştür. Dolayısıyla, "Doğal toplum tümden bitmiştir," demek doğru olmaz. "Bitmiştir," demek yerine, "Bastırılmış, parçalanmış, tükenme noktasına getirilmiş; halen cılız da olsa varlığını korumaya devam etmektedir," demek daha doğrudur. Buna bağlı olarak da doğal toplumun bu bastırılmış, parçalanmış demokratik komünal değerlerini yeniden canlandırıp ayaklandırmaktan başka kurtuluş

yolu görünmemektedir. İnsanlığın içine girdiği toplumsal, ekolojik bunalımların temel nedeni doğal topluma ters düşme gerçeğidir. İnsan da tıpkı bitkiler gibi, ancak kendi kökü üzerinde sağlıklı gelişebilir. İnsanlığın ilk var olma tarzı doğal toplumda olduğuna göre, yönümüz de mutlaka doğal topluma dönük olmalıdır.

Bugünkü kapitalist modernitenin insan-toplum adına türettiği ya da kullandığı tüm kavramlar, insana yabancılaşmayı geliştiren, onu köleleştiren, düşüren, hiçleştiren bir anlayışa hizmet etmektedir. O nedenle de kapitalist modernitenin diliyle sağlıklı insana, sağlıklı bir topluma ulaşmak mümkün değildir. Tam tersine toplumsal komünal değerlerden daha fazla uzaklaşma, daha fazla anlam kaybına maruz kalma, daha fazla kişiliğin parçalanması, daha fazla kendine yabancılaşma ve daha fazla yozlaşma gerçekleşmektedir. Bu durum diğer toplumlardan daha farklı olarak tüm sömürge halklarda olduğu gibi Kürtlerde de ciddi bir yabancılaşmaya neden olmuştur.

Doğal toplum, sadece Neolitik toplum olarak da akla gelmemelidir. Neolitik dönem, doğal toplumun son aşamasını ifade eden, yerleşik yaşama geçişle başlayan çok önemli bir toplumsal devrimdir. Bununla bağlantılı olarak Kürt Halk Önderi, Neolitik dönemi, "doğal toplumun en kalıcılaştığı dönem olarak algılamak daha doğru bir yaklaşımdır" demekte ve "Doğal topluma bir başka deyişle, Paleolitik ve Neolitik toplum insanlığı da denildiğini," belirtmektedir.

Sömürücü egemen sınıfın bir uygulaması olarak gelişen planlı, talan amaçlı saldırı ve yok etme, giderek sistemleşmektedir

Doğal toplumda insanlık binlerce yıl klan, kabile ve aşiretler şeklinde yaşamıştır. Günümüze kadar gelen ana, kardeşlik, özgürlük, eşitlik, sorumluluk, emek, adalet, dayanışma, cömertlik, yiğitlik, kahramanlık, tamamlayıcılık, bayram gibi birçok kavram o dönemden, bu süreçlerden bugüne gelmektedir. Bu kavramları ya da değerleri yaratan doğal topluma "Ana-kadın" veya "Ana-Tanrıça" kültürleri damgasını vurmuştur. O nedenle de komünal toplumun yaratıcı gücü Ana-kadın, Rahip-Şef-Bilge ittifakına karşı büyük bir mücadele vermiştir. "Üçlü İttifak", yükselen hiyerarşiyi ifade etmektedir. Hiyerarşinin, ataerkil toplumun esasta anaerkil güçle çatışmasından güç aldığı ise halen yaşanan etnisite toplumlarında gözlenmektedir. Ataerkil ahlak, birikimi meşrulaştırıp mülkiyetin yolunu açarken; komünal toplum ahlakı ise, toplum dışı ihtiyaçlara hizmet eden birikime, "kötülüğün kaynağı" gözüyle bakmakta ve dağıtılmasını teşvik etmektedir. Başka bir deyişle özel mülkiyete karşı topluluk mülkiyetini korumaya çalışmaktadır.

Hiyerarşinin komünal toplum değerlerine karşı saldırıları, beraberinde kahramanlığın doğuşunu da getirmiştir. Bu dönem, klan, kabile ve aşiretlerin dış saldırılara karşı direnme ve karşı saldırılara geçme şeklinde süregelen bir dönemdir. Aşiret sadece biyolojik bir büyüme değildir. Aynı zamanda hiyerarşiye karşı bir nevi direnme formasyonudur. Aşiretlerin direniş ve uygarlaşma dönemi de diyebileceğimiz bu aşama için Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan, yaşamak için aşiretin, aşiret içinde de kabile ve ailenin güçlü olması gereken çağın bu niteliğinin, yeni zihniyeti doğuran maddi gerçeklik olduğunu belirtmektedir. Kürt Halk Önderi, "M.Ö. 4000 yıldan beri gelişen bir aşiret bilinciyle hem yakın akraba ve komşu aşiretlerin, hem de çeşitli devlet güçlerinin bitmek bilmeyen saldırıları, Ortadoğu etnik yapısının gücünü ortaya koymaktadır. Bu yapıların Ortadoğu coğrafyasında bu kadar güçlü olmaları ve halen ayakta kalmalarının altındaki temel tarihsel gerçeklik bu hususlardır. Adeta her aşiret grubu bir ulus, bir hanedan, hatta zihniyet itibariyle bir din ve lehçesi itibariyle bir dil sahibi gibidir. Ulus şovenizminin zayıflığı yanında aşiret şovenizminin, duygusallığının, zihniyetinin güçlülüğü de kaynağını bu gerçeklikten alır," demektedir.

Toplu ve Planlı Saldırılar

İnsan soyu ilk defa derli toplu bir şekilde, planlı olarak kendi türünü ganimetleştirme ve köleleştirme amacıyla imha etmeyi amaçlıyor; koşullar da bunu mümkün kılıyor. Hiçbir hayvanda kendi türünü yok etme biçiminde bir eyleme tanık olmuyoruz. Hele toplu, planlı ve örgütlü bir imha hiç yoktur. Dünyada yaşa-

yan canlılar içinde ilkin insan türü bunu yapıyor, uyguluyor. Bu da sınıflı toplumla birlikte gelişiyor. Sınıflaşmanın gelişmediği Neolitik toplumda ve daha önceki çağlarda böyle bir uygulamayı görmek mümkün değildir. Sömürücü egemen sınıfın bir uygulaması olarak gelişen planlı, talan amaçlı saldırı ve yok etme, giderek sistemleşmektedir.

İnsan emeği ve artı ürünün değerleri üzerine kurulan tüm uygarlıkların, doğdukları günden beri kendi özlerini yitirmeden tüm alt ve üst yapılarında kendilerini yaşayabilmeleri gerçek bir dehşeti ifade ediyor. Açıktır ki, öldürmeyi fazilet bilen bir ideolojinin, ezilen ve sömürülen insanlığa verebileceği hiçbir şeyi yoktur. Binlerce insanı çarmıha geren, insanları arenalarda vahşi hayvanlara parçalatan, kesilmiş insan başlarından kuleler yapan, ganimet için katliam seferlerine çıkan sistemlerin insanlık ailesine kan, gözyaşı, talan, sürgün ve bunalımdan başka verebileceği hiç bir şey yoktur; olamaz da.

Mazlum halkların ve insanlığın payına düşen ise bu dehşete boyun eğmek, bu dehşeti "meşru" ve "uygarlık" olarak görmek; yine bunu yapanları da "haklı" ve "kahraman" olarak kabul etmek, sonuçta kendi emeğine yabancılaşarak kendini inkar etmektir! İşte, Kürt Özgürlük Hareketi tam da buna isyandır.

Kürt Özgürlük Hareketi'nin demokratik komünal değerlere sahip çıkarak, Kürt tarih ve kültürünü dünya halklarının tarih ve kültürüyle mukayese ederek açıklamaya çalışması, bunu "Kürdistan Devriminin Yolu" adlı manifestoyla ilan etmesi, "Kürt tarihi ve kültürünün yeniden yaşam bulmasında devrimci Rönesans rolünü oynamıştır. Denilebilir ki, Kürtlerin demokratik uluslaşması bu manifestoyla radikal bir başlangıç yapmıştır."

Eğer Kürt Özgürlük Hareketi ve öncülük ettiği halk savaşçılığının teorik, ideolojik ve politik çizgisi; doğru olmasaydı, Kürt hakikatini, tarih ve kültürünü doğru yansıtmasaydı, Kürtler tüm asimilasyon, katliam ve tahribatlara rağmen varlıklarını sürdüremezdi. Nitekim o dönemde birçok grup ve kişilik Kürt sorununu ele almış, belli bir yaklaşım da göstermiştir. Ancak demokratik komünal değerlere, Kürt tarihine ve kültürüne doğru temelde sahip çıkamadıkları için kendileri bile tasfiye olmaktan kurtulamamışlardır.

Kürt Özgürlük Hareketi kendini hep yenileyebilmiş, görkemli şekilde değişim ve dönüşümü sağlayabilmiştir. Bu noktada Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın sözleri yeterince açıklayıcı olmaktadır: "İdeolojik dönüşümümde netlik kazanan, zor içeren tüm hiyerarşik toplum biçimlerinden kopuş bir zihniyet devrimi değerindedir. Bu, devrimin doğa ve toplumun özündeki akla dayandırılması, tükenmek bilmeyen bir çözüm gücüne ulaştırılması anlamına da gelmektedir. Artık kendine güvenen ve hakim kişilik paradigmamda köklü tıkanmalara ve çözüm bulamama endişelerine yer yoktur. Büyük acılar ve büyük kötülükler, eğer öldürmezlerse, büyük gerçeklere ve güçlendiren özgür yaşama götürür. Hakim dünya sisteminin, ona hizmet eden kişilik özelliklerini iflasa götürmesini ve bu yönlü alternatifine yol açmasını yeniden doğuş ve ideolojik devrim olarak değerlendirmek doğrudur."

Bir "Devrimler Zinciri" Olarak Rojava Devrimi

"*Yeniden Doğuş ve İdeolojik Devrim*"in güncel pratik örneği Rojava Devrimi'dir. Rojava Devrimi'nin mimarı Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'dır. Sadece yeni paradigmasal açıdan da değil. Öcalan'ın orada 20 yıllık bizzat pratik emeği vardır. Bu gerçeği görmeden Rojava Devrimi'ni, Kobanê Direnişi'ni anlamak mümkün değildir.

Küresel hegemon güçler, Rojava'da sistem krizine alternatif bir çözüm ürettiği için Kürt Halk Önderi'nin paradigmasını hedeflemekteler. Orada kapitalist modernite ile demokratik modernite her yönüyle yoğun bir savaş içerisindedir. Kürt Halk Önderi'nin, "Üçüncü Dünya Savaşı" dediği gerçeklik de budur. Rojava Devrimi, birçok güç açısından beklenmedik bir gelişme olarak ortaya çıktı. Rojava'da biriktirilen güç ve elde edilen stratejik pozisyon, Özgürlük Hareketi'ne Ortadogu'da yürütülen çok yönlü savaşın kaderini tayin edebilecek bir konum kazandırmıştır. Bu nedenledir ki, Rojava şahsında Kürt Halk Önderi'nin paradigması hedeflenmektedir. Tüm "mevzilenmeler" buna göredir. Kobanê ve Şengal gibi yerlerde girilen ilişkiler, konjonktürel ilişkilerdir ve bu gerçeği değiştirmemektedir. Bölgesel gerici güçler sahiplerinden icazet alarak mümkünse buradaki birikim ve kazanımları, demokratik Kürt iradesini tanımadan yedeklemek, eğer bu mümkün değilse

de halkların demokratik iradesini ezmek için Rojava'yı hedeflemekteler. Rojava'daki devrim gerçekliği böyledir.

Rojava'da, başta sömürgeci Baas rejimi olmak üzere bölgedeki gerici güçleri aşarak, demokratik komünal değerleri canlandırıp geliştiren, Küresel hegemon ve bölge gericiliğinin

Kürt Özgürlük Hareketi kendini hep yenileyebilmiş, görkemli şekilde değişim ve dönüşümü sağlayabilmiştir

vahşi çetelerine karşı kahramanca direnen, insanlığın ortak değerlerini savunan ve tüm dünyanın gözleri önünde yenilmezliğini kanıtlayan, insanlığın onur ve gurur duyduğu görkemli zaferi kazanan gücün felsefesi, Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın felsefesidir. Rojava'da yaşayan, Rojava Devrimi'ni birlikte yapan halkların ve azınlıkların yayınladıkları sözleşme bunu açıkça göstermektedir; bu, aynı paradigma ve felsefenin ürünü olduğunu kanıtlamaktadır. Peki, bu sözleşmede neler yer almaktadır? Sözleşmedeki şu vurgulara kulak verirsek eğer:

"Din, dil, ırk, inanç, mezhep ve cinsiyet ayrımının olmadığı, eşit ve ekolojik bir toplumda; adalet, özgürlük ve demokrasinin tesisi için;

"Demokratik toplum bileşenlerinin siyasi-ahlaki yapısıyla birlikte çoğulcu, özgün ve ortak yaşam değerlerine kavuşması için;

"Kadın haklarına saygı ve çocuk ile kadınların haklarının kökleşmesi için;

"Savunma, özsavunma, inançlara özgürlük ve saygı için;

"Bizler demokratik özerk bölgelerin halkları; Kürtler, Araplar, Süryaniler (Asuri, Keldani ve Arami), Türkmenler ve Çeçenler olarak bu sözleşmeyi kabul ediyoruz."

Açık ve nettir ki, Rojava'da inşa edilmek istenen demokratik-komünal, ahlaki ve politik bir toplumdur. Bu çerçevede Rojava Devrimi, bir değil birden çok devrimin iç içe yaşanmasıdır.

Rojava Devrimi, en başta bir zihniyet devrimidir; kadın devrimidir; gençlik devrimidir; özetle "devrim içinde devrimler ziciri"dir!

Bu eser, hiç kuşkusuz ki yaşamlarını halkların özgürlük özlemine katık eden devrimci kahramanlarındır! Kuşkusuz bu anlamda Rojava Devrimi, uygarlık tarihi boyunca hiyerarşik-devletçi toplumlara karşı mücadele veren insanlığın binlerce yıllık umududur.

Devrimci kahramanlık, ahlâki ve politik topluma yaptığı katkılarla anlam buluyor. Ahlaki ve politik topluma katkı sunmayan, ona hizmet etmeyen eylemler, devrimci kahramanlık eylemleri olarak tanımlanamaz. Bundan dolayıdır ki "haksız savaşların kahramanı olmaz!" Haklı savaşların ise İnanna ile başlayan ve Prometheus, Demirci Kawa, Spartaküs, Mazlum Doğan, Kemal Pir'lerle devam edip Arîn Mirkan'larla zirveye ulaşan ve günümüze kadar gelen binlerce kahramanı vardır!

Devrim ve Toplumsal Hakikat

Aydın Saka

"'Devrimci' sıfatı, yalnızca özgürlüğü amaç edinmiş devrimlere verilebilir." [Condorcet]

Robespierre devrimden dört yıl sonra kendi yönetimini "özgürlük despotizmi" olarak tanımladığında, Condorcet, yukarıda alıntıladığımız müthiş özetlemeyi yapar.

Hem etimolojik olarak hem de tarihsel dönüşüm serüveni içerisinde Devrim kavramından ne anlamamız gerektiğine dair pek çok açıklama çabası olmuştur. Özetlersek bu anlamlandırma çabalarını iki döneme ayırabiliriz. Birinci dönem, Antik Yunan kavrayışına ve hatta Sümerik mitolojiye kadar dayanan; evrensel oluşum algısının döngüselliğine atfen yapılan etimolojik tanımlamadır. Buna göre kavram, bir şeyin ilk başladığı noktaya dönüşünü ifade ediyor. Bu, sürekli kendisini tekrarlayan dairesel bir döngüdür. Algının dayanağı doğadaki (gece-gündüz, mevsimler, ölüm-yaşam) döngüdür. Buna göre tarihsel süreç de tıpkı doğal süreç gibi sürekli kendisini tekrarlayan bir değişmezlik sürecidir. Sümerler başta olmak üzere Antik Yunan'a kadar oluşmaya çalışan iktidarın kendisini bu tarih kavrayışı içerisinde baki kılmak istemi anlaşılırdır. Zira meşruiyet sorunu vardır ve bunu gidermenin yolu devletli-iktidarlı sistemi doğal hal-doğal süreçle izah etmektir.

Devrim kavramının bu anlam yüklenimi, 1789 Fransız Devrimi ile birinci dönemini tamamlar. Fransız Devrimi ile birlikte esas yaşanacak olan "altın çağ" ilerde, gelecektedir. Ve bu çağı getirecek olan bireyler/toplumlardır. Bu anlam dönüşümünün Aydınlanma modernitesiyle direkt ilişkisi vardır. Yani akıl döngüsel değil, ilerleyici tarih anlayışını savunmaktadır.

Bu noktada belki de en doğru tanıma, verili olan algıların dışında ulaşabiliriz. Çünkü bu iki dönem algısının içinde devrim kavramı; kopuş, süreklilik, isyan, yıkma, kurma, şiddet vb. pek çok anlamda kullanılmaktadır.

Buradan tekrar Condorcet'nin "devrimci" devrim tanımına dönmekte fayda var. Condorcet'nin yaptığı biçimiyle özgürlüğü ölçü almak önemli oranda doğru bir yaklaşımdır. Bu açıdan değerlendirdiğimizde devrim ne dünde kalmış olur, ne geleceğe ertelenmiş olur. Hegel, tarihi, özgürlük bilincinin yürüyüşü olarak tanımlarken doğru söylüyordu. Ancak doğrusunun dayandığı öncüller yanlıştı. Zira Hegel, özgürlük bilincini devletli sınıflarla tarifliyordu. Egemenlerin tarih yapıcı olduğu tezi üzerinden örülen bu zihniyet, devrim tanımını en çok muğlaklaştıran yaklaşımlardan birisidir. Devlet ve devrim arasında kurulan iktidar ilişkisi, devrimi en temel ölçüsü olan özgürlükten koparıyordu.

O halde demek ki devrim tanımını yaparken öncüllerimizi ve öznelerimizi doğru tespit etmek durumundayız. İktidarcı kliğin öncülleri devlet yapıları ise toplumun öncülleri de demokrasidir. Birincisinin öznesi egemen klikler iken ikincisinin öznesi toplumdur, halkın kendisidir.

Devrim kavramının en yaygın anlamı da verili olan, baskı-zor-haksızlık ve adaletsizlik düzeninin sosyal, siyasal, ekonomik ve askeri olarak kökten değiştirilmesi ve topluma dair, demokrasiye dair yeni bir düzenin inşa edilmesidir. Bu anlamda aslında devrim bir "an"ı anlatır. Öyle bir an gelir ki devrimin ruhu denilen coşku verili düzeni önüne katar ve toplumsal olanı -yani demokrasiyi- inşa etmeye başlar. Tüm devrim dönemlerinin ortak ruhudur bu. Devrimci öznelerin yanlış yapması veya egemen kliklerin bir biçimde devrimin içine sızarak devrimci özden boşaltması, devrimci ruh gerçekliğini değiştirmez.

İşte devrim ruhu dediğimiz olgu toplumun özgürlük, eşitlik ve komünalite özlemlerinin bileşkesinden doğar. Ne sanıldığı gibi devleti ele geçirme hedefi vardır ne de sadece bir isyan, yakıp yıkma ve şiddet arzusu vardır. Devrimci öznenin her türlü stratejik, ideolojik ve taktik yanlışlığından azade olarak, devrimin ruhu

toplumsaldır, demokratiktir.

Demek ki devrim kavramının tarihsel ve toplumsal bir temeli vardır. O halde devrimi hiçbir biçimde toplumun üstünde, dışında göremeyeceğimiz gibi; yaşamın da bu tanımlamadan ayrı ele alınması mümkün değildir. Toplumsal yaşama dair her pratikleşme devrim hakikatine uygun ele alınabilmelidir.

Devrim ve hakikat arasındaki bağ da toplumun temel niteliklerine işaret eder. Bu çerçevede;

* Devrimin ekonomi temeli komünalitedir,

* Devrimin siyasal temeli politiktir,

* Devrimin sosyal temeli ahlaki toplumdur.

Devrim bunlardan doğuyor ve bunlara yol açıyorsa devrimcidir. Dolayısıyla tarihseldir ve toplumsaldır. Tüm tarih boyunca toplumu toplum yapan bu temel parametrelerin korunması için onlarca direniş sergilenmiş, onlarca sistem ve ideoloji geliştirilmiş ve onlarca devrim yapılmıştır. Biz güncelde bu devrim gerçeğine sosyalizm diyoruz. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan, tam da bu noktada, "Sosyalizmde ısrar, insan olmada ısrardır," derken, hem sosyalizmi tarihsel bir yapıya dönüştürüyor hem de insana dair her türlü tarihsel direniş düşüncesini sosyalizmin şimdisine içkinleştiriyor. Yani sadece gelecekte yapılması düşünülen sosyalist bir devrimden, sosyalist olma halinden söz etmiyor; sosyalizmi insanın tüm tarih boyunca insan olma ve insan kalma mücadelesi olarak tanımlıyor. Neolitik toplumsallıktan Hurri direnişlerine, Haz. İsa'dan Hz. Muhammed'e, onlarca şehir ve köy direnişinden işçi hareketlerine, Bruno'dan Fransız Devrimi'ne, Sovyetlerden Rojava Devrimi'ne; hepsi, bu devrim gerçeğinin tezahürleridir.

Devlet ve devrim arasında kurulan iktidar ilişkisi, devrimi en temel ölçüsü olan özgürlükten koparıyordu

O halde bir durumun "devrimci" olarak tanımlanabilmesi toplumsal hakikate olan uygunluğuna bağlıdır. Son 150 yıllık reel sosyalist deneyimin bize gösterdiği temel bir husus, devrimin bir mühendislik faaliyeti gibi ele alınamayacağıdır. Üstenci Jakobenist yaklaşımın toplumsal hakikate dayatılan bir mengene olduğunu ve çok kötü durumlara yol açtığını deneyimledik. Bir tür ezilenlerin diktatörlüğü gibi absürd durum açığa çıktı ki, gerçekten de ezilenler ancak bu kadar kendilerine karşıt hale getirilebilirlerdi. Buradaki yanılgının temel nedeni, devrimin toplumsal dayanakları olan ahlaki-politik ve komünal yapıdan kopuk ele alınması, temelsiz bir özgürlük ve eşitlik rüyasına girilmesiydi. Aydınlanmacı aklın modernist yapısı ilk defa toplum adına hareket edenleri toplum gibi olmaktan utanır hale getirdi, toplumun dışına ve üstüne çıkardı.

Halbuki devrim denilen olgu topluma dayanmak durumundadır. Toplum için tahayyül edilen devrim, yani eşitlik ve özgürlük, toplumun ahlaki-politik ve komünal gerçeğinin tarihsel gerçekleşme halidir. Sanki "mutlak" bir eşitlik ve özgürlük oturtulacakmış gibi bir yanılgılı anlayışla devrim durumuna yaklaşılarak bir tür köksüzleşme yaşandı. Devrime yaklaşımda düzeltilmesi gereken en temel yanılgı burasıdır. Yani devrimin toplumsal hakikatle olan bağının doğru kurulması gerekiyor. Bu bağı doğru kurduğumuzda doğru ölçüyü oluşturmuş ve hareket tarzımızın sağlamasını yapma imkanının elde etmiş oluruz.

Bu ana ilkeyi koyduktan sonra devrimin kimi niteliklerine değinmek yararlı olabilir.

1) Devrim pozitif bir haldir. İnşa edicidir. Bu niteliği en başa koymamızın sebebi bu konuda hem egemenlerin çok yoğun bir çarpıtması var hem de "devrimci" ciddi bir yanılgısı söz konusu. Egemenler genel olarak devrim durumundan çok önceleri devrimin korkutuculuğu ve yıkıcılığını propaganda ederler. Propagandanın özü düzenin bozulacağı, kaosun hakim olacağı yönündedir. Bu algıyla kendilerini düzen-istikrar ve değerlerin koruyucusu olarak lanse ederler. Kendilerini toplumun bekası için olmazsa olmaz bir yapı olarak -beyin ve düşünce olarak- tanımlarlar. Kendisini devrimci olarak tanımlayan teorik ve pratik yaklaşımda da devrimin negatif yönü ön plandadır. Kuşkusuz bir inşa tahayyülü vardır. Fakat bu çoğunlukla ertelenmiş bir inşadır. Esas olan verili düzeni yıkmaktır. Verili düzen tümden yıkılmadan inşanın önemi pek öne çıkmaz. Bu yaklaşım kendi içinde bir mantık taşısa da verili devrim algısını besleyen bir niteliktedir. Egemenlerin devrimi öcüleştir-

me, terörize etme yaklaşımını büyütür.

Halbuki evrensel oluşun diyalektiği pozitiftir. Buna uymayan tek sapma iktidarcı-devletçi uygarlıkla başlayan durumdur. Toplumsal gelişme de evrensel diyalektikle uyum halinde gelişmiştir. Toplumsallaşma, yani insani temelde gelişim ancak evrensel oluş diyalektiğine uygunlukla sağlanabilirdi. Zaten anacıl-komünal toplumların temel niteliği kendilerini doğal sürecin bir parçası, üyesi ve devamı olarak görmedir. Doğayla kurulan ilişki bu çerçevede olduğu gibi toplum olma diyalektiğinin kendisi de böyle işler. Ahlak ve komünalite bu diyalektiğin adeta ruhu olurken; politika ve demokrasi aynı diyalektiğin yapısını oluştururlar. Bunların simbiyotik birliğinden doğan insandır/toplumdur. Yine bu pozitif inşa hali kendi içerisinde sürekli bir özgürleşme eylemi içerisindedir. Devrim dediğimiz olgu bu inşayı yapıyorsa devrimci karakterinden söz edilebilir.

İktidarcı-devletçi akıl ise negatif bir diyalektikle işler. Özne-nesne karşıtlığını içerir. Sınıfçı, cinsiyetçi, dinci, milliyetçi ve bilimci negativizmin, aydınlanmacı aklın birlikte tek geçer akçe olması devrim teorilerine de sirayet etmiştir. Bugün Kürdistan'da en çok zorlandığımız hususlardan birinin bu olması zihniyet dünyamız üzerindeki bu iktidarcı negatif akılla ilişkilidir. Kendi toplumsal inşamızı oluşturmak, pozitif enerji ile toplumu devrimsel düzeyde harekete geçirmek yerine, ya devletin yapmasını veya ön almamasını isteyen bir yaklaşım içinde olabiliyoruz; ya da "bu devlet söküp atılmadan" Kürdistan'da devrim inşa edilemez diyoruz.

Son 150 yıllık ve özellikle Rojava deneyimi ise devrimin pozitif anlamda, toplumdan inşa edilmesinin önemini çok açıkça ortaya koymaktadır. Üstenci Jakoben bir devrim anlayışından/mühendisliğinden ziyade; toplum içinden kurumsallaşmış, örgütlenmiş bir devrimin nasıl bir motor güç olduğunu Rojava Devrimi'nde gördük.

2) Dolayısıyla devrim bir süreklilik halidir. Kuşkusuz devrim durumu denilen anlar vardır. Toplumsal baskı ve adaletsizliğin uçlarda seyrettiği ve buna karşı-devrimci temelde inşa olmuş toplumun burun buruna geldiği kimi anlara rastlarız ki buna devrim durumu diyebiliriz. Devrim ruhu ve coşkusunun zirve yaptığı zamanlardır. Bu zamanlarda "devrim yapmaktan korkmamak" devrimci öznenin bu ruhu ve coşkuyu ne kadar inşadan aldığına bağlıdır. Eğer toplumsal devrim yeterince pozitif anlamda inşa edilmişse, devrim durumu kapıya dayandığında 19 Temmuz Kobanê devrimci çıkışının bir benzerinin yaşanması sadece ve sadece devrimci öznenin doğru yer ve zamanda hamle yapmayı bilmesine bağlıdır.

Bu noktada belirleyici olacak olan sadece doğru yer ve zaman tercihi değildir. Aynı zamanda devrimci öznenin ideolojik ve programsal olarak; yani yönetsel ve kadrosal olarak devrimci ruhu yaşıyor olmaları gerekir. Devrimcilik sadece bir durum karşısında ir tavır geliştirmek değil, özgür yaşam için kendisini sürekli inşa etmektir. O halde sadece toplumsal bir inşadan bahsetmiyoruz. Aynı zamanda bizler bireyler olarak da kendimizi devrim ülküsü temelinde inşa etmeliyiz.

Abdullah Öcalan, sosyalizmi insanın tüm tarih boyunca insan olma ve insan kalma mücadelesi olarak tanımlıyor

Burada yanlış anlaşılmaması gereken bir husus, devrimci kişinin toplumun dışında veya önünde kendisini örgütlemesinden bahsetmiyoruz. Devrim toplumsal hakikatle buluşma çabası ise eğer, devrimci toplumsal hakikati en çok yaşayan, yaşatan ve inşa eden kişidir. Burada klasik öncü parti veya öncü kadro anlayışından bahsetmiyoruz. Kuşkusuz bu kavramların da kendi mantıkları içinde yerleri vardır. Fakat esas olarak kişinin kendisini devrimci temelde örgütlemesidir söylenmek istenen. Yani ahlaki-politik ve komünalist bir duruş ve yaşayış içerisinde olmasıdır. Kürt Halk Önderi Öcalan gerçeğinde öğrendiğimiz en temel husus bildiğin doğrularla yaşamaktır. Eksik de olsa doğru bildiklerinin yaşayanı olmak Özgürlük Hareketi'ni büyüten en temel ilkelerden birisidir. Kapitalizme, liberalizme, cinsiyetçiliğe, sınıfçılığa, dinciliğe, bilimciliğe, bireyciliğe karşı ise, bunları yaşamayacağız; hem bunları yaşayıp hem devrimcilik yapamayız. Kürdistan'da inşa edilen devrim böyle bir tutarlılığı gerektiriyor ve dünya devrim yorumuna yeni bir soluk oluştu-

ruyor. Toplum bu biçimde tümden devrimcileşirken, devrim de tümden toplumsallaştırılmış ve süreklileştirilmiş olmaktadır. Bu anlamda;

3) Devrim toplumu örgütleme ve eylemsel kılma çalışmasıdır. Örgütlü toplum demokratik toplumdur. Toplumun politikaya doğrudan ve radikal katılımını ifade eder. Yani toplumsal hakikate uygun örgütlenme halidir. Toplumun demokratik niteliği farklılıkların mevcudiyetinden doğar; farklılık demek farklı ahlak, farklı politika, farklı kültür demek; dolayısıyla farklı örgütlenme demek. Tek bir demokratik konfederal örgütlenme anlayışı yoktur. Arapların demokratik konfederalizmi farklı örgütlenmek durumundadır; Kürtlerin ayrı, Farsların ayrı. Devrim ile demokrasi arasındaki bağ bir farklılıkların örgütlendirilmesinden doğar. Devrimin demokrasiyi tanımaması veya demokratik olmayan bir temelde örgütlemesi onu toplumsal hakikatten koparır. Hakikatten kopmuş toplum iradesizleşmiş ve eylemekten düşürülmüş toplumdur. Öcalan, "Eylem, demokrasinin dilidir," derken, devrimin yolunu gösteriyordu. Eylem, demokrasinin dile gelişidir. Dile gelmeyen demokrasi devrimci değildir. Eğer hakikat bilinmişse örgütlenmeli, örgütlenmişse eylenmelidir. Devrimcilik tam da bu bilinç-örgüt ve eylem bütünlüğüdür.

4) Bu noktada devrim ve şiddet konusunda oluşan yanılgılı yaklaşımlara da düşmemiz gerekir. Devrimi ne salt bir yıkma, savaş ve şiddet eylemleri ile tanımlayıp devrimci şiddet adı altındaki yanılgılara düşülmeli ne de devrimi pasifizm olarak algılamalıyız. Birincisinin bir kör şiddet sarmalına yol açmasının yanında, içe dönük tasfiyeci gerçekliği deneyimlenmiştir. İkincisi ise tam bir teslimiyet halidir.

Şiddet olgusuna belki iki noktadan bakılabilir. Birincisi meşru savunmadır. Devrim ancak bu felsefe ile şiddeti bir olgu olarak kabul eder. Daha doğrusu son bir seçenek olarak kullanıma müsaade eder. Kaldı ki bir evrensel oluşum halidir.

İkincisi de Marx'ın dediği gibi "ebelik" rolüdür. Yani kolaylaştırıcı, iş bitirici bir rol. Buradaki ölçü devrim durumunun önünü açmak ve şiddeti bununla sınırlı kılmaktır. Bu anlamda şiddet "kurucu" bir öğe değildir. Esas itibariyle bu konuda pek çok şey söylenebilir. Fakat çoğu zaman askerlik olgusunu veya şiddet eylemini sonuçları üzerinden de tanımlamak gerekebilir. Devrimci zor'un sonuçları üzerinden tanımlanması çok mükemmel bir ölçü olmasa da günümüz koşullarında önemli bir sorununu çözüme kavuşturmaktadır.

Sonuç olarak devrim olgusuna herkesin bir bakışı vardır. Hatta her ideolojinin kendi içerisindeki farklı fraksiyonlarının bile farklı bakış açıları vardır. Bu, doğaldır. Zaten devrim durumunun kendisi de öyle statik değildir. Tek bir devrim teorisi ve yolu yoktur. Bazı teoriler sınanarak oluşurlar, bazı sınamalar teoriye dönüşürler. İşte bugün Rojava Devrimi hem kendi teorisini yapıyor hem kendi yolunu çiziyor. Şüphesiz dayandığı bir paradigma ve ideoloji var. Genel ölçüleri var. Ancak pratik sahanın oluşturucu ve düzenleyici ilkeleriyle teoride şekil bulmaya çalışmaktadır ve doğrularımızı hep yeniden pratiğin süzgecinden geçirmektir. Rojava Devrimi, devrimciliği ve devrimin yolunu gösteriyor.

Kaynakça ve Dipnot

Arendt, Hannah. (2012). Devrim Üzerine. çev. Onu Eylül Kara. İletişim Yayınları: İstanbul.